

PAR TAUTAS IZGLĪTOŠANU DOMĀJOT

II grāmata

1.daļa

**Krišnamurti “Pareizā izglītība”
un
Vērtību izglītība**

Ojārs Rode

2023

Drusti

Tautskola “99 Baltie zirgi”

Par tautas izglītošanu domājot. Krišnamurti "Pareizā izglītība" un Vērtību izglītība

Cerībā, ka kādam varētu interesēt manas pārdomas par latvju tautas izglītību nākotnē, sakārtoju tās vairākās grāmatiņās. Grāmatiņas nepretendē uz zinātniska rakstura literatūru pedagoģijā (tradicionālā zinātnes izpratnē), bet aptver dažāda rakstura, visai plašu atziņu un zināšanu spektru, kas tādā vai citādā veida ir sasniegušas mani.

Šīs grāmatiņas tapušas pateicoties vairākiem rosinājumiem kaut ko uzrakstīt par tautskolas pieredzi un pateicībā manai zinātniskā darba vadītājam gan maģistratūrā, gan doktorantūrā DU Elfrīdai Krastiņai, ar kuru diskutēts gan par izglītību, gan par vispārcilvēcisām problēmām, kuras tad arī mani mudināja pārdomām.

Grāmatiņas domātas visai raibam interesentu lokam – vecākiem, skolotājiem, studentiem, politiķiem un vienkārši tautiskuma saglabāšanas entuziastiem, taču ne tik daudz skeptiķiem, kā meklētājiem.

Nebūtu ne, turpat 30 gadus gara pieredzes tautskolā, ne studijas, ne apceres, ne centieni ko paveikt Latvijas tautskološanā, ja nebūtu manas ģimenes atbalsts, īpašs paldies pacietīgai dzīvesbiedrei, sievai Nellijai.

Grāmatiņu Saturs

I grāmata - *Daži grāmatiņās izmantotie termini*

II grāmata 1.daļa – *Krišnamurti skola. Vērtību izglītība*

II grāmata 2. daļa – *Humānā pedagoģija. Integrālā izglītība*

II grāmata 3.daļa - *Holistiskā pedagoģija.*

III grāmata – *Tautas pedagoģija*

IV grāmata – *Teorija un prakse*

V grāmata – 1. daļa - *Publikācijas zinātniskos un populārzinātniskos izdevumos no 2004. – 2011. gadam*

V grāmata – 2. daļa - *Publikācijas zinātniskos un populārzinātniskos izdevumos no 2011. – 2015. gadam*

VI grāmata 1.daļa.– *Intervijas un publikācijas populāros izdevumos no 1990. – 2007. gadam*

VI grāmata 2.daļa.– *Intervijas un publikācijas populāros izdevumos no 2007. – 2023. gadam*

VII grāmata – 1. daļa – *Apceres un ieceres no 2005. – 2011. gadam*

VII grāmata – 2. daļa – *Apceres un ieceres no 2012. – 2023. gadam*

VIII grāmata – *Vēstules Atmodu rosinot un publicētais Face Book*

IX grāmata - *Vēstules*

Šīs grāmatiņas trīs daļas veltītas vairākiem izglītības virzieniem un to paspārnē esošo skolu aprakstam, t.i., kā piedāvātas izglītības realizējas praksē. Vispirms aplūkosim Krišnamurti "pareizas izglītības" atziņu tapšanas filozofiskos pamatus (tā īsti nebūtu pareizi saukt tos par filozofiskiem pamatiem, jo tā nav faktiski filozofija, bet Krišnamurti un viņa laikabiedru dzīvesziņa – zināšanas par lietu kārtību). Pēc tam arī "pareizās izglītības" teorētiskos pamatus un visupēc mēģinājumus, īpaši tam dibinātās skolās, realizēt "pareizo izglītību".

Pirmajā daļā aplūkosim, arī tā saucamās, vērtībuzglītības modeļus. Ja tā iedziļinās, tad pašos dziļumos faktiski rodam Krišnamurti pamatatziņu: iepazīsti sevi un vienmēr zināsi kā pareizi rīkoties jeb, citiem vādiem sakot, - dzīvosi tikumīgi. Vērtībuzglītības modeļos vērtībuzglītība uzsvēta, galvenokārt, kā tikumiskās audzināšanas instruments.

Grāmatiņas otrajā daļā vispirms pieskarsimies Humānai pedagoģijai, kuras pamatā likti "Dzīvās ētikas" principi. Galvenie tās popularizētāji un realizētāji Šalva Amonašvili un M.Šķetiņins, tai ir veltījuši vai visu savu dzīvi. Arī šo pedagoģiju aplūkot beigsim ar ieskatu dažās humānās pedagoģijas skolās.

Otrajā daļā ievietoju Šri Aurobindo iniciēto "Integrālās izglītības" modeļa aprakstu, ar tā praktisku realizāciju skolās. Diemžēl, neesmu bijis nevienā no tām, tāpēc vadījos no internetā pieejamas informācijas – avotus centos uzrādīt. No visiem grāmatiņā aprakstītiem virzieniem izglītības organizēšanā, vispilnīgāko priekšstatu varēja gūt tieši par "Integrālo izglītību".

Grāmatiņas trešajā daļā aprakstu "Holistisko pedagoģiju" un tās praktisku realizāciju skolās. Faktiski visus iepriekšaprakstītos izglītības virzienus var saukt par holistiskiem, taču skolas, kuras realizē izglītību tieši ar "holistisko" nosaukumu parasti neatsaucas uz nevienu no pirmajās grāmatiņās aprakstītajām, bet uz holistisku personības uztveri, tās veselumā, kā arī mācību organizēšanu, to visu ievērojot. Varēja šo daļu pievienot iepriekšējām, bet tad man sanāktu pārāk biezs sējumiņš, kuru neērti būtu iesiet.

Iedvesmojamies un darbojamies!

Saturs

Ievads

9

Drustu tautskola dibināta uz konkrētu pasaules redzējumu, kuru var atrast mūsu mājas lapā un nu arī “grāmatiņās”. Tas radies, iedvesmojoties no vairākām pasaulē atpazīstamām un dižām personībām.

Krišnamurti “pareizā izglītība”

Teosofija – dievišķā gudrība Bezantes izklāstījumā

12

“Augstākās zināšanas” ir Dieva iepazīšana. Dabīga ir cilvēka tieksme pacelties līdz dievišķajam. Dziļu, patiesu pārliecību par to, ka ir meklējams dievišķais un to nevar atrast ārēji (mācībās, lekcijās, skolotājos utt), tas jāmeklē sevī, iegremdējoties savā būtībā, savā sirdī.

Ceļš uz apgaismību un cilvēka pilnveidošanās, 1. saruna

13

Viens no dižajiem faktiem, kas nosaka eksistences iespējas kā tādas, ir pāriemīsošanās, t.i., pakāpeniska cilvēka augšana daudzu dzīvju laikā, kuras mijas ar pieredzi dažādas pasaulē, dažādos starplānos.

Krišnamurti atlaiž Ordeni, 2.saruna

16

Pirmais ko viņš pateica, bija tas, ka *Patiesība* nav meklējama pa reliģiju un sektu iemītajām pēdām, t.i., esot bezjēdzīgi ar kaut kādas organizācijas palīdzību novadīt cilvēkus uz *Patiesības ceļa*.

Laicīgās izglītības un audzināšanas sistēmas vērtējums,

3. saruna

21

Tā kā esošā izglītības sistēma ir orientēta uz personīgo, nejaušā, šī mirkļa, tad viss pie kā tā var novest ir domās izkropļošana un iekšēja nemiera. Katrs no mums ir šīs izglītības produkts.

Krišnamurti par “Pareizu izglītību”, 4. saruna

25

Pareiza izglītība, pietiekami pievēršoties arī tehnisku iemaņu apgūšanā, ir aicināta daudz kam nozīmīgākam – tai jāpalīdz apjēgt dzīves procesa veselumu un pilnību. Tikai šāda apjēgsme palīdzēs katram saprast savu spēju vietu un lomu dzīvē

Pareizās izglītības nosacījumi, 5. saruna

33

Pareiza izglītība liek savas cerības tikai uz veseluma personām, kuras var tikt audzinātas tikai nelielās skolās. Nelielas skolas ir daudz svarīgākas nekā skolas ar lielu skolēnu un pedagogu skaitu;

Kopsavilkumu par Krišnamurti “pareizo izglītību” 6. saruna

39

Tāpat Krišnamurti pedagoģiju varētu raksturot sekojoši: *Brīvības, Patiesības un Mīlestības pedagoģija caur sevis apzināšanos Veselumā*. Visa atslēga ir sevis izzināšanā Veselumā,- tā nav zināšana par to, kas man patīk vai nepatīk, tā ir savas dievišķās būtības (patības) meklēšana un atrašana.

Krišnamurti skolas ASV, 7. saruna

43

Skola koncentrējas uz pašizziņu, sirsniņu komunikāciju, priekpilnu atmosfēru, atklātību. Realizē programmas, sākot no agrīnas bērnības līdz vidusskolai. Ritko

vasaras nometnes un īpašas nodarbības vecākiem. Jau agrīnā vecumā, kad galvenā nodarbība ir spēle, tā tiek orientēta uz radošumu un problēmu izpēti.

Krišnamurti skola Apvienotajā Karalistē - Inwoods mazā skola,

8. saruna 50

Skola darbojas, nespiežot uz sajūtām, neradot konkurences vai salīdzināšanas iespējas skolēnu starpā. Te tiek likts uzsvars uz labām attiecībām starp pieaugušajiem un bērniem, un starp bērniem.

Krišnamurti *Brokwudas parka* skola, 9. saruna 54

Jauniešiem, kurus interesē Krishnamurti mācība, *Brookwood Parks* piedāvā unikālu iespēju iesaistīties dažāda garuma īpašās mācību programmās, kuras ir ievītas Krišnamurti "pareizajā izglītībā".

Krišnamurti skolas Indijā, 10. saruna 63

Skola ir saistīta ar brīvību un reizē ar kārtību. Izvēles brīvība nav brīvība, lai gan tā var šķīst. Skola māca apzināti virzīt domu, lai izzinātu mīlestību un nāvi, jo tā visa ir mūsu dzīve. Skola ir saistīta ar Padomes Indijas Padomes skolu sertifikātu eksāmenos Deli.

Kopsavilkums par Krišnamurti "pareizās izglītības" skolām, 11.

saruna 71

Vērojot Krišnamurti skoliņu mācību darba organizāciju, jāsaka, ka tās cenšas ko var, lai modinātu skolēnos iekšējo motivāciju mācīties, pat iemīlēt šo procesu. Tajā pašā laikā, jāņem vērā "varas" spiediens – visas skoliņas ir pakļautas valsts sertifikātu sistēmām. Skolas gan mācībās, gan sadzīvē maksimāli cenšas izvairīties no konkurences, savstarpējas sacensības.

Bijušo skolnieku atsauksmes par Krišnamurti skolu 74

Būt studentei Brukvudā bija viens no mierīgākajiem un patīkamākajiem laikiem manā mūžā. Tas bija pamats manai turpmākajai dzīvei. Izaugsmes un pašpārbaudes apjoms, kurā es gāju cauri šo gadu laikā, ir palīdzējis man palīdzēt arī citiem atrast laimi!

Vērtību izglītība

levads 80

Nodefinēt to, kas ir *vērtība* vispār, ir visai sarežģīti. Ir rodams tāds šī termina skaidrojums: kā cilvēku pozitīvo īpašību kopums un kas ir saistīts ar garīgo sfēru, kultūru, morāli, māksliniecisko estētisko sfēru, cilvēku savstarpējām attiecībām utt., kuriem piemīt laikmeta nosacīta dimensija, t.i., kurus nosaka konkrēti vēsturiskie apstākļi.

Vērtībās Balstītas Izglītības (VBI), 1.saruna 86

To, ka ierastā mūsdienu izglītība orientēta uz "prātu", bet VBI dod mums arī sirds skaidrību, sirsniību, saista mūs ar pašu ģimenes locekļiem, mudina būt pilnīgākiem, veido mūs kā cilvēkus tādā kā kopveselumā, dod mums instrumentus dziļākai sevis izpratnei.

Praktiski piemēri vērtībizglītībā, 2.saruna 90

Šajā sarunā došu *vērtībizglītības* praktisku paņēmieni paraugu. Tas konspektīvi paņemts no rokasgrāmatas skolotājiem, kura izdota Deli (*Values Education A Handbook for Teachers* Community Centre, Preet Vihar, Delhi 2012).

- Vērtību mācīšana, izmantojot galvenos mācību priekšmetus, 3.saruna** 94
- Mācot vērtības caur vēsturi, ir svarīgi, lai notikumi tiek atspoguļot holistiski, savstarpēji saistīti nevis atsevišķi. Tas palīdzētu studentiem saprast notikumu savstarpējās atkarības nozīmi. Viena cilvēka rīcība var ietekmēt visas nācijas dzīvi, valsts panākumus vai neveiksmes, radot indivīdam atbildības sajūtu par kolektīvo mērķi.
- Vērtībizglītība, izmantojot citas aktivitātes, 4.saruna** 104
- Fiziskās aktivitātes var labi kalpot vērtību mācīšanas procesā. Piedalīšanās sporta spēles, iekļaušanās skautu un gaidu, ceļu satiksmes drošības, Sarkanā Krusta aktivitātēs, jau pašas par sevi ir saistītas ar konkrētiem mērķiem un vērtību kopumu, kas būtu jāieaudzina studentiem.
- Stratēģijas vērtībizglītībā, 5.saruna** 119
- Skolai būtu jānodrošina mierīga gaisotne. Tas nozīmē, ka visi tie, kas tajā iekļūst ne tikai jūtas laipni gaidīti, bet ir arī motivēti un iesaistīti. Tas iespējams ir tikai tad, ja ir partnerības izjūta un izpratne par to, ka skola nav tikai darba vieta, bet ir nākotnes pamatelements.
- Kristofera Dreikas Dzīves Vērtību Izglītības koncepts** 124
- Ieskatīsimies Kristofera Dreikas (Christopher Drake) UNESCO atbalstīto *Dzīves Vērtību Izglītības (Living Values Education -LVE)* konceptā. Kristoferam pirmo reizi uzdūros vairāk nekā pirms gadiem 15. Jau 1997 gadā viņš izdod materiālus vērtībizglītības entuziastiem. Tie gūst lielu popularitāti izglītotāju vidū un jau pirmajā gadā tos aprobē vairāk nekā 40 zemēs.
- Lūdzu, sāciet ar Miera vērtību!** 127
- Sākot nodarbības, lūdziet bērnus iztēloties mierīgu pasauli. Tas ļauj bērniem ielūkoties sevī un izpētīt, kāda būtu viņu pasaules izjūta.
- Nodarbība: Vērtība MIERS** 129
- Aktivitātes, šīs vērtības kontekstā, rada iespēju bērniem izmantot iztēli, domājot par to, kāda būtu mierīga pasaule, spēlējoties ar miera marionetēm, kontrastējot mieru un vardarbību, piepildot sevi ar miera sajūtu un apgūstot konfliktu risināšanas iemaņas.
- Nodarbība: Miera zvaigznes** 132
- Kādreiz bija jauka, gaiša, mirdzoša Miera Zvaigžņu ģimene. Ģimenes galvenā zvaigzne bija smaidīgā Saules zvaigzne. Viņa bija ļoti īpaša zvaigzne. Viņa ļoti mīlēja visas pārējās zvaigznes un sūtīja tām mīļus gaismas starus...
- Nodarbība: Cieņa** 135
- Turpināsim iepazīšanos ar DVI asociācijas materiāliem (*Living Values Education, Activities for Children Ages 8-14, Book 1 Unit Two: Respect*).
- Tolerance (iecieta)** 138
- Oksfordas vārdnīcā *tolerance* ir definēta kā "Spēja vai vēlme paciest dažādu viedokļu esamību vai uzvedību, ja tā arī nepatīk vai tam nepiekrīt." Random House koledžas vārdnīcā, *toleranci* definē kā "taisnīgu un objektīvu attieksmi pret tiem,

kuru viedokļi, prakse, rase, reliģija, tautība vai tamlīdzīgi, atšķiras no paša viedokļa."

Vispārcilvēcisko vērtību izglītība

Ievads	141
<i>Ar Vispārcilvēcisko vērtību izglītības modeli pirmo reizi saskāros pirms daudziem gadiem (tas varētu būt 2001. gads), kad tiku uzaicināts piedalīties ESSE seminārā Tallinā. Mani šis modelis intuitīvi uzrunāja un Tallinai sekoja daudzi citi semināri, kursi, kurus cītīgi apmeklēju.</i>	
Vispārcilvēciskās vērtības	142
<i>Mīlestība ir radīšanas enerģija. Mīlestība ir augstākā dievišķā enerģija, kosmisks spēks, kas piepilda visu universu. Mīlestība ir tas vārds, kas apzīmē cenšanos izprast īstenību par vienotību.</i>	
Bērnu audzināšana vispār cilvēcisko vērtību izglītības modelī	147
<i>Lai audzinātu bērnu, vecākiem ir jāzina kā to darīt un ne tikai: viņiem pašiem ir jāiemieš tās īpašības, kuras tie vēlas ieraudzīt savos bērnos. Sevišķi atbildīgi ir agrīnie dzīves gadi – kādus pamatus tajos ieliks tāda būs bērna nākotne.</i>	
Kopsavilkums	149
II Grāmatiņas 1.daļā izmantotie literatūras avoti	150

levads

Šodien piedāvāju otro grāmatiņu "Par tautas izglītību domājot". Tā noteikti, pēc vispārpieņemtiem kanoniem, nebūs zinātniska, bet priekšstatu par virzieniem pedagoģijā noteikti dos.

Drustu tautskola dibināta uz konkrētu pasaules redzējumu, kuru var atrast mūsu mājas lapā un nu arī "grāmatiņās". Tas radies, iedvesmojoties no vairākām pasaulē atpazīstamām un dižām personībām. Man pat ir tāds sapnītis, ka tad, kad uzcelsim savas skoliņas saimes namu, izveidot kaut kādu memoriālu cieņas izrādīšanai šīm personībām. Pasaule ir ļoti bagāta ar dažādām skolām, dažādiem pedagoģiskajiem virzieniem. Nav jau tā, kā Čehijā, kur katrā ciemā savs krogs ar savu alu, bet kaut kādu līdzību varam saskatīt. Un tas, manuprāt, ir labi, jo katrā vietā tiek meklēts un veidots kaut kas tāds, kas sader ar vietējo kultūru, vēsturiskiem un ģeogrāfiskiem aspektiem. Saderība daudz maz garantē kaut kādu saskaņu, apmierinātību, veselīgu psiholoģisko klimatu skolā, pagastā, novadā, valstī.

Kad sāku studēt pedagoģiju, mana zinātniskā vadītāja (E.Kraščiņa, DU) teica, ka pedagoģijā viss jau ir pateikts un ka jaunu neko nepateiksi. Ir gadījies redzēt vienkopus izdevumus par pedagoģiju un tad šāds priekšstats no to daudzskaitliskuma var rasties. Un šie vārdi ir tuvu patiesībai. Tomēr kaut ko jaunu jau tie pedagogi-zinātnieki meklē un atrod, jo kā gan izskaidrot disertāciju plūsmu tepat mūsu zemītē? Tajā pašā laikā, šķiet, ka tajās (cik es esmu iepazinis) fundamentālās lietās nekā jauna tiešām nav, - parasti atradīsiet atsauksmes pat uz grieķu filozofu darbiem un nemaz jau nerunājot par 200 gadu veciem pedagoģijas korifejiem. Pats esmu noskaņots daudz optimistiskāk, jo saskatu jauno jaunās psiholoģiskajās atziņās, tās jau ir pie durvīm un teju, teju pieprasīs, lai tiktu ņemtas vērā arī attiecībā uz izglītošanu un audzināšanu. Par tām esmu jau runājis un daudz ko atradīsiet tajā pat Drustu tautskolas mājas lapā un te.

Tātad atgriezoties pie skolu dažādības, par prieku paziņoju, ka ieskatīsimies ne tikai vēsmās te, Rietumu puslodē. Kā redzēsiet

Rietumi nav izpalikuši bez zināma Tuvo Austrumu pieskāriena. Savu "pētniecības" loku sašaurināsīm līdz tā saucamajam humānismam jeb skolām, kuras var palīkt zem humānās pedagoģijas izkārtnes (pēc Deivida Preta četru izglītības virzienu iedalījuma). Kas tā tāda humānā pedagoģija, šobrīd nedefinēsim, tas atklāsies sarunās pats par sevi. Teikšu tikai to, ka mani pedagoģijas domubiedri ir atzinuši par pilnīgāko tieši šo virzienu. Ir tāds krieviņš Jasvins, kurš pētdams pedagoģiju "pilnīgumu", ir konstatējis, ka pilnīgākais ir tieši humānās pedagoģijas virziens, jo tās vieno mērķis, veidot radošas pašrealizēties spējīgas personības, kuras, apzinoties savu iekšējo spēku, spēj realizēt savu patību (būtību). Vēl viena šī pedagoģijas virziena iezīme ir dievatziņa. Ne vienmēr tā ir saistāma ar kādu konkrētu reliģiju. Piemēram, ja mēs runātu par savas tautas pedagoģijas modeli, tad tā būtu dievatziņa, kura rodama mūsu tautas dzīvesziņā (varētu drīzāk teikt pagānismā). Pagānisms ir dzīvs daudzviet pasaulē.

Varbūt ne visi to zina, bet Drustos ir budistu meditācijas centrs. Tas zināmā mērā radies mūsu tautskoliņas atsaucības rezultātā, - mēs atļāvām savās telpās organizēt retrītus, līdz viņi atrada mūs pagasta skaištājā dabas vidē savu vietu. Un man ir gadījies sarunāties Piltiņkalnā ar kādu rimpočē lamu par tibetiešu tautas tradīcijām. Viņš ar prieku stāstīja par tām, un es sapratu, ka Tibetā labi sadzīvo tautas tradīcijas (pagānisms) un budisms. Mūsu pašu pētnieks I.Beļickis konstatē, ka veseluma princips, mūsu aplūkojamās skolās (viņš tās nodēvējis par alternatīvām izglītības skolām), nav iedomājams bez saistības ar reliģisko dimensiju.

Ja kāds vēlas gūt priekšstatu par citām skolām, tad varat palasīt I.Ķesteres *Pedagoģijas vēsturi* vai to pašu Pretu, vai Jasvinu. Laikam jau tāpēc, ka latviešu valodā ir iznākušas Krišnamurti grāmatas (kuras ir katram pieejamas), sākšu tieši ar viņa piedāvāto pedagoģisko modeli. Pareizi būtu vispirms ieskatīties, kādā vidē audzis pats Krišnamurti. Ieskatīšanās noteikti palīdzēs saprast citas pedagoģijas, kuras "pētīsim". Var atbaidīt indietiskas izcelsmes uzvārds. Bet šis indietis Rietumu pasaulē ir tikpat pazīstams kā Indijā (varbūt pat vairāk). Viņš pasaulē ir atzīts kā dižs domātājs, Skolotājs. Un vēl cits arguments tam varētu būt tas, ka beigu beigās caur vēdisko kultūru esam visai cieši saistīti ar Indiju (te varētu minēt daudz pētnieku atzinumus, bet varbūt pietiks ar dažiem facebookā esošiem draugiem:

Agri Vanagu un Rudītes Raudupes piesaukšanu). Brīdinu, ka būs visai garš "pētījums", jo Krišnamurti dzīve ir ļoti interesanta.

Krišnamurti dzimis Indijas dienvidos 1895. gadā. Pēc vienošanās ar viņa nabadzīgajiem vecākiem, viņš kopā ar brāli 1920. gadā tika nodots audzināšanā (adopcijā) toreizējai Teosofijas biedrības prezidentei Annijai Bezantei. Toreiz tika paziņots, ka Džiddijs Krišnamurti ir atnācis, kā planētas mēroga Skolotājs, kuru tobrīd arī visi gaidīja. Kad Krišnamurti bija tikai 16 gadi, tika nodibināta vispasaules organizācija "Austrumu Zvaigznes Ordenis". Tās mērķis bija nodrošināt Dižā Skolotāja misiju. Jaunais Krišnamurti tika iecelts par tās vadītāju. Ordenis pastāvēja līdz 1929. gadam, kad tās vadītājs Ordeni, kurā bija jau tūkstošiem cilvēku, atlaida. Kāpēc tas tā notika, runāsim nākošā sarunā, jo šķiet, ka vispirms būtu jāieskatās tajā garīgajā vidē, kurā Krišnamurti tika audzināts, t.i., teosofu filosofijā. Kāda tā bija viņa audžumātes redzējumā, – pavisam Īsi.

Annija Bezante

Dzimusi 1847. gadā Londonā, Īru izcelsme. Rakstniece, filozofe – teosofe, Īru neatkarības centienu, Indijas brīvības aizstāve – Indijas Nacionālā kongresa prezidente. Vairāk nekā 300 grāmatu autore, Banaras Hindu universitātes dibinātājā. Viņa bija "Starptautiskā brīvmūrnieku ordeņa vīriešiem un sievietēm," biedrs, līdz aktīvi darbojoties, kļuva par vienu no brālības komandieriem. Bezante Anglijā nodibināja brīvmūrniecību "Le Droit Humain". Viņas mūžs un aktīvā darbošanās gan garīgajā, gan fiziskajā plānā ir apbrīnojamas. Lūk, mazliet sīkāks ieskats. Dzīvojot Anglijā, viņa aktīvi iesaistījās sieviešu tiesību kustībā. Arī Īru nacionālistu kustībā. Te viņa sapazinās arī ar marksistiem, sociālistiem (viņas draugs tulkoja Marksa darbus). Bezante bija viena no galvenajām runātājām 1887. gada Trafalgāra laukumā Londonas bezdarbnieku protesta mītiņā, kas vēlāk tapa pazīstams kā "Asiņainā svētdiena". Pēc šiem notikumiem Bezante palīdzēja organizējot apcietinātiem juridisku palīdzību un materiālu atbalstu ģimenēm. Bezante sekmīgi iesaistījās tā saucamo "Sērķociņu meiteņu" – sērķociņu fabrikas strādnieču cīņā par labāku atalgojumu un darba apstākļu uzlabošanu. 1881. gadā Bezante tiek ievēlēta Londonas skolu valdē – darbojās izglītības laukā un kā pati raksta viņas pārziņā bija ap 800 tūkstošu bērnu dvēseles. Bez tam viņa iesaistījās

Londonas ostā strādājošo dokistu cīņās, – uzstājās kā oratore sa-nāksmēs, izstrādāja arod biedrības noteikumus.

Krass lūzums viņas dzīvē iestājās 1889. gadā. Bezanti "Pall Mall Gazette" lūdza uzrakstīt recenziju par Blavackas "Slepeno dok-trīnu" (nevienu citu nevarēja atrast, kurš šo darbu spēju izprast). Darbs Bezanti tā iespaidoja, ka viņa uzsāk kontakta meklējumus ar pašu autoru, un pēc tikšanās ar Blavacku Bezante pēkšņi un uz visu mūžu pārtapa teosofā. Bezante atskārst, ka teosofijā viņa atradusi to, kas tai trūcis līdz šim – garīgo dimensiju. 1893. gadā, drīz pēc tam, kad kļuva par Teosofisko biedrības locekli, viņa pirmo reizi dodas uz Indiju un jau 1902. gadā Bezante kļūst par Teosofijas biedrības presi-denti. Banarasā Besante nodibināja zēnu skolu – Centrālo Hindu Ko-ledžu (CHC), kas tika izveidota uz teosofiskajiem principiem un, ku-ras personāls un mācībspēki bija toreiz ievērojami teosofi. 1920. gadu beigās Bezante, kā jau minēts, adoptē Krišnamurti. Krišnamurti un Besantei izveidojās ļoti ciešas saites, un Krišnamurti uzskatīja Bezanti par savu māti (bioloģiskā bija mirusi). 1927. gadā Bezante ASV iegādājas 210 ha zemes ar nolūku veidot vietu Jaunās pasaules cēlāju kopienai. Pēc viņas nāves kolēģi Kalifornijā uzceļ "Laimīgās ie-lejas skolu", kuru 2007. gadā, par godu Bezantei, pārdēvēja par "Bezantes kalna Laimīgās ielejas skolu". Varat ieskatīties skolas mājas lapā: www.besanthill.org. Besante nomira 1933. gada 20. sep-tembrī 85 gadu vecumā Adyarā, Madras prezidentūrā, Indijā.

Teosofija – dievišķā gudrība Bezantes izklāstījumā

Dieva iepazīšana arī ir teosofija. Viss tas, kas var tikt nodots no viena cilvēka otram, ir "Zemākās zināšanas". "Augstākās zināša-nas" ir Dieva iepazīšana. Dabīga ir cilvēka tieksme pacelties līdz die-višķajam. Dziļu, patiesu pārliecību par to, ka ir meklējams dievišķais un to nevar atrast ārēji (mācībās, lekcijās, skolotājos utt), tas jāmeklē sevī, iegremdējoties savā būtībā, savā sirdī. Un, kad tas būs atrasts, cilvēks atskārtīs, ka slavē Dievu, Viņa mācību. Tā arī ir dievišķā gud-rība, visdzīvīgākā realitāte. Teosofija balstās uz diviem pamata atzi-numiem: *pirmais* - Dievs ir visā un visur, protams arī cilvēkā. Līdz ar to cilvēks ir tikpat nemirstīgs cik Pats Dievs. Nāve ir tikai apgērba no-mešana un, kad vajag, cilvēks uzvelk citu, – kamēr dzīvo Dievs, cil-

vēks nevar nomirt. *Otrs* atzinums – saistīts ar pirmo, ka nekas nevar tikt atrauts no Dieva. Viss ir savstarpēji saistīts. Nekas nevar tikt izrauts no Vienotības, - tā ir kopīga dzīve, kopīga apziņa. Tādā kārtā ir saprotams, kā kādas personas stulbas doma, darbi var saindēt visu.

Reliģiju dažādības attaisnojas ar to, ka cilvēki nav vienādi. Galvenā viņu atšķirība ir tā, ka viņi katrs atrodas uz sava attīstības sliekšņa: daži ir "pieaugušie", citi vēl tikai "bērni". Patiesība ir viena un ir tikai dažādi ceļi pretī tai. Līdz ar to Patiesības atklāšanās arī ir dažāda, bet nekad tā neatklājas pašā pilnībā.

Teosofija pretstatā zinātnēi atzīst, ka pastāv ārkārtīgi smalki matērijas plāni. Tā aplūko visu pasauli, kā domas atklāšanos visos matērijas plānos. Cilvēks nav tikai fiziskās pasaules iegrozots. Ar sarpatnes spēku un uztveres smalkumu iespējams vērot daudzas smalkākas matērijas formas, atklāt ar tām saistītas likumsakarības. Lai to panāktu, ir jāattīra fiziskais, astrālais, mentālais augums, – augstākās pakāpes meklējumiem nepieciešami tīri "darba rīki".

Teosofija cilvēkam dod uzvedības likumus dzīvei, augstus dzīves ideālus. Dabīgs un neizbēgams cilvēka dzīves mērķis ir *laime* (nevis ciešanas) – Bezantes skolu, kā redzējām, tā arī sauc – par *Laimes* skolu.

Ceļš uz apgaismību un cilvēka pilnveidošanās

1.saruna

Viens no dižajiem faktiem, kas nosaka eksistences iespējas kā tādas, ir pāriemiesošanās, t.i., pakāpeniska cilvēka augšana daudzu dzīvju laikā, kuras mijas ar pieredzi dažādas pasaulē, dažādos starpplānos. Garais pāriemiesošanās ceļš augšup nodrošina cilvēkam pilnveidošanās iespēju. Pirms cilvēks savā ceļā nav izgājis garu attīstības ceļu: iemācījies izvēlēties starp labo un ļauno, attīstījis prāta spējas, savu raksturu, nav iespējama dievišķa pilnība (vienas dzīves laikā, tas nav iespējams).

Otrs dižais fakts: *ko sēsi, to pļausi!* Atbilstoši tam, daba neizbēgami atdod cilvēkam atpakaļ viņa domu, vēlmju un darbības rezultātus. Austrumos to sauc par Karmas Likumu.

Trešais dižais fakts; "Ceļa" eksistence kā tāda un tādu cilvēku esamība, kuru ir uz to izgājuši ātrāk par citiem. Tie šodien ir pa-

saules Sargi, mūsu rases Vecākie Brāļi, Skolotāji, Apgaismotie. Tie ir tie, kuri mums šodien var palīdzēt iet to "Ceļu", kuru ir nogājuši paši. Tajā pašā laikā nav svarīgi vai cilvēks atzīst minētos faktus, vai nē, viņš tā vai tā stihiski ir uz "Ceļa", pašam to nemaz nenojaušot.

Kā kustību padarīt par apzinātu? Kalpošana cilvēkam, kalpošana pasaulei. Tam jānotiek bez domas par personīgo labumu, - ar nesavtīgu, aktīvu, priecīgu vēlmi palīdzēt un kalpot. Nav tādas dzīves puses, darbības, nozares, kurā to nevarētu darīt. Kalpošanai jānotiek izjūtot cita sāpes, problēmas, ciešanas, kā pašam savas. Kalpošanai jānotiek kā pašai par sevi saprotamai, kā dabīgai nepieciešamībai, neprasot neko pretī, - faktiski par to pat nav domas.

Lai ātrāk nonāktu uz "Ceļa" ir nepieciešama skolotāja palīdzība. Skolotājs ir jāatrod. Var būt dažādi iemesli tam, kad nonākam līdz apjēgsmei par skolotāja nepieciešamību. *Viens* no tiem ir parastas alkas pēc zināšanām, pēc sapratnes, kas ir kas. *Otrs* iemesls var būt tāds, ka ieraugām kādu, kurš brīvi īsteno tādus ideālus, pēc kuriem esam alkuši, sapņojuši. *Trešais* – jūs jūtat līdzīgu pasaules ciešanām un radusies ārkārtīgi liela vēlme tai palīdzēt. Visi šie ceļi noved pie sajūtas, ka ir kaut kas jāuzzina un jādara vai izmisumā, bezspēcībā jāiet bojā, t.i., pazaudējot jebkuru vēlmi dzīvot bezjēdzīgajā pasaulē. Skolotājs sen jau gaida katru un tādā vai citādā veidā norādīs to, ko darīt. Vai tā būs kāda grāmata vai lekcija, kuru viņš jums noliks priekšā; vai glezna, kas rosinās; vai balss, kura nāks no mūsu iekšienes. Sākotnēji meklētājs caur šīm ierosmēm tiek iepazīstināts ar teoriju, - patiesības izklāstu, uz kuras veidota pasaule, bet pēc tam, iepazīstot likumus, uzzina iespējas un veidus, kā uzlabot cilvēku dzīvi. Tiek iedota ziņa, kā atrast Skolotāju. Viena no veiksmes pazīmēm ir gaisma un pakāpieni priekšā. Meklētājs uzzina par savienošanās nepieciešamību Saplūsmei. Viņš uzzina to, kādas īpašības ir jāizkopj, lai uzietu uz "Ceļa". Austrumos saplūsme sauc par Jogu. Tas ir veids, kādā cilvēka individuālā sapratne top skaidra un noteikta, prāts iegūst iespēju evolucionēt straujāk, apsteidzot savas rases evolūciju, ar vienu mērķi: palīdzēt.

Ir vēl kāda nepieciešama nodarbe: meditācija, t.i., kad notiek aktīva, precīza, saspringta domas koncentrācija uz kaut ko. Meditācija palīdz attīstīt īpašus orgānus smadzenēs, kuri kalpo kā sakaru tilts starp prātu un astrālo pasauli (meditācijas var būt kaitīgas, ja lieto alkoholu, kaut vai nedaudz. Līdzīgi kaitē gaļas ēšana).

Tā tad, kādas īpašības ir jāattīsta?

1. Prasme atšķirt reālo no nereālā. Jāiemācās atšķirt laicīgo no mūžīgā, ārējo no iekšējā.

2. Bezkaislība vai brīvība no tieksmes pēc pārejošā, mainīgā, - vēlmju koncentrēšanās uz mūžīgo, uz to, kas ir klāt.

3. Trešā īpašība aprakstāma sešām pazīmēm: A) *Prāta kontrole*. Spēja koncentrēties uz kaut ko vienu, uzņemt tā saturu. Kā arī spēja izmantot prātu radošai darbībai. Noturēt domu tikai uz labo, - nedomāt par sliktu, būt priecīgam, skaidram, mierīgam. B) *Rīcības kontrole*. C) *Iecietība*. Īsta iecietība izriet no Gara atzīšanas katra cilvēka sirdī. Iecietība ir Gara apjēgsme. Iecietība nekad nepiespiež, nekad neliek šķēršļus. Tā vienmēr piedāvā ko vērtīgu, bet nekad to neuzspiež. Iecietība skaidro patiesību, bet nekad nejūt īgnumu, dusmas, nokaitinājumu, pat tad, ja tas, ko tā atzīst par patiesību, nav tāda otram. Iecietība saprot, ka patiesība var nebūt otra patiesība, kamēr šis otrs nesajūtis to pats jeb cilvēka daba ir tā iekārtota, ka, ja cilvēks redz patiesību, tas to pieņem. Iecietība nozīmē spēju palūkoties uz jebkuru jautājumu no otra cilvēka viedokļa puses. Aklam patiesība ir meli.

D) *Pacietība*. Pacietība ir tā, kas nebaidās grūtības, briesmas, neizjūt vilšanos, nepieļauj izmisumu. Pacietība pārliecinoši nolēmusi panākt patiesību. Katrs šķērslis, katra sakāve to tikai spēcina.

E) *Ticība Dievam mūsos*. Ticība, kura nepieļauj šaubas.

F) *Līdzsvarotība*. Uztraukuma neesamība, kaislību neesamība, satraukuma un vēlmju pārveidošana gribā, vienmēr virzoties uz savu mērķi; spēja palikt skaidrībā, kamēr visi apkārtējie uztraucas. Iespēja palikt vienam, kad visi tevi ir atstājuši un krāpuši.

4. *Ceturta īpašība: Brīvības tieksme*. Vēlme būt brīvam, lai kalpotu, lai realizētu mīlestību. Brīvība ir saplūsme ar Augstāko. Šo īpašību izkopšanas nepieciešamību definējuši Skolotāji tiem, kuri vēlas Viņus atrast un kļūt par Viņu skolniekiem.

Ir divi galvenie paņēmieni, ka minētās īpašības attīstīt: tā ir jau minētā meditācija, klāt pieliekot īpašību piekopšanu ikdienā. Domas koncentrēšana ir vienīgais savas pārveides veids. Meditācijas laikā jūs īslaicīgi attālināties no pasaules, sākumā tikai uz īsu brīdi, jo tas nogurdina smadzenes; lai sāktu, pietiek ar piecām vai desmit minūtēm no rīta; ar veiksmīgu meditāciju jūs jutīsities noguris jau pat pirms šī īsā perioda beigām. Meditācijā jūs attālināties no ārpasau-

les, jūs to izslēdzat, tā sakot, jūs it kā ceļat sev apkārt sienu, caur kuru ārējās pasaules domas, cerības un bailes nevar iekļūt. Jūs ie-
ejat sevī, savā svētajā svētumā un klusumā, klausoties sava "Es" bal-
sī, gaidot īstā meistara atnākšanu. Kad esat uzcēlis sienu un izslē-
dzis ārējo pasauli, jūs mūžīgi klejojošo un nemierīgo prātu ieslēdzat
sevī un cenšaties nokoncentrēties uz vienu domu, kas saistīta ar
kādu no īpašībām. Pakāpeniski domas pārstās auļot, iestāsies tāds
kā klusums jeb tukšums. Šajā klusumā ienāks augstākā apziņa, ne-
mirstība, nemainīgais, mūžīgais. Pēc tam, ejot ikdienas solī aptver-
siet, ka aiz visa stāv, kas augstāks; radusies vēlme doties cilvēkos,
lai tiem iedotu to, ko pats saņēmāt klusumā.

Saite, kas veidojas starp meklētāju un viņa Skolotāju ir ārkār-
tīgi spēcīga, un ir teikts, ka Visumā nav tāda spēka, kas to varētu
pārraut. Smalkā plāna, neredzamo ķermeņu līmenī Skolotājs aicina
pie sevis meklētāju, lai tas to uzklausītu. Pēc šī aicinājuma Skolotājs
paņem to pie sevis uz pārbaudījuma laiku. Viņš pārbauda vai meklē-
tājs ir pietiekami stiprs, lai atbrīvotos no sliktās karmas. Meklētājs
šajā periodā jūt, ka kaut kas liels ir noticis ar viņu. No šī brīža Skolo-
tājs ir kopā ar meklētāju. Pēc kāda laika meklētājs izdzird otru sava
Skolotāja aicinājumu. Meklētājs tiek ieskaitīts kopienā, kurā ir tie, kas
izturējuši pārbaudījumu. No šī brīža Skolotāja apziņa saplūst ar sko-
lēna apziņu un skolēns Skolotāja klātbūtni sajūt daudz skaidrāk, viņš
pilnīgāk izjūt Skolotāja domas.

Skolotājs iedala cilvēkus divās kategorijās: zinošos un nezi-
nošos. Neziņošo ir nospiedošā vairākumā,- tikai daži ir uz "Ceļa". Zi-
nāšanās nozīmē to, ka cilvēks zina par dievišķo gribu evolūcijas pro-
cesā un piedalās tās realizēšanā uz Zemes, lai beigu beigās būtu tā,
kā tas ir augstākajos esības plānos. Zināšanas nozīmē, zināt plānu
un censties dzīvot atbilstoši tam. Zināšanas nozīmē savu gribu pār-
veidot par daļu no Dieva gribas.

Krišnamurti atlaiž Ordeni

2.saruna

Iemesls šīm sarunām par dažādām pedagoģijām, ir lūk kāds:
parādīt saviem draugiem, ka mums, bērnu un arī sevis audzināšanai
un izglītošanai, nekas nevar būt labāks par mūsu pašu tautas peda-

goģiju. Jāsaka pat stingrāk: mūsu tautas pedagoģija ir svētums, kas jākopj, jāargā un jārealizē, lai mēs kā latvju tauta pastāvētu mūžu mūžos; tikai tā mēs kopā ar tiem, kuri apdzīvo šo un citas pasaules, varētu veikt mums uzticētos uzdevumus, - nepievilsim cerības! Būsim kā viens veselums saskaņā un mīlestībā!

Pagājušā sarunā uzsākām "pētīt" kādu interesantu virzienu pedagoģijā, kuru ir iedibinājis pasaulē pazīstams domātājs, Skolotājs Krišnamurti. Tikām līdz tam, ka aprakstījām vidi, kurā viņš audzis. Lielākā daļa cilvēku domā, ka ir brīvi no dzīvesvides ietekmes. Es laikam esmu stāstījis par savu pieredzi. Diezgan ilgi man nācās padzīvot Čehos, vēl PS laikos strādāju Prāgas universitātē. Man čehi ļoti patika. Es pat teiktu, ka kaut kādā mērā čehi man atgādināja latviešus. Bija arī lietas, no kurām iedvesmojos un kuras centos īstenot atgriezies Dzimtenē. Reiz tos, kurus labāk biju iepazinis, aicināju uz atklātu sarunu par dažiem filozofiskiem jautājumiem. Saņemu laipnu atteikumu. Prasīju kāpēc? "Mēs jau apriori zinām, ko teiksi, jo esam runājuši ar cilvēkiem no PS", viņi teica. Es sevi uzskatīju par brīvdomātāju, - domāju, ka manas domas ir pietiekami oriģinālas. Biju pārsteigts. Toreiz bijām kādi 10 cilvēki no PS, kuri kaut ko darīja dažādās Prāgas iestādēs un vienu reizi mēnesī visi tikāmies vēstniecībā, lai saņemtu stipendiju. Sāku pētīt un tiešām atklājās starp mums kaut kāda līdzība, kaut arī bijām no dažādām PS malām. Nu kaut vai tas, ka runājam vienā valodā, terminos, kurus bijām apguvuši skolās un augstskolās mācoties. Kaut ko līdzīgu es pirms tam biju novērojis starp tiem, kuri bērniību bija spiesti pavadīt bērnu namos, - lai gan no ļoti dažādām vietām, bet spriešana, attieksmes pret lietām gaužām līdzīga. Tie lūk, ir iemesli kāpēc neticu, kādam, kurš cieši apgalvo, ka ir bijis imūns pret vides ietekmi. Varbūt kāds arī ir un varbūt tas attiecas tieši uz Krišnamurti, - to tūlīt redzēsim.

Kā jau minēju iepriekšējā sarunā, Krišnamurti 1929. gadā pēkšņi atlaida "Zvaigžņu ordeni austrumos", kurš, kā atceraties, tika dibināts, lai veicinātu Diža Skolotāja, t.i., viņa paša mācības izplatīšanu. Galu galā Krišnamurti pameta Teosofisko biedrību un teosofiju kopumā. Ordenis bija pastāvējis jau 18 gadus un sapulcējās tūkstošiem sekotāju. Lieki teikt, ka viņa audžumāte Bezante (tobrīd Teosofijas biedrības prezidente) bija pārsteigta. Viņa pēc tam, ne visai sekmiņi, mēģināja iekļaut teosofijā Krišnamurti uzskatus. Lai kā tas ne-

būtu, Bezante un Krišnamurti palika draugi līdz pat Bezantes mūža beigām.

Ordenis toreiz bija sanācis uz gadskārtējo kongresu Holande. Toreiz tas bija sapulcinājis 3000 biedrus. Krišnamurti runai bija jābūt ļoti pārlicinošai, lai klātesošie un klātneesošie saprastu tik nopietnas, pasaules mēroga organizācijas likvidācijas iemeslus, jēgu; saprastu, ka ir kaut kas ļoti, ļoti svarīgs, ka tā ir jārīkojas. Lai mēs kaut ko saprastu, izklāstīšu Krišnamurti runas būtiskākos momentus. Tie nebūs burtiskā tulkojumā, tāpēc nelikšu pēdiņas, bet izcelšu treknā šriftā. Būs arī daži mani komentāri. Lasot viņa darbus, ir jābūt tādai kā sapratnei par tā laika kontekstu un jāuzmanās ar vārdu semantikas izpratni – vārds liek it kā domāt vienu, bet patiesībā galvenā jēga var būt pavisam cita. Es pats pamazām esmu sācis "atkost" atsevišķu vārdu jēgu, bet jautājumu vēl ir ne mazums.

Pirmais ko viņš pateica, bija tas, ka *Patiesība* nav meklējama pa reliģiju un sektu iemītajām pēdām, t.i., esot bezjēdzīgi ar kaut kādas organizācijas palīdzību novadīt cilvēkus uz *Patiesības ceļa*. Ticība ir dziļi individuāla, to nevar un nedrīkst organizēt no ārpuses - sludinot no ārpuses, tā tiek cilvēkam uzspiesta. Vājie un neapmierinātie ļaudis sludināto *Patiesību* "piegriež" savai sapratnei. Cilvēkam ir jāpieliek pūles, lai paceltos līdz *Patiesībai*, bet ne jānolaiž tā līdz savam līmenim. Nesasniedzamo, bezrobežaino, nosacījumu bagāto *Patiesību* nav iespējams organizēt.

TIKLĪDZ kā, jūs izvēlaties līderi, jūs pazaudējat no redzesloka *Patiesību*. Mani pārņēmis viens svarīgs uzdevums – atbrīvot cilvēku. Es tiecos izlaist cilvēku no viņa tumsonības, atbrīvot no visām bailēm nedibinot jaunu reliģiju, sektu, nenodibinot jaunas teorijas, doktrīnas. Man nav ne skolnieku, ne apustuļu ne uz Zemes, ne garīgajā plānā.

Ja ir kaut vai pieci cilvēki, kuri pavērsušies pret mūžību, kuri dzird un realizē sadzirdēto, tas jau ir pietiekami. *Mans komentārs: Tātad tomēr viņš priecātos par sekotājiem – var jau tos nosaukt citos vārdos, bet tie būs tie, kuru saklausījuši, sapratuši Krišnamurti teikto un sevi atbrīvojuši. Nebūt nav nekādas jēgas kādam ko stāstīt, ja nekas nenotiek. Tāpēc jau viņš braukāja pa pasauli, lai patiesībā sludinātu savu viedokli, kuru pats uzskata par dziļi patiesu, pareizu.*

Nav jēgas pulcināt daudzskaitlisku auditoriju sastingušu, aizspriedumainu ļaužu, kuri nesaprot un arī negrib neko jaunu, dodot priekšroku jebkura jaunuma pielāgošanai savam bezauglīgajam inertumam. *Mans komentārs: Tam, protams, nav jēgas, bet tiem dažiem, kuri sapratuši*

un realizē "jauno", ir jēga. Tie pārējie vai nu akli pieņems to, kas teikts, bez individuālas iešanas pretī Patiesībai jeb "kāpšanas kalnā".

Kā jau teicu, man ir viens vienīgs uzdevums – virzīt cilvēku pretī Brīvībai, palīdzēt viņam nomest jebkuras organizācijas važas un kļūt brīvam, tieši tas var dāvēt patiesu laimi un padara iespējamu radoši pašrealizācijai.

Es esmu brīvs un nosacījumu neierobežots; es esmu vesels, bet ne daļa, Absolūts ne relatīvs – pilnīga nepārejoša Patiesība. Tāpēc es vēlos tiem, kas grib mani saprast, brīvību, bet tas nozīmē nesekot man, nepārvērst mani par elku, reliģiju, sektu. Tas nozīmē, ka viņiem nāksies atmest nāves bailes, bailes no mīlestības, bailes no pašas dzīves un tāpat visas reliģiozās, garīgās bailes, tajā skaitā glābšanas un atbrīvošanas bailes. *Mans komentārs: Mums ir šobrīd grūti spriest par tiem cilvēkiem, kuri bija pulcējušies ap Krišnamurti. Es pilnīgi pieļauju, ka lielākai daļai "mutes vajā", bet praktiski neko no gada uz gada nedara, t.i., tā ir inerta masa. Man reiz gadījās Rīgā ievadīt dievturu Lieldienas mikali. Salasijies bija prāvs pulciņš. Pārlaidu skatienu un ieraudzīju panīkušas sejas bez prieka enerģijas, par apgarotību nemaz nerunājot. Es biju pārsteigts. Toreiz savā uzrunā es centos ļaudis kaut kā uzmundrināt un aicināju padomāt par to: vai kaut kas mūsu garā ir mainījies salīdzinājumā ar iepriekšējām Lieldienām? Man ir kāds ģimene draugs – Rasma Rozīte. Viņa nu jau daudzus gadus nerīko rituālus, jo atskārtusi, ka cilvēki tajos piedalās virspusēji, bez sirds ielīkšanas, ka cilvēki atbrauc vairāk eksotikas meklējumos nevis savai garīgai izaugsmei.*

Jūs godājat autoritātes varu un uz tās būvējat savu pasaules uzskatu. Jūs esat pieraduši pie autoritāras atmosfēras un ļaunajam uz to, ka tas novedīs jūs pie garīguma. Jūs ticat un cerat, ka kāds, kuram ir ekstraordināras spējas, radīs brīnumu un pārnesīs jūs uz mūžīgas brīvības un laimes zemi. *Mans komentārs: Vai Krišnamurti nebija autoritāte tiem "pieciem", kuri bija ieklausījušies un kaut ko darīja? Tātad autoritāte, kaut kādā nozīmē, nemaz nav nekas slikts. Bet te iet drīzāk runa par to, ka mēs "slinkojam", veģetējam uz autoritāšu paustām patiesībām, t.i., mēs netopam paši par "veselumiem", par "absolūtiem", par patiesībām. Lielākai daļai ļaužu tas nav principā iespējams. Un ko nu? – tiem vajag vadītāja, vajag karali, kuru klausot var veidoties daudz maz normālas ļaužu attiecības ar VISU, KAS IR.*

Astoņpadsmit gadu garumā... jūs meklējat tādu, kurš iedvesīs jaunu prieku jūsu sirdīs un sapratne, izmainīs visu jūsu dzīvi, dos jaunu sapratni, atvērs jaunas realitātes dimensijas, iedvesīs jūsos dziļu pārliecību, uzdāvinās absolūtu brīvību – un skatieties, kas ir iznācis! *Mans komentārs: Gluži tāda aina, kad ieminējos par Rasma aktivitātēm un tomēr paliek jautājums par līderu nepieciešamību šodien. Vai beidzies līderu (karaļu) laiks? Vai kas slikts tajā, kad mazāk varošie cilvēki tiek iedvesmoti, tiek sirdi iepriecināti un prātā ielīksmoti, nu kaut vai ar apziņu, ka viņiem nedraud nomaldīšanās, ka pa-*

teicoties autoritātes gudrībai, radusies drošības sajūta – var līksmot! Vai tas neiedvesmo lieliem un maziem darbiem gan sevīs, gan līdzcilvēku labā, arī garīgajā jomā?

Tālāk Krišnamurti uzdod to pašu jautājumu, ko uzdevu es dievturiem: vai esot mūsu organizācijā, jūs mainījāties..., vai atbrīvojāties no visam sanesām un nebūtisko jūsu dzīvēs? Beigu beigās tas svarīgākais ir tikai tas: vai kļuvāt brīvāki, bīstamāki sabiedrībai, kura dibināta uz liekulības un nebūtiskā pamatiem? *Mans komentārs: Protams, ka 18 gadi nav īss laika posms, bet nav arī garš, – ko mēs, te Latvijā, esam dižu izdarījuši par tur pat 30 Jaunās brīvības (lai arī relatīvās) laikiem? Nevar jau visu gribēt uzreiz! Ir varbūt jāpaiet gadu simtiem, lai pat neatlaidīgā un mērķtiecīgā darbā pakāptos pa "gara kāpnēm". Sākotnēji darītais var būt pavisam, kas niecīgs, taču galvenais, ka caur šo mazumiņu padarītā ir parādījusies labā griba. No mazumiņa iegūtais padara iespējamu nākamo soli "kalnā". Nav iespējami lēcieni. Bez tam līderis vajadzīgs atbalstam. Ļaudis iekrituši tik dziļi dažādos kārdinājumos, ka ir vajadzīgs drauga plecs, atbalsts.*

Es vēlu jums vienīgi sapratni par to, ko runāju. Kaut arī jūs 18 gadus gatavojāties manai atnākšanai, kad es saku, ka viss, kas darīts ir nevajadzīgi virspusējs, kad es saku, ka laime, apgaismība, tīrība meklējama sevī, neviens to nevēlas darīt. Varbūt tikai nedaudzi, pavisam nedaudzi, tad kāpēc tāda organizācija?! Kāds labums, ja melīgi, divkosīgi cilvēki sekos man, Patiesības iemiesojumam? *Mans komentārs: Atkārtoti uzsverot, ka ES esmu Skolotājs, faktiski Krišnamurti vēlas, lai viņā, kā Skolotāja autoritātē, ieklausās.*

Bet tie, kuri patiesi vēlas saprast, cenšas atrast ko mūžīgu, kam nav ne sākuma ne gala, vēl vairāk saliedēsies, vēl lielāku enerģiju strādās. Viņi kļūs par reālām briesmām visām sanesām, iluzorajam, ēnainajam, jo viņi ir sapratuši. Viņi saliedēsies un kļūs par liesmu. Tādai vienotībai ir jābūt, un tāds ir mans mērķis. Šajā patiesajā sapratnē radīsies patiesa draudzība. Bet aiz patiesas draudzības – kura, pēc visa spriežot, jums nav pazīstama – dabīgā veidā sekos patiesa mijiedarbība un sadarbība. Tas notiks ne autoritātes ietekmē, ne dvēseles glābšanai vai ziedošanās degsmē, bet patiesas sapratnes dēļ, kas dod iespēju būt mūžīgajā un augstāk par visām labpatikām un upurēšanām.

Kā varam saprast, tad galvenais iemesls tam, kāpēc tika atlaists Ordenis bija tas, ka Krišnamurti uzskatīja, ka Patiesība ir jāmeklē nevis kolektīvi kaut kur ārpusē, bet katram cilvēkam individuāli sevī. Ir dažas it kā pretrunas viņa runā, dažas piefiksēju, bet dažas izlaidu, jo kā jau minēju, mums nav iespējas iejusties tā laika gaisotnē, kura valdīja ap Krišnamurti un Ordeni. Protams, ka viņa paustais

jau fundamentāli maina priekšstatus arī pedagoģijā - par būtisko audzināšanā un izglītošanā - kā un ko. "Kā un ko" meklēsim viņa traktātos par izglītību. Varat aizsteigties notikumiem priekšā un patstāvīgi izlasīt Krišnamurti grāmatiņu "Dzīves jēgu meklējot" vai, ja nav pārāk daudz laika, ieskatīties manos šī darba konspektos tautskolas mājas lapā <http://www.drustutautskola.lv/lv/ilgtspejiga-izglitiba/domataji-par-dzives-jegu-par-sevis-realizaci/krisnamurti-dzives-jegu-meklejoj>

Laicīgās izglītības un audzināšanas sistēmas vērtējums

3. saruna

Neliels komentārs pirms ķeramies klāt Krišnamurti "pareizās izglītības" konceptam. Vispirms man jāiedrošina tie, kuri ar skepsi raugās uz Indijā dzimušu cilvēku padomiem. Kaut ko, iedrošināšanai jau pateicu pagājušajā reize. Nu tā Dieviņš ir iekārtojies, ka no turienes nāk garīga rakstura padomi vairāk nekā no citām vietām pasaulē (varētu tie nākt arī no Latvijas, ja mēs pārvarētu savu kautrīgumu). Lai tie nāk vienalga no kuras zemes, ja tikai tie šķiet pieņemami un labi. Kā jau teicu mūsu uzdevums ir paskatīties labākos piedāvājumus pedagoģijā pasaulē, lai beigu beigās atskārstu, ka te Latvijā (tautas pedagoģijā) jau tas viss ir.

Krišnamurti jālasa, atceroties par tobrīd vispārēju un dziļu ekonomisku krīzes situāciju pasaulē. Bez tam gaisā jau virmoja jauna kara iespējamība. Un vēl nozīmīgs bija, kaut vai šķietamais (no mūsdienu skatpunkta veroties) sociālisma uzvaras fakts – vienlīdztiesīgu pilsoņu sabiedrības izveidošanās. Mums PS prakse pierādīja, ka līdz vienlīdzībai bija tālāk "par Mēnesi", ka idejas bija nerealizējamās un utopiskās, bet teosofiem tas tā nebija, lai gan Krišnamurti visai bieži norāda uz to, ka ir jāuzmanās no tādu mērķu izvīrīšanas, kuras balstītas utopiskās idejās. Kad mēs nedaudz iepazināmies ar Krišnamurti audžu mātes filozofiju, tad atklājām, ka tur sociālisma netrūkst. Šodien mēs nu varam būt "gudrie" un sociālisma idejas novērtēt kā utopiskas, bet tolaik inteligence visā pasaulē sociālismā saskatīja ie-

spējas, kuras līdz šim vēsture nebija piedāvājusi. Vismaz man Krišnamurti piedāvātais izglītības modelis kopumā, t.i., ja kāds to iedomājas, ka pasaules glābēju, arī šķiet visai utopisks. Bet neiespējama balstās uz cilvēku sabiedrībai kopumā nesasniedzamām, taču ļoti augstām vērtībām, augstām garīgām virsotnēm. Sabiedrībai kopumā utopisks, bet noteikti sabiedrībā būs un ir cilvēki, ar kuriem tas sader. Kaut kur pats Krišnamurti atzīst, ka viņa piedāvāta izglītības modeļa ("pareizas izglītības") skolu nevar būt daudz - tām nav gatavi vairumā cilvēku, nerunājot jau par atbilstošiem pedagogiem. Mēs to apzināmies un tautskolas pastāvēšanas desmitgades (arī pasaule esošo holistisko skolas pieredze) to ir apliecinājušas. Tāpēc arī negaidu daudzskaitlisku atsaucību – plauktiņi ir ļoti augsti. Vēlreiz atgādinu, ka Krišnamurti teiktais te nav kā tiešs tulkojums, drīzāk, manuprāt, svarīgākā atreferējums.

Laicīgās izglītības un audzināšanas sistēmas vērtējums

Krišnamurti, vērtēdams laicīgo izglītības sistēmu, saka, ka tā ražo cilvēkus pēc noteikta šablona, kuriem galvenā dzīves jēga drošības meklēšanā, izcilībā vai vienkārši bezrūpīgā dzīves laika pavadīšanā. Tradicionālā izglītībā neatkarīgā domāšana ir gandrīz neiespējama. Te savas pozīcijas trūkums – komformisms – noved pie viduvējības. Tieksme pēc panākumiem, kas nozīmē apbalvojumu jebkurā sfērā (garīgajā, materiālajā), drošības un komforta tieksme, viss tas noved pie samierinātības, bloķē spontānumu un rada bailes – tiek kropļota dzīves sapratne. Gadiem ejot, prāts top stubbāks un sirds aukstāka. Bailes nonāvē meklētāja garu. Izglītības un audzināšanas sistēma piespiež mums baidīties, būt citādiem nekā mūsu kaimiņi, bailes liedz nostāties pret iedibinātām sabiedriskajām normām, autoritātēm, tradīcijām.

Ar prieku mēs apzināmies, ka sabiedrībā vēl ir cilvēki, kuri gatavi nopietni pētīt cilvēka eksistences problēmas bez jebkādiem aizspriedumiem. Tomēr jāatzīst, ka lielākajā vairumā mums, trūkst īsts dumpīguma gars. Prāta dumpīgums nav vienkārša reakcija. Tas atnāk caur personīgo domu un jūtu apzināšanos. Un tas notiek tikai tad, kad savu personīgo pieredzi pieņemam tādu, kāda tā ir, kad mūsu prāts sasniedzis visaugstāko atmodas stadiju. Bet prāts visaugstākajā atmodas stadijā arī ir intuīcija, un tikai tā var būtiskākais pavadoņs dzīvē, ir pārliecināts Krišnamurti.

Mans iespraudums: Es reiz rakstīju par amerikāņu psiholoģes Dž.Liedloffas (Jean Liedloff, The Continuum Concept, 1996.) pētījumiem mūsdienās kādā Dienvidamerikas džungļu cilvī. Viņa tur pavadīja vairāk nekā divus gadus, jo bija nesaprašanā, kā tajā izdodas veidot ļoti harmoniskas sociālās attiecības. Atklājās, ka tā ir "intuīcija" – lai cik lieli, jauni vai veci nebūtu cilts ļaudis, viņi attiecības veidoja intuitīvi. Liedlofa darba beigās dod padomu – nelasiet grāmatas par bērnu audzināšanu, bet visos gadījumos rīkojieties intuīcijas vadīt un rīcība vienmēr būs pareiza (Kaut kad mēs pie Liedloffas vēl atgriezīsimies). Varbūt tā arī darām?

Faktiski jautājums ir par dzīves jēgu kā tādu. Krišnamurti jautā: kāpēc mēs dzīvojam? Vai mēs izglītojamies tikai tāpēc, lai izceltos no pūļa? Vai lai varētu pār citiem valdīt? Vai lai kļūtu par zinātnieku, vai filozofu, vai kādu efektīvu speciālistu? Tā darot, mēs dosim ne ko citu kā pavisam noteiktu ieguldījumu visa būtiskā sagraušanā, postīšanā.

Ja ir kāda augstāka dzīves jēga, tad kāda jēga visai izglītībai, ja nevaram tai kaut vai par soli pietuvoties?! Līdz pat tam laikam, kamēr izglītība nedos iespēju iegūt viengabalainu priekšstatu par dzīvi, tā būs bezjēdzīga. Tā vietā, lai modinātu cilvēkā viengabalainu prātu, izglītība piespiež pieskaņoties vispārpieņemtiem šabloniem, tādejādi traucējot uztvert sevi, ka viengabalainu procesu. Personība sastāv no dažādiem fragmentiem, tāpēc koncentrēšanās uz kādu no tiem ir iemesls vispārējam sajukumam un iekšējām pretrunām.

Krišnamurti jautā: kāda jēga mācīties par juristu, ja cilvēki turpina naidoties? Kāda jēga no visa tehniskā un rūpnieciskā potenciāla? - Ja mēs to izmantojam tikai tam, lai iznīcinātu viens otru? Kāda tad ir dzīves jēga, ja tajā nav nekā cita, kā vardarbība un nabadzība?

Personīgais vai nejaušais (personīgo Krišnamurti sauc par nejaušo) eksistē tikai uz mirkli, taču šis mirklis ir visa mūža garumā. Tā kā esošā izglītības sistēma ir orientēta uz personīgo, nejaušā, šī mirkļa, tad viss pie kā tā var novest ir domās izkropļošana un iekšēja nemiera. Katrs no mums ir šīs izglītības produkts. Kurš tiecas tikai pēc personīga labuma un drošības, nenogurstoši cīņoties par vietu zem Saules. *Mans iespraudums: varbūt esat lasījuši E.Frommu (vācu-amerikāņu psihologs) Standartizācija, šablonizācija neizbēgami noved pie degradācijas, neauglības, jeb, kā Fromms to nosauc: neproduktīvā cilvēka. Būtībā šādi cilvēki ir pazaudējuši sevi, lai gan paši ir pārliecināti, ka ir brīvi un pakļaujas tikai savai gribai. Neproduktīviem raksturīga viena kopīga pazīme – tās balstās uz uzskata, ka visu labumu avots meklējams ārpus cilvēka, ārējā pasaulē, tiem raksturīga pakļaušanās – tie ir nebrīvi, ir sabiedrībā valdošo spēku kalpi pat ja tiem ir vara. Cilvēka psiholoģiskās īpatnības mūsdienu sabiedrībā – bailu sabiedrībā, liek tam meklēt sevis apliecināšanos īpašu-*

mos, varā, prestižā un slavā. Vara samaitā cilvēku, tā atzīst vardarbību un tai visi līdzekļi, lai cik amorāli arī tie nebūtu, ir labi, ja tikai tie noved pie mērķa. Vara pārvērš vispārcilvēciskās vērtības tās pretmetos: patiesību – melos, mieru – karā, nevardarbību – vardarbībā, labestību – ļaunumā, brālību – naidā. Rainis Latvijas pirmajos neatkarības gados argumentēti jautāja: uz kādiem pamatiem veidosim Latviju: uz varas vai kultūras, - izveidojām uz varas.

Izglītība nav tikai prāta treniņš. Trenēts prāts ir tikai pagātnes turpinājums nespējīgs uz jauniem atklājumiem. Lielākai daļai no mums, dzīvi uztvert kā veselumu, nav pats svarīgākais, izglītība slavē otršķirīgas vērtības, taša no mums speciālistus kādā no sfērām. Nevienš neapstrīd zināšanu nepieciešamību, bet piešķirot tām pārmērīgi lielu nozīmi, ejam uz konfliktiem un disharmoniju. Ir prasmes, kuras iedvesmo mīlestība un tās ir nesalīdzināmi pārākas par prasmēm, kuras radušās ambīciju iedvesmotas. Bez mīlestības, kas dod iespēju dzīvi uztvert veselumā, prasmes rada cietsirdību. Lai realizētu pareizas izglītības ideju, mums jāiemācās uztvert dzīvi kā vienotu veselumu, bet tam ir nepieciešama spēja domāt ne stingri loģiski, bet tieši un patiesi. Cilvēks, kurš domā tikai loģiski, nav domājošs cilvēks, jo viņš tikai pielāgojas noteiktiem paraugiem, atkal un atkal atkārtotot citu vecās frāzes un domas. *Iepazīt dzīvi nozīmē saprast pašam sevi*, tieši tas ir izglītības sākums un beigas (alfa un omega). Izglītība nozīmē iepazīt dzīvi kā kopveselumu – veselo nav iespējams iepazīt caur tā daļām. Izglītības uzdevums ir formēt nedalītu, t.i., prātīgu cilvēku. Var iegūt zinātnisko grādu, iegūt tehniskas iemaņas un prasmes, bet tas ir nepietiekami, lai cilvēku varētu saukt par prātīgu (gudru). Prātīgumam nav nekas kopīgs ar no grāmatām iegūto informāciju. Parasts cilvēks var būt daudz prātīgāks nekā tāds, kurš visu savu dzīvi ir veltījis zinātnei. Visa veida likumīgie cilvēcisko spēju pārbaudījumi, eksāmeni, sašķirotot tos pa pakāpēm un kritērijiem, tiek veicināta "viltīga prāta" attīstība, kuram faktiski ir sveša kaut kāda cilvēcība. Patiesībā prāts ir spējīgs ieraudzīt lietu būtību, ieraudzīt to, kas ir. Šādu spēju rosināšana arī ir izglītība. Izglītībai jāpalīdz atklāt mūžīgās vērtības, bet ne turēties pie vispārcilvēciskām dogmām un postulātiem. Attīstot tikai intelektu, laicīgā izglītība mūs padara par nepilnvērtīgiem, dumjiem, kuriem liegts radošais potenciāls. Galvenais izglītības uzdevums ir nevis zinātnieku, speciālistu un dažāda veida karjeristu sagatavošana, bet harmonisku un brīvu vīriešu un sieviešu audzināšanā. Audzināšanā nav jāatbalsta komformisms, tai nav arī jāpiespiež mūs stā-

ties pretī sabiedrībai. Tai jāpalīdz cilvēkam iemantot patiesas vērtības, kuras parādās pašanalīzes spējā un patiesā pašapziņā.

Mans iespraudums: Mums latviešiem, var teikt ir savs Krišnamurti – Konstantīns Raudive. Varbūt par to būtu jārunā atsevišķi un ne Krišnamurti domu kontekstā. Lūk pie kādiem slēdzieniem nonācis mūsu dižais domātājs. Viņš jau pirms Otrā pasaules kara, kad Maslovs (uz Maslovu mēdz atsaukties galvenokārt viņa "vajadzības piramīdas" dēļ, kurā viņš neredz cilvēka pašrealizēšanās iespēju bez mīlestības) vēl nebija definējis cilvēka vajadzību piramīdu, centās cilvēku aplūkot tā veselumā. Viņš bija pārliecināts, ka cilvēka sadrumstalošana, sadalīšana komponentēs neļauj ne tikai aptvert cilvēku kā tādu, bet ir par iemeslu tam, ka ļaudis nesaprotas savā starpā. Lai aptvertu, kas ir cilvēks, nav jāorientējas zinātnēs, bet pašā dzīvē, jo, kā saka Raudive, dzīve ir gudrības centrs. Viņš cilvēka veselumu saskata divās tā komponentēs – ārējā un iekšējā cilvēkā. Ārējais cilvēks ir līdzeklis tam mūsos apslēptajam cilvēkam, kas redz, dzird, jūt, cieš, raud, priecājas, saprot. Dzīvē ārējam cilvēkam, kas vienmēr pašam un visiem citiem vislabāk saskatāms, tiek piešķirta lielāka nozīme nekā tam cilvēkam, kas ir apslēpts un nav saskatāms. Neredzamajā cilvēkā Raudive redz mērķi, lai to sasniegtu, ir nepieciešama cilvēka iekšējā piepūle. Šī atziņa šobrīd nerod plašu atbalstu, jo mūsdienu dzīves troksnī, spožumā, dinamikā paveras plašas iespējas apmierināt ārējā cilvēka iegribas. Cilvēkus, kuru dzīvi nosaka tikai ārējie elementi – vara, tradīcijas, publisks viedoklis, mode u.tml., Raudive sauc par cilvēciskām parādībām, kuras neizsaka, nerealizē cilvēka būtību. Dzīvot, pasvītrot Raudive, nozīmē iekļauties kosmiskās likumsakarībās, piepildīt kādu augstāku gribu – tā ir harmoniska iekļaušanās. Neiekļaušanās gadījumā dzīve pārvēršas nepārredzamā sīkumu jūrā, kurā cilvēks pazaudē savu būtību un kļūst par nožēlojamu rotaļlietiņu notikumu strauvē. Raudive ir pārliecināts, ka ikvienam cilvēkam ir dots savs konkrēts uzdevums, kas veicams tikai viņam. Tādēļ katram jādzīvo savu iekšējo vajadzību noteikta, bet ne ārēju spēku uzspiesta, sabiedrības viedokļa vai programmu orietēta dzīve. Lai varētu realizēt šādu dzīvi, ir nepieciešama sevis, savas augstākās realitātes atklāšana. Kamēr personīgā esības jēga nav atklāta, raksta Raudive, cilvēks nekur un nekad nevar justies drošs, apmierināts – dzīves situācijas, darbs būs kaut kas garām skrejošs, pašam nepiederošs. Cilvēks ir individualitāte, kurai Raudive, meklējot cilvēka dzīves jēgu, piešķir īpašu nozīmi. Individualitātes pazaudēšana nozīmē, ka dzīve kļūst absurda, bezjēdzīga. Individualitātē kā veselumā rodamas tās vērtības un spējas, kuras gaida savu realizāciju dzīvē. Spējās rodama cilvēka individuālās dzīves misija, izaicinājums, liktenis. Par ko Krišnamurti teiks nākamajās sarunās. Tas ir tas iekšējais, kas katram jāatklāj. Ārējā cilvēkā Raudive redz ko tādu, kas kalpo iekšējā realizācijai, tāpēc abām šīm cilvēka pusēm jābūt harmoniski saistītām. Ārējam jāiegūst iekšējā nozīme, saka Raudive. Tas, kurš tiecas saprast savu būtību, dzīves jēgu un alkst realizēt garīgās vajadzības, ir personizēts cilvēks – personība. Jo spēcīgāka šī tieksme, jo plašāka, dziļāka, intensīvāka ir arī cilvēka ārējā dzīve. Katram indivīdam ir vajadzīgs tā būtībai atbilstošs darbs, kas vislabāk palīdz tam izteikt sevi un kalpot citiem. Raudive stāvokli, kurā cilvēkam ir skaidrība par sevi, sauc par universālās apziņas stāvokli. Pēc tā jātiecas, tas ir katra dzīves jēgas patiesais nosacījums. Tad cilvēks jūtas vienots ar pārējiem indivīdiem, apzīnoties sevi un savu individualitāti, viņš vienlaicīgi ir vienots ar pasauli.

Krišnamurti par "Pareizu izglītību"

4. saruna

Sākam ar Krišnamurti pārlicību, ka analfabēts ir ne tas, kurš nav saņēmis izglītību, bet tas, kurš nav iepazinis sevi. Saprātne nāk tikai izzinot sevi un apzinoties psihisko procesu viengabalainību. Mūsdienu izglītība mums piedāvā smalkās formās ietērptu bēgšanu no sevis.

Mans iespraudums: te atkal ir jāpiemin E.Fromms. Viņa spalvai pieder darbs "Bēgšana no brīvības". Kā redzēsīm vēlāk, Krišnamurti "brīvība" ir cilvēka patiesās būtības raksturotājs. Tas nozīmē, ka Fromms savu darbu varēja nosaukt arī kā "Bēgšana no savas būtības". Lielākā daļa cilvēku pat nav aizdomājušies par šādu ierosmi: iepaizīt sevi, jo kurš gan nepazīst sevi? Kas vispār tas ir par jautājumu? Tas nav vienkāršs jautājums – pazīt sevi nozīmē zināt savu būtību: kas es patiesība esmu, kā es iekļaujos VISĀ, KAS IR.

Kā jau teikts, lasīt un rakstīt ir jāiemācās, - par to nav apšaubāms. Tāpat ir nepieciešami inženieri un citi speciālisti. Bet, vai tehnika palīdzēs izprast pašu dzīvi? Dzīve tā ir mīlestība, prieks, skaistums, bēdas, arī koplība. Tehniskais progress kaut kādā līmenī ir spējīgs palīdzēt atrisināt dažas cilvēces problēmas. Taču dzīvot tikai kaut kādā atsevišķā līmenī, norobežojoties no pārējās pasaules, ignorēt dzīvi tās veselumā un harmonijā, nenozīmē neko citu, kā sevis pakļaušanu ciešanām un pašiznīcībai.

Pareiza izglītība, pietiekami pievēršoties arī tehnisku iemaņu apgūšanā, ir aicināta daudz kam nozīmīgākam – tai jāpalīdz apjēgt dzīves procesa veselumu un pilnību. Tikai šāda apjēgsme palīdzēs katram saprast savu spēju vietu un lomu dzīvē. *Mans iespraudums: te redzam, ka Krišnamurti nenoliedz ne tehnisko iemaņu apgūšanu, ne arī spējas. Viņš aicina caur dzīves veseluma apzināšanos ieraudzīt spējam savu īsto vietu dzīvē.*

Piemēram, ja cilvēkam patiešām ir ko teikt, viņš atradīs savu runas stilu, bet oratora mākslas apgūšana bez iekšējas pieredzes ir laika tērēšana. Vērtības nav iespējams mehāniski nomainīt ar citām. Tās var tikt mainītas ar pareizu izglītību, kura dod apjēgsmi par to, kas ir kas. Nav jēgas izvīzīt kādus ideālus nākotnei (kaut kādas ideālas nākotnes sabiedrības konstrukcijas un uz to tiekties), jo strādājot nākotnes labā, mēs formējam personības atbilstoši mūs priekšstatam par ideālo. Iznāk, ka mūs faktiski interesē mūsu personīgie priekšstati par to, kā tam ir jābūt, bet ne pats cilvēks. Tas kam ir jābūt, kļūst par daudz svarīgāku par to, kas ir – svarīgāku par personu visā tās daudzveidībā. Mums personu ir jāuztver tieši, tāda, kāda tā ir - ne

caur prizmu kādam tam ir jābūt. Nebūs nepieciešamība transformēt personu kādā citā. Viss, kas ir vajadzīgs, - palīdzēt personai apzināties sevi. Lai apzinātos, kas mēs patiesība esam, mums jāpārstāj cīnīties pret to, kas mēs nemaz neesam.

Ideāliem nav vietas izglītības sistēmā, jo tie traucē uztvert esošo situāciju. Skatīšanās nākotnē, tiekšanās pretī ideāliem norāda uz prāta nespēju un izvairīšanos no īstenības. Vai tad, kad cilvēks seko kaut kādam ideālam jeb paraugam, dzīvo formulu un gatavu lēmumu pasaulē, nenožīmē virspusēju un mehānisku eksistēšanu? Gatavošanās izveidot pilnīgu sabiedrību nozīmē cīnīties un izliet asinis par neeksistējošo, ignorējot to, kas ir. *Mans iespraudums: Nolaižoties no šiem augstumiem, jāsaprot, ka skolā mēs liekam ciest bērniem viņu neeksistējošās nākotnes dēļ, bet neļaujam viņiem izdzīvot tagadnes mirkli tādu, kāds tas ir. Mēs, piemēram, visus bez izņēmuma piespiežam apgūt ķīmiju, jo kas gan to zina, - varbūt nākotnē noderēs. Faktiski, mēs pat neesam droši, ka nākotnē tā būs konkrētai personai vajadzīga, - tas tāpēc, ka ne mēs, ne izglītojamais neko nezina par sevi.*

Šodien no nākotnes šķir milzīgs bezdibenis, Upurējot tagadni nākotnes vārdā, mēs izvēlamies necienīgus līdzekļus varbūt pat ceļu mērķu vārdā. Bet līdzekļi taču nosaka mērķi, mērķis izrādīsies nebūt cieņīgs. Bez tam, kas mēs tādi esam, ka varam izlemt kādam ir jābūt cilvēkam? Kas devis tiesības mums cilvēku iedzīt mūsu personīgo priekšstatu par ideālo rāmjos (grāmatās izlasīto, mūsu ambīciju, cerību un baiļu radītā). Pareiza izglītība nav pamatojama kaut kādā ideoloģijā, sistēmā, lai cik cītīgi tā nebūtu pārdomāta. Tas nevar būt kaut kāds īpašs paņēmiens cilvēka dzīves uzlabošanā. Pareizai izglītībai cilvēks jāpadara nobriedis un brīvs, ir jāpalīdz tam uzplaukt mīlestībā un labestībā. Kamēr izglītība būs bāzēta uz šabloniskiem principiem, būs neradošas personības, būs tikai speciālisti.

Tikai mīlestība var novest pie savstarpējas sapratnes. Kur ir mīlestība, tur viena mirklī rodas saskarsme ar otru, kā ar līdzīgu. Mēs esam tā nocietinājušies, garīgi iztukšoti un bez mīlestības, ka ļaujam valdītājiem un sistēmām iejaukties mūsu bērnu izglītībā un mūsu vietā lemt par viņu likteni. Valdības ir ieinteresētas kvalificētos speciālistos, bet ne harmoniskos ļaudīs, jo personas veselums ir drauds viņu varai. Lūk, kāpēc viņi cenšas kontrolēt izglītību!

Pedagogam jāvēlta visas savas pūles, lai ap audzināmo izveidotu maksimāli labestīgu, rūpestības un mīlestības vidi, jāattīsta savstarpējā sapratne. Lai skolotājs to varētu paveikt, viņam vispirms ir jātiek skaidrībā pašam ar sevi, jāatbrīvojas no jebkādas ideoloģijas,

sistēmas, ticības. *Mans iespraudums: Te mēs varam nonākt nesaprašanā: kā tad tā, ja mums, skolotājiem nebūs savas idejas par labo, labvēlību, skaisto, vērtības uz kurām balstāmies – tā tad kaut kādi priekšstati par vislabāko jeb ideālo, tad kā skolotājs var uzdrīkstēties vispār ko darīt? Jebkura mūsu darbība ir darbība no ārpuses, no ārpuses uzliktām, skolotāja vērtībām. Piemēram, ko mēs saprotam ar rūpestību vai mīlestību? Ne reti mīlestību sajauc ar pieķeršanos un tamlīdzīgi. Domāju, ka nesapratne rodas tāpēc, ka vienkārši visu nav iespējams uzreiz pateikt. Krišnamurti redz kopveselumā "pareizās izglītības" modeli un viņš par visu runā no šī kopveseluma skata punkta. Viņš te runā par to, ka cilvēka patiesā, es teiktu – dievišķā daba rodama pašā cilvēkā (Raudives, iekšējā cilvēkā) un "pareizās izglītības" modelim jāparedz šī iekšējā cilvēka atvēršanos, jāpanāk, lai cilvēka sapratnē atklātos cilvēka būtība. Šādā gadījumā nav vairs jārūpējas par, piemēram, ētisko audzināšanu, jo cilvēks ir jau atvēries augstām vispārcilvēciskām vērtībām, kā pašām par sevi saprotamām lietām. Mēs nevaram nedefinēt ideālu, mēs nevaram to tāpēc, ka patiesībā to nezinām. Un, ja arī mums par to (ideālu) būtu skaidrība, tās nebūs "ideāls" audzināmam, līdz viņš pats to neatklās sevi, atveroties iekšējam cilvēkam. Tātad, ja Krišnamurti aicina neorientēt audzināmo uz ideāliem, tad tas nenozīmē, ka nav kaut kas augstāks, ko ģenerē mīlestība, ka vispār nevar būt ideālā, nu kaut vai labestība, mīlestība un rūpestība (ko nu katrs ietver šajos vārdos). Bet mūsos tas noteikti nav nekas sastindzis, nekāds galējs stāvoklis – ideālais kā dinamiski mainīgais. To pašu var teikt par Patiesību – dinamiski mainīga, ietveroša arvien plašākus apvāršņus, arvien pilnīgāku kopveseluma apzināšanos.*

Pedagoga spēja domāt kopveselumā ir vērtējama daudz augstāk, nekā viņa kompetence attiecībā uz jaunām apmācības metodikām. Tiklīdz skolotājs pieķeras kādai metodikai, tā skolēni pārtop par šai metodikai nepieciešamo materiālu. Tāds skolotājs saliek bērnus pa plauktiņiem un sāk ar tiem strādāt atbilstoši metodikas algoritmam. Pareizā audzināšana nozīmē pieņemt bērnu tādu, kāds viņš ir un neuzspiest viņam savus priekšstatus par to, kādam viņam ir jābūt. Ieslēdzot skolēnu sava ideāla rāmjos, mēs piespiežam viņu pielāgoties, bet tas izsauc bailes (vai esmu pielāgojies tā, kā to no manis gaida), izsauc konfliktu starp gaidīto un esošo (psiholoģisku diskomfortu, neapmierinātību ar sevi, psiholoģiska rakstura problēmas), rodas arī sociāla rakstura problēmas.

Ja vecāki patiesi vēlas saprast savus bērnus, viņi neskatīsies uz to caur savu priekšstatu par vēlamu (ideālu). Ja viņi mīl savu bērnu, viņi vēros viņu, izpētīs viņa noslieces, viņa noskaņojumu un īpatnības. Ja ir mīlestība, tad bērns izzinās sevi, izzinās to, kas viņš patiesībā ir.

Ja, piemēram, bērns melo, tad nav viņš jāsalīdzina ar kādu ideālu, bet jānoskaidro to, kāpēc viņš tā dara, jānoskaidro iemesli, kuri viņam liek melot. Lai bērnam palīdzētu, neder steiga. Ir nepieciešama pacietība, nepieciešams pētīt un vērot; ir vajadzīga mīlestība un rūpes.

Pedagogam, kuram svarīgs ir ideāls, būs svarīgs tas, kā būtu jābūt un ne dzīvais bērns te un tagad. Saskarsmē ar bērniem, jauniešiem mums tie nav jāuztver kā mehāniskas ierīces, kuras viegli var noskaņot, izlabot, bet kā dzīvas būtnes – uzņēmīgas, mainīgas, jūtīgas, bailīgas, mīlošas. Radikālas izmaiņas gaidāmas tikai tad, kad mēs aptversim paši savu ierobežotību jeb nosacītību un atbrīvosimies no tās (*nosacītība neļauj iziet plašākā telpā, kā jau teikt ieraudzīt lietas kopveselumā, ieraudzīt tā, kādas tās ir*). Pretējā gadījumā bērni ir tādi kā mūsu pašu turpinājumi to sienu robežās, kuras mēs tiem uzceļam ar saviem ideāliem, bailēm, cerībām utt. Brīvība atnāk tikai tad, kad cilvēks apzinās sava "es" dabu, sava pārdzīvojuma dabu. Tas notiek tikai tad, kad "es" kopā ar visām savām reakcijām pārstāj būt tāds, kurš pārdzīvo, un pats kļūst par pārdzīvojumu (*tas ir jautājums par objekta un subjekta saplūsmi klātesamībā. "Es" kļūst radītājs - iespējams tikai saplūsmē*).

Brīvībai ir iekšēja daba. Bet brīvību nevar iegūt ar disciplīnu vai pretošanos. Brīvība nav mērķis, uz kuru būtu jātiecas. Brīvībai jābūt pašā sākumā, bet ne beigās, tā nav novienādojama ar kaut kādu attālu ideālu. Brīvība nav pašapliecināšanās veids uz citu tiesību rēķina. Disciplīna apriori ietver sevī pretošanos. Bet vai pretošanās noved pie mīlestības? Disciplīna iemūrē mūs dzīvus savās sienās, viņa vienmēr ir pašpietiekama un noved pie konfliktiem. Disciplīna ir viegls bērna kontrolēšanas līdzeklis, bet tā nepalīdz apjēgt dzīves problēmu sarežģītību. Kaut kāda apbalvojumu un sodu forma var izrādīties nepieciešama, lai iedibinātu kārtību lielā auditorijā. Kad klases ir nelielas un skolotājs spēj nodrošināt savu uzmanību katram bērnam, vērojot to, palīdzot viņam, jebkura piespiedu forma ir pilnīgi lieka. Nav iespējams attīstīt personā brīvību un gudrību, ja pielietojam kādas piespiedu formas vai iebaidīšanu. Visas personas daļas ir vienādi svarīgas un nevar kādu no tām attīstīt uz citas rēķina, tas noved pie konflikta. Prāts ir tas, ka noved pie kārtības, bet ne disciplīna. Konformismam un paklausībai nav vietas pareizā audzināšanā. Sadarbība starp skolotāju un skolnieku nav iespējama bez savstarpējas mīlestības un cieņas.

Ja skolotājs pieprasa cieņu pret sevi, bet neciena auditoriju, tad tas izsauc auditorijas vienaldzību, necieņu. *Mans iespraudums: šis nosacījums ir grūti izpildāms "varas" sabiedrības apstākļos. Necieņa sākas ar to, ka "varu" neinteresē cilvēks kā tāds – ar savām interesēm, gaidām, arī dotumiem. "Vara" definē mācību standartus, saturu, metodes un skolotājs kā "varas" kalps (lasi vergs) ir varas radītājs baiju atmosfēras spiests bez ierunām to realizēt. Ja bērni savu iekšējo gaidu pārpilni, cerībās atnāk uz skolu, tad drīz vien viņi aptver, ka te ir vieta, kur viņus*

rupjā veidā iespīez stingros rāmjos. Vai te vairs var runāt par cieņu pret bērnu (cilvēku vispār) un gaidīt viņa cieņu pret skolotāju.

Cieņas attīstīšana ir viens no pareizās izglītības nosacījumiem.

Gudrība – tā ir spēja redzēt pašu būtisko. Lai atklātu būtisko ir nepieciešama brīvība no visiem šķēršļiem, kurus prāts uzbūvējis personīgai drošībai un komfortam. Bailes ir neizbēgamas, kamēr prāts tiecas uz drošību, - šādu situāciju rada sistēma kā tāda. Bet gudrība nav iespējams, kamēr ir bailes. Bailes nomāc saprātu un kļūst par iemeslu egoistiskām darbībām. Jau no mazotnes kā skolā, tā mājās, mums iedveš baiļu sajūtu. Ne vecākiem, ne skolotājiem nav pietiekami daudz laika, pacietības un saprašanas, lai izkļiedētu instinktīvās bērniņu bailes, kuras laika gaitā nosaka mūsu pozīciju un spriešanu. *Mans iespraudums: jāsaprot pat vairāk – kā skolā, tā mājās instinktīvās bailes tiek stimulētas, lai panāktu bērnu (vardarbīgu) ielikšanu kā skolotāju, tā vecāku priekšstatu rāmjos par vēlamu. Ne skolotājiem, ne vecākiem nav priekšstata par "gudrību" – tas ir kaut kas viņiem vai nu nenozīmīgs bērna "hākotnes" vārdā, vai tā semantiku tie izprot kā zināšanas, kā viltību un tamlīdzīgi, - jā, to gan var audzēt, uzturot bailes.*

Pareizai izglītībai ir uzmanīgi jāizpēta mūsu dzīves uzskatus izkropļojošās bailes, - atbrīvošanās no bailēm ir sākums ceļam uz gudrību. Pareizā izglītībā nevajadzētu būt ne apbalvojumiem, ne sodiem, - tie pastiprina egoismu. *Mans iespraudums: mēs katrs priecājamies par saviem panākumiem un sevišķi bērībā mēs gaidām, ka mūsu panākumu prieku ieraudzīs arī mūsu vecāki, skolotāji un līksmos kopā ar mums. Es domāju, ka Krišnamurti te domā par apbalvojumiem un sodiem, vērtējot bērna iekļaušanās panākumus audzinātāju priekšstatos par vēlamu, un nav pat svarīgi vai bērnu pašu pret sevi, vai attiecībā pret citiem (kas, protams, ir sevišķi graužoši).* Un Krišnamurti saprot kāpēc tas tā, sakot, ka mēs paši esam audzināti kaut kāda mērķa dēļ, uz kuru tikām virzīti caur apbalvojumiem un sodiem, tāpēc mums pat prātā neienāk, ka varētu būt arī savādāk. Pareizai izglītība ir aicināta attīstīt domāšanas dziļumu un cieņu pret apkārtni bez jebkādiem mānekljiem vai iebiedēšanas. Tam nepieciešams laiks - steiga neder, steiga arī noved pie "mānīšanas un piespiešanas". Uz karjerisma un personīgā labuma būvētā izglītība var radīt tikai konkurētspējīgu, piepildītu pret-runām, nežēlīgu sabiedrību.

Mūs mācīja pakļauties skolotājam, mācību grāmatai, politikai partijai, priesterim tikai tāpēc, ka tas ir izdevīgi. Speciālistiem visās dzīves sfērās – no priestera līdz birokrātam, ir vara, un viņi mums pavēl. Vai var runāt par mīlestību un patiesu sadarbību starp tiem, kuriem ir vara un tiem, kuri ir varas priekšmeti? Pavēlot, nevar veidot

labestīgu attiecību sabiedrību. Tikai tad, kad mēs atsakāmies no varas, mēs kļūstam par partneriem, un tikai tad ir iespējama savstarpēja sadarbība un cieņa.

Tiklīdz kā mēs ieraudzīsim, ka saprātu nav iespējams pamodināt piespiedu kārtā, šī fakta apzināšanās pārvērtīs pelnos visas mūsu bailes, un mēs uzsāksim jaunas sabiedrības, pilnīgu pretēju esošai, pat daudz pārāku, veidošanu.

To, ko mēs esam pieraduši saukt par reliģiju, ir nekas cits, kā likumīga dogmās, rituālos, noslēpumos un māņticībā iekļauta pielūgsmes forma. Katrā reliģijā ir savi svētie raksti, savi pravieši un sludinātāji, kuri notur cilvēkus bailēs un pakļautībā. Kaut arī visas reliģijas vienā balsī paziņo, ka pielūdz Dievu un ka visiem cilvēkiem ir jāmīl vienam otru, tajā pašā laikā iedveš saviem sekotājiem bailes par eļli un paradīzi, dogmatiski pastiprinot iekšējās šaubas un konfliktus. Īstā reliģiozā audzināšana palīdz bērnam apzināties savstarpējās attiecības ar cilvēkiem, dabu, lietām. Dzīve nav iespējama bez savstarpējām attiecībām, bet bez pašizziņas jebkuras attiecības vai tās ir ar vienu, vai vairākiem cilvēkiem noved pie konfliktiem, ciešanām. Ja vecāki, pedagogs saprot savstarpējo attiecību nozīmīgumu, tad viņi ar savu uzvešanos, savu piemēru, bez liekiem vārdiem un paskaidrojumiem, varētu atklāt garīgās dzīves nozīmi. Īsta reliģija ne kaut kādā mērā nav ticējumu un rituālu kopums. Ja mēs atļautu bērnam augt bez kaitīgas ietekmes, iespējams, ka ar gadiem viņš izrādīs interesi par notiekošo dabā un Dievu. Īstai reliģijai nav nekā kopīga ar kaut kādiem ierobežojumiem. Reliģija, - tas ir dievišķīgs miera stāvoklis, kurā ir klāt realitāte, Dievs. Šis radošais stāvoklis pārņem tikai apzinīgu un brīvu personību. Brīvība atnes tikumību, bet bez tikumības nevar būt miera. Mierīgs, nekustīgs prāts nav ierobežots prāts. Šis nekustīgums nav piespiešanas vai treniņa rezultāts. Nekustīgums ir iespējams tikai tad, kad prāts iepazīs savu dabu, sava "es" dabu.

Bērni ir zinātkāri. Tikai pieradinot bērnus patstāvīgai atbilžu meklēšanai uz viņus interesējošiem jautājumiem grāmatās un iemācot viņus iedziļināties sabiedrisko vērtību, tradīciju, virzienu veidu, reliģiju, ticējumu utt., jēgā, vecāki un pedagogi var cerēt, ka viņiem izdosies atmodināt un nostiprināt bērnos kritisku īstenības uztveri un dziļu vērtīgumu.

Jaunie vienmēr ir dzīvespriecīgi, pilni cerību un neapmierinātības. Tādiem tiem arī ir jābūt. Ja jaunais cilvēks neraksturojas ar šīm

īpašībām, viņa dvēsele ir veca un mirusi. Tādi cilvēki tiecas uz stabilitāti sev un savām ģimenēm, kāro pēc patstāvīguma ideālos, savstarpējās attiecībās, valdījumos.

Jaunība tas ir laiks, kad esam neapmierināti ne tikai paši ar sevi, bet ar visu to, kas mūs apņem. Mums ir jāsaprot sava neapmierinātība, bet no tās nav jābaidās. Neapmierinātība var kļūt par šķietamu iemeslu nekārtībām, bet tā var noved arī pie pašizziņas un pašupurēšanās prieka. Neapmierinātība ir ceļš uz atbrīvošanos. Pareizai izglītībai ir jaunatne jāattur no svešas ietekmes, lai viņi, kā papagaiļi, neatkārtotu iemācītas frāzes, lai viņi nekļūtu par sava vai cita mantrausības (veiksmes kulta) upuriem. Sabiedrības spiediens ir ne tikai liels, bet arī caurvīts neredzama, bet ļoti lipīga iedibinātas kārtības tīkla diegiem, kuri sagūsta jauniešus. Tie pakāpeniski pazaudē jaunības degsmi dodot priekšroku tieksmei pēc prestiža, labi apmaksāta darba, izdevīgām laulībām, veiksmīgu karjeru un citiem izsmalcinātiem veidiem, kā nodrošināt sev drošību. Tas ir, paliek tikai sekmes un drošība, uz kuru tiecamies. Šādā stadijā prāts atrodas nomāktā stāvoklī, tāpēc viņš vairs nav spējīgs viengabalainai darbībai. Viengabalainību domās un darbībā ir apgūstamas pareizas izglītības skolās. Vispirms jau jāiemāca skolēnam saprast savas iekšējās dabas viengabalainību (veselumu), - saliedēt sirdi un prātu, kas ir gudrības atmošanās procesa pamatā. Tikai tā ir iespējams atbrīvoties no ilūziju varas, izprast visas dzīves vienotību, iepazīt realitāti, iepazīt Dievu.

Pašam pedagogam jābūt kopveselumā un brīvam. Tieši tāpēc pareiza izglītība ir svarīga ne tikai jaunatnei, bet arī vecākas paaudze cilvēkiem, ja viņi nav pazaudējuši tieksmi mācīties un pārāk nav pieķērušies veciem principiem. Tas, kas mēs patiesībā esam, ir daudz svarīgāk, nekā tradicionālais jautājums par to, kā mācīt bērnus. Veseluma cilvēks iemanto tehniskos paņēmienus caur pārdzīvojumiem. Radošs pacēlums pats rada savu tehniku. Ļaudis, kuri izdzīvo dzīvi visā pilnībā var mācīt citus, - ir īstie pedagogi, viņi paši atrod savu tehniku.

Lai saprastu bērnu, ir nepieciešams vērot kā viņš spēlējas un pētīt viņa noskaņojumu. Nedrīkst uz viņu projicēt savus aizspriedumus, cerības un bailes, iedzīt viņu mūsu personīgajos rāmjos par vēlamu (ideālu). Bērna audzināšanā ir nepieciešama sapratne un rūpes. Nekādi speciālisti ar visām savām zināšanām nevar aizstāt vecāku mīlestību. Bet lielākā daļa vecāku izkropļo šo mīlestību ar sa-

vām bailēm un ambīcijām, tādejādi traucējot tam normāli attīstīties. Normāliem vecākiem būtu ne tikai jā rūpējas par atbilstošas atmosfēras radīšanu ap bērnu mājās, bet viņam būtu arī jāpieliek pūles, lai izveidotu skolu, kur pasniegtu īsti pedagogi. Mājas vide nedrīkst būt pretrunā ar skolas vidi, tieši otrādi - tām jādarbojas saskaņoti un kopā.

Nobeidzot sarunu par pareizu izglītību, Krišnamurti liek vēlreiz saprast, ka pareiza izglītība sākas ar sevis pārveidošanu. Mums ir jāiemācās būt līdzcietīgiem, apmierinātiem par mazumu un tiekties pēc augstākās dzīves jēgas. *Mans iespraudums un nobeigums šai sarunai: Ir nepieciešams komentārs, tāds kā kopsavilkums par Krišnamurti "pareizu izglītību". Manuprāt, svarīgākais tas, ka te ir ieskicēts ceļš uz personības brīvību. Tā panākama visai grūti izpildāmiem nosacījumiem. Galvenās grūtības rada mūsdienu konformismā un hedonismā ieslīkusi sabiedrība (klaju un slēptu nihilismu ģenerējoša). Neatceros vai pirmais nebija Niče, kas pamanīja sabiedrības tiekšanos uz izklaidi, bet pilnīgi noteikti zinu, ka H.Hesse šo laikmetu nosauca par anekdošu laikmetu – viņam šķita smieklīga pūļa aizraušanās ar seklām, cilvēka prāta degradējošām izklaidēm. Šodien redzam, ka ne tikai prāta, bet arī tikumību degradējošām. Mēs gan runājam par demokrātiju, bet patiesībā pieaug varas izpausmes visās dzīves jomās, tā kā attālumus līdz sadarbībai starp tiem, kuri valda un tiem, kurus valda, nevis samazinās, bet pieaug. Tas gan nenozīmē, ka mēs katrs savā sētā, ģimenē neko nevaram darīt – ir jādara! Noteikti atradīsies ļaudis, kuri ir spējīgi uz lietām paskatīties ar citām acīm. Krišnamurti savā "pareizajā izglītības" aicinājumā neko nerunā par apziņas mistisko lēcieni, kas notiek šādas izglītības rezultātā. Iespējams, lai nedotu iemeslu tā laika skeptiķiem, dažādu reliģiju cilvēkiem uzlikt viņam mistiķa zīmogu. Viņš gan runā par spēju uztvert sevi un apkārtni veselumā, bet nepasaka, ka šī spēja rodas tikai mainoties apziņai. Par to mēs esam jau runājuši un pašreiz jaunākās atziņas par iespējām, kad sapratne sasniegusi Krišnamurti "pareizās izglītības" augstāko punktu, ir apcerētas I gr. par klātesamību. Spēja aptvert lietas veselumā jau arī ir dziļa un brīnumainā klātesamība tam, ko katrs no mums, dotajā brīdī esam iecerējuši aptvert. Veseluma apzināšanās (spēja aptvert lietas veselumā) ir sākums (nepieciešams nosacījums) pilnīgi jaunam pasaules izzināšanas veidam, laimei un mīlestībai – patiesības atklāšana iet roku rokā ar mīlestību.*

Lasot Krišnamurti spriedumus par pareizu izglītību, reizēm var rasties iebildumi: mūsu sabiedrība, cilvēki, vecāki, skolotāji nav gatavi "pareizai izglītībai". Taču izskatās, ka bērni ir gatavi. Mums (tautskolai) problēmas bijušas galvenokārt ar tiem bērniem, kuri jau kādu piecus un vairāk mācījušies valsts skolās (bet ne visiem). Teikšu, ka mūsu tautskolai ar 30 gadus garu pieredzi, ir gājis visādi, bet, ja vecāki ir normāli (patiesi mīloši, rūpestīgi), tad arī bērni ir normāli un viņi izbauda to brīvību, ko skolojā tiem dod. Vairāk par to runāsim pēc kaut kāda laika, kad beidzot nonāksim pie tautas pedagogijas.

Pareizās izglītības nosacījumi

5. saruna

Šī ir pēdējā saruna par Krišnamurti pareizas pedagoģijas pamatnostādņēm. Nākošā ir iecerēta jau kā iepazīšanās ar Krišnamurti skolām pasaulē. Iecerēts to sākt ar tādu kā īsu kopsavilkumu par pēdējām sarunām.

Intelekti un prāts

Lai mainītu pasauli, ir nepieciešama iekšēja pārdzimšana. Visa notiekošā apzināšanās iespējama meditācijā. Meditācijā cilvēks pārvar sava "es" pretrunas un aprobežotību. Ja mēs vēlamies iepazīt sevi, ir jākļūst vērtīgiem un spontāniem.

Attīstīts intelekts ar visus savu trenētību un informētību nav saprātīguma mērs. Intelekts ir no emocijām neatkarīga domāšana, tajā laikā, kad saprāts ir spēja domāt un just vienlaicīgi. Zināšanas nekādi nevar salīdzināt ar saprātu. Zināšanas nav gudrība. Gudrība nav prece, kuru var nopirkt maksājot ar izpētīšanu vai disciplīnu. Jūs neatradīsiet gudrību grāmatās, to nevar ne uzkrāt, ne izmācīties, ne atstāt rezervē. Gudrība atnāk tikai ar pašupurēšanos. Informācijas plūsma un faktu krājums, neskatoties uz to, ka tie nepārtraukti pieaug, pēc savas dabas ir ierobežoti. Gudrība ir neierobežota, tā ietver sevī gan zināšanas, gan darbības veidu. Intelekts nekad nenoved pie veseluma, tas ir tikai daļa, segments. Sapratne ir neizmērojami lielāka nekā intelekts, jo apvieno domas spēku un mīlestību vienā veselumā.

Izglītība un vispārējs miers

Radošs prāts rada nepārtrauktību meklējumos un patiesu neapmierinātību – noturēt sevi šādā stāvoklī ir ļoti grūti. Tāpēc lielākā daļa ļaužu negrib, ka viņu bērniem piemīt radošs prāts, jo dzīvot ar tādu cilvēku, kurš allaž šaubīsies par esošām vērtībām, nav vienkārši.

Krišnamurti nelaimju avotu saskata tajā, ka katrs pastāv uz savu tautību, savu dzimteni. Viņš saka: kamēr es esmu induss un tu esi jaunzelandietis, tikmēr pasaulē miera nebūs.

Mans iespraudums: Diemžēl nevaru piesaukt krievu pētnieku vārdus, kuri nopietni, vēl septiņdesmitajos gados, pētīja etnoģenēzes procesus. Viņi tajā laikā (PS) nonāca pie ļoti interesantiem secinājumiem: saplūstot divām vai vairākām nobriedušām mentalitātēm, veidojas himēriskas etniskas struktūras. Cits krievu autors A.V. Suharevs (1996), pētidams kultūras etniskās funkcijas, runā līdzīgi - par marginālām per-

sonībām, t.i. tādām, kuras internalizējušas divu vai vairāku konfliktējušu grupu sociālkultūras sistēmas. Marginālā psihē dažādo grupu vērtības nonāk pretrunās un atklājas iekšējā konfliktā, satraukumā, spriedzē, traucējot personības identitātes veidošanos. Šis bezsākņu būtnes raksturojās ar nežēlību, iznīcināšanas un iekarošanas kāri. Respektīvi, līdzīgi himēriskām struktūrām, līdz ar etnisko sākņu atciršanu, tām raksturīga ir svētuma apziņas pazaudēšana. Svētuma apziņa pret dzīves telpu, pret kultūras vērtībām, pret cilvēka radīto, citām tautām un nereti pret dzīvību kā tādu (nihilisms). Ļoti nopietns, manā skatījumā, ir arī N.Ļebegeva un A. Tatarko (2003) etniskās tolerances pētījums vairākos multikulturālajos rajonos Krievijā. Zinātnieki pētījuši vairāku etnisku grupu identitāšu rādītājus, etnisko grupu savstarpējās attiecības, to pašapziņu. Viņi konstatēja, ka individuālie un grupu kontakti ir atkarīgi no tā, cik noteiktas, precīzi iezīmētas ir etniskās robežas, cik noteikts, stabils ir šajās robežās ietvertais ļaužu kopums, viņu tradīcijas. Tas nosaka etnisko pašapziņu un, jo lielāka tā ir, jo pozitīvāk (tolerantāka) veidojas saskarsme ar citām etniskām grupām un otrādi.

Krišnamurti cenšas dažādi parādīt, ka tikmēr kamēr katrs jutīsies piederīgs savai tautībai, miers nav sagaidāms. Domāju, ka ne tautu daudzveidība ir problēma vai kultūru dažādība – tā ir vienreizēja bagātība, ko Dievs dāvājis cilvēcei. Šai bagātībai mūs ir nevis jāšķir, bet jāvieno vienā veselumā. Nu tas drīzāk ir panākams ar līdzīgu paņēmieni, kā tas tiek mācīts Krišnamurti pareizas izglītības modelī: izzini sevi – tautām ir jāiepazīst sevi. Tas visdrīzāk varētu notikt, kad vismaz kāda daļa no tautas locekļiem būs izgājuši pareizās izglītības kursu un individuāli atklājuši to, kas katrs kā personība ir savā būtība. Tas, ka jau redzējām, nevar notikt bez brīnumainā apziņas lēciena, kas tad arī ļaus atklāt tautas dzīves jēgu. Beigu beigās pēc visas garās runas par iespējamiem draudiem, cēloņiem pasaules mieram, Krišnamurti tā arī raksta: Ja mēs patiesi vēlamies pašos pamatos izmainīt esošās savstarpējās attiecības cilvēku starpā, kuras kļuvušas par neizsakāmu ciešanu avotu visai cilvēcei, tad vienīgais pareizais un neatliekamais uzdevums katram no mums ir jāveic iekšējā transformācija, izzinot katram sevi. Jo beigu beigās mūsu valdības esam mēs paši un kamēr mēs sevi paši netransformēsim, tikmēr miers uz zemes nav gaidāms.

Skola

Galvenā izglītības funkcija ir palīdzēt katram cilvēkam atbrīvoties no pašizpratni traucējošas psiholoģiskas barjeras, bet ne uzspiežot viņam jaunus uzvedības šablonus un domāšanas veidu. Tāda ārēja iejaukšanās neveicina saprāta un radošas sapratnes mošanās, tieši otrādi – tie vēl vairāk norobežos personu.

Pareiza izglītība kļūst iespējama tikai tad, kad mēs sapratīsim patieso cilvēka dzīves jēgu, bet, kā jau tas teikts iepriekš, ir nepieciešams atbrīvot savu prātu no tieksmes pēc apbalvojumiem, kas atnes bailes un vēlmi pielāgoties.

Pareiza izglītība liek savas cerības tikai uz veseluma personām, kuras var tikt audzinātas tikai nelielās skolās. Nelielas skolas ir daudz svarīgākas nekā skolas ar lielu skolēnu un pedagogu skaitu; neattaisnojas arī pārpildīto skolu šķietami labākās metodikas. Lielajās skolās nav iespējams katram skolēnam veltīt pienākošos uzmanību un līdz ar to visus mācām domāt pēc viena šablona. Patiesas vērtības nav iespējams ieaudzināt masveidīga apmācības procesā. Tas ir iespējams tikai rūpīgi studējot un dziļi izprotot katra bērna grūtības, noslieces, iespējas. Tāpēc mums ir jādibina jauna tipa skolas, kuras audzinātu bērnus veselumā un gudrus. Finansiāli grūti ir uzturēt mazas skolas, tāpēc nepieciešami brīvprātīgi ziedojumi.

Īsts pedagogs ieinteresēts personībās un nelielā audzēkņu skaitā klasē. Ar vecāku atbalstu tāds skolotājs var nodibināt skolu, kurā bērni iegūtu pareizu un dzīvei svarīgu izglītību. Bet tā ir nepieciešams pedagogs īsts entuziasts, pretējā gadījumā, tā veidosies kā parasta skola. Jābūt gataviem neizbēgamais varas struktūru vajāšanai, jo skola būs epicentrs īstai revolūcijai (bez vardarbības). Tā seko līdz ar veseluma iegūšanu un cilvēka prāta atmodu, kas savukārt pakāpeniski ienesis radikālas pārmaiņas sabiedrībā. Ļoti svarīgi, lai tādā skolā pedagogi apvienotos brīvprātīgi, bez kaut kādas speciālas vienošanās, svārstīšanās. Ja pedagogi palīdzēs apgūt nepārejošas vērtības ne tikai skolniekiem, bet arī viens otram, tad savstarpējās attiecības kļūs patiesas, dziļas un apzinātas. Atradis patvērumu nelielas skolas sienās, skolnieks var aizmirst par ārējās pasaules arvien augošākiem konfliktiem, iznīcības un kroplības.

Ja skolas kolektīva kodols ir pašizliedzīgu un uzticīgu savai lietai pedagogu kopa, tad tā ar laiku piesaistīs ap sevi, savai pārliecībai tuvus cilvēkus. Ja skolas centrs ir tikai pats direktors, tad ar laiku entuziasms un interese var apslāpēties. Ja skolas direktors dominē par citiem pedagogiem, tad diez vai tāda kolektīvā iemājos brīvības un sadarbības gars. Direktors nedrīkst dominēt pār kolektīvu un uzņemt visu atbildību. Tieši otrādi - katram skolotājam jāuzņemas atbildība par kopīgo lietu. Tur, kur katrs tiecas būt brīvs un saprātīgs, savstarpējā sadarbība parādīsies visos līmeņos. Pedagogam, kurš pilnībā ir nodevies pareizai audzināšanai, nav nepieciešams pakļaut vadībai un uzraudzībai. Starp pareizas audzināšanas skolas pedagogiem ir jābūt pilnīga savstarpējā sadarbība. Skolas pedagogiem ir jātiecas pēc iespējas biežāk. Ja ir pieņemts kopējs lēmums, tad tas arī

ir jārealizē, bet ja kaut viens no pedagogiem nav kaut kam piekritis, ir atkārtoti jānāk kopā un jārunā. Ir jānonāk līdz absolūtai saskaņai. Slodze skolā jāsadala vienmērīgi, lai kāds nepārpūlētos un būtu savs laiks atpūtai. Pārslogots skolotājs rada problēmas ne tikai sev, bet arī apkārtējiem. Spēku atjaunošana nav iespējama pie nepārtrauktas fiziskās un garīgās slodze. Ja mēs vēlamies, lai pedagogam būtu pietiekami brīvā laika atpūtai, ir jāraugās, lai viņš atbild tikai par tik lielu skolēnu skaitu, ar kuru viņš tiek viegli galā. Tiešas un dzīvas attiecības starp skolēnu un skolotāju praktiski nav iespējamās, ja pēdējam liek strādāt ar lielu un nevaldāmu grupu. Pareizā izglītība nevar būt masveidība, kaut vai tāpēc, ka, lai izpētītu katru bērnu ir vajadzīga liela pacietība, iejūtība un saprāts. Lai vērotu bērns noslieces, viņa aizraušanos, temperamentu, saprast grūtības, ņemt vērā iedzimtības faktorus, vecāku ietekmi, ir nepieciešams ne tikai ātrs un elastīgs prāts, bet arī laiks.

Nepieciešams veidot skolas padomi, kurā piedalītos skolēni un pedagogi. Šajās padomēs varētu apspriest disciplīnas, higiēnas, ēdināšanas u.c. problēmas, piemēram, kā iedarboties uz netikumiskiem, vienaldzīgiem vai ietiepīgiem skolēniem. Skolai jāiemāca bērnam saprast grūtības, īpaši citu cilvēku, viņu noskaņojums un raksturs. Pareizai izglītībai ir jāpalīdz skolēnam atrast savu acinājumu. Ja tas nenotiek, visa viņa dzīve var izrādīties nodzīvota pa tukšo. Pareizai izglītībai ir jāpalīdz ne tikai attīstīt savas spējas, bet apjēgt savas dzīves augstāko jēgu.

Ja vecāki patiesi rūpētos par savu bērnu likteni, viņi izveidotu tiem citu sabiedrību. Bet izskatās, ka viņiem gar to nav nekādas daļas, viņi pārāk aizņemti, lai rūpētos par tādiem niekiem. Viņi atrod laiku naudas nopelnīšanai, izklaidei, bet viņiem nepietiek laika, lai tiktu skaidrībā, kādai ir jābūt pareizai viņu bērnu izglītībai. Viņi paļaujas uz skolu un tad, kad viņu bērni pieaug, tie kļūst par tikpat nenobriedušām personībām, kā viņu vecāki.

Vecāki un pedagogi

Pareiza izglītība sākas ar pedagogu, kurš atklājis savu būtību un tāpēc nedomā standartizēti. Tātad problēma ir pedagogu sagatavošanā. Skolēnam nepieciešama iejūtīga vadība un palīdzība, bet ja skolotājs pats ir aprobežots, neko citu viņš neizaudzinās kā aprobežotu bērnu. Izaudzināt īstu pedagogu, kurš saprot pats sevi, nemaz

nav viegli šabloniskās vides dēļ, kurā viņš ir audzis un joprojām atrodas. Bez tā kā viņš, tā vecāki ir aizņemti ar ikdienas konfliktiem, problēmām neatkarīgi no turības. Tā nu sanāk, ka skolotājam ir jā māca arī vecāki – pareiza izglītība pieprasa savstarpēju izturību, uzmanību un mīlestību. Pirms skolotājs gatavojas kādu mācīt viņam pašam sev jāatbild uz sekojošiem jautājumiem: Vai viņš mācību priekšmetu gatavojas pasniegt ar pierastu paņēmienu? Vai viņš gatavojas pārvērst bērnu paklausīga skrūvītē sociālajā mašīnā? Vai ir gatavs palīdzēt apmācamajam kļūt par radošu veseluma būtni, kura noraida melīgas vērtības? Vai pedagogs ir gatavs tikt dziļā skaidrībā par lietām, vērtībām, kuras mācīs? – ja vadītājs ir akls, vai palīdzēs otram nokļūt otrajā krastā? Protams, ka skolotājam pašam sākumā, ir jāiemācas redzēt. Viņam ir jābūt ļoti modram un ar savu domu, jūtu dziļu apjēgsmi; atcerēties savu nosacītību, spēju vērot savu darbību, savu reakciju uz to. No šīs totālās uzmanības dzimst saprāts, bet kopā ar to radikāli mainās attieksme pret cilvēkiem un iekļaujošo īstenību. Tikai sapratuši savas personīgās domas un jūtas, mēs varam palīdzēt bērnam kļūt par brīvu personību. Krišnamurti atzīst, ka tikai daži no mums spēj vērot savas domas un jūtas. Mums ir atņemts pašapziņas dziļums. Lai bērns atbrīvotos no bailēm, pedagogam pašam ir jābūt brīvam no bailēm. Bailes sašaurina domāšanu un ierobežo iniciatīvu, šādā stāvoklī skolotājs nevar bērnam bez bailēm paskaidrot esības jēgu.

Lai bērnu padarītu brīvu, skolotājam pašam jāapjēdz brīvības nozīme (es teiktu – jābūt ir pašam brīvam). Brīvība atnāk tikai tur, kur ir pašatvēršanās un iekšēja apgaismība. Arī vērtības nevar iemācīt, tām atveras sagatavots prāts. Skolotāja un skolēna izaugsme var notikt vienlaicīgi. Palīdzot audzināmam tapt brīvam, arī pats pedagogs maina savus uzskatus savas vērtības, sāk atbrīvoties no "es" un "mans", arī viņš uzplaukst mīlestībā un labestībā.

Visi mācītāji, politiķi, juristi, karavīri utt., visi cenšas mums "palīdzēt". Bet cena par to ir mūsu brīvība un saprāts. Mums nevajadzētu lūgt palīdzību no ārpusē, tā atnāk pati par sevi. Tā atnāk, tad, kad esat pilnīgi atdevies mīļajai lietai, vai atklāti un apzināti sagaidām dzīves pārbaudījumus un klizmas. Mums ir jāatturas no jebkuras palīdzības no ārpusē (tiec pats ar visu galā – tikums latviešiem), jo tā mēs tiecamies uz atkarību. Tajā mirklī, kad mēs ļaļaujamies uz ārēju (autoritātes) palīdzību un kļūstam no tās atkarīgi, mēs pazaudējam

savu patieso sūtību, brīvību, saprātu. Skolotājam jāvēro, lai kaut kas tāds nenotiktu viņa un viņa skolēna starpā – kad skolēns paļaujas uz skolotāja autoritātes zināšanām prasmēm. Skolotājs nedrīkst kļūt par elku, kuram seko skolnieks (*skolēnam jāiemācās sekot pašam sev un jāapgūst spējas tikt pašam galā ar problēmām; skolotājs kā autoritāte tikai tik tālu, kā piemērs cilvēkam, kurš kļuvis brīvs*).

Ļaudis, kuri nav ieguvuši akadēmisko izglītību pedagogijā, biežāk par citiem atklāj sevi kā iedzimtus skolotājus (Heses aicinātie skolotāji). Nebūdami pedagogi, viņi patiesi tiecas pēc zināšanām un dzīves jēgas apjēgsmes. Patiesam pedagogam pasniegšana nav vienkārši profesija – tas ir dzīves stils. Tātad ir ārkārtīgi svarīgi noskaidrot jau pašā sākumā - vai šim cilvēkam ir skolotāja talants.

Pareizajā pedagogijā pret katru bērnu jāattiecas vienādi neatkarīgi no tā vai tas ir bagāts, vai nabags. Pret bērnu jāattiecas kā pret personību, ņemot vērā viņa rakstura īpatnības, tieksmes, iedzimtību un daudz ko citu. Patiess skolotājs atteiksies no jebkuras apmācības sistēmas, jo neviena nav spējīga padarīt cilvēku brīvu. Bez tā, jābūt ļoti uzmanīgam, lai nekļūtu par upuru pats savai sistēmai. (*mans iespraudums: ja tā var teikt – paņēmiens ir un tas ir intuitīvs. Mēs ar meitu Agnesi esam domājuši kā šo paņēmienu, metodi nosaukt, varbūt par intuitīvu situatīvu, t.i., kad katram saskarsmes mirklī, katrā situācijā tu rīkojies intuitīvi, jābūt klātesamībai, saplūsmē, intuitīvās zināšanas nāk no neapzinātas vispārējas, dabīgas lietu kārtības izjūtas*) Ir jārīkojas nestandardizēti, ne šabloniski – pēc kaut kāda piemēra. Par skolotāju pareizajā izglītībā top tāpēc, lai palīdzētu jauniešiem nonākt līdz pašizziņai, bez kuras nav iespējams ne miers, ne laime uz zemes.

Pareiza izglītība noved personas radošuma, jo caur pašizziņu iegūtā brīvība ir tam absolūts nosacījums. Radošums nonāk, kad cilvēks ir apzinājies sava prāta dabu un pārvarējis tos šķēršļus, kurus pats radījis. Radošums ir tāds stāvoklis, kurā nav iekšēju konfliktu un ciešanu, bet prāts ir brīvs no uzspiestām idejām un vēlmēm. Radoša dzīve ir tāds stāvoklis, kad patiesība piepilda mūsu dzīvi. Bet patiesība atveras tikai tad, kad visas mūsu domas ir apturētas, kad "es" izzūd un prāts brīvs no vēlmēm. Un tad, kad jūsu prāts ir absolūti nekustīgs un dabīgs, - ja nevajag viņu ne mācīt, ne piespiest būt mierīgam, ja tas ir kluss tāpēc, ka "es" ir bezdarbībā, tad uz mums nolaižas radošums.

Mīlestība var izpausties dziesmā, smaidā, bet vēl labāk – klušumā. Mums jāizmanto katra dzīves minūte, lai iemācītu bērnu sa-

skatīt skaisto ne tikai priekšmetos, kurus radījis cilvēks, bet arī dabā, kuras daļa mēs esam.

Ja radusies vēlme iepazīties tuvāk ar Krišnamurti dzīves jēgas filosofiju, kas ir likta viņa pareizas izglītības modeli, varat griezties tieši pie pirmavotiem – internetā tos var atrast. Kā jau minēju arī latviski ir izdotas pāris grāmatiņas.

Kopsavilkumu par Krišnamurti "pareizo izglītību"

6. saruna

Tagad veiksīm tādu, kā Kopsavilkumu par Krišnamurti "pareizo izglītību"

Pats atkal un atkal pārliecinos par Krišnamurti domu augsto lidojumu. Ir jūtams, ka tā nav filozofija par kaut ko, kas varētu būt, bet viņa paša praktiska pieredze, kuru viņš no sirds cenšas nodot cilvēkiem. Viņš droši vien priecātos, ja kaut vai tikai daži pieķertos viņa "pareizās izglītības" realizēšanā, jo kā pats saka: te nevar gaidīt masveidību. Viņa vārdu pareizību ir apliecinājuši apziņas pētnieku (Wilbers, Gebbers, u.c.) atzinumi. Lai aprakstītu Krišnamurti "pareizās pedagoģijas" pamatkonceptiju pietiek ar vienu teikumu, taču tie, kuri nav iedziļinājušies plašākā izklāstā, var pārprast vai nesaprast – ne velti Krišnamurti netaupa ne laiku, ne papīru, lai atkal un atkal skaidrotu "pareizās pedagoģijas" pamata nostādnes (to viņš dara runādams ne tikai par izglītības jautājumiem).

Tātad Krišnamurti pedagoģiju varētu raksturot sekojoši: *Brīvības, Patiesības un Mīlestības pedagoģija caur sevis apzināšanos Veselumā*. Visa atslēga ir sevis izzināšanā Veselumā, - tā nav zināšana par to, kas man patīk vai nepatīk, tā ir savas dievišķās būtības (patības) meklēšana un atrašana. Par to kā realizēt šo pedagoģiju, Krišnamurti apraksta savā darbā "Skolotājam pie kājām". Ja būs nepieciešamība, varam ieskaļties arī tajā, bet tas daudz ne ar ko neatšķiras no Bezantes "meklētāja" ceļā uz apgaismību, kuras tika aprakstītas 2. sarunā. Jāsaka, ka daudzas līdzīgas atziņas ir rodamas dažādu laiku pasaules domātāju darbos. Pārāk neizvērsīšos, bet dažus ir vērts pieminēt, nu tos, kuri ir patrāpījušies manā ceļā.

Johana Gotlība Fihtes norāda, cik svarīgi ir noskaidrot savu dabu – *tiešā pašapzināšanās* dod patiesu brīvību.

Jau Feierbahs runā par divējādo cilvēkā (līdzīgi kā mūsu Raudive), t.i., cilvēkam piemīt iekšējā un ārējā dzīve. Cilvēka iekšējā dzīve ir dzīve attiecībā pret savu būtību. Īsto cilvēciskumu nodrošina prāts, griba un sirds. Mīlestībai viņš piešķir īpašu nozīmi, nosaucot to *par esamības kritēriju – patiesības un īstenības kritēriju*. Patiesība, Feierbahs ir pārliecināts, meklējama prāta un sirds vienībā, t.i., šo *objektu identitātē*. Minēto trīs spēku esamība, ko viņš dēvē par dievišķā trīsvienību, nosaka cilvēka *absolūto būtību*. Feierbahs iesauca: *izzini savu būtību(!)*, savus talantus un dotumus un tu atklāsi Dievu sevī.

Frankla mācībā brīvība nozīmē iespēju uzņemties atbildību par savu likteni, savas patības realizāciju.

Patība, Jungs raksta, ir veseluma arhetips, cilvēciskā potenciāla pilnības un vienotības simbols, kas atklājas cilvēka tapšanā pašam par sevi.

Maslovs: Fundamentālās vajadzības ir iedzimtas. Fundamentālo vajadzību piramidā Maslovs iezīmē Brīvības un Mīlestības vajadzību *Patības realizēšanai*. Maslovs ieviesis terminu *veselie cilvēki*. Tie viņa izpratnē ir nobriedušas, attīstītas, realizējušās, individualizējušās personības. Viņš uzskata, ka augstākās jeb mūžīgās ir tās vērtības, kuras labvēlīgos apstākļos izvēlēsies *veselie cilvēki*, tās ir *patiesība, labestība, skaistums, vienotība, prieks, mīlestība* (Maslovs tās nosauc par esības vērtībām). Viņaprāt, cilvēka augstākajai dabai ir raksturīgas augstākās vērtības un tās ir iespējams tajā atrast. Cilvēks ir būtne, raksta Maslovs, kuru tajā esošais radošais spēks virza uz personības veselumu caur individualitāti, savdabību, t.i., *uz savas patības*, potenciālo spēju realizēšanu.

Jau vairākkārt minētais Fromms (atkārtoti iesaku lasīt E. Frommu – viņš ļoti labā valodā runā apmēram par to pašu, par ko runā Krišnamurti) raksta, ka cilvēka dabas daļā ir būt veselīgiem un laimīgiem. Nelaime ir tāda, ka attīstot savas spējas pārvaldīt dabu, cilvēks nemanot sācis regulēt arī savu dabu, rezultāta pazaudējot savu dabiskumu, savas dabiskās īpašības. Pati galvenā vērtība, ko cilvēks ir pazaudējis, tā ir izpratne pašam par savu dabu, par savu dzīves mērķi. Tikumību viņš ir atradis ārējās lietās – no ārējo spēku atkarīgās. Tikumība, raksta Fromms, atrodama cilvēka dabā, viņa dabā ir mīlēt un iekļauties tā veselumā, kas tam ir piederīga. Šobrīd cilvēks, kā sunītis tek pakaļā ārējo spēku radītiem ētiskiem normatīviem, kuri

tām tie ir iepotēti par saviem. Tie balstās uz pašnoliegsmi, paklausību, individualitātes nomākšanu, uz kalpošanu pienākumiem, panākumiem. Par cilvēka dzīves mērķi tapusi karjera, nauda, prestižs. Lai kādu dzīvu organismu mēs dabā nevērotu, mēs konstatētu, ka tās visas cenšas aktualizēt tos snaudošos spēkus, kas katrā ir ieliktas. Tas pats ir jāattiecina uz cilvēku. Būt Dzīvam, raksta Fromms nozīmē būt pašam.

Zenta Mauriņa raksta, ka katram cilvēkam ir sava Dzīves jēga. Tā meklējama indivīda patībā, dotībās. Ne reti ir vajadzīga liela drosme, lai indivīds par spīti grūtībām un šķēršļiem spētu gan saglabāt savu patību, gan to realizēt dzīvē.

K. Kundziņš, apcerot 19.gs. kļūdas, atzīst, ka par galveno jāatzīst tikumiskajā audzināšanā kultivēto sekundāras dabas atziņu (vērtības) pieņemšanu par galvenajām (un kas gan notiek 21.gs.?), aizmirstot, ka galvenais rakstura veidošanas spēks meklējams *cilvēka dvēseles neapturamā plūsma pretī gaismai, skaidrībai un īstai laimei* t.i., ka cilvēka patībā apslēptajiem cēlajiem, neatmodinātajiem impulsiem ir jākļūst par cilvēka galvenajiem rakstura veidotājiem. Kundziņš ir pārliecināts, ka *katrā indivīdā, varbūt dažreiz ļoti dziļi zemāziņā, mazvērtības kompleksu aizslāņota, guļ kaut arī tikai kautra ticība savai vērtībai, savai dzīves misijai un saviem spēkiem... Šie labie spēki, kas mīt dvēseles dziļumos, ir īsts zelta fonds katra indivīda un visas tautas dzīvē. Ticēt šim labajam cilvēkā, atrastīt tam spārnus, stiprināt, organizēt, atbalstīt šos spēkus — tas ir pienākums, kuram neviens nedrīkstam atrauties. Jo kādi būsīm mēs paši un mūsu raksturs, tāda būs mūsu pašu un visas mūsu tautas nākotne.*

Kopsavilkumu beigšu ar mūsu pašu "Krišnamurti"- Rauduvi. Te ieskats viņa paustajā par cilvēka dzīves jēgu:

Raudive stāvokli, kurā cilvēkam ir skaidrība par sevi, sauc par universālās apziņas stāvokli. Pēc tā jātiecas, tas ir katra *dzīves jēgas* patiesais nosacījums. Tad cilvēks jūtas vienots ar pārējiem indivīdiem, apzinoties sevi un savu individualitāti, viņš vienlaicīgi ir vienots ar pasauli. Kas saprot sava ideāla un alku dabu, tas cenšas to realizēt ar visiem saviem radošajiem gara spēkiem. Radīšana ir process, ko mūsos atmodina nevis zināšanas, bet *saprašana* (saprātne, gudrība). Katram cilvēkam dzīve jāpiepilda nevis saskaņā ar ārējām formulām un programmām, ko rada intelektuāli, bet gan saskaņā ar savu iekšējo vitalitātes sajūtu.

Šodien visa dzīve pamazām pārvēršas par sacensību arēnu, kur visi grib būt uzvarētāji, un neviens negrib būt par zaudētāju. Šis sacensības gars tik lielā mērā sakāpinājis tagadnes cilvēka spēkus, ka viņa iekšējā dzīve tiek izmesta uz ārieni, un viņš katru dienu kļūst nabadzīgāks un bezpersonīgāks. Raudive raksta: pazaudējis savu iekšējo dzīvi, cilvēks meklē tversmi dzīvē, kas veidojas ārpus viņa individualitātes. Rietumu cilvēks neko citu nedara kā uzbrūk un aizstāvas, uzvar un zaudē, bruņojas un biedē un tā joprojām - rietumu cilvēks tiekdamijs pēc varas, aizmirst dzīvot. Intelektuālais un primitīvais cilvēks tā tad ir antipodi, starp kuriem cilvēks veido savu dzīvi. Neviens no šiem cilvēkiem nepieder paši sev, neviens no viņiem nav spējīgs radīt savu personīgo dzīvi, jo radīšana ir iekšējs process - intelekts nav vērtība pati par sevi, bet gan līdzeklis, ar kura palīdzību mēs zināmā laikā sprīdī kārtojam savu dzīvi. Intelekts salīdzināms ar amatnieku, kas no gataviem elementiem kaut ko konstruē. Cilvēks, intelektu atzīdams par vienīgo savas iekšējās dzīves veidotāju, drīz zaudē savu originalitāti un kļūst par kolektīvās dzīves formu atkārtotāju. Intelekts kļūdamas par mūsu dzīves saturu, mūsos iznīcina mūsu dvēseles dzīvi. Mūsdienās ar intelektu ne tikai grib kārtot, bet arī radīt. Lūk, tā ir intelektuālā uzpūtība. Ikdienas nepārredzamajā sīko notikumu jūrā cilvēks pazaudējis orientāciju pats uz sevi un kļūst par nožēlojamu rotaļlietiņu notikumu straumē. Dzīvē vairs nevalda gudrība – gudrība ir tur, kur valda totālais skatījums (veselumā). Cilvēku, sevišķi garīgā nozīmē nedrīkst sadrumstalot: lai cilvēku varētu saprast, mums jāiziet no *veselā* cilvēka. Cilvēki tagad tādēļ grūti saprotas, ka viņi nav spējīgi pasauli vai cilvēku uztvert kā kaut ko *veselu* un sevī noslēgtu.

Ja cilvēks iegūst skaidrību par to, kas viņš pats ir, viņš iegūst skaidrību arī par to, kādā ziņā viņš var būt nepieciešams citiem.

Vienīgi savas dvēseles dziļumos mēs redzam to, ko mēs varam saukt paši par sevi. Universālās tieksmes dziļākā jēga izpaužas sevis meklēšanā. Tātad augstākā realitāte ir sevis paša un jēgas atklāšana un nevis darbs, ko mēs veicam ārējās nepieciešamības pamudināti. Gatavas formulas un sistēmas vēl nepalīdz saprast cilvēku, jo cilvēks nav lieta, viņš nav identisks ne laikā, ne telpā, kādas būtībā ir lietas. Cilvēka veidošanās un augšana vienmēr notiek ļoti personīgā sfairā, kurā no ārienes mēs nevaram iekļūt ne ar kādu zināšanu palīdzību. Daudzu cilvēku dzīvi nosaka tikai ārējie elementi: kopīgas

ierašas, publiskas un vispārīgas pārliecības, un tāds cilvēks galu galā nav nekas vairāk kā *cilvēciska parādība* bez cilvēka būtības.

Vislielākais cilvēka noslēpums un reizē vislielākais viņa varenums slēpjas personībā. Tikai tikmēr cilvēks nav personība, kamēr viņš nav atklājis un apzinājis savu *dzīves jēgu*. *Personizēts* cilvēks ir apzinīga būtne, kas tiecas saprast un alkst apmierināt ne tikai savas, bet arī citu garīgas prasības. *Personizēts* cilvēks, t.i. cilvēks, kas ieguvis skaidru apziņu par to, kas viņš ir – ir kā bāka naktī, to saredz visi, kas to meklē.

Krišnamurti skola ASV

7. saruna

Sīkāk aplūkosim trīs Krišnamurti skolas – ASV un Apvienotajā Karalistē. Skolām Indijā pieskarsimies īsā kopsavilkumā beidzot apskatu par Krišnamurti skolām vispār.

Ieskatīsimies *Oak Grove School* skolā. Ja rodas interese, paši varat sameklēt skolas mājas lapu, kur gūsiet visai labu priekšstatu par skolu.

Skolas misija

Oak Grove skolas misija ir palīdzēt skolēniem attīstīt tās prāta, sirds un ķermeņa īpašības, kuras ļaus viņiem veiksmīgi darboties mūsdienu pasaulē.

Oak Grove School atrodas uz 1,5 ha meža zemes ASV Kalifornijas štatā. Oak Grove skola atrodas tikai 90 jūdzes uz ziemeļiem no Losandželosas un īsu 20 minūšu attālumā no krasta Santa Barbara un Ventura County. Te ir raksturīga Vidusjūras klimatam karsta, sausa vasara un maiga ziema.

Skola koncentrējas uz pašizziņu, sirsnīgu komunikāciju, priekpilnu atmosfēru, atklātību. Realizē programmas, sākot no agrīnas bērnības līdz vidusskolai. Rīko vasaras nometnes un īpašas nodarbības vecākiem. Jau agrīnā vecumā, kad galvenā nodarbība ir spēle, tā tiek orientēta uz radošumu un problēmu izpēti. Pamatskolā akcents tiek likta uz iztēles attīstīšanu un kritisko domāšanu. Vidusskolā par svarīga atzīta jauniešu interešu skaidrošana, viņu dabisko spēju pētīšana. Mācības notiek nelielās grupās, izmantojot projekta metodes, akcentējot pašmācīšanos. Sākot jau ar pirmsskolu, ikdienas

nodarbībās nozīmīga vieta ierādīta mākslai, mūzikai, dejai. Skolēni iepazīst dažādas mākslas jomas: galdniecību, tēlotājmākslu, keramiku, fotografēšanu. Neatkarīgi no talanta un dotumiem, tajās var piedalīties jebkurš. Nodarbības norit bez savstarpējas sacensības. Pašizpratne ir skolas filozofijas stūrakmens un skolā ir atzīts, ka nodarbības mākslā, mūzikā ir brīnišķīgs veids, ka to, caur pašrefleksiju, rast. Akadēmisko mācību priekšmetu apguve tiek prezentēta prezentācijās, projektos, testos. Katram skolniekam ir iespēja izteikt sevi gan kā mūziķim, sportistam, māksliniekam, gan kā zinātniekam.

Skolā kopumā mācās vairāk nekā 200 bērnu. Pirms uzņemšanas iesnieguma rakstīšanas, bērni un viņu vecāki tiek aicināti īpašās ekskursijās apmeklēt skolu, iepazīt tās filozofiju. Skola nediskriminē nevienu atkarībā no rases, ticības, tautības, kultūras mantojuma, vecuma, ģimenes stāvokļa, politiskiem uzskatiem, invaliditātes utt. Vecākiem ekskursijas tiek ieteiktas kopā ar līdz 5 gadīgiem bērniem. Bērniem pēc 6 gadiem, tās tiek veiktas jau bez vecākiem. Ir speciāli noteiktas ekskursiju dienas, uz kurām jāpiesakās laicīgi, jo interesentu ir daudz, bet vietu skaits ir ierobežots. Piesakoties ir jāaizpilda īpaša veidlapa un aptaujas lapa, kuras skolotāji izvērtē. Ja bērni ir kaut kur jau mācījušies, izvērtēšanas dokumenti ir jāaizpilda arī skolās, kurās bērni pašreiz mācās. Veidlapas un aptauju lapas var iesūtīt elektroniski vai pa pastu. Pēc dokumentu saņemšanas, vecāki un bērni tiek aicināti uz intervijām. Vecāki tiekoties ar uzņemšanas programmu direktoriem, apspriež skolas filozofiju, izglītības pieeju. Bērnam ir iespēja izdzīvot pilnu dienu skolas teritorijā, ieskaitot pusdienas un speciālās klases. Potenciālie pirmskolu bērnu vecāki uz skolu tiek aicināti jau februārī. Apmeklējuma laikā ir iespēja satikties ar skolotājiem, vērot kā viņi strādā ar bērniem, kā risina konfliktus utt. Pēc visas šīs garās procedūras, vecākiem martā tiek izsūtīta pieņemšanas vēstule. Pēc tās jāveic samaksa, jāparaksta līgums, pēc kura tiek rezervēta vieta bērnam. Ja bērns palicis aiz uzņemto bērnu saraksta, tas paliek gaidīšanas rindā, līdz atbrīvojas kāda vieta. Katru gadu viss uzņemšanas process jāuzsāk no jauna – gaidīšana netiek automātiski pārnesta uz nākamo gadu.

Agrīnās bērības programma

Mācības norit ļoti sakoptā vidē – tiek gādāts par komfortu un drošību bērniem. Bērni iemācās uzticēties saviem skolotājiem, kuri

rūpējās un atbalsta viņus. Primāra ir bērna izvēle. Programma paredz vispārējas attīstības nodarbības un sociālās mācības. Bērni mācās sadarboties, dalīties ar citiem, apziņot otra jūtas, mācās izteikties, risināt strīdus. Šajā periodā notiek cieša sadarbība ar ģimeni, jo svarīga ir ne tikai bērnu izglītošana, bet arī ģimenes izaugsme mūžizglītības kontekstā.

Nodarbības noris dabīgā, nepiespiestā gaisotnē – ar sarunām, mākslas nodarbībām, aktivitātēm ārā un iekštelpās. Tiek veicināta bērnu aktivitāte savas iekšējās pasaules izziņāšanā un neatkarības stiprināšanā. Bērniem tiek nodrošināta emocionāli labvēlīga vide. Nodarbības tiek organizētas, lai radītu bērniem interesi, izraisītu zinātkāri, atklātību, fizisko attīstību. Skolotāji uzmanīgi vēro bērnus, nosakot viņu vajadzības, temperamentu un gatavību nākošiem soļiem programmās. Kā jau minēts, īpašs uzsvars tiek likts uz sociāli-emocionālo attīstību skolas vērtību gaisotnē – darbojoties kopā, mierīgi, atbildīgi risinot problēmas, palīdzot sev un citiem.

Pamatskola

Grupiņās ir no 14 līdz 18 bērniem. Nodarbības norit saskaņā ar Kalifornijas valsts standartiem, iekļūdinot tos unikālajā skolas mācīšanās sistēmā, t.sk. matemātikā, valodās, mākslā, zinātnēs. Temati ir integrēti, bet mācības norit individuāli atbilstoši bērna attīstības līmenim. Mācību pamatpriekšmeti ir līdzsvaroti ar nodarbībām mākslās, mūzikā, drāmā, dārzkopībā, datoru prasmēs un fiziska rakstura nodarbībām. Skolēni mācās veikt pētīt, veidot prezentācijas un dalīties ar saviem atklājumiem. Ikdienā tiek kopīgi meklēti problēmu risinājumi dažāda satura jomās, skolēni mācās palauties viens uz otru. Pieredzējuši skolotāji rada drošu, atbalstošu, nekonkurējošu vidi, kurā skolēns var atspoguļot, izpētīt idejas, attīstīt prasmes un augt intelektuāli, sociāli un emocionāli.

Skolēnos tiek rosināta vides apziņa praktiskās āra izglītības programmās: lauku braucienos un kopienas pakalpojumos. Sākas ar dabu sākas Oak Grove skolā. Meža Campus robežojas ar hektāru lielu ozola birzi un mitrāju. Mācību un ikdienas grafiks nodrošina daudz laika āra aktivitātēm. Konkrētajā dienā pirmsskolas vecuma bērni pēta laukus, meklējot sezonas kukaiņus un ziedus, pirmskolas klases prioritāte ir garšaugi un dārzeņi.

Vecākiem, īpašās konferencēs, tiek dots pilnīgs un precīzs priekšstats par pamatskolas skolnieka akadēmisko, sociālo un emocionālo attīstību.

Vidusskola

Te līdzīgi, kā pamatskolā, tiek piedāvātas daudzveidīgas nodarbības līdzsvarota interesēm un dabīgam radošumam. Skola tiecas sniegt dziļas akadēmiskās zināšanas, nodrošināt sociālo un emocionālo izaugsmi, dot spēku bagātai skolēna iekšējai un ārējai dzīvei. Vidusskolas fakultātes vada padomdevēji - skolotāji humanitārās, zinātņu- matemātikas, valodas, mākslas, mūzikas, dārzkopības fiziskās izglītības jomās.

Piemēram, matemātikas programma ir četrus gadus gara. Tā sagatavo skolēnus studijām matemātikas un inženierzinātņu, fizikas, datorzinātņu studijām koledžās. Programma veido dziļu izpratni par jēdzieniem, nekonzentrējoties uz formulu un algoritmu iegaumēšanu. Studenti attīsta induktīvo un deduktīvo metožu prasmes.

Tikpat garus – 4 gadīgus kursus skola piedāvā zinātnēs: vides, bioloģijā, ķīmijā, fizikā. Mācības notiek, izmantojot projektu metodi. Skolnieki tiek rosināti meklēt atbildes uz uzdotiem jautājumiem, izmantojot eksperimentus. Labs papildinājums zinātņu mācībām ir semināri un lekcijas. Dzīves un mācīšanās māksla caurauž visus kursus. Skolēni tiek aicināti uzdot jautājumus, novērot apkārtējo pasauli, skaidrot to pamatoti un dziļi. Rezultātā skolēni ir gatavi iestāties universitātēs ar viss stingrākām prasībām.

Vides zinātnē skolēni strādā kā laboratorijās, tā ārpus tām. Pēta cilvēka un vides attiecības jautājumus, t.sk. ekoloģiju, rūpniecību, lauksaimniecību, demogrāfiju, klimata pārmaiņas un resursu izmantošanu. Skolēni mācās izmantot literatūru, apgūst zinātnisko pētījumu soļus, veikt piezīmes, attīstīt pieredzi pētniecībā, veikt kopsavilkumus. Skolēni tiek vērtēti pēc izstrādātiem projektiem, laboratorijas eksperimentiem, mājas darbu uzdevumiem, viktorīnās, testiem un pēc mutvārdu prezentācijām. Skolēni kursu beidz ar labu izpratni par dabas pasauli un procesiem tajā.

Detalizētāk par kursiem bioloģijā, ķīmijā, fizikā, vēsturē, reliģijā, filozofija un ētikā, psiholoģijā, filmu studijā, digitālās publikācijās (digitālais dizains, mākslas fotogrāfija) var iepazīties skolas mājas lapā. Visi tie ir ļoti nopietni un tos pabeidzot, var sekmīgi startēt

augstāka līmeņa mācību iestādēs. Papildus skolēni apgūst zināšanas un praktiskas iemaņas reliģijā, filozofijā un ētikā, psiholoģijā, filmu studijā, digitālās publikācijās - Photoshop un Web Design. Beigu darbi tiek iedzīvināti blogu un tīmekļa vietnēs, izmantojot HTML, CSS, kā arī platformas WordPress, Wix, un blogger.

Līdzīgi kā pamatskolā studentiem tiek piedāvātas atbilstoši spējām un interesēm nodarbības mūzikā, dejās, svešvalodas (franču) apgūšanā, ekonomikā – piemēram, ievads ekonomikā, ekonomikas pamatprincipi, mikroekonomika, makroekonomika, kritiskā domāšana, problēmu risināšana reālās dzīves situācijās.

Ļoti daudzveidīgas prasmes tiek apgūtas keramikas kursā, piemēram, funkcionālais dizains, veidošana, skulptūra, glazūru lietošanas tehnikas, apdedzināšana prasmes; prasme izvērtēt materiālus. Šo studiju mērķis ir pašizziņa, darba prieks, rūpes par darba rezultātu, drošība, tīrība, sadarbība, estētika. Skolēni attīsta pašsajūtu, sevis izpratni, pēta domāšanu, mācās mācīties. Skolēni ierauga kā radošums atklājas dažādās kultūrās, iemācās novērtēt daudzveidību.

Jāatzīmē vēl īpaša *dotumu* programma, kura ļauj padziļināti apgūt vienu vai otru lietu. Tā palīdz skolēnam attīstīt tās prāta, sirds un ķermeņa īpašības, kas ļauj sekmīgi katram darboties ar savu dotumu realizāciju. Programma ļauj skolotājam daudz dziļāk iedziļināties mācību tēmās, kā arī dod brīvību papildus tēmu izvēlē, kas nav atrodamas standarta programmās. *Dotumu* programmas skolēni no beiguma dokumentos saņem īpašu atzīmi, kas ir nozīmīga tālāko studiju izvēlē koledžas un universitātēs.

Vidusskolā tiek stiprināta iekšējā motivācija,- mācības norit bez apbalvojumiem, sodiem un spiediena, bet veicinot mīlestību pret mācībām un sevis izzināšanu. Klašu nelielie izmēri un labvēlīgas personīgās attiecības starp skolēniem un skolotājiem veicina uzmundriņošanas diskusijas, dziļu pētniecību un praktiskās mācīšanās iespējas. Skolotāja uzdevums ir radīt visus nepieciešamos priekšnosacījumus mācībām, palīdzēt skolēniem izveidot pašiem savu mācīšanās stilu.

Stundu plāna piemērs dienai:

8:00 – Ķīmija;

8:50 - angļu valoda;

9:40 – priekšizpēte (pre-caulculus) – īpašs matemātikas kurss

10:25 – uzskodu pauze;

- 10:40 – ASV vēsture;
- 11:30 - spāņu valoda;
- 12:15 - veģetārās karstās pusdienas;
- 13:00 - padomdevēja;
- 13:30 – mūzika;
- 14:20 – keramika;
- 15:15 – komandu sports.

Vidusskolā tiek realizēt īpaša āra nodarbību un ceļošanas programma, kas piedāvā iespēju mācīties no dabas, veidot ilgstošas draudzīgas attiecības, justies komfortabli un droši, kļūstot par aktīviem vides zinātājiem. Skolēni apgūst prasmes, kas palielina neatkarību, mācās sadarboties un apgūst darbu komandā, kā arī spēju pavadīt laiku dabā bez "elektronikas". Āra pieredze tiek iegūta ap vai pie skolas teritorijā, vai nedēļu pavadot, piemēram, tuksnesī. Brīvdabas izglītībai ir svarīga vieta skolas izglītības modelī. Iziešana dabā ir klases paplašinājums, kas sekmē uzmanības attīstīšanu, radošu rīcību, sevis izzināšanu. Āra pieredze tiek līdzsvaroti integrēta mācību programmās visos līmeņos. Vecākie skolēni piedalās ceļojumā uz Indiju, kas ir kulminācija āra nodarbībās un starpkultūru pieredzes iegūšanā. Skolēni piedalās vismaz divos ceļojumos gadā – pavasarī un rudenī. Nozīmīga vieta āra nodarbībās ir visas vidusskolas nedēļu gara dzīve Pludmales kempingā. Tā saliedē skolēnus un skolotājus, attīsta draudzību, būvniecības prasmes, ir iespēja piedalīties bouldinga spēlēs, slidošanā, ēdiena gatavošanā uz ugunskuru, nodarboties ar mākslu, piedalīties rīta pārgājienos, talantu šovos utt. Pakalpojums kopienai ir daļa no šī ceļojuma. Parasti tas ir pavasarī un saistīts ar mācību programmu.

Jaunāko klāšu skolēni piedalās 10 dienas garā ceļojumā pa Kanjonu, pa Kolorādo upi. Te ir daudz karsto avotu, tuksneša savvaļas dzīvnieki, unikāla ģeoloģija. Bez tā skolēni ceļo pa valsts nacionālajiem parkiem Utahā, Nevadā, Arizonā. Tiek organizētas nometnes pie Grand Canyon, Zion, un Bryce, kur skolēni veic pārgājienu. Skolēni iemācās atbalstīt viens otru, būt un darboties dabā.

Skola ir kā kopiena ne tikai skolniekiem, bet arī viņu vecākiem. Tiek realizētas mācību programmas arī vecākiem – semināri par pusaudžu attīstību, komunikācijas stratēģijām u.c. Visi tiek aicināti uz praktiskiem pakalpojumiem kopienai vismaz 25 stundas gadā.

Skola piedāvā programmas: vidusskolniekiem – ārzemniekiem 15 – 20 skolēniem katru gadu. Skolēni dzīvo kopmītnē. Ārzemnieku iedzīvošanās programmas tiek īstenota Bezantes (Besant House) mājā. Tur skolēni bauda ērtības un iepazīst lielģimenes pieredzi. Lielākai daļai skolēnu ir sava istaba un vannas istaba, veļas mazgāšanas iespējas ir kopīgas. Kopīgas ir TV istaba, datoristaba, mūzikas istaba un virtuve. Populārs ir galda teniss, pārgājieni, izbraukumi ar velosipēdiem, teniss un citas aktivitātes. Vakariņas tiek baudītas kopā ēdamistabā vai labvēlīgos laika apstākļos uz terasi. Arī šiem skolēniem ir jādod ieguldījums kopienā 25 stundu garumā. Skolēni strādājuši arī ārpus skolas - bezpajumtnieku patversmēs, kopjot vietējo parku, palīdzot vecākiem cilvēkiem tikt gala ar tehnoloģijām.

Koledžu konsultācijas programmu.

Tajā, sadarbojoties ar visiem skolas mācību virzienu pārvaldniekiem, skolas vadību, skolēniem, vecākiem, tiek koordinēta skolēna tālākas studijas, atlasot konkrētas koledžas un organizējot pieteikšanās procesu. Katram skolēnam pēc vidusskolas beigšanas var būt savs ceļš, - vai tā it koledža, militārais dienests, māceklja vieta vai pievienošanās darba pasaulei – visas izvēles ir godātas un cienītas.

Sākot jau ar devīto klasi, notiek nākotnes plānošana pēc vidusskolas. Katru gadu tiek doti padomi par to, ko darīt, kādus akcentus veikt. Tiek izvērtētas koledžas, standartizētās pārbaudes, pieteikšanās procedūras, finansiālie apsvērumi utt. Skolēni savlaicīgi uzņemas atbildību par savu dzīvi un nākotni. Sākot ar 9. klasi, skolēnus rosina apspriest savus mērķus par pēc vidusskolas izvēli. Skolēni tiek aicināti piedalīties koledžu izvērtēšanā, meklēt publikācijas un mācībās koncentrēties uz izvēlei svarīgo, koncentrējoties uz panākumiem akadēmiskajos priekšmetos, piedaloties ārpusskolas aktivitātēs, vasaras programmās, iepazīt vecāko skolēnu un pieaugušo pieredzi. 11., 12. klases skolēni raksta esejas un apmeklē perspektīvās koledžas. Viņi noteiktu laiku arī pavada izvēlētajās koledžas, saņemot koledžu menedžeru konsultācijas, līdz tiek pieņemts lēmums. Visi skolēni tiek aicināti veikt papildus pasākumus ārpus skolas, ja viņi uzskata, ka tas ir nepieciešams.

Uzmanības koncentrēšanas prakse

Uzmanības koncentrēšana (meditācija) - *Mindfulness* skaidro kā garīgu stāvokli, kas panākts, koncentrējot savu apziņu uz pašreizējo brīdi, vienlaikus mierīgi atzīstot un pieņemot savas jūtas, domas un ķermeņa sajūtas. Tā ir viena no sevis pētīšanas praksēm, kurai tiek atvēlēts laiks un telpa (skolēni, mierīgi sēžot ar aizvērtām acīm, vērs savu uzmanību uz iekšu). Uzmanības koncentrēšana atīstāma fiziskajā, garīgajā, emocionālajā, sociālajā un globālajā sfērā. Sākot ar sevi, pēc tam atverot ārpusi un pievēršot uzmanību citiem, pasaulei. Iemācās atpazīt savas emocijas un enerģijas. Var attīstīt plašāku skatījumu, atklāt "bērnu" sevī, izplatot laipnību pasaulē ap sevi.

Detalizētāku informāciju par skolu varat atrast tās mājas lapā.

USA - Oak Grove School

220 W. Lomita Ave., Ojai, California 93024-1560 USA

Web: www.oakgroveschool.com

Krišnamurti skola Apvienotajā Karalistē

- Inwoods mazā skola

8. saruna

Šodien saruna būs par vēl vienu Krišnamurti skolu, šoreiz Apvienotajā Karalistē, Brokvudas parkā. Te ir mītne Krišnamurti Fondam, kura paspārnē un gādībā atrodas gan Krišnamurti Centrs, gan *Brokvudas parka* skola, gan *Inwoods* mazā skola. Fonds dibināts 1968. gadā kā izglītības labdarības iestāde, lai saglabātu un realizētu Krišnamurti "pareizo izglītību". Tā nav reliģiska organizācija, bet sniedz pakalpojumus tiem, kuri ir ieinteresēti realizēt Krišnamurti dzīves jēgas izpratni dzīvē. Brokvudas parks atrodas gleznainajā *South Downs* Nacionālajā parkā Hempšīrā, deviņdesmit minūšu attālumā (aptuveni 60 jūdzes uz dienvidrietumiem) no Londonas (reiz te bija Krišnamurti māja). Lielākā daļa Brockwood darbinieku dzīvo un strādā kopā.

Krišnamurti Centrs, kurš atrodas turpat, organizē to cilvēku uzņemšanu, kurus interesē Krišnamurti filozofija. Te ir visas iespējas, tajā skaitā 19 istabiņas nakšņošanai, lai izmantojot centra resursus, varētu studēt Krišnamurti. Tiek piedāvāta bibliotēka, elektroniskie resursi un omulīgas sarunas par tēmu. Ir lietas, kas tiek piedāvātas arī bez maksas.

Šodien saruna būs par Brokvudas (<http://inwoods.org.uk/>) mazo bērnu skolu.

Inwoods mazā skola atrodas koku ieskaudā, skaistā īpašumā. Tā darbojas kā vietējā dienā skola no 30 līdz 40 bērniem (parasti ap 30), vecumā no pieciem līdz vienpadsmit gadiem. Skoliņa atrodas desmit minūšu gājiena attālumā no *Brockwood Park School* un to pārzina Krišnamurti fonds. Skola darbojas, nespējot uz sajūtām, neradot konkurences vai salīdzināšanas iespējas skolēnu starpā. Te tiek likts uzsvars uz labām attiecībām starp pieaugušajiem un bērniem, un starp bērniem. Skolas darbu nodrošina 9 skolas darbinieki. *Inwoods* mazā skola ir vieta, kur apgūst dzīvi veselumā. Tiek uzskatīts, ka akadēmiskā izcilība ir absolūti nepieciešama, bet skolai ir jādod vēl daudz kā cita. Te ir vieta, kur skolotājs māca pētīt ne tikai ārējo pasauli, iegūt zināšanas par to, bet arī zināšanas par savu domāšanu un uzvedību. Te bērni atklāj prasību un normu (conditioning) graužošo iedarbību, to, kā tās izkropļo domāšanu. Prasību un normu ievērošana ir cilvēku novienādošana. Brīvība no kondicionēšanas un tās radītām sekām sākas ar tās iedarbības apzināšanos. No to iespaida ir jāatbrīvojas. Tikai brīvībā var notikt patiesa mācīšanās. Šajā skolā skolotāju atbildībā ir katra skolēna kondicionēšanas seku rūpīga izpēte un to likvidēšana.

Skola ir vieta, kur mācās novērot pasauli ne no kāda konkrēta viedokļa vai secinājumiem. Bērni mācās aplūkot visus cilvēka centienus, meklēt skaistumu, meklēt patiesību un veidu, kā dzīvot bez konfliktiem. Konflikts ir vardarbības būtība. Skolas mērķis ir bez aizspriedumiem, definētiem ideāliem, pieņemtām teorijām vai pārliecības, izprast konflikta nozīmīgumu.

Skola ir saistīta ar brīvību un kārtību. Brīvība nav savu iegribu realizēšanas iespējas, kas neizbēgami noved pie problēmām. No seniem laikiem, cilvēki ir meklējuši kaut ko ārpus materiālistiskās pasaules, kaut ko neizmērojamu, kaut ko svētu. Šīs skolas nodoms ir noskaidrot šo iespēju.

Inwoods skolēni atklāj vērtības, ko dod tuvība dabai. Kā jau teikts, netiek praktizēta savstarpēja konkurence un salīdzinājums; bērniem **netiek** veiktas standartizētas pārbaudes. Kad rodas konflikti, tie tiek kopā apspriesti atklāti un iejūtīgi, neizmantojot apbalvojumu un soda sistēmu. *Inwoods* skolas mērķis ir radīt vietu, kur bērns var

plaukt un kur var mosties viņa pētniecības gars. Skolas nelielais izmērs ļauj būt elastīgiem - ir iespēja iziet no rutīnas un elastīgi mainīt ikdienas semināru programmu ar pastaigām, prezentācijām vai bērnu iniciatīvām.

Te ir tipisks diena struktūra:

8:45 Tikšanās pie *Brockwood Park* skolas, lai dotos uz *Inwoodu*.

9:15 Klusuma aplis vai 'Sit-Spots' (parasti ārpusē).

9:25 Rīta aplis visai skolai, kas ir kopā būšana labestīgā vidē, kur tiek dotas norādes un veikti paziņojumi par dienas notikumiem vai kur kopā padzied.

9:40 Atvērtās klases, kur norit bērnu iniciētas aktivitātes vai skolotāju vadītas: lasītprasmē, matemātikā, zinātnēs, vēsturē, mākslā, amatniecībā, ēdiena gatavošanā, būvniecībā, projektiem un pētījumiem. Bērniem tiek dota ievērojama brīvība, lai pārvietotos starp iekštelpām un āra telpām. No rīta bērni nodarbojas ar dabu saistītās sesijās, pārsvarā ārā.

12.30 - 13.00 pusdienas: veģetārās, sagatavotas skolā otrdienās, trešdienās un piektdienās. Pusdienas pirmdienās un ceturtdienās bērni ēd līdzpaņemtos veģetāros ēdienus.

13:00 Pārtraukuma laiks un pēcpusdienas darbs: vienu dienu nedēļā dažādas bērnu grupas piedalīties trauku mazgāšanā un ēdamistabas zonas tīrīšanā.

14:00 Aplis pēcpusdienas iespēju izvēlei.

14:10 klasēs/darbnīcās: "klusais" laiks - bērni izvēlas darbību, kuru dara vienatnē; fiziskā kultūra; māksla un amatniecība; drāma.

3:30 PM dienas beigas

FLEXI-izglītība

Skola piedāvā iespēju bērnam izglītoties ne tikai skolā. Tas nozīmē, ka bērni var apmeklēt kā skolu, tā arī izglītoties citādi - ārpus skolas, tostarp ar vecākiem. Skola uzskata, ka tādā veidā bērniem tiek dota iespēja veidot ciešākas saites ar vecākiem, tā ir iespēja attīstīt prātu, piemēram, ar dažādām ekskursijām ārpus skolas pieredzes. Ir novērots, ka dažiem jaunākiem vai mazāk nobriedušiem bērniem nepieciešams vairāk laika, lai pielāgotos skolai un atplauktu, - *FLEXI*-izglītība tam dots nepieciešamo laiku. Tā, bērniem, kuriem ir bijusi nepatīkama pieredze iepriekšējā skolā, tiek dota iespēja adaptēties skolas dzīves atmosfērā bez bailēm un spiedienu.

Inwoods skola veicina bērnu nākšanu uz skolu *nepilnā* darba nedēļā ar pakāpenisku virzību uz *pilna laika* piedalīšanos. Taču finansiālās saistības ar skolu paliek nemainīgas un nav atkarīgas no tā, cik dienas bērns ir skolā - maksa ir viena un neatkarīga no tā vai bērns apmeklē skolu divas dienas vai piecas dienas. Dienu skaits, kuru vēlas vecāki, lai bērns piedalītos skolas dienu norisēs, tiek saskaņots pārrunās ar direktoru un attiecīgo pedagoģisko personālu.

Inwoods skolā, klases nedala pēc bērnu vecumiem, bet vertikalās grupās, t.i., dažāda vecuma bērni tiek apvienoti vienā grupā. Tā vairāk pievēršot uzmanību attīstības dinamikai, mācīšanās stilam un attiecībām. Grupas var sakārtot šaurākās vecuma joslās, piemēram, 5-6 gadus veciem, vai platākās, piemēram, 8-11 gadus veciem. Ļoti mazie klašu izmēri *Inwoodā* ļauj veidot neformālu, draudzīgu atmosfēru klasē un ciešas personīgās attiecības starp katru skolotāju un bērnu, un starp bērniem pašiem. Klases apvieno ne vairāk kā 10 bērnus, taču noteikta veida darbībās ir iespējas strādāt lielākās grupās, piemēram, dziedāšanā, sportā, drāmā, dabas pastaigās, utt.

Jau minēta ideja par *atvērtām klasēm Inwoodā*, tā realizējas vismaz 3 dienas nedēļā. *Atvērtā klase* ir aprīkota ar "stacijām" (īpašas vietas), kur ir atrodami materiāli matemātikai, lasītprasmei, lasīšanai, mākslai, amatniecībai, zinātnei, mūsu pasaulei, un iztēles spēlēm. Bērniem tiek piedāvāts "3 stundu darba cikls". Šajā laikā tie tiek mudināti izvēlēties katram piemērotas tēmas, pabeigt darbus un spēles.

Atvērtās klases idejas mērķis:

- Nodrošināt bagātīgu vidi, pilnu ar dažādiem materiāliem, kas piemērota dažādam intelektam, mācību stilam un tēmām.
- Nodrošināt mācību vidi, kurā bērni izjūt brīvību - ir iespēja strādāt saskaņā ar savu pieredzes līmeni, interesi un tempu.
- Nodrošināt iespēju bērniem piedzīvot mācīšanās prieku, piedāvājot dažādas aktivitātes un materiālus, kas iedvesmo viņus pētīt.
- Nodrošināt iespēju bērnam augt ar atbildības sajūtu par savu rīcību un mācīšanās procesu, nodrošinot iespēju plānot savu izglītības grafiku un katru dienu pārdomāt mācīšanās darbības.
- Bērniem, strādājot kopā ar dažāda vecuma grupā, *nav* iespējas salīdzināt savā starpā vienaudžu sasniegumus, tie ir draudzīgāki, izpalīdzīgāki un konstruktīvāki.

- Bērni, kuriem novērojamas mācīšanās grūtības, te tiek īpaši atbalstīti.
- Skolotāji rūpējas, lai gan individuāli, gan visai bērnu grupai pielāgotu materiālus, atbilstoši viņu mācīšanās stilam un vajadzībām.
- Atvērtība kasēs nodrošina plašu attiecību spektra attīstītu starp darbiniekiem (skolēniem un darbiniekiem) tajās.

Inwudā liels uzsvars tiek likts uz to, lai radītu atmosfēru, kurā bērni var saglabāt un attīstīt pozitīvu attieksmi pret mācībām, paturot prātā domu, ka mācību programma ir domāta ne bērnu izklaidei, bet tās apguvei. Tiek paredzēts, ka bērni piedalīsies piedāvātajās aktivitātēs un ievēros skolotāju aicinājumus, vienlaicīgi jutīsies droši, lai uzdotu jautājumus un paustu savas jūtas attiecībā uz to, ko viņi ir izvēlējušies darīt. Bērni tiek mudināti pašorganizēties savās mācībās, tajā pašā laikā, neatstājot viņus bez uzmanības un norādēm.

Skolas mērķis ir rosināt bērnos izpētes garu un entuziasmu mācīties. Bērniem palīdz attīstīt akadēmisko kompetenci sociālās, emocionālās un motorās attīstības kontekstā. Mācīšanās tiek uzskatīta par nepārtrauktu, dabisku un patiešām nenovēršamu procesu. Skolas mērķis ir nodrošināt draudzīgu, ģimenei līdzīgu atmosfēru, kurā iespējams pieaugušajiem strādāt kopā ar dažādā vecumā bērniem, runāt, domāt, gatavot, ēst, dziedāt, strādāt dārzā, uzņemt risku, risināt problēmas un spēlēt kopā.

Krišnamurti *Brokwudas parka* skola

9. saruna

Tiem, kurus interesē skolu veidošana tikai maziem bērniem, šī saruna varētu būt neinteresanta. Man laimējās pāris reizes būt Dānijā un iepazīties ar dāņu tautas augstskolām. Manuprāt, tas ir kaut kas tāds, kas noderētu Latvijai (zināšanai – arī Latvijā pirmajos neatkarības gados uzplauka tautskolu kustība – tā varas gaitēņos neatrodot redzīgas acis, dzirdīgas ausis un devīgas rokas, noplaka). Dāņu tautskolas ir mācībvieta gan pieaugušajiem, gan arī jauniešiem, kuri tikko ir beiguši vispārējās izglītības mācību iestādes. Tās ir kā "trampplīns" tālākām studijām, kad veselu gadu var pārdomāt nākamo studiju izvēli (kur nu mūsu izglītības politiķiem tik tālu aizdomāties!?).

Tas palīdz jauniešiem izvairīties no izvēles kļūdām un svārstīšanos. Tautskolas ir kā internātskolas, kad pirmo reizi esi prom no mājām, kad kaut kas ir jāizlemj patstāvīgi, kaut kas ir jau jāizmēģina. *Brockwoodas parka* skola (www.brockwood.org.uk), kā redzēsiet, var kalpot par impulsu kaut kā laba un jauna palaišanai mūsu zemītē. Viens labums, ko es izbaudīju PS laikos bija tāds, ka augstskolas gada garumā rīkoja sagatavošanās kursus tiem, kuri vēlējās tajās iestāties. Tās deva jauniešiem zināšanas, kuras bija nepieciešamas konkrētajā augstskolā stājoties, - toreiz prasības bija krietni augstākas, nekā tās ir šodien. Augstskolas *laiž muļķi*, ļaujoties uz jauniešu atrādītiem sasniegumiem vidusskola, bet ne uz pašu organizētiem iestāju eksāmeniem (kas arī būtu daudz objektīvāks rādītājs vidusskolu reitingos, nekā šodienas metodikā rodamais). *Brockwoodas parka* skola kā reizi organizē arī ļoti nopietnus sagatavošanās kursus studijām universitātēs.

Jauniešiem, kurus interesē Krishnamurti mācība, *Brockwood Parks* piedāvā unikālu iespēju iesaistīties dažāda garuma īpašās mācību programmās, kuras ir ievītas Krišnamurti "pareizajā izglītība". Visas programmas var apgūt, dzīvojot kopā ar personālu un studentiem. Tās virzītas uz dziļāku dzīves jautājumu izpēti. Studentiem tiek dota iespēja savstarpēji dalīties dinamiski aktīvā darba un ikdienas mācīšanās procesā starptautiskas sabiedrības vidū (tā pulcē studentus no 25 valstīm, galvenokārt no Eiropas, 14-19 gadu vecumā), tas ir laiks, kad var pienācīgi aptvert savas intereses un mācīšanās mērķus.

Trīs skolotāji un divi pusaudži 1969. gadā janvārī pārcēlās uz novārtā atstātu muižu un sāka tās sakopšanu, - tā aizsākās skola. Viņiem palīdzēja brīvprātīgie un tā paša gada septembrī muižā bija jau 20 iedzīvotāji. Skola nav liela, šobrīd tajā kopā dzīvo ap 100 cilvēku, ieskaitot vadību un skolotājus.

Kā notiek skolēnu uzņemšana?

1. Pirmais solis. Jāaizpilda pieteikumu veidlapas un jānosūta uzņemšanas birojam. Jāpievieno pēdējās skolas ziņojumu kopijas un skannēta pase. Pieteikuma maksa - £20;
2. Otrais solis. Pieteikums tiek izvērtēts un pieņemts lēmums par to vai piedāvāt izmēģinājuma nedēļu. Ja lēmums negatīvs, maksa tiek atgriezta. Pēc tam, kad tiek panākta vienošanās par konkrētiem ap-

meklējuma datumiem, tiek izsūtīts rakstisks apstiprinājums kopā ar medicīnisko veidlapu, kas jāaizpilda.

3. Trešais solis. Topošais students apmeklē izmēģinājuma nedēļu Brockwoodā (par kuru ir maksa - £200) un piedalās studiju pilnā programmā no svētdienas-sestdienai.

Izmēģinājuma nedēļa

Izmēģinājuma nedēļas laikā students var izlemt vai šī vieta ir piemērota viņam. Studenti vai nu mitinās atsevišķi vai kopā ar kādu citu studentu. Programmas un āra aktivitātes ne vienmēr būs precīzi saskaņotas ar studenta prasmēm - students netiek testēts, bet tam tiek atrādītas iespējas iepazīt personālu un studentus, un piedāvājumu klāstu Brockwoodā.

Studentam jāierodas skolā 19:00 svētdienas vakarā, jo 20:00 sākas visas skolas sanāksme, kas iezīmē sākumu skolas nedēļai. Skola būs jāatstāj nākamās sestdienas rītā pirms pusdienlaika. Nedēļas beigās ar studentu tiek apspriests tas, kā pagājusi nedēļa, kā students iejuties skolas dzīvē.

4. Ceturtais solis. Students brauc uz mājām un gaida (tas var būt vairākus mēnešus) aicinājumu pieteikties studijām.

5. Ja vieta tiek piedāvāta, studentam 6 nedēļu laikā jāsamaksā par skolu.

Skola piedāvā vairākus kursus un programmas: pamatkursus; plānveida kursus; tēmatiskos kursus; angļu valodas; eksāmenu kursus, lai veiksmīgi iestātos augstskolās; projektu programmas; nobrieduša studenta programmu, akadēmisko konsultēšanu, skolotāja mācekļa programmu.

Tagad īsi par katru no tiem.

Pamatkursi

Pamatkursi ir paredzēti 14-15 gadus veciem studentiem pirmajā mācību gadā Brockwoodā. Tie ietver piecus kursus plašās studiju jomās: humanitārās zinātnes, mākslas, zinātnes, matemātikas, veselības un kustības. Šo kursu mērķis ir attīstīt pamata prasmes, sagatavotu turpmākām mācībām, lai izpētītu sevi un atrast pašam savu motivāciju mācībām. Studenti mācās organizēt savu darbu ārpus klases studijās, prezentēt savu darbu visa gada garumā.

Plānveida kursi

Plānveida kursi veicina mīlestību pret mācībām. Šie kursi ir tādās pašās studiju jomās kā iepriekš aprakstītie pamatkursi un ir pieejami visiem studentiem, kuri ir 16 + gadi, vai jaunākiem studentiem, kuri ir pabeiguši pirmo gadu pamatkursos. Klases grupas mēdz būt jaukta vecumu. Šo kursu nolūks ir nodrošināt studentam paša izpēti un attīstības tempus, veicināt mīlestību pret mācībām. Šie kursi veicina studenta dziļāku izpratni par konkrētu tēmu, būtiski strukturē darbu un iedrošina iespēju rast skaidras atbildes uz jautājumiem, kas viņam ir nozīmīgi saistībā ar izvēlēto tēmu. Uzsvars tiek likts uz sadarbību, pētniecisko iemaņu attīstību, studiju, dokumentēšanas prasmi. Visi skolēni gada beigās par savu darbu sniedz prezentāciju.

Topics (tematiskie) kursi

Tematu virsrakstu piemēri: modeļi un pētīšana, mežs, cilvēku kustība un globālie jautājumi. Tēmas var mainīties no gada uz gadu, un tikai divas vai trīs tiek realizētas konkrētajā gadā. Šajosursos ir iespēja koncentrēties uz īpašām problēmām daudz dziļāk nekā tradicionālajās programmās, un tie bieži ietver ārpuskolas braucienus, orientēti uz praktisku pieredzi. Tematus parasti vada divi skolotāji dažādās specializācijas jomās, un kopā viņi veido mācību plānu ar skaidru aktivitāšu un jautājumu kopumu. Studenti un skolotāji strādā kopā un pēta tēmas dažādos jautājumus no dažādiem viedokļiem; studenti tēmu ietvaros veic paši savu neatkarīgu pētniecību. Visi studenti, izņemot pamata studentus, kuriem ir pilna rīta grafiks, tiek aicināti veikt tēmu kursus un visiem studentiem gada beigās jāiesniedz savs darbs. Šie kursi parasti norit reizi nedēļā.

Angļu valodas programma

Brockwood parka skolas studenti runā dažādās valodās, un tiem ir dažāda līmeņa prasmes angļu valodā. Angļu valodas kursi tiek pielāgoti katram studentam, tie koncentrējas uz vārdu apguvi, izrunu, gramatiku un sintaksi. Studenti ir iespējams attīstīt angļu valodu, pētot literatūru, teātri un dzeju utt.

Eksāmena tēmas

Skola piedāvā gatavošanos eksāmeniem virknei mācību priekšmetu atbilstoši Kembridžas starptautiskās izglītības mācību

programmām. Tiek iegūta augsta standarta kvalifikācija, kuru atzīst globālās universitātēs un tā prasa 2-3 gadu studijas. Ieinteresētie studenti parasti ņem 1-3 eksāmenu kursus, kas ir paredzēti studentiem vecumā no 16 gadiem. Jau pašā sākumā jābūt ļoti labam angļu valodas līmenim.

Eksāmena tēmas, kuras māca Brockwoodā: māksla (tēlotāj-māksla, fotogrāfija, grafiskais dizains), bioloģija, ķīmija, ekonomika, angļu literatūra, ģeogrāfija, vēsture, matemātika, mūsdienu valodas (franču un spāņu), mūzika, fizika.

Projektu programma

Šī programma piedāvā atbalstu studentiem, kas izstrādā savus projektus, pamatojoties uz pašu izvēlēto tēmu vai jautājumu. Atbalsts tiek sniegts šādā veidā: mentoringa grupā vai viens pret vienu ar skolotāju; vadlīnijas projekta strukturēšanā; palīdzība vadībā, izpētē un prezentēšanā. Šīs programmas nolūks ir iedrošināt studentus pašu izvēlētas tēmas izpētē, veicināt viņu mīlestību pret mācīšanos un padziļināt studiju prasmes.

Projekti var būt vai nu akadēmiski, vai praktiski, vai kaut kur pa starpu. Daži studenti mācās citās programmās, bet kādam nelielam projektam, paralēli citiem pētījumiem, veltī Projektu programmai vienu rītu nedēļā. Vecāka gada gājuma studenti var piešķirt projektam Projektu programmā lielāku prioritāti, attīstot to ar lielāku atdevi. Projekts var tikt iesniegts intervijā stājoties augstskolā vai koledžā un tam var būt izšķiroša nozīme. Darbs pie projekta prasa nopietnu apņemšanos, - tam ir nepieciešama dziļa interese par tematu, kompetence pamatstudiju prasmēs, centība.

Cilvēka ekoloģija

Ikvienam studentam ir nepieciešams piedalīties šajā programmā, tā ir saistīta ar mūsu vietas izpēti dabas pasaulē. Kurss aizņem laiku no rītiem katru nedēļu un tam ir trīs mērķi, tas ir:

- mācīties kā tiek audzēti augļi un dārzeņi skolas One-Acre sakņu dārzā;
- mācīties par vietēja un globāla rakstura vides problēmām un pārdomāt to cēloņus;
- mācīties to, ko nozīmē būt tiešā saskare (ar visu savu ķermeni) ar dabu.

Ārpusklases kursi

Ārpusklases kursus piedāvā skolotāji, kuriem ir īpaša interese vai kompetence kādā jomā, kurā viņi vēlētos dalīties. Šie kursi bagātina studentu mācības un mācību pieredzi, nodrošinot plašu praktisku mācību iespēju klāstu. Kursi var mainīties no gada uz gadu atkarībā no tā, ko skolotāji ir gatavi piedāvāt, bet populārākie ir: keramika, kokapstrāde, fotogrāfija, modes un tekstils, žurnālistika. Ārpusklases kursi darbojas visu gadu un norit pēcpusdienās.

Sporta programma

Fiziskajām aktivitātēm ir svarīga loma Brockwood mācību programmā. Divas reizes nedēļā, pēcpusdienās, visa skola (studenti, nobriedušie studenti, skolotāju mācekļi un darbinieki) piedalās dažādās sporta un fiziskās aktivitātes. Pašlaik populārākais grupu sports ir futbols un frīsbijis, bet var nodarboties arī ar badmintonu, basketbolu, volejbolu, kriketu un tenisu. Neatkarīgi no šiem, skola piedāvā arī virkni citas fiziskās aktivitātes, piemēram: jogu, dejas, pārgājienus, peldēšanu, skriešanu u.c. Sporta programma iespējama pilna izmēra futbola laukumā, kombinētā tenisa un basketbola laukumā, āra peldbaseinā (atvērts tikai vasarā) un dažādās iekštelpās kustību un jogu aktivitātēm, kā arī nelielā iekštelpu trenāžieru zālē.

Akadēmiskā konsultēšana

Katram studentam visa gada garumā ir akadēmiskais konsultants, kurš tiekas ar studentu katru nedēļu un atbalsta viņu mācībās. Konsultanta-studenta attiecības veidojas savstarpējā sadarbībā motivācijas meklējumos, rakstura izkopšanā, mācīšanās organizēšanā, neatkarības un mācīšanās autonomijas sekmēšanā. Sākumā viņi kopā apspriež akadēmisko plānu un mērķus, un kopā izstrādā grafiku tā īstenošanai. Grafiki ir ļoti individualizēti un tajos nav paredzēta studenta iekļaušanās kādā no jau esošām struktūrām. Akadēmiskais padomnieks uztur kontaktu arī ar studenta vecākiem.

Sadzīve

Kā jau teikts, daudziem studenti ir savas guļamistabas, lai gan parasti pirmo gadu jaunie studenti dalās ar vienu vai diviem citiem. Tas nepieciešams, lai veicinātu sociālo mijiedarbību un veicināt

draudzību. Meitenes un zēni izmitināti atsevišķos spārnos. Vīriešu un sieviešu dzimuma darbinieki dzīvo arī attiecīgajos spārnos, un vienmēr studenti var vērsties pie tiem, ja ir vajadzīga palīdzība vai atbalsts.

Lai dzīvotu Kopienā (kas bieži vien jūtas kā liela, starptautiska ģimene), ir jāievēro noteikumi, ar tiem ir jāiepazīstas pirms iestāšanās skolā un tie ir rūpīgi jāizsver, jāpārdomā.

Skolas diena ir aizņemta, bet vakaros un brīvdienās ir daudz iespēju atpūsties: studenti var pievienoties klubiem un aktivitātēm, kas ietver deju, jogu, drāmu, Band-mēģinājumus, sporta un iekštelpu spēles vai vienkārši lasīt, tērzēt, pildīt mājas darbus vai doties pastaigā. Visiem ir pieejama neliela trenāžieru zāle, kā arī futbola laukums un āra tenisa/basketbola laukums. Studenti var datoru telpā doties tiešsaistē, doties uz dārzu, cept kūkas vai izmantot mūzikas studiju, vai Art Barn. Divas reizes nedēļā, vakaros, klusā studiju zāle ir paredzēta mājas darbu gatavošanai vai lasīšanai. Skola piedāvā arī iespējas sazināties ar ģimeni un draugiem, izmantojot tālruņus un Skype datorus.

Katram studentam ir privātskolotājs, kas ir pirmā kontaktpersona un pārrauga studenta vispārējo labklājību un progresu. Parasti privātskolotāja grupa sastāv no četriem līdz pieciem studentiem. Neformālas tikšanās ar skolotāju (individuāli vai grupā), tiek organizētas regulāri. Regulāri kontakti starp studentu un skolotāju (kas bieži vien ir arī viņu akadēmiskais padomnieks) nodrošina klases apmeklējumu uzraudzību, veikspējas izvērtēšanu, sociālo iesaistīšanos, sekošanu miega režīmam, diētas režīmam, slimībām, nodrošina iespēju savlaicīgi izrunāt jebkādas problēmas, kuras radušās. Privātskolotājs ir pirmā kontaktpersona vecākiem, ja viņi vēlas apspriest savu bērnu vispārējo labklājību skolā.

Plašā virtuve (bieži tiek uzskatīta par skolas sirdi) ir pilnībā veģetāra. Skolas starptautiskā virtuves komanda katru dienu nodrošina ar daudzveidīgu un garšīgu ēdienu. Liela daļa pārtikas nāk no skolas sakņu dārza, kas vienlaicīgi ir liela āra klase studentiem. Tiem, kurus interesē gatavošana un pārtikas audzēšana, ir iespēja palīdzēt dārzā vai virtuvē, kas var būt kā daļa no studējošā darba grafika.

Visi pirmo gadu studenti, kas jaunāki par 16 gadiem, piedalās veselības un kustības pamatkursos, kas nodrošina plašas teorē-

tiskās un praktiskās mācīšanās iespējas veselības un fiziskās audzināšanas jautājumos, ieskaitot mācības par seksuālo veselību, narkotiku apzināšanās, miegu, stresu un uzturu. Tas nodrošina jaunajiem studentiem pamatzināšanas par to, lai vadītu veselīgu, līdzsvarotu dzīvesveidu.

Tipiska diena

Rīta tikšanās 8:20 – 8:35 tikšanās notiek zālē, kur visa skola sēž mierīgi 10 minūtes. Mērķis ir sākt dienu ar izpratni par mūsu vidi (ieskaitot visas mūsu sajūtas) un sevi (ieskaitot mūsu ķermeņus, domas un izjūtas). Reizēm to pavada mūzika, lasīšana vai dzeja;

Brokastis 8:35 – 9:10;

Rīts darbs 9:10 - 9:40. Gan studenti, gan personāls palīdz skolas uzkopšanā;

Kursi 9:50 – 13:00. Dažādas sesijas atkarībā no kursiem;

Pusdienas 13:05 – 14:00. Dienas galvenā maltīte; daļa studentu un personāla pēc ēšanas mazgā traukus;

Kursi vai sports 14:30 -16: 45. Katru pēcpusdienu;

Tēja 16.45 – 17:15. Uzkodas un dzērieni;

Klubi 17:15 – 19:00. Klubi, aktivitātes, sanāksmes;

Vakariņas 19:00 – 20:00. Vakara maltīte ar salātiem un karstu ēdienu;

Studiju zāle 20:15 – 21:30. Prezentācijas, dokumentālās filmas;

Klusums 21:30. Klusums visā mājā;

Diena beidzas 22:10.

Nobriedušu studentu programma

Šo programmu bieži izvēlas jaunieši, kas apsver nākamo gājieni dzīvē un kas vēlas to darīt vidē, kurai svarīga ir meklēšana un fundamentāli jautājumi. Studentam ir telpa un laiks pārdomām par to kas ir raksturīgs attiecībām un mīlestībai? Kā es varu vislabāk rūpēties par vidi? Vai var būt pilnīgi atšķirīgs dzīvesveids no vispārpieņemtā? Brockwoodā rodami resursi Krishnamurti mācībām. Studentam tiek piedāvāta trīs dienu gara iespēja būt Krishnamurti studiju centrā, tāpat arī iespēja izmantot skolas aprīkojumu, ieskaitot bibliotēku, trenāžieru zāli, tenisa kortu un peldbaseinu. Apmaiņā pret to skola lūdz darbu tādās jomās kā virtuve, dārzs, centrs, administrācija u.c., atkarībā no tā, kur palīdzība ir nepieciešama un kādas ir studen-

ta prasmes. Skola nenodala iekšējo dzīvi no praktiskā darba, - daudzas lietas iemācās dzīves un darba procesā, neatkarīgi no veiktās darbības. Nobriedušie studenti ir laipni aicināti organizēt un vadīt seminārus studentiem un atbalstīt viņu studijas, pamatojoties uz pašu konkrēto kompetences jomu vai pieredzi. Tāpat viņi var piedalīties sporta nodarbībās, mūzikā, drāmā, dejā vai citu klubu saistītās darbībās.

Skolotāja mācekļa programma

Šajā programmā parasti iesaistās jaunieši, kuri nopietni vēlas strādāt par skolotājiem un kuri vēlas padziļināti izpētīt Krišnamurti "pareizo pedagoģiju". Skolotāji- mācekļi strādā nobriedušo studentu programmā, koncentrējoties uz mācīšanās mācīšanos un tai ir savs grafiks. Tas ietver sadarbību ar skolotājiem, bet, ievērojot mācību programmas uzsvāru uz neatkarīgu mācīšanos, programma aicina uz iniciatīvu, neatkarību un atbildību.

Skolotāja mācekļa programma ietver:

- Krishnamurti darbu lasīšanu un pārdomāšanu par būtisko izglītībā;
- Sadarbību ar Brockwoodas skolotājiem, sagatavojot un sekmējot kursus, tostarp eksāmenu kursus, Brockwood tēmu un pamatkursus un neatkarīgus projektus;
- Patstāvīgu darbu dažu kursa elementus sagatavošanā un izstrādāšanā;
- Dalību darbsemināros un citās aktivitātēs, kas darbojas visās skolas struktūrās;
- Dalību izglītības semināros, kas risina mācīšanas un mācīšanās pamatprincipus;
- Regulāras tikšanās ar programmas koordinātoru un pilnvarotāju, kā arī regulārus dialogus.

Skolotāja mācekļa iesaisteursos tiek noteikta sadarbībā ar grupu skolotāju, skolotāja mācekļa koordinātoru un pilnvarotāju, gada pirmajās četrās nedēļās. Iesaiste būs atkarīga no skolotāja mācekļa prasmēm un interesēm, kā arī pieejamajām iespējām un skolas vajadzībām. Kaut arī šajā programmas nosaukumā ir ietverts vārds 'mācekļis', būs ievērojamas iespējas pašiem veidot un attīstīt jaunas mācību programmas.

[UK - Brockwood Park School](http://www.brockwood.org.uk) Bramdean, Hampshire, SO24 OLQ, England,

Web: www.brockwood.org.uk

Krišnamurti skolas Indijā

10. saruna

Šodien beigsim ieskatu Krišnamurti atsevišķās skolās - ieskatīsimies vairs tikai divās skolās Indijā.

"Damodar Gardens" skola

Skolu "Damodar Gardens" <https://www.theschoolkfi.org/> nodibināja Krišnamurti fonds 1973. gadā Poes dārzā, bet 1979. gadā tā tika pār-celta uz Teosofijas biedrībai piederošiem Damodar dārzciem.

"Damodar Gardens" skola tika iecerēta, kā skola, kurā būtu bērniem jājūtas brīvi un droši, - vieta, kur ikviens mācītos novērot pasauli, nevis no kāda ārēja viedokļa vai slēdziena, bet sava personīgā. Te ikviens mācās saskatīt cilvēka skaistumu, meklēt tajā patiesību, kā arī to, kā dzīvot bez konfliktiem. Konflikts ir vardarbības būtība. Skola ir saistīta ar brīvību un reizē ar kārtību. Izvēles brīvība nav brīvība, lai gan tā var šķist. Skola māca apzināti virzīt domu, lai izzinātu mīlestību un nāvi, jo tā visa ir mūsu dzīve. Skola ir saistīta ar Padomes Indijas Padomes skolu sertifikātu eksāmenos Deli. Skolā mācās ap 400 skolnieku. Darbs norit piecas dienas nedēļā, laikā no 7:30 līdz 14:30. Mācību gadā ir divi semestri un tā strādā no jūlija vidus līdz nākošā gada aprīļa vidum ar vienu pārtraukumu novembrī.

Skola virtuve un ēdamzāle ir būtiska daļa no skolas. Visi skolēni un personāls ēd brokastis un pusdienas skolā. Tas sastāv no vienkāršas līdzsvarotas veģetāras maltītes. Dienas beigās tiek pasniegti augļi vai paniņas. Skolā nav formastērpu. Skolēni gērbjas atbilstoši darbam skolā un vecākiem ir jā rūpējas, lai apģērbs būtu piemērots.

Skolēni apgūst visas sertifikātā paredzētās standarta tēmas. Mācīties katram skolēnam jā sāk no tās vietas (zināšanās un prasmēs), kurā tas atrodas, bet ne no tās, kas iecerēts standartos viņa vecumam. Visās mācības skolā veido skolēnam izpratni par katru tēmu un to saistību ar dzīvi.

Skolēni no 1. līdz 7. klasei mācās jauktās vecuma grupās. Mācību grupas tiek mainītas katru gadu. Skolēni no 8. līdz 10. klasei mācās vienā vecuma grupā, tāpat kā skolēni no 11. klases un 12. Mācību valoda pamatā ir angļu valoda. Skolēni mācās gan tamilu un hindi valodas ar eksāmenu 10. klasē.

Skola saprot un pieņem, ka skolēni mācās dažādos veidos un dažādos tempos, un pieļauj dažādus mācīšanas mācīšanās procesus, kas skolēniem ļauj apgūt mācības ar sapratni. Mācīšanās process tiek apspriests personāla vidū, un laiku pa laikam tos pārskata un groza. Skolēniem visās klasēs ir jāiepazīst vide, to pētot ar dienu braucieniem junioru skolā un trīs līdz desmit dienu braucieniem vecākajā skolā.

Fiziskā aktivitāte.

Fiziskā aktivitāte ir būtiska izglītības sadaļa Krišnamurti skolās. Arī šajā skolā tiek akcentētas grupu spēles (basketbols, futbols, volejbols, Cricket un soft bumbu) vai individuāli treniņi, kuros ir izslēgta savstarpējās konkurences gars. Fiziskā aktivitātes programma ietver darbības, kas stimulē taustes un kinētisko attīstību, kooperatīvās spēles. Būtisku vietu fiziskajā attīstībā ieņem lauku braucieni, pārgājieni. Skola arī rūpējas par to, lai studenti ievērotu klusumu, spēlējot kopā un domu koncentrāciju pildot vingrinājumus. Skolēni tāpat tiek aicināti domāt un runāt par dažādiem mūsdienu jautājumiem, kas saistīti ar sportu-pārtiku, apģērbu, ierīcēm, izklaidi un naudu.

Māksla un estētika

Skolā radīta vide, kas veicina studentu radošo un estētisko spēju attīstību. Māksla nav tik daudz prasmju apguves process, kā vides un materiāla izpēte un skolēna paša dzīves pieredzes veidošana. Māksla koncentrējas uz novērojumiem un novatorisku izpausmi. Skolēni tiek aicināti izmantot dažādus materiālus: papīru, mālu un dzīvesvidē iegūtus priekšmetus. Skolēni strādā dažādos mākslas veidos: amatniecības-tautas, klasiskajos un mūsdienu. Māksla un amatniecība veido daļu no studiju priekšmetiem un projektu prezentācijām. Laika gaitā skolēni iemācās kādu no amatniecības veidiem, piemēram, aušanu, keramiku, teātra spēli un gatavošanu. Mākslas kursi ir visus 12 mācību gadus.

Kultūra un diskusijas

Skolotāji un skolēni diskutē par tēmām, kas attiecas uz dzīvi - bailēm, prieku, ievainojamību, ambīcijām, sadarbību un atbildību dažādos izpratnes līmeņos. Šīs diskusijas tiek uzskatītas par vitāli svarīgām bērna izaugsmei. 11. un 12. klasē ir vispārējs kultūras stu-

diju kurss, kurā aplūkotas mūsdienu sociālās, psiholoģiskās, ekonomiskās un vides nozīmes jautājumi. Tas ietver kritiskus lasījumus, dokumentālu filmu skatīšanos, domāšanu un diskusijas.

Skolēni visos līmeņos pēta drošības jautājumu. Šīs sesijas ietver savu emociju apzināšanos, cieņu un rūpes par otru, kā arī jautājumus par mediju ietekmi, interneta un sociālo mediju platformām un personīgo drošību.

Darbs, līdzdalība un atbildība

Visi skolēni un personāls piedalās klašu, ēdamistabas un teritorijas kopšanas darbos. Šie darbi ietver telpu slaucīšanu, mazgāšanu, mēbeļu kopšanu, dārzkopību u.c. – pēc vajadzības. Vecākie skolēni palīdz darbos ārpus savas mājas un skolas, piemēram, dzīvnieku labturībā, rūpēs par apstādījumiem un pludmalēm un tamlīdzīgi. Šis darbs tiek realizēts arī braucienos uz dažādām valsts daļām. Skolā bērnus mudina atklāt un izbaudīt mācīšanās prieku, meklēt un atrast savu motivāciju mācībām. Skolēni tiek mudināti izvērtēt sabiedrības normas, kas tiek uzliktas visiem un ir kļuvušas par 'normālām' un 'dabīgām'. Skola mēģina audzināt atbildīgu, ārējas ietekmes neiespaidotu prātu

Izglītības darbs-bailes

Skolā darbs tiek organizēts tā, lai izslēgtu baiļu veidošanos. Skolēni, kā jau teikts, mācās jauktās vecuma grupās, kur mācīšanos novērtē individuāli atbilstoši katra spējām un nevis standartizētām cerībām. Skolēni mācās saņemt un sniegt palīdzību viens no otram ar savu darbu, resursiem. Skolotājs rada labestīgu mācību atmosfēru, iepazīstinot, skaidrojot, palīdzot skolēniem mērķtiecīgi sadarboties vienam ar otru. Skolotājs un skolēni saprot, ka mācīšanās ir balstāma uz savstarpēju mīlestību un cieņu. Katrs skolēns tiek mudināts uzņemties atbildību par savu mācīšanos, līdzdalību skolas dzīvē, uzvedību un darbu.

Mācību darbs — mācīšanās

Skola palīdz skolēniem rast motivāciju mācīties, rīkoties un strādāt bez ārējiem motivētājiem: apbalvojumiem, sodiem, salīdzinājumiem un konkurences. Tas ir veids, kā skolēni var izmantot savas

spējas un atklāt savu potenciālu, rast brīvības un labklājības izjūtu.

Izglītojošā darba attiecības

Raugoties uz pasauli ap mums: bēgļu stāvokli, korupciju, vienaldzību pret vidi, vardarbību un terorismu, pievēršanos izklaidei, konstatējam, ka to visu pasaulē izraisa spēki, kas rodami mūsos pašos. Krīzes izraisa mūsu bailes, dusmas, mantkārību un aizspriedumus, spiež piederēt grupai, kas nodrošina drošību. Tāpēc skolas izglītības mērķim, ir pievērst skatu uz iekšpusi - izzināt. Sarunas starp skolotāju un skolēnu bieži vien ļauj atbrīvoties no cieši turēta viedokļa un izvērtēt situāciju, kāda tā patiesībā ir.

Izglītības darbs par skaistumu un dabu

Novērojot, klausoties un kopjot sajūtas, daudz var iemācīties. Vērojot koku, ziedu, upi, zāli, ir iespējams uzzināt par nemainīgo un mainīgo, par dzīvi un nāvi, kā arī par rūpestības nepieciešamību. Skolas neatņemama sastāvdaļa ir izpratnes veidošana par to, cik svarīga ir daba un skaistums. Tā veidojas pastaigu laikā dabā kā skolas teritorijā, tā ārpus tās vienas dienas pārgājienā vai ilgākās ekspedīcijās. Tā veidojas skolas dārzkopībā un rūpestībā par zemi; tā veidojas "klusuma" un "vientulības brīžos". Tā veidojas veicot kukaiņu, augu dzīves vērošanu, dokumentēšanu, izpēti. Tā veidojas caur mūziku un mākslu.

Te skolas adrese:

[India - The School "Damodar Gardens"](http://www.theschoolkfi.org), Besant Avenue, Chennai - 600 020 India,

Web: www.theschoolkfi.org

Rishi Valley School skola

Rishi Valley School skola (<https://www.rishivalley.org/>) atrodas Indijas laukos. Skolā ir 360 skolēni no dažādām valstīm un Indijas, kā arī 60 augsti kvalificēti darbinieki. Tā ir viena no vadošajām kopmītņu skolām Indijā. Rishi Valley School nodrošina atšķirīgu izglītības vidi, kas ļauj jauniešiem izkopt ne tikai intelektuālās spējas, bet arī attīstīties citos esības aspektos. Rishi Valley School ir biedrs Indi-

jas valsts skolas konferencē (IPSC), tātad realizē atbilstoša vispārējām prasībām.

"Jauno skolēnu skola" (līdz 4.kl.) izvēlas skolēnus no ikgadējiem pretendentiem, pamatojoties uz viņu rakstura iezīmēm, talantu, akadēmiskām spējām, kā arī vecāku pārliecību. Te nav pretruna ar atziņu par bērnu vienlīdzību – katram tomēr ir piemērots kāds konkrēts skolas modelis un ir skaidrs, ka ja, piemēram, vecāki neatbalsta Krišnamurti idejas, agri vai vēlu radīsies konflikts starp bērna vecākiem un skolu. "Junioru skolā" (līdz 8.kl.) ir aptuveni 190 skolēnu. No 4. līdz 8. klasei tiek nodrošina elastīgu mācību programma, bez spiediena uz pārbaudēm. Tas rada atmosfēru, kas sekmē novatorisku mācīšanu un bagātīgu mācīšanās spektru.

"Vecākajā skolā" ir 160 skolēni no 9. klases līdz 12. un tie ir piesaistīti ICSE un ISC eksāmeniem. Šajā līmenī uzsvars tiek likts uz padziļinātu studentu sagatavošanu, kas atbilst noteiktās mācību programmas akadēmiskajām prasībām. Vienlaikus attīstot skolēnu intelektuālās spējas, viss tiek darīts, lai radītu plašāku izpratni par pasauli, un dotas iespējas estētiskai, morālai un emocionālai attīstībai. Skola liek cerības uz to, ka skolēni, kuri beidz Rishi Valley School izaugs par pašapzinīgiem, jutīgiem un atbildīgiem cilvēkiem, un turpinās izglītoties visa mūžā garumā.

Rishi Valley School izglītības filozofijas mērķi ir:

- izglītot skolēnus tā, lai viņi varētu pētīt gan pasauli, gan to, kas katrs ir iekšēji;
- iedzīvināt mīlestību uz dabu un cieņu pret visiem dzīves veidiem;
- radīt skolā kārtības, brīvības, drošības atmosfēru;
- nešķirot skolēnus pēc ticības, reliģisko, politisko vai sociālo, lai viņu prātu spējām;
- skolēniem dot iespēju brīvi uzdot fundamentālus jautājumus, jautāt un mācīties, paplašināt savu redzesloku un augt.

Skola ir norūpējusies par katra skolēna individuālo talantu un intelekta attīstīšanu. Skola uzskata, ka ir svarīgi, lai vecāki apzinātos vienlīdz savu bērnu talantus, kā arī ierobežojumus un ļautu viņiem attīstīties savā veidā, nevis pamatojoties uz iepriekš gaidītām (parasti vecāku) cerībām.

Junioru skola

Visi ir izmitināti kopā vienā kompleksa ēkā, kur izmantojamas visas tur rodamas telpas - zāle, bibliotēka, zinātniskās laboratorijas un matemātikas-datoru laboratorija, audio-vizuālās iespējas, jogas istabas un sporta iespējas (kriketa, tenisa un futbola laukumi).

Mācību atmosfēra un junioru mācību programmas

Attiecības starp skolotājiem un skolēniem junioru skolā ir siltas un neformālas. Skolēni tiek uzskatīti par personībām, un viņu emocionālā un sociālā attīstība ir galvenā skolotāju problēma. Mācību programma ir elastīga - tā tiek nepārtraukti pārskatīta un modificēta. Tas galvenokārt paredz empīrisku mācīšanās stilu, attīstot prasmes dažādās jomās - angļu, hindi, telugu valodas; sanskrita; matemātikas un vides pētījumos. Klasē ar 20 līdz 25 studentiem ir dažādi mācību konteksti, un tie ietver āra un lauka vidi kā skolas pilsētiņā un ielejā, tā arī ciematu apmeklējumus. Uz zināšanām balstīta mācīšanās tiek apvienota ar plašu dabas saskarsmi un sociālo realitāti, kas ieskauj skolu. Rīta aplīši un sarunas klasē ieņem svarīgu vietu pasākumos, formulējot un apspriežot vērtības, uz kurām skola ir balstīta.

Darba novērtējuma pamatā ir katra bērna rūpīga novērošana un regulārs klases darbs; ziņojumi vecākiem ir, galvenokārt, aprakstoši.

Mācību atmosfēra un mācību programmas junioru skolas vecākiem skolēniem

Vidējā skolas posma gadi tiek atzīti par straujas attīstības un pārejas periodu bērnu dzīvē. Skolotāji veic īpašu aprūpi, uzturot ciešas attiecības ar bērniem, cenšoties sekot augošo indivīdu 'iekšējai dzīvei'. Mācību programma te ir paplašināta, iekļaujot tādas priekšmetus kā ģeogrāfija, vēsture un zinātne, un ir arī grūtāka. Priekšmets, koncepcijas un prasmes tiek apgūtas, izmantojot klases mācības, skolotāju izstrādātus mācību materiālus, audiovizuālus plašsaziņas līdzekļus, laboratorijas darbus un āra ekskursijas. Skolēni tiek aicināti iesaistīties diskusijās un domāt par sevi. Studenti ar īpašām grūtībām kādā jomā tiek atbalstīti ar "papildus palīdzības" programmu. Māksla un amatniecība, sports, drāma un mūzika ir neatņemama skolu programmas sastāvdaļa. Tiek nodrošinātas iespējas īstenot individuālas intereses pētniecības projektu veidā, ieskaitot lauku darbu vai ar vidi saistītus darbus. Novērtēšana pamatojas uz novērojumiem

un rakstiskiem uzdevumiem; to papildina ar periodiskām pārbaudēm līdz 7. klasei. Ar otro termiņu 8. klases skolēni saņem izteiktu novērtējumu par savu darbu. Ziņojumi vecākiem šajā posmā turpina atspoguļot vispārējo bērnu izaugsmi, tie satur komentārus un ierosinājumus katrā tematiskajā jomā. Līdz 9. klases beigām nav eksāmenu.

Vecākā skola

Vecākais skola ir izmitināta atsevišķās kompleksa ēkās ar atsevišķu, labu bibliotēku, dažādām īpašām telpām: audiovizuālo iespēju, atsevišķām fizikas, ķīmijas un bioloģijas laboratorijām un datoru telpu. Pieejamas ir atpūtas telpa, darba telpa skolotājiem un liela personāla istaba.

Ar 9. klasi pagarinās darba diena, studiju laiks tiek vairāk organizēts uz neatkarīgo mācīšanos. Tomēr studentiem un skolotājiem joprojām pastāv ciešas un atbalstošas attiecības.

Augstākajā skolā mācības koncentrējas uz studentu sagatavošanu ICSE (I.C.S.E. nozīmē Indijas vidējās izglītības sertifikātu) mācību programmā. Akadēmiskā mācību programma ir līdzsvarota ar mākslu un amatniecību, drāmu, sportu un piedalīšanos dažādos klubos, sākot no žurnālistikas līdz astronomijai un šahu. Tiek veicināta un organizēta arī dalība citos darbos, piemēram, apmežošana, lauksaimnieciskā izglītībā. Skolēni tiek aicināti izvēlēties arī pētniecības tēmas. Kultūras nodarbības paredzētas, lai paplašinātu intelektuālo un emocionālo redzesloku un ir neatņemama daļa no grafika līdz 12. klasei.

Programma 'plus two'

Pēdējo gadu laikā Rishi Valley School 11. un 12. klasēs -veido atsevišķu programmu. Katrs students 'plus divi' kursā izvēlas papildus četrus priekšmetus angļu valodā. Piedāvātie priekšmeti ir matemātikā, fizikā, ķīmijā, bioloģijā, datorzinātnē; angļu literatūrā, vēsturē, ģeogrāfijā, ekonomikā, komercdarbībā, grāmatvedībā, vides pētījumos, mūzikā, tēlotājmākslā, hindi un telugu literatūrā.

Novērtēšana vecākā skolā

Novērtējums visiem vecākās skolas skolēniem ir balstīts uz vairākiem rakstiskiem uzdevumiem un testiem, izņemot projekta dar-

bu un novērojumus klasē. Ziņojumos ir komentāri par formatētām atskaišu veidlapām, kā arī par kvalitatīvā sasnieguma pakāpi.

Skolnieku dzīvošana

Ir 20 atsevišķas mājas, katrā no kurām izmitināti no 12 līdz 22 skolēniem. Zēni un meitenes līdz 4. klasēm dzīvo tajā pašā mājā, kur vecākās meitenēs, - 6. un 7. klasē. Vecāki zēni un meitenes dzīvo atsevišķās mājās, parasti ar jauktu vecuma divām klasēm, kas dzīvo blakus.

Pedagoģiskais personāls, kuri dzīvo darbinieku mājā, darbojas kā mājas vecāki. Kopā dzīvošana mājas attīstīta sadarbības prasmes, pašsavadīšanas un kopdzīvošanas prasmes. Mijiedarbība starp skolotājiem un skolēniem ārpus klases tiek uzskatīta par ļoti svarīgu dzīves un mācīšanās daļu skolā. Skolai nav mājas vai klases prefektu sistēmas; nevienam skolēnam nav noteikšana pār citu. Šajā gaisotnē, skolēni parasti veido draudzīgas savstarpējās attiecības un jaunākiem nav bail no vecākiem – attiecības tādas, kā paplašinātā ģimenē.

Citas iespējas un aktivitātes

Skolēni, uzturēšanās laikā skolā, tiek aicināti pētīt apkārtni ar pastaigām un pārgājienos pa ieleju un tās apkārtni. Vakaros skolēniem dots pārdomu laiks klusumā. Cita nopietna nodarbošanās ir putnu vērošana. Regulāra fiziskā slodze sākas jau rīta stundās. Kā jau minēts, akcents tiek likts uz komandspēlēm jeb fizisko attīstību bez savstarpējas konkurences. Skolēniem tiek piedāvāta iespēja nodarboties ar mūziku un deju t.sk. Indijas tautas dejas vai Rietumu dejas, un izkopt vokālās prasmes kvalificētu skolotāju vadībā.

Mākslas un amatniecības departaments ir nodrošināts ar iekārtām, lai mācītu tēlotājmākslu, batikumu un rokdarbus, keramiku un galdniecību, dizainu un rotālietu un modeļu veidošanu. Māksla ir neatņemama daļa no skolēnu dzīves Rishi Valley School. Studenti ir iespēja padziļināti nodarboties ar mākslām, mūziku, kas ļauj izturēt pārbaudījumus gan ICSE un ISC līmenī arī šajās jomās.

11. klases vispārējā studiju programma ir veidota tā, lai paplašinātu skolēnu intelektuālo apvārsni un iepazīstinātu tos ar lauksaimnieka, gana un citiem kaimiņos esošiem ikdienas algas pelnītājiem.

Skolēni mācās lauku izglītības centrā, apmeklē ciematus un strādā ambulatorajā klīnikā. "Bioloģijas" skolnieki no 11. un 12. klases ir iesaistīti dažādos projektos, kas saistīti ar datu vākšanu, uzturvērtības un veselības stāvokļa novērtēšanu, pētot apkārtējo lauku kopienu dzīves apstākļus un ekonomisko stāvokli. Aktīvi tiek strādāts vietējo putnu aizsardzībai un vides bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā. Tas ir ne tikai apkārtnes pētniecības darbs, bet arī praktiskais darbs tās kopšanā, sargāšanā un attīstīšanā.

Adrese: [India - Rishi Valley Education Center](http://www.rishivalley.org), Rishi Valley - 517 352, Chittoor District, Andhra Pradesh, India, **Web:** www.rishivalley.org

Kopsavilkums par Krišnamurti "Pareizās izglītības" skolām

11. saruna

Nu ko? Pirmais alternatīvais izglītības modelis pasaulē ir izpētīts. Mēģināsim veikt tādu kā, šī piedāvājuma, kopsavilkumu.

Krišnamurti "Pareizās izglītības" skolas ir apvienojušās zem kāda fonda (piemēram, <https://kfa.org/>) vai centra. Tā ir pieredze, kuru būtu mums ņemama vērā, jo arī Krišnamurti skoliņas nav lielas, pat Indijas mērogos un aizstāvot kopīgās idejas, apvienībai ir daudz lielāks spēks. Apvienības (vienas filozofijas) ļauj labāk iepazīt domubiedrus, ļauj veiksmīgi sadarboties, savstarpēji palīdzot, popularizējot skolas un idejas, slēgt lielus projektus, gādāt finanses. Neviena skoliņa neatklāj savus finansiālos tēriņus, bet var noprast, ka tie nav mazi. Kaut vai pēc skolēnu un darbinieku attiecības – 5 līdz 6 skolēni uz vienu darbinieku. Apskatoties vienas nedēļas izmaksas vasaras nometnē, redzam, ka pat Indija tā ir ap 100 eiriķi dienā. Darbiniekiem ir jābūt, jo kā gan skolas citādi spētu nodrošināt visu piedāvāto programmu realizāciju, naktsmītņu uzturēšanu, mācībasursu nodrošināšanu, vides (tās ir visai lielas un mērāmas hektāros) uzturēšanu utt. Cik noprotams bez vecāku iemaksām, ziedojumiem, projektiem un valsts dotācijas neiztiek ne viens. Sāku ar naudiņām, jo, lai ko mēs gribētu piedāvāt tādu, ko par pareizu uzskatām, bez naudas līdzekļiem, tas nav vienkārši iespējams un paliekam "sapņotājos" vai cerībā uz "labākiem laikiem".

Visas skoliņas cenšas darīt visu atbilstoši Krišnamurti mācībai. Laikam jau nekas labāks nav atnācis. Kādā nozīmē? Atceramies:

Krišnamurti brīdināja neiestrēgt kaut kādās tradīcijās, kaut kādās klišējās, pieņēmumos (skoliņas to arī cenšas). Vērojot Krišnamurti skoliņu mācību darba organizāciju, jāsaka, ka tās cenšas ko var, lai modinātu skolēnos iekšējo motivāciju mācīties, pat iemīlēt šo procesu. Tajā pašā laikā, jāņem vērā "varas" spiediens – visas skoliņas ir pakļautas valsts sertifikātu sistēmām. Skolas gan mācībās, gan sadzīvē maksimāli cenšas izvairīties no konkurences, savstarpējas sacensības. Tam ļoti labs instruments ir jauktās vecuma grupas, t.i., kad kopā mācas dažāda vecuma bērni (par to tautskolā esam paši pārliecinājušies). Tas ne tikai izslēdz savstarpējās konkurences iespēju, bet stimulē savstarpēji draudzīgas un izpalīdzīgas vides veidošanos, nodrošina labestīgu mācīšanās vidi. Arī nelielais bērnu skaits (optimālais ne vairāk kā 9 līdz 10 bērnu grupā, Indijas mērogos tas ir ap 20 bērni) neļauj veidoties savstarpējas konkurences naidīgām skolēnu grupiņām. Šajā situācijā skolotājs var aprūpēt katru no grupas, zināt par katru pietiekami daudz, lai to virzītu uz sevis meklēšanu. Piededze rāda, ka nodarbību telpā valda darba un, kā jau teicu, labestīga atmosfēra, bet ne nemotivēts troksnis vispārējā jezgā, kuru skolotājs var dzēst tikai ar stingras disciplīnas prasībām. Kā Krišnamurti teica – disciplīna ir tāda vai citāda veida piespiešanas instruments, kurš nepavisam neveicina brīvību. Kā tiek uzsvērts visās Krišnamurti skolās, brīvība nav savu iegribu brīva realizācijas iespēja, brīvības mēraukla ir atbildības klātesamība par sevi un citiem ap tevi (arī pret dabas un kultūrvidi). Tāpēc lielu dienas daļu skolas iziet dabā – dodas strādāt vai nu skolas dārzā, vai kopjot un sargājot savas un tai pieguļošās teritorijas ekovidi, vai palīdzot kaimiņiem, vai iepazīstot dažādus darbus, vai pētot dabas un cilvēku vidi un to attiecības. Tie visi ir ne tikai vērtīgi instrumenti savstarpējas cieņas veidošanai, bet arī sevis pētīšanai, savas būtības apzināšanai. Pie tā skolas strādā nopietni, ne tikai attiecīgi organizējot mācīšanos mācīties, bet caur darbu amatniecības darbnīcās, mākslā, mūzikā, pētniecībā utt.; caur regulāriem "klusuma" brīžiem, meditācijām. Ja ievērojāt, klusums tiek prasīts pat sportojot un nemaz jau nerunājot par īpašiem klusuma brīžiem no rītiem un vakaros, kad cilvēks ir sevī. Pieminot sportu, atceraties, ka, lai izvairītos no savstarpējas konkurences vai nu organizētas tiek komandu spēles, vai individuāli fiziskie treniņi. Fiziskās attīstības nozīmi uzsvēra visas skolas un to saredz ne tikai sportojot, bet

arī darot darbu, ejot pārgājienos, dodoties ekspedīcijās – tā varētu nosaukt mērķtiecīgi organizētus pētījumus dabā.

Kopsavilkumā var teikt, ka skoliņas realizē Krišnamurti "pareizo pedagoģiju". Taču paliek atklāts jautājums: kāds ir rezultāts? Vai kādai skoliņai ir izdevies panākt kāda tās skolnieka brīnumaini mistisko atvēršanos Patiesībai? Ne visas skoliņas ir publicējušas savu bijušo skolēnu vērtējumus, bet daži ir – ko tie saka?

Par Indijas skolām var palasīt atsauksmes internetā, tās raksta bērnu vecāki. Ne reti atsauksmes ir diametrāli pretējas. Galvenokārt neapmierinātība ir tajā, ka skolās neesot stingras prasības, var redzēt, ka rakstītāji nepazīna skolu filozofiju un vēlas ieraudzīt ierasto pragmatiski orientētu skolas kārtību. Rietumu skolām vecāku atsauksmes ir pozitīvas, piemēram, Oak Grove School skolai kopīgais vērtējums ir visas piecas balles. Izskatās, ka vecāki zina, kur savus bērnus sūta un ko no skolas sagaida – gaidas realizējas un tāpēc reitinga vērtējumi ir pozitīvi.

Ne visu skolu mājas lapās var atrast bijušo absolventu atsauksmes. Atradu tikai Rietumu skolām. Tie ir labi. Varat paši palasīt (meklētājā angļu valodā uzrakstiet: "atsauksmes par Krišnamurti skolām") – te būs krietni saīsinātā veidā (esmu mēģinājis izcelt tikai pašu galveno). Vispirms īsas guvuma frāzes:

- Iedeva pamatu turpmākai dzīvei;
- Iedeva pašizaugsmes iespējas;
- Palīdzēja tapt laimīgam;
- Palīdzēja piepildīt sapņus;
- Deva pozitīvu attieksmi pret dzīvi, mērķtiecību;
- Attīstīja pašpārliecinātību;
- Bija prieks atrasties starp labiem cilvēkiem;
- Bija prieks atrasties dabā, strādāt;
- Veidoja mani par to, kas šodien esmu;
- Iemācīja rūpēties vienam par otru, par zemi;
- Deva citu domāšanas, redzēšanas veidu;
- Palīdzēja atrast sevi, izjust brīvību;
- Atvēra iztaujājamo prātu
- Deva spēcīgu ētisku pamatu;
- Mainīja manu dzīvi;
- Iepazinu pavisam citu dzīvesveidu;
- Iepazinu atbildību, ko deva iespēja brīvi izvēlēties;

- Iemācījos mērķtiecīgu koncentrēšanos;
- Iepazīnu patiesu draudzību;
- Ieguvu daudz plašāku skatu uz dzīvi;
- Ieguvu meditācijas praksi;
- Kļūvi labāka un izturīgāka personība;
- Guvu iedvesmu profesijas izvēlei un dzīvei;
- Rosināja zinātkāri;
- Ieraudzīju dzīves iespēju daudzveidību;
- Iepazīnu Krišnamurti mācību;
- Iemācījos novērtēt skaistuma nozīmi;
- Iemācījos novērtēt miera un klusuma nozīmīgumu;
- Modināja patstāvīgu (ne caur autoritātēm) pasaules izzināšana garu;
- Modināja sadarbības garu, māku strādāt komandā;
- Deva impulsus profesionālās karjeras izvēlei;
- Radošuma attīstīšanas nozīmīguma apziņu;
- Aptvert, ko nozīmē dzīve bez bailēm.

Atgriežos pie jautājumu par atvēršanos Patiesībai. Kaut kādā mēra, vismaz tie cilvēki, kuri ir rakstījuši par saviem guvumiem Krišnamurtī skolās, ir tuvojušies tai un tas jau ir liels guvums. Var jau būt, ka tāda augstāka līmeņa atvēršanās arī ir bijusi, lai gan par to neviens nav runājis. Esmu ievērojis, ka Patiesības tuvumā runas izpaliek. Lai top!

Bijušo skolnieku atsauksmes par Krišnamurti skolu

Ana Finney (Branescu) ASV

Būt studentei Brukvudā bija viens no mierīgākajiem un patīkamākajiem laikiem manā mūžā. Tas bija pamats manai turpmākajai dzīvei. Izaugsmes un pašpārbaudes apjoms, kurā es gāju cauri šo gadu laikā, ir palīdzējis man palīdzēt arī citiem atrast laimi!

Es mūža lielāko daļu studēju mūziku (klavieres). Es beidzu Rietumvirdžīnijas universitāti - Mūža sapnis bija piepildījies. Man tagad ir 60 pacienti nabadzības skartajā un narkotiku inficētajā reģionā. Es jūtu, ka skola man palīdzēja saglabāt pozitīvismu, mērķtiecību un tādējādi es varēju piepildīt savus sapņus.

Dana Suzanne Cook (dzimusi Planšona) ASV

Mans brālis un es tikām uzņemti Brokvudas parka skolā. Es uzreiz sajutu, ka esmu starp labiem cilvēkiem. Es biju diezgan kautrīga - pat neveikla, bet es gribēju piederēt kopienai un ar prieku darīju tur visus savus darbus! Man patika atrasties ārā, virtuves dārzā, birzī vai vienkārši sēdēt zem majestātiskā ciedra koka zālienā. Es iemācījos ļoti daudzas lietas gan klasē, gan ārpus tās. Manas attiecības ar personālu un vienaudžiem palīdzēja man attīstīt pašpārliecinātību.

Koko Anna Tas, ENGLAND

Četrus gadus es biju Brokvudā. Sabiedrība un vide mani dziļi, dziļi ietekmēja, tā veidoja cilvēku, kāds esmu šodien. Mana pašapziņa uzziedēja, kad ierados te. Es atklāju savu valodu deju horeogrāfijā. Pēc tam es nolēmu turpināt mācības akadēmiskajā vidē un iestājos Brīvās mākslas un zinātnes skolā Hāgā, Nīderlandē. Kopš tā laika esmu ieguvusi maģistra grādu Strathclyde universitātē Glāzgovā, Skotijā, vides inženierzinātnēs.

Maija Loona (Lipman), DIENVIDĀFRIKĀ

Manas draudzība ar skolu joprojām ir spēcīga, - mēs turpinām dalīties visdziļākajās rūpēs vienam par otru un pasauli.

Pēc aiziešanas no Brokvudas es devos studēt uz ASV. Es pabeidzu bakalaura grādu politikā un vēsturē. Pēc bakalaura iegūšanas es devos uz Ņujorku, lai iestātos Kolumbijas universitātē maģistra un doktora programmā mūsdienu Indijas vēsturē.

Giselle Colelli, SPĀNIJA

Tas nozīmēja arī prāta izpēti: vai ir arī citi domāšanas un dzīves redzēšanas veidi? Vai ir arī citi dzīves veidi? Vai es varu izveidot savu dzīves veidu un vienlaikus izdzīvot, tā sauktajā, "ārpasaulē"? Tas man palīdzēja atrast sevi, to, kas man patika, kāda esmu, ko vēlējos, lai justos brīva, droša, stipra, varbūt iet "pret pašreizējo plūsmu", bet arī dzīvot ar to.

Es studēju un kļuva par skolotāju vecumam līdz 12 gadiem Mācīju dažādās alternatīvās skolās, arī pašā Inwoods mazajā skolā un ne tikai.

Nachiket Mor, INDIJĀ

Vēlāk es atklāju, ko man ir devusi skoliņa: spēcīgu pamatu, uz kura es spēju darboties. Daži no šiem aspektiem ietvēra: pastāvīgi iztaujājošu prātu; vēlmi iestāties par savu izvēli; spēcīgs ētiskās izjūtas un dziļu interesi nokļūt "pamatos" neatkarīgi no tā, vai tie ir.

Luīze Kuka, WALES

Gadī, ko tur pavadīju, mainīja manas dzīves gaitu. Es aizrāvos ar fotogrāfiju, iemācījos masāžu, pēc tam sāku karjeru ēdināšanas jomā un vēlāk vadīju arī bioloģisko kafejnīcu.

Leila de Vos, ENGLAND

Man šī vieta patika uzreiz. Tas man pavēra acis uz dabas skaistumu, uz pavisam citu dzīves veidu, uz ārkārtīgi aizrautīgu skolotāju grupu un brīnišķīgiem studentiem, ar kuriem es joprojām uzturu kontaktu. Man ļoti paveicās, ka biju Brokvudā. Kad sāku studēt mākslas vēsturi, man pirmajā gadā bija grūti atrast līdzsvaru starp to, ko biju paņēmusi no Brukvudsas un to, ko piedāvāja "ārējā pasaulē", bet galu galā man patika būt un mācīties.

Joram Schirmaier, VĀCIJA

Dzīve, šajā skaistajā, labi aizsargātajā vidē, bija pārsteidzoša. Man bija brīvība izvēlēties savu ceļu. Šī bija īstā vieta, kur gūt pieredzi un eksperimentēt, kā jārikojas pusaudzīm. Es iemācījos sevi disciplinēt, lai nezaudētu uzmanību no akadēmiskām mācībām, līdz ar regulāriem sporta zāles apmeklējumiem. Mācījos atbildību caur uzticēšanos, iemācījos pārvaldīt savu dzīvi ne tikai teorētiski. Vēlāk es studēju matemātiku un filozofiju.

Sabija Smita, ENGLAND

Es nevaru iedomāties, kur vēl pusaudzis labāk varētu izzināt sevi. Skoliņa man deva drošu vietu, kur pieļaut kļūdas, noskaidrot to, kas pašam patīk, un nodibināt dažas brīnišķīgas draudzības. Aiziešana no Brukvudas bija ļoti emocionāla, un man bija neticami grūti pēkšņi atrasties prom no intensīvās vides. Es strādāju teātra dizaineru studijā kā modeļa veidotāja.

Klāra Baha (Czimmek), VĀCIJĀ

Skola pavēra man durvis uz pasauli. Pēkšņi es sapratu, ka ir tik ļoti daudz skatu uz dzīvi, un dzīve ir daudz plašāka nekā mazpil-sētas dzīve, kuru es dzīvoju iepriekš. Es ierados skolā ar jautāju-miem un aizbraucu ar vēl citiem jautājumiem.

Pēc skolas es biju brīvprātīgais dažādos projektos un valstīs. Es studēju dramaturģiju, deju un ārpustelpas izglītību, līdz atgriezos Brokvudā kā skolotāju mācekļis.

Suryanto Widjaja, INDONĒZIJA

Brukvudā es kļuva par pašdisciplinētu un spēcīgu cilvēku. Es ierados 13 gadu vecumā no ārzemēm ar valodas grūtībām. Kopumā es skolā pavadīju 5 gadus. Brukvuda man bija viena liela ģimene.

Mendess Huerta, ENGLAND

Studijas Brukvudas parka skolā ir viena no visieteicamāka-jām pieredzēm. Tā bija labvēlīgā vidē, kas ļāva man dzīvot draudzīgā kopienā, kurā bija lieliski cilvēki no dažādām kultūrām, no kuras es varēju daudz mācīties. Es arī ieguvu izpratni par tādu prakšu nozīmi kā meditācija un filozofijas izpēte. Skolā iegūtais, man ļoti ir palīdzējis būt labākai un izturīgākai personai turpmākajā dzīvē.

Louie Ablett PASAULES CEĻOTĀJS

Es kļuva par citu cilvēku, es iedziļinājos sevī daudz vairāk nekā līdz tam biju darījis. Izveidoju visspēcīgākās draudzības, kādas man vispār ir bijušas iespējamas un mani iedvesmoja daudzie kursi, darbnīcas, prezentācijas un cilvēki.

Rashid Doole, AUSTRIJA

Divas galvenās spējas, kuras es attīstīju skolas laikā un pa-tiesi ticu, ka nekur citur tās nevarēju attīstīt, tā ir spēja "klausīties" un "izjautāt".

Sonia Figueras, ANDORAS PRINCIPALITĀTĒ

Bija patīkami atrasties blakus draudzīgiem cilvēkiem, kā arī vietā, kur zinātkāri varēja apmierināt pilnībā. Es ieraudzīju, ka dzīvē ir daudz iespēju. Bija grūti atgriezties sabiedrībā, kurā es nejutos ērti pirms parka skolas. Pirmos 5 gadus biju ārzemju valodu skolotājs un

pēdējos 15 gadus esmu strādājis tūrisma izglītības un apmācības nozarē.

Armīns Sprots, VĀCIJA

Es jutu vajadzību attīstīt uzņēmējdarbības pieredzi un studēju uzņēmējdarbības vadību Hamburgā. Ceļojot un strādājot pēc skolas, satiekot cilvēkus no dažādām dzīves jomām, pārvarot problēmas, atrodot laimi, piedzīvojot bēdas, turpinot dzīvi, es arvien vairāk un vairāk saprotu, kāda nozīme bija un joprojām ir Krišnamurti mācībām manā dzīvē. Skolā es to biju atzinis tikai daļēji. Izaugsme man ir iemācījusi novērtēt Krišnamurti mācību dziļo skaistumu un vērtību. Tas ir ļāvis dzīvot jēgpilnu dzīvi.

Rosamond Martin, ENGLAND

Mans laiks skoliņā bija īss, taču mani atkal un atkal pārsteidz tas, cik nozīmīga man bija šī pieredze, kad atrados ārpus normatīvās sistēmas.

Zivans Krēvels, SLOVĒNIJĀ

Tur pavadīju brīnišķīgus 7 gadus - man paveicās, ka man bija iespēja tur dzīvot. Tā, kā es to redzu, Brokvuda ir saistīta ar diženumu: dižena apkārtnē, dižena norises, diženi cilvēki. Miera osta. Miers rada telpu, kas ir priekšnoteikums mācībām. Nevar salīdzināt ar parasto skolu autoritāro atmosfēru, kurās ļoti veiksmīgi tiek iznīcināta vēlme mācīties. Brokvuda, savukārt, deva prieku mācīties - jaunieša dabiskais stāvoklis ir būt ziņkārīgam, vēlēties mācīties.

Pračs Boondiskulčoks, ENGLAND

Brokvudas parks manā dzīvē ir bijis ļoti nozīmīgs. Manas studentu dienas bija bagātīgi formatīvas, un skolas ētika ļāva man attīstīties tā, kā citur būtu bijis grūti.

Man tagad ir ļoti paveicies – esmu aktīva mūziķe, uzstātos dažādās vietās, galvenokārt Eiropā, bet regulāri arī ASV un Āzijā. Līdztekus pianista un komponista darbam pasniedzu arī Karaliskajā mūzikas koledžā Londonā un esmu Orfeja institūta Beļģijā doktoran-

tūras pētnieks, strādājot pie jaunas mūzikas komponēšanas vēsturiskiem taustiņinstrumentiem.

Anna Prasad, AUSTRĀLIJĀ

Mani izveidoja četri gadi Brokvudā. Mani veidojošie gadi tika pavadīti kopā ar cilvēkiem, kuri man daudz iemācīja, vietā, kas mūžīgi būs manā sirdī kā viena no manām īstajām mājām.

Pabeidzot skolu un vēloties studēt kostīmu dizainu Itālijā, es pārcēlos uz turieni, atgriezos Anglijā, kur ieguvu grādu žurnālistikā un angļu literatūrā, kas pēc tam mani noveda pie sabiedriskajām attiecībām.

Wolfgang Dumat, VĀCIJĀ

Pajautājot sev, kas mani visvairāk ietekmējis, varu godīgi teikt, ka vislielāko iespaidu uz mani atstāja mani kolēģi studenti. Tikai vēlāk es sapratu, kā šis iztaujāšanas, apspriešanas un lietu noskaidrošanas gars mani veidoja un cik grezna bija tā vide, salīdzinot ar "ār pasauli".

Es vienmēr esmu uzskatījis, ka Brukvuda ir noteikusi manu interešu virzienu psiholoģijā un humanitārajās zinātnēs. Arī mana pieeja dzīvei joprojām bija jautājums par iztaujāšanu un atbilžu meklēšanu, nevis autoritāšu viedokļa pieņemšana. Mana attieksme joprojām ir vērsta uz sadarbību, nevis egocentriska, esmu gatavs strādāt komandā, nevis vientulībā. Brukvuda veicināja manu aizraušanos ar mūziku, literatūru un dabu.

Emanuelle Loustaunou, ASV

Es biju starp Brukvudas studentiem. Esmu bijusi elastīga, radoša, spēju manevrēt dzīves ceļos.

Ana Carlota R. C. de Moura, ŠVEICE

Atrodoties Brukvudā, es iemācījos neapoloģētiski aptvert patiesu dzīves aizraušanos un atbildību par mūsu eksistenci uz šīs planētas un apkārtējiem. Man būšana Brukvudā nozīmēja brīvību bez

bailēm un ar sapratni izpētīt savas šaubas un eksistenciālos jautājumus par dzīvi.

Kopš es pametu Brokvudu, es studēju antropoloģiju, un mani īpaši aizrāva iespējas studēt kaut ko tik plašu kā pati cilvēce.

Vērtību izglītība

levads

Varbūt virsrakstā būtu jāraksta nevis *vērtībās balstīta*, bet *vispārcilvēciskās vērtībās balstīta* izglītība? Varbūt *pamatvērtībās*? Kas ir vispārcilvēciskais? Varētu būt divas pozīcijas: pirmā - vispārcilvēciskais ir cilvēka sabiedrības vēsturiskās attīstības produkts, kas ir raksturīgs visiem cilvēkiem un, otrā, - vispārcilvēciskais ir kaut kas iedzimts un apriori dots cilvēka eksistencei un evolūcijai un tam raksturīgs vislabākais, ko cilvēks vien var iedomāties ētikā. Te var nepatikt vārds "iedzimts" – kas tik nevar iedzimt?! Vēl ir trešā apjēgsme par pamatvērtībām, ka tās Dievs ir deleģējis cilvēku rasei kā vadīklas, uz kurām būtu no dzīves uz dzīvi jātiecas. Ja tā, tad pamatvērtības vērtības vairs nevar uztvert tikai kā ētiskas kategorijas, jo viss saplūst:

metafizika un epistemoloģija saplūst ar aksioloģiju. Tas visu sarežģīt, jo mēs vairs nevaram *pamatvērtības* traktēt tikai kā laikmeta nosacītas cilvēku vajadzības un domāt, ka vērtīborientācija ir tikai audzināšanas jautājums.

Vēlreiz par nosaukumu. Kā tad sauksim dižākās no vērtībām – par pamatvērtībām vai vispārcilvēciskajām? Varbūt varam lietot abus apzīmējumus, saprotot ar tām vienu un to pašu.

Nodefinēt to, kas ir *vērtība* vispār, ir visai sarežģīti. Ir rodams tāds šī termina skaidrojums (Skujiņa, 2000): kā cilvēku pozitīvo īpašību kopums un kas ir saistīts ar garīgo sfēru, kultūru, morāli, māksliniecisko estētisko sfēru, cilvēku savstarpējām attieksmēm utt., kuriem piemīt laikmeta nosacīta dimensija, t.i., kurus nosaka konkrēti vēsturiskie apstākļi. Te *vērtības* termins tiek definēts, kā *pozitīvo īpašību kopums* nepaskaidrojot, kas tas ir. Skaidrojumā akcentēts ir likts uz to, kur tas izpaužas, bet, vai tur pat arī neizpaužas cilvēka negatīvās īpašības? Lielāku skaidrību rodam par terminu *vērtības*, kurās dots detalizētāks tā apraksts. Piemēram, Švarcs (Schwartz, 1994) ir devis piecas definīcijas: Vērtības ir – emocijās iekrāsots viedoklis, pārliecības; Vērtības – cilvēka mērķi un uzvedības veids, kas veicina šo mērķu realizēšanu; Vērtības ir noteiktas darbības, situācijas; Vērtības ir uzvedības standarti; Vērtības ir hierarhiski pakārtotas viena attiecībā pret otru, to izvēle raksturo cilvēku.

Populāri ir vērtību iedalījumi, materiālajās un garīgajās, objektīvajās un subjektīvajās, relatīvajās un absolūtajās vai universālajās (Beļickis, 2000). Mūs interesē tās, kuras Maslovs (1997) saista ar cilvēka patību un kuras raksturīgas pašrealizējušai personībai. Pieņemot, ka pašrealizējusies ir tā personība kura ir realizējusi savus šīs dzīves uzdevumus. Maslovs vērtības iedala *pielietojamās* un *atklājošās*. *Pielietojamās* – ir izdomātās. *Atklājošās* – atklājas īpašos pārdzīvojumos. *Atklājošās* vērtības: veselums, pilnība, pabeigtība, taisnīgums, dzīvotspēja, vienkāršums, skaistums, labestība, unikālitate, dzīvesprieks, patiesība, pašpietiekamība. Maslovs cilvēka pašrealizācijas pamatā liek motivāciju, kuru nosaka pamata vajadzības un metavajadzības. Pamata vajadzības: ēdiens, pieķeršanās, drošība, pašcieņa. Metavajadzības jeb *mūsu dievišķuma (mans)* noteiktas: taisnīgums, labestība, skaistums, kārtība, vienotība. Pamatvajadzības ļoti daudziem bieži vien ir spēcīgākas par metavajadzībām. Pamatvajadzības ir sakārtotas hierarhiski. Metavajadzībām nav hierarhijas, tās

var vienu otru aizvietot. Abas vajadzības, viņš saka, ir iedzimtas. Ēdiens, drošība, piemēram, vajadzība jebkurai dzīvai būtnei, tāpēc jociņi skan, kad sakām par tām kā iedzimtām – tās drīzāk ir dzīvo organismu īpatnība kā tāda un nevar "neiedzimt". Arī par metavajadzībām var diskutēt par to, cik tās ir "iedzimtas", jo līdzīgi kā "miesai", tā arī "garam", tās ir kā to izteicošas, bet ne reti "miesas" nomāktas, apslāpētas – vai trūkst slepkavu, zagļu un citādu neliešu? Dievs tās metavajadzības, būvējot Visumu, ir ielicis, ka radīšanai nepieciešamas. Pie tām vajadzētu pieskaņot arī vajadzību radīt. Vajadzības ir saistītas ar vērtībām. Visas vajadzības attiecināmas uz visiem cilvēkiem, tātad vērtības, kuras ir šo vajadzību nosacītas var saukt par *vispārcilvēciskajām* neatkarīgi no tā, kurai hierarhijas plaknei tās pieder. Varbūt tomēr par "pamatvērtībām", jo es pieļauju, ka tās ir raksturīgas ne tikai dzīvībai uz Zemes, cilvēkiem, bet jebkurai būtnei visumā, t.sk. arī dieviem. Tas nozīmē, ka tās pastāv neatkarīgi no tā vai tās kāds grib, vai nē; pastāv neatkarīgi no tā vai tiek atzītas, vai nē (Kūle, M., Kūlis, R. 1996);).

Katrai personai (būtnei), atkarībā no tās apziņas stāvokļa vai situācijas, var veidoties sava vērtību skala ar dažādām vērtību prioritātēm. Tas ir loģiski, jo, ja, piemēram, nav ko ēst, tad tajā brīdī, ēdiens kļūst par galveno vērtību. Personības konkrētā brīža izveidojusies vērtību hierarhija motivē, nosaka nākotnes plānus, mērķus, līdzekļus tā sasniegšanai. Tātad vērtības nosaka motivāciju, mērķus, kuri kalpo par vadošiem principiem cilvēka dzīvē (Schwartz & Bilsky 1987), un nosaka attiecības pašam ar sevi un ārējo pasauli.

Taču, neraugoties uz to, ka, piemēram, bads aktualizējis cilvēka fiziskās eksistences noteicošas vajadzības, cilvēka rīcību „veseliem cilvēkiem” regulē metavajadzības vajadzību hierarhijas piramīdā un tām atbilstošās vērtības, kā rezultātā cilvēks nekļūst kanibāls, bet tieši otrādi - spēj ziedot savu dzīvību šo augstāko vērtību dēļ. Maslovs ieviesis terminu *veselie cilvēki*. Tie viņa izpratnē ir nobriedušas, attīstītas, realizējušās, individualizējušās personības. Viņaprāt augstākās jeb mūžīgās ir tās vērtības, kuras labvēlīgos apstākļos izvēlēsies *veselie cilvēki* un tās ir, patiesība, labestība, skaistums, vienotība, prieks, mīlestība. Maslovs nosauc šīs vērtības par esības vērtībām, kuras piemīt cilvēka augstākai dabai.

Literatūrā sastopama liela dažādība vispārcilvēcisko vērtību uzskaitē. Šalva Amošvili (2007).apstiprinādams, ka vispārcilvēciskas

vērtības nosaka dzīves normu un tās kvalitāti, nosauc sekojošas: ticība, taisnprātīgums, mīlestība, humānisms, taisnīgums, kultūra, sirdsapziņa, labestību, cēlsirdību. Pāvels Globa (2003) aprakstot Zaratustras morālētiskos principus min trīs vērtības: Labas Domas, Labi Vārdi, Labi Darbi. Minētajās idejās ir koncentrēta doma, kas slēpj sevī ļoti plašu cilvēcisko vērtību spektru. Arī šodien ne reti nākas dzirdēt šos īsos teicienus, runājot par vēlamo pašattīstībā. U.Heinsa (1993) darbā rodam sekojošu nobriedušas personības pazīmju uzskaitījumu: nesavtība, cieņa un mīlestība pret vecākiem, uzticība, ziedošanās spēja, cieņa pret citiem, iecietība, demokrātisms, spēja sadarboties, līdzjutība, māka piedot, māka atrisināt konfliktus, labestība, gatavība palīdzēt, pašcieņa, atbildīgums, godīgums, paškontrolē spēja, taisnīgums, akurātība, darba mīlestība, neatlaidība, uzmanība, garīgā un fiziskā veselība, domas plašums, radošums, māka kritiski domāt, zinātkāre, tieksme pilnveidoties, vērtēšanas spēja. Savukārt Zelcermans (2000) izstrādājis vērtību sistēmu skalu, piedāvādams sekojošas vērtības: patstāvība, individuāla atbildība, izvēles brīvība, sadarbība, radošumu, griba, elastīgumu, spēja pielāgoties u.c.

Par vērtību pētniecības tēvu var uzskatīt Rokiču (Rokeach, 1973). Viņš vērtības iedalījis divās grupās: terminālām un instrumentālām vērtībās. Ar instrumentālām tiek saprastas tās, kuras raksturo būtisku indivīda eksistences mērķi, piemēram, gudrība, veselība, brīvība, laime, kreativitāte u.c., bet ar instrumentālām tās, kuras raksturo visvēlamāko indivīda darbību dzīves situācijās, piemēram, akurātība, izdarīgums, tolerance, godīgums, atbildīgums u.c.

Vērtību pētījumos parasti izmanto Rokiča vai Švarca idejas (Карандашев, 2004). Tā Švarcs (Schwartz, 1994) ir attīstījis savu vērtību pētniecības modeli, kurā viņš vērtības sagrupējis 10 grupās: *vara (power)*, *sasniegumi (achievement)*, *hedonisms (hedoism)*, *stimulācija (stimulation)*, *patstāvība (self-direction)*, *universālisms (universalism)*, *labestība (benevolence)*, *tradīcija (tradition)*, *konformisms (conformity)* un *drošība (security)*.

Pasaulē atzinību guvis Kristofera Drakes (Drake, 2007) piedāvātais *Dzīves vērtību izglītības (LivingValuesEducation)* internacionālu vērtībuzglītības modelis. To izmanto, apmēram, 80 valstīs un tā pamatā ir divpadsmit vispārcilvēciskās vērtības: *Miers (Peace)*, *Cieņa (Respect)*, *Sadarbība (Cooperation)*, *Brīvība (Freedom)*, *Laime (Happiness)*, *Godīgums (Honesty)*, *Pazemību (Humility)*, *Mīlestība*

(Love), *Atbildība (Responsibility)*, *Vienkāršība (Simplicity)*, *Iecietība (Tolerance)* un *Vienotība (Unity)*.

Līdzīgs ir Čandras Balā vērtībuzglītības modelis "*Izglītība cilvēciskajās vērtībās*" (EHV) (Bala, 2006). To praktizē Indijā, Nepālā, Zviedrijā, Austrālijā, Brazīlijā, Kanādā, Apvienotajā Karalistē u.c., - vairāk nekā 166 valstīs. Šajā modelī nodefinētas piecām vispārcilvēciskās pamatvērtības: *Kalpošana (Right Conduct)*, *Miers (Peace)*, *Patiesība (Truth)*, *Mīlestība (Love)* un *Nevardarbība (Non-Violence)*, kuras atklājas apakšvērtībās. Piemēram, *Mīlestības* pamatvērtība: mīlestībā pret vecākiem, cēlsirdībā, draudzībā, gatavībā palīdzēt, iecietībā, iejutībā, līdzjutībā, laipnībā, labestībā, maigumā, mākā piedot, pacietībā, rūpēs (par visu dzīvo) u.c.; *patiesības* pamatvērtība - veselumā, atklātībā, gudrībā, godīgumā, saprātā, spējā atšķirt, pašizziņā, spējā analizēt, sintezēt, vērtīgumā, vienlīdzības izjūtā, vērtēšanas spējā, vienotībā, zinātkārē u.c.; *kalpošanas* pamatvērtība - atbildīgumā, cīņā pret ļauno, čaklumā, darba tikumā, darba mīlestībā, iniciatīvā, neatlaidībā, nesavtībā, pašaiizliedzībā, radošumā, sabiedriska aktivitātē, tieksmē palīdzēt, uzcītībā u.c.; ar *miera* pamatvērtība - apcerē, apmierinātībā, atturībā, disciplīnā, goda izjūtā, izturībā, mierīgumā, neapvainošanās praktizēšanā, patstāvībā u.c.; *nevardarbības* pamatvērtība - brālībā, brīvībā, bezbailībā, vīrišķībā, cieņā pret citiem, demokrātismā, humora izjūtā, nevēlēšanās darīt pāri, nacionālā apziņā, nevarmācībā, paškontroles spējā, spējā piedošanā, patstāvībā, sadarbībā, uzmanīgumā u.c.

Koncentrēšanās uz vērtībām ir svarīga, jo tās, kā vispāratzīta nepieciešamība, ielikta UNESCO ilgtspējīgas izglītības attīstības programmā. Esmu izvēlējis Bala piedāvāto *vispārcilvēcisko* vērtību definējumu, jo tas nav daudz un tajā pat laikā izsaka cilvēka būtību, ir viegli saprotamas un skaidrotas apakšvērtībās.

Kad studēju doktorantūrā, man mācīja: kad pabeigsi varēsi runāt savu, bet tagad atsaucies. Atsaucies uz grieķiem, mirušajiem (bet dižiem) pedagogiem Krievijā un citur pasaulē. Tā nu sanāk, ka esam pieradināti "atsaukties" un tam ir pamats, jo kas gan tu esi, lai tevi *ņemtu par pilnu*. Protams, ka ir jāiedziļinās priekšmetā, lai ko sakarīgu pateiktu, taču gan jau esat sevi pieķēruši pie domas – ka jūsu spriedumi ir līdzīgi "citēto" dižgaru spriedumiem, varbūt pat adekvāti, tad kāpēc atsaucies – runājiet "savu" – tas nebūs plaģiāts! Es laikam jau esmu par vecu, lai mainītos, tāpēc atsaukšos. Nu, piemēram, uz

to, ko reiz teicis Gandijs: *skola nosaka to, kāda būs mūsu nākotne uz planētas Zeme*. Es turpināšu atsaukties vairāku iemeslu dēļ: kāds ir daudz dziļāk, plašāk iedziļinājies kādā jautājumā, skaisti pateicis, labi sakārtojies sakāmo un tā joprojām, bet vēl arī tāpēc, lai parādītu, ka Latvijā arī ir korifeji, pasaules līmeņa domātāji un ka to nav viens vien. Un vēl arī tāpēc, ka esam raduši uzklaut citus - citi jau zina labāk. Lai neapgrūtinātu sevi un jūs, te ne vienmēr būs pieminēti konkrēti autoru darbi – tos var atrast google "meklētājā" pēc uzvārdiem: gandrīz visu var atrast internetā. Skatīšanās pasaulē man sniedz ne mazāku baudu par to, ko iegūst pasaules apceļotāji (pieļauju). Tikai man nav nekur jābrauc, ir iespēja būt kur esi un vienlaicīgi būt Pasaulē – klātesamībā skaistu ideju Pasaulē.

Laiks atkal samācies, - te snieg, te līst, te krīt krusa un varam pasēdēt pie datora, lai parunātu par vēl vienu izglītības modeli – vērtībizglītības. Kāpēc par "vērtībizglītību jārūnā? Uz šo jautājumu atbild B. N. Narasimha Murthy (India): *"Mūsdienās skumjākais ir tas, ka zinātne dod zināšanas pirms sabiedrība tām ir gatava. Zinātne mums dod zināšanas, turpretī vērtības piešķir mums gudrību. Zinātne un tehnoloģija bagātina cilvēka dzīvi, bet vērtības to paaugstina. Zinātne un tehnoloģija paaugstina dzīves līmeni, bet vērtības uzlabo dzīves kvalitāti. Zinātne un tehnoloģija nosaka dzīvesveidu, bet vērtības nosaka dzīves mērķi. Jeb kam, ko apgūstam izglītības veidā skolās un universitātēs, būtu jādod labums individam un sabiedrībai. Visām mācībām ir jābūt tādām, ka tas nāks par labu cilvēcei un visai mūsu planētas dzīvei, un nekādā veidā nekaitē tai. Lai tas notiktu, vērtībām vajadzētu būt izglītības, mācību un mācīšanās virzītājspēkam jebkurā priekšmetā - zinātnē, humanitārajās zinātnēs, komercijā jābūt balstītai uz vispārpieņemtām vērtībām, neatkarīgi no tautības, kultūras, reliģijas un vēsturiskās izcelsmes"*.

Ir izveidojies priekšstats, ka vērtībizglītība ir kaut kas atsevišķi stāvošs un nepavisam jau nu nav primāra. Par to liecina kaut vai mūsu IZM izlolotais "kompetences" modelis, kurā ētiskā audzināšana, rakstura veidošana ir "caurvija,"- ja kaut kur ir kāds caurums, tad to varētu aizbāzt ar "vērtībizglītības" aspektiem. Patiesība ir tāda, ka visa mūsu dzīve ir pakārtota "vērtībām" – kādas tās katram nu ir un kādas tās ir tautai vispār. Varbūt ievērojāt, ka jau apskatītās izglītības filozofijās, lai gan tajās tas netika noformulētas kā "vērtībizglītības", pamatā ir kaut kādas vērtības, uz kurām tiekam

aicināti orientēties, apgalvojot, ka tā mēs pilnveidosimies, evolucionēsim un beigu beigās, apziņai augot, tapsim, ja ne kas vairāk, tad vismaz labāki un gudrāki. Tā, piemēram, vērtībuzglītības pētnieki uzskaitot valstis un skolas, kurās aktualizēta "vērtībuzglītība" min gan Šri Aurobindo integrālās izglītības skolas, gan Krišnamurti izglītības filozofijas skolas ASV, Apvienotajā Karalistē, Zviedrijā, Indijā, Pakistānā, Austrālijā un daudzviet citur. Interneta meklētājā uzliekat šķirkli "Value-Based Education" un jūs atklāsi, ka sevišķa aktivitāte "vērtībuzglītībā" līdz pat valsts līmenim vērojama Indijā, Indonēzijā, kur tā pasludināta par galveno izaicinājumu izglītībā (Value based education now an integral part of New Education Policy 2020 – "The Times of India"), kā arī tās kaimiņu zemēs. Es domāju, ka aicinājums izglītību nolikt uz "vērtībuzglītības" pamatiem, masām ir saprotamāks un pieņemamāks nekā sekošana, kādai garīgai skolai. Tas ir saprotams pat pragmatiski noskaņotam cilvēkam, jo izklausās pieņemami, kad tiek aicināti dzīvot tikumiski savstarpējās attiecībās, attiecībās ar dabu un tamlīdzīgi.

Tātad, kas tad ir vērtībuzglītība? Mūsu valstī izdotajā Pedagoģijas terminu vārdnīcā lasām: *Personas pamatvērtību – garīguma, morāles, kultūras, gara un fiziskās stājas izkopšana izglītības process. Personas pašapziņas, pašvērtības apziņas, pašrefleksijas, valodspējas un radošuma izkopšana; vispārcilvēcisko vērtību attīstīšana; ievirze, motivācija un sagatavošana veiksmīgai profesionālai karjerai.*

Vērtībās Balstītas Izglītības

1.saruna

Ko saka *Vērtībās Balstītas Izglītības* (VBI) popularizētāji pasaulē? To, ka ierastā mūsdienu izglītība orientēta uz "prātu", bet VBI dod mums arī sirds skaidrību, sirsniību, saista mūs ar pašu ģimenes locekļiem, mudina būt pilnīgākiem, veido mūs kā cilvēkus tādā kā kopveselumā, dod mums instrumentus dziļākai sevis izpratnei. VBI veic apmācību, pamatojoties uz vērtībām. Tā veicina akadēmisko mācību sasniegumu uzlabošanu un attīsta visai dzīvei nepieciešamās sociālās un attiecību prasmes; VBI ir process, kas dod jauniešiem iespēju dzīvot vērtībās, dodot zināšanas par tām. Vērtībuzglītību

daži sauc par rakstura izglītību, morālo izglītību un ētisko izglītību (Lovat & Toomey).

Vērtībizglītība nozīmē bērnos ieaudzināt humānismu, dziļas rūpes par citu labklājību. Vērtībizglītība mūs māca saglabāt to, kas ir labs un vērtīgs tajā, ko esam mantojuši no savas kultūras. Vērtībizglītība spēj pārveidot slimu prātu par jaunu, veselīgu, dabisku un uzmanīgu prātu. Pārveidotais prāts spēj labāk sajust, paaugstina uztveres spēju līmeni. Tas mums palīdz veidot cieņas pilnu attieksmi pret tiem cilvēkiem, kuri atšķiras no mums. Ļauj indivīdam spriest, kas ir vēlams un kas ne. Vērtībizglītība nozīmē morālo, kulturālo pilnveidošanos, garīguma attīstību, spēju pareizi izvērtēt vērtības, tās internalizēt dzīvē. Tā ir izglītība, lai „būtu”, un tā ietver indivīda personību tās veselumā. Vērtībizglītība būtībā ir cilvēka un rakstura veidošana (Chaitanya M., USA).

Vērtībās balstīta izglītība palīdz skolām nodrošināt uz vērtībām balstītas vides izveidi, kurās skolēni dzīvojot, apzinās un izjūt pozitīvās universālās vērtības. Tas sniedz izglītojamajiem pamatus, uz kuriem attīstīt pašapziņu, savstarpējās saskarsmes prasmes nākotnes uzplaukumam. <https://valuesbasededucation.com/about-vbe/>.

VBI stundu pamatā ir vērtības. Tā ir mācību sistēma, kurā vērtības tiek mācītas gan tieši, gan netieši ar piemēru. VBI sistēma sastāv no mācību līdzekļiem un paņēmieniem. Tā ietver skolas vides attīstību, kas pauž un praktizē pozitīvas universālās vērtības. Bērni ir liecinieki šīm vērtībām un iesaistās to izdzīvošanā. Uz vērtībām balstīta izglītība nodrošina veiksmīgu vidi visu akadēmisko, sociālo un starppersonālo prasmju mācīšanai un apguvei (R. K. Sharma).

VBI ir ērts termins plaša spektra aktivitātēm, kas izstrādātas, lai palīdzētu skolēniem attīstīties kā tikumīgiem, gādīgiem, autentiskiem, altruistiskiem un pašapzinīgiem sabiedrības locekļiem. Tas ietver visus skolas dzīves un darba aspektus. Šis termins ietver centienus veicināt personīgo un sociālo izglītību, izglītības garīgos, ētiskos, sociālos un kultūras aspektus. VBI ietver dažādus paņēmienus, kā attīstīt vērtības, izmantojot visus mācību programmu aspektus kā formālajās, tā neformālajās programmās. Vērtībizglītībai ir arī tā sauktās “slēptās iezīmes”, - to apgūst, izmantojot tradīcijas, konvencijas, rutīnas, struktūras un pieaugušo paraugu (Neil Hawkes, Austrālija).

Varbūt ar šo ieskatu tajā, kas tad ir vērtībizglītība varētu pietikt. Izskatās, ka mūsu Ped. Term. vārdnīcas sastādītāji ir visai veiksmīgi, atbilstoši tādai vispārējai izpratnei pasaulē, aprakstījuši vērtībizglītību. Tepat augstāk, pieļāvām, ka vērtības ir saistītas ar vajadzībām, bet vajadzības ir apriori jau dzīvībai dotas nu tad jau sanāk, ka vērtībizglītība nav nekas cits, ka tādu kā tādu nosacījumu radīšana, pie kuriem vērtības no mūsu būtības dziļumiem "uzpeld" mūsu sapratnē – vai šī sapratne nevar arī kalpot par vērtībizglītības definīcijas veidošanai?

Nevar teikt, ka mūsu valsts izglītības modelis netiek balstīts uz "vērtībām". Kādas tad tās ir: galvenā ir konkurents spēja jeb spēja darba konkurences tirgū nogrūst kādu no plaukta (ne vienmēr par to atklāti runā). Tas "kāds" ir ne tikai atsevišķs cilvēks, bet tā var būt kāda cita zemnieku saimniecība, kāds cits uzņēmums, kāda cits ekonomisks grupējums, tauta, valsts, valstu apvienība utt. Respektīvi, mūsu vērtības meklējamas mūsu spēkā un varā. Jāpiekrīt, ka ir svarīga kā fiziskā tā ekonomiska eksistence un šodien ir jābūt pietiekami stipriem, lai pastāvētu vispār. Domāju, ka tas arī bija par iemeslu tam, ka reiz, dibinot Latviju, nerealizējās Raiņa aicinājums, iet kultūras ceļu (ne varas). Jāpiezīmē, ka te "kultūra" nenozīmē visas tās drizas, ko saražo pseidokultūras darboņi šodien. "Kultūra" nozīmē visu to, kas veicina garīgo izaugsmi, veido cilvēku garīgo pamatu, kas atbilst augstiem ētiskiem un estētiskiem standartiem sadzīvē, mākslā, zinātnē. Tautu, kas to realizē, varam saukt par KULTŪRAS tautu, cilvēkus par kulturāliem. Jāpiekrīt tiem, kuri saka, ka "varas" ceļš nav nekas cits kā džungļu likumu ceļš – mūsu "vērtības", mūsu ideāli rodami dzīvnieku pasaules līmenī (te noniecinu "dzīvnieku" pasauli) un ne tikai – pateicoties prātam, esam izperinājuši visatļautību, nosaucot to par cilvēktiesībām (arī bērnu tiesībām). Latvija īpaši ne ar ko neatšķiras no citām valstīm. Tā, piemēram, reiz A.Līdakas veiktais pētījums apliecina, ka no 300 respondentiem trešajai daļai neparādās vispār tādas vērtības, kā mīlestība, labestība, draudzība. Viņa konstatē, ka sabiedrībā dominē naudas un mantas kults – daudzās ģimenēs garīgās vērtības vienkārši tiek noniecinātas. Dzīves baudīšana (lietu kults, izklaide, seksuālās vājības u.c.) tapusi pati par sevi kā vērtība, kā dzīves jēga, - to jau sen konstatēja Jurevičs, kurš šo cilvēku attālināšanos no ētiskiem un garīgiem ideāliem, - "cilvēka

dvēseles prasību" ignoranci, nosaucis par hedoisma filozofiju, bet laikmetu par nihilisma laikmetu (arī Nīče).

Pasaules un mūsu pašu zemītes gaišāko prātu balsis šobrīd reti kur tiek saklausītas un izskatās, ka tas tā būs vēl ilgi. Uz to norāda K. Wilbera moderno laiku pētījumi psiholoģijā, - pār sabiedrību valda dominējošais "varas" un "zinātniskais" mema apziņas stāvoklis, kas ir vidējiem cilvēkiem pieejamie apziņas stāvokļi apziņas skalā. Wilbers arī atrāda, ka zemākie (pretēji austākajiem) nespēj saprast augstāko apziņas stāvokļu valodu (par to jau tika runāts). Tad nu jāpiekopj visādas viltības, lai "augstāko apziņu" sējums ne tikai netiktu izbradāts, bet tiktu kopts un lolots – tad ir CERĪBA uz ko labāku nākotnē. Uz to arī aicinu savus dombiedrus un tāpēc arī te FB un citur dzīvē tā nopūlos. Lūk ko saka viens no *Vērtībās Balstītas Izglītības* (VBE) dibinātājiem: *"Mūsu pasaulei tik ļoti nepieciešama cerība. Cerību dod Vērtībās balstīta izglītība, kurā rodams potenciāls izglītības un sabiedrības pārveidošanā, lai mēs varētu dzīvot harmonijā savā starpā un nodrošināt savas planētas ilgtspēju."*

Katrai tautai ir savas vērtības. Runājot par *Vērtībām* un *Vērtībizglītību*, noteikti jāmin tos latviešu viedos prātus, kuri mudinājuši mūsu izglītību ieskaņot augstākās vērtībās (un tas nebūt nemaz nebūtu grūti, jo mūsu tautas mantojumā ir viss – gan saturs, gan izkoptas metodes, lai to darītu). Kā pirmo vēlos minēt savu kādreizējo kolēģi no LU laikiem, fiziķi Jāni Valbi. Kad strādāju LU CFI nemaz nenojautu, ka viņš slēpjas pedagogs. Jānis devis skaistu "garīguma" definīciju: *"Garīgums ir uz kopienu un tradīcijām balstīta indivīda attieksme pret to, kas ir vai tiek uzskatīts par augstāko jēgu, augstāko vērtību un augstāko patiesību un ko apgūst, tiecoties uz garīgo gudrību."* Par garīgo vērtību aktualizācijas svarīgumu runājuši Latvijā daudzi, nemaz nevar visus uzskaitīt: A.Broks, L.Mūrniece, A.Līdaka, L.Geikina, I.Beļickis, S.Reivalds, I.Belousa, Burāne, M.Kravale. I.Tunne, A.Līduma, M.Pīpere, A.Špona, M.Vidnere, M.Veide, R.Raudupe, M.Zupančiča, J.Janezs, u.c.. Es ļautu (savā nezināšanā, ja tas būtu manā varā) Jānim vēl padzīvot un pakalpot tautai. Jānis paspēja pievērst ne mazums akadēmisko prātu *vērtībizglītības* svarīgumam. Jānim ir virkne publikāciju (domātas dažādām auditorijām) par *vērtībizglītību*. Dažās viņš apraksta gūtos iespaidus, kas gūti kādā no starptautiskām "vērtībizglītotāju" konferencēm. Jānis reāli pārliecinājās, ka konferences dalībnieku prezentētās prioritārās vērtības ir dažā-

das. Un mēs to redzam pasaules notikumu gaitā šodien - ja tās būtu vienādas un orientētas uz augstākiem ētiskiem ideāliem, mēs nedzīvotu ellē, kā tas dažreiz jau sāk likties. Vērtības nav kopīgas ne tikai Austrumu un Rietumu kultūras zemēs, bet arī ortodoksāli katoļticīgajās zemēs un valstīs ar multietnisku un multirelīģisku tradīciju kopumu. Un tā, piemēram:

Beļģijā: cieņa un iecietība;

Portugālē: mērens individuālisms; pragmatiska orientācija; iecietība un labs noskaņojums; ideoloģisks eklektisms;

Ungārijā: ģimene un drošība;

Slovēnijā: iecietība, solidaritāte, vairākuma demokrātija, likuma vara;

Francijā: sociālās vērtības, ģimenes kultūra (lai gan no 2013. gada likumīgas ir viendzimuma laulības), gastronomija (ēdiena un vīna kultūra), brīvība, vienlīdzība, brālība, izglītība.

Polijā: Laimīga ģimene, Laba veselība, Godīgums, Miers un klusums, Karjera, Ticība, Citu cilvēku cieņa, Izglītība, Draugu loks, Tēvzemes labklājība, Materiālā labklājība, Viedokļu izteikšanas brīvība u.c.-sarindotas procentuāli dilstošā secībā;

Anglijā: demokrātija, likuma vara, individuālā brīvība, cieņa, iecietība, dalība sabiedrības dzīvē.

Skotijā: rūpes un līdzjūtība, cieņa un cieņa, atvērtība, godīgums un atbildība, kā arī kvalitāte un komandas darbs;

Vācijā: ģimene, punktualitāte, patiesība, attieksme pret darbu.

Un tagad kādas vērtības akcentē vērtībizglītības pētnieki, skatāmos augstāk.

Praktiski piemēri vērtībizglītībā

2.saruna

Idejas vērtībizglītībā, kuras šodien došu, var tikt radoši izmantojamas IZM caurviju realizēšanai mācību programmās. Ja ir dziļa pārliecība, ka bez vērtībizglītības mēs kārtīgus cilvēkus neuzaudzināsim, tad var rīkoties pat skolotājs "vientulis" – labāk jau, ka par to vienojas visi skolotāji skolā.

Šajā sarunā došu *vērtībizglītības* praktisku paņēmieni paraugu. Tas konspektīvi paņemts no rokasgrāmatas skolotājiem, kura izdota Deli (*Values Education A Handbook for Teachers* Community Centre,

Preet Vihar, Delhi 2012). Izklāsts nebūs kā tulkojums viens pret vienu (tas aizņems sešas reizes mazāk vietas nekā oriģināls), bet biežāk kā interpretācija ar dažiem maniem komentāriem, kurus likšu samazinātā šriftā. Oriģinālu atrodieta internetā gogles meklētājā.

Rokas grāmatas sākumā vispirms tiek norādīts uz to, ka veiksmīga *Vērtībās Balstīta Izglītība* (VBI) skolās ir iespējama tikai tad, kad visi – skolēni, skolotāji, vecāki, vadība un palīgpersonāls apzinās tā nozīmīgumu, būtību un vajadzību. VBI prasa strukturēt mācību programmas, organizēt vidi tā, lai nodrošinātu vērtību nodošanu, asimilēšanu jebkurā vietā, laikā, veidā, darbībā.

Viens no pirmajiem vingrinājumiem, kurš būtu izpildāms visiem VBI dalībniekiem ir pašrefleksijas vingrinājums. Tas var būt arī citādāks nekā būs minēts šeit. Tautskola ir izstrādājusi un laika gaitā aprobējusi savu formātu, kas uz vieniem un tiem pašiem jautājumiem liek atbildēt kā skolēnam, tā viņa vecākiem, skolotājam, skolas psihologam un tamlīdzīgi. Tādā veidā VBI tiek iesaistītas visas ieinteresētās puses un iegūts pilnīgāks priekšstats par konkrētu skolēnu, iegūts priekšstats par to, cik labi skolēnam apkārtējie viņu pazīst, kāds varētu būt tālākais VBI process. Vingrinājums ir svarīgs, jo ir kā sākums sevis apzināšanās procesā, sākums, kad apzināti sāc domāt par to, kas es esmu, ko varu, kas jādara un tamlīdzīgi.

Pašrefleksijas piemērs, kur godīgi jāatbild uz jautājumiem. Atbīles jāuzraksta un jāsaģlabā katra personīgajā mapītē – tas būs labs materiāls pētniecībai nākamībā, - vai esmu mainījies; kā es esmu mainījies: .

I. No "es" līdz "mēs"

Q1. Kas es esmu? Kā jūs raksturotu sevi kā cilvēku?

Q2. Kādi jautājumi ir svarīgi jums kā indivīdam?

Q3. Kādu sevis aspektu jūs vēlētos mainīt / uzlabot?

Q4. Kādas izmaiņas, jūs vēlētos ieviest savā vidē skolā / mājās?

Q5. Kādā veidā jūs domājat panākt šīs izmaiņas?

II. Mana nākotne

Q1. Ko jūs vēlētos sasniegt?

Q2. Kādas ir prasmes un attieksmes, kas, jūsuprāt, jāattīsta, lai jūs sasniegtu savu mērķi?

Q3. Kādas problēmas / grūtības / izaicinājumus jūs redzat, īstenojot

savus sapņus?

Q4. Kas / kā, jūsuprāt, var jums palīdzēt sasniegt izvirzīto mērķi?

III. Ārpus manis (Šo vingrinājuma daļu var veikt tie, kuri jau aptvēruši dzīvi dzīvojot un pasauli vērojot, kas ir kas – kas ir slikti un kas ir labi. Uzdevums būtu veicams bez skolotāja skaidrojumiem, jo tas arī ir kā sevis atklāšana to notikumu kontekstā, kas atrodas ārpus manis un par kuriem neesmu īpaši līdz šim domājis)

Apspriežam to, kāds varētu būt vērtību devalvācijas iemesls pasaulē, piemēri:

Bagātība bez darba; Prieks bez sirdsapziņas; Zināšanas bez attīstīta rakstura; Komercija (business) bez morāles (ētika); Zinātne bez cilvēces; Politika bez principiem.

Lielākā vai mazākā grupā (vai individuāli) varat apspriest vienu no dotajām tēmām un izlikt spriedumus uz papīra. Ieteicama grupas prezentācija, - prezentēšanās tēmas ir dažādas un pastāv iespēja visiem iepazīties arī ar tām tēmām, kuras paši neapsprieda.

Rokasgrāmatā tiek liktas priekšā desmit pamattēmas, kuras var tikt iestrādātas vērtībuzglītības programmā. Tās ir jāpatur priekšā, domājot par to, kā katrā dzīves brīdī – organizējot gan vidi, gan izstrādājot mācību programmas, organizējot mācību procesu skolās vispār. Un tās ir:

1. "Domāt pozitīvi"

ir pašpietiekams jēdziens, kas veicina pozitīva paštēla veidošanos;

2. "Atklājiet iekšējo mieru"

ļauj individuālam izprast sevi dziļākā apziņas līmenī. Tas attiecas arī uz cilvēka garīgajām vajadzībām;

3. "Mācīšanās sadzīvot" -

realizējot sadarbību, savstarpējo palīdzību, uzticību un komandas darbu. Harmoniski strādājot grupās, mazinot konkurenci un uzsver prieku strādāt komandā;

4. "Cienīt cilvēku" -

mērķis ir attīstīt apziņu, kas vienlaikus atzīst citu un savas tiesības;

5. "Esi pats patiess"

veido uzvedības prasmes, piemēram, laika izmantošanas prasmes, godīgumu un rakstura spēku, kas ir būtiski momenti konfliktu risināšanā un efektīvai sociālajai mijiedarbībai;

6. "Kritiskās domāšanas attīstīšana" -

spēja domāt loģiski un saprātīgi. Tā ietver arī lēmumu pieņemšanu un ir svarīga demokrātijas sastāvdaļa;

7. *"Risināt konfliktu nevardarbīgi"*

ir vērtībizglītības pamatkomponents. Tas ietver prasmes, kas nepieciešamas konfliktu risināšanai, aktīvai uzklaušīšanai, starpniecībai, radošai alternatīvas meklēšanai;

8. *"Nodrošināt mieru sabiedrībā"*

būt sociālajā realitātē un izprast cilvēku problēmas, kā arī atbildību un pienākumus;

9. *"Rūpes par planētu"* -

planētas veselībai ir tieša un tūlītēja ietekme uz cilvēci;

10. *"Ieaudzinaēt mīlestību, laipnību un draudzīgums"*,

kas ir svarīgi, lai reaģētu uz neiecietību un vardarbību sabiedrībā.

Galvenās vērtībās balstītas izglītības mācību metodes

Diskusijas; Atšķirību konstatēšana / kritiska domāšana par atšķirībām; Salīdzināšana; Labā praktizēšana; Piemēru atrašana; Rīcības seku apdomāšana; Uztveres salīdzināšana; Dažādu perspektīvu konstatēšana; Svarīguma izsvēšana; Argumentu analizēšana; Vienošanās un domstarpību izteikšana, izpēte; Iespēju izpēte; Kritēriju atrašana; Spriedumu izvērtēšana.

1. *Draudzīga klases vide*, kas ir saistoša un motivējoša.

Klases vides veidošana bez uzsvērtas konkurences, draudiem vai izsmiekla, kas ļautu radoši atklāties. Tajā nedominē autoritārs skolotājs, bet tā nav arī pilnīgi nestrukturēta vide. Mērķis ir izveidot emocionāli labestīgu klimatu studentiem, lai viņi izjustu savu vērtību, uzticēšanos, cieņu un veidotos nosacījumi pašdisciplīnai. Tas nozīmē, ka studenti jūtas laipni gaidīti klases telpā un viņiem ir piederības sajūta gan fiziskai telpai, gan cilvēkiem tajā. Viņi spēj veidot komandas atbilstoši noteiktajam uzdevumam un sadarboties viens ar otru. Tas novērš savtīgumu vai cenšanos pievērst sev uzmanību. Studentu motivācijas un iniciatīvas izvērtējums ir svarīgs veselīgas klases vides rādītājs. Vēlams apsvērt dienas sākuma ievadīšanu ar savstarpēju dalīšanos informācijā, sveikšanu dzimšanas dienā, pozitīvā uzsvēšana.

2. Nodrošiniet studentiem iespēju izpausties.

Rast iespēju bērniem uzdot jautājumus (un viņiem arī atbildēt). Tas viņiem palīdz sasaitīt to, ko viņi mācās skolā ar to, kas notiek ārpusē. Tā bērni rod atbildes, ne vienkārši iegaumējot priekšā liktu jautājumu un atbilžu klišejas, bet gūst tās uz pašu interesi par kādu notikumu. Tas ievērojami veicinās studenta pašapziņas, pašvērtības veidošanos. Bērniem ir savas domas, uzskati, viedoklis, idejas, uztvere, kas izriet no viņu ikdienas pieredzes ar vecākiem un draugiem, plašsaziņas līdzekļiem utt.. Atklātas debates un diskusijas ļauj studentiem skaidrāk saprast viņu pašu uzskatus un pieņēmumus, apšaubīt un modificēt tos. Viņi tiks rosināti domāt, radīsies iespēja attīstībai. Var rosināt apspriešanai un izpētei dažādas tēmas, notikumus, procesus.

3. Radošo aktivitāšu izmantošana

Eksperimentēšana un izteikšanās brīvība var veicināt studentu interešu un līdzdalības atmodināšanā. Iecietības un cieņas ideja var tikt stimulēta radošās aktivitātēs mūzikā, dejā, teātrī vai dzejā vai kur citur. Tas padarīs nodarbības vērtīgākas un veicinās satura internalizāciju.

4. Ētiskā paradigma

Veicināt tādas vērtības kā godīgums, disciplīna, darba cieņa, cieņa pret citiem, punktualitāte, apņemšanās un centības, kas var izrādīties kritiski svarīgas korupcijas un vardarbības savārdzinātai sabiedrībai.

5. Perspektīva

Personiskā perspektīva ir pamatā mūsu attieksmei pret dzīvi. Tā ietekmē mūsu domas, viedokļus, izvēli, darbības un spējas. Nodarbības galvenā uzmanība tiek pievērsta ne tikai tās saturam, bet arī kontekstam. Priekšmeta laba mācīšana nozīmē to, ka studenti iegūst ieskatu priekšmeta būtībā, tā loģiskajā struktūrā, metodēs, attieksmēs un vērtībās, kas saistītas ar konkrēto priekšmetu. Nodarbība, kas iedvesmo, pamodina pozitīvas izjūtas un rosina meklēšanas garu, uzdodot jautājumus, pētīt, atklāt un konstruēt izpratni par vērtībām.

Vērtību mācīšana, izmantojot galvenos mācību priekšmetus

3.saruna

Te sniegti piemēri dažādos mācību priekšmetos.

Vēsture

Mācot vērtības caur vēsturi, ir svarīgi, lai notikumi tiek atspoguļot holistiski, savstarpēji saistīti nevis atsevišķi. Tas palīdzētu studentiem saprast notikumu savstarpējās atkarības nozīmi. Viena cilvēka rīcība var ietekmēt visas nācijas dzīvi, valsts panākumus vai neveiksmes, radot indivīdam atbildības sajūtu par kolektīvo mērķi. Praktiskos piemēros apspriest apspiešanu, ekspluatāciju, alkātību un agresiju, salīdzinot ar patriotismu, līdzcietību, drosmi, sadarbību, lojalitāti, taisnīgumu, neatlaidību un atbildīgu lēmumu pieņemšanu. To visu var izdarīt, veicot diskusijas, debates, izmantojot drāmu un lomu spēles, kas nostiprina pozitīvās vērtības un padarīt vēstures mācīšanos dzīvu un interesantu.

Politikas zinātne

Šis priekšmets palīdz attīstīt izpratni par konstitucionālām vērtībām, piemēram, pienākumu, demokrātiju, pilsonību, cilvēktiesībām, bērna tiesībām, sociālo taisnīgumu, patriotismu un vienotību dažādībā. Vērtību atklāšanā var palīdzēt projektu darbs, vizītes, sabiedrības aptaujas, diskusijas par sociālajiem jautājumiem, prezentācijas utt.

Ir saprotams, kāpēc rokasgrāmatas sastādītāji tajā ietvēruši valsts konstitūcijā iekļautās vērtības, - grāmata domāta valsts pilsoņiem. Mēs varētu pameklēt tās savās valsts Satversmē. Indijas gadījumā tās ir šādas:

Desmit principi (ko paredz Indijas konstitūcija), kas ir jāieaudzina katrā pilsonī:

- i) ievērot konstitūciju un ievērot tās ideālus un institūcijas; simboli: Valsts karogs un valsts himna.
- (ii) lolot un ievērot cēlos ideālus, kas iedvesmoja brīvības cīņas.
- iii) atbalstīt un aizsargāt Indijas suverenitāti, vienotību un integritāti.
- (iv) aizstāvēt valsti un veikt valsts dienestu, kad uz to aicina.
- (v) veicināt harmoniju un vienotības garu, brālību starp visiem Indijas

cilvēkiem.

(vi) Novērtēt un saglabāt mūsu kultūras bagātīgo mantojumu.

vii) aizsargāt un uzlabot dabisko vidi.

(viii) attīstīt zinātnisko noskaņojumu un izpētes garu.

(ix) aizsargāt publisko tīpašumu un novērst vardarbību.

(x) censties sasniegt izcilību visās individuālajās un kolektīvajās darbības jomās.

Ģeogrāfija

Ģeogrāfijas mācīšanā jāuzsver daudzveidības vienotība, atbildība par vides aizsardzību, dabiskās dzīvesvides saglabāšanu, cieņa un mīlestība pret floru un faunu, t.i., piemēram, mācot par upju sistēmu un laika apstākļiem, skolotāji var atrast iespējas ilustrēt vērtības, kuras mēs rodam dažādās lietās dabā. Kā viss ir savstarpēji saistīts, rodas un atkal saplūst savā avotā. Ūdeni iztvaicē Saule un tas pārtop mākoņos, un pēc tam, nokrīt kā lietus. Ģeogrāfijā mēs uzzinām par dažādām valstīm un to robežām. Var paskaidrot, ka nav robežu, ja mēs ceļojam pa gaisu vai jūru, mēs nevaram atšķirt vienu valsti no citas. Tas ilustrē to, ka Zeme ir viena vienība un mums vajadzētu redzēt lietas tālāk par nacionālām un starptautiskām robežām. Vides saglabāšanā var pievērst uzmanību tam, ka mēs katrs varam dot kaut vai nelielu ieguldījumu, apzinoties nepieciešamību taupīt dabas resursus, dzīvojot vienkāršu dzīvi. Karšu zīmēšana, vides spēles, viktorīna, lomu spēle, ideju vētras utt. var izmantot, lai ar ģeogrāfijas starpniecību nodotu svarīgas vērtības. Vēsture, politikas zinātne, ģeogrāfija ir dažādi sociālo zinātņu aspekti, kas palīdz atklāt cēloņus un sekus saistību.

VALODAS

No visiem akadēmiskajiem priekšmetiem valodas ir labākais saziņas līdzeklis. Studenti viegli saprot valodu un skolotājs var integrēt cilvēciskās vērtības, izmantojot mācību programmu. Vērtību ieaudzinašana ar valodas palīdzību ir liels izaicinājums valodas skolotājam. Parasti cilvēki apgūst valodu saziņai. Viņi iemācīsies otro valodu, īpaši angļu valodu, lai iegūtu sociālo mobilitāti, lai kļūtu par globālu pilsoni un labākām sociālekonomiskām iespējām. Otra valoda savieno vienu cilvēku ar otru un palīdz viņam uzzināt vairāk par citu viedokļiem, idejām un perspektīvu. Tādējādi tas paplašina

cilvēka prātu, mazina aizspriedumus, paplašina skatu uz dzīvi un tuvina cilvēkus. Caur valodu tiek saglabātas vispārcilvēciskās vērtības un mantojums.

Izmantojot labus, vērtībās balstītus jēgpilnus tekstus, vienmēr var padarīt izglītojamos par jūtīgām būtnēm un apzinīgiem pilsoņiem. Valodu mācību grāmatās visām klasēm jāietver stāsti apvienojumā ar morāli un pieņemtām universālām vērtībām. Uzdodiet pārbaudes jautājumus, tie jāveido tādi, kas liek pievērsties vēlamajām vērtībām:

ii. Ilustrēt ar piemēriem par vērtībām;

iii. Nosakot uzdevumus, lūgt studentus identificēt savu mīļāko varoņu labās īpašības.

iv. Izmantot dziedāšanu, stāstu stāstīšanu, lomu spēli, drāmu (izjust šīs vērtības simulētā situācijā) utt., piemēram, izmantojot dzejas deklamēšanu. Dzejoļi izklaidē lasītājus, uzlabo viņu jūtas un attīsta viņu jutīgumu, kas galu galā padara viņus par labākiem cilvēkiem (te sastādītāji min virkni Indijā pazīstamu dzejnieku darbu piemērus).

Var tikt izmantoti izcilu un cēlu personību piemēri, autobiogrāfijas, lielu un cēlu cilvēku pieredze.

Ir svarīgi attīstīt diskusijas prasmi gan darba vietā, gan ikdienas sociālās mijiedarbības laikā. Sarunu un viedokļa aizstāvības prasme palīdzēs iemācīties sadzīvot, saprast un pārvaldīt emocijas, spēju klausīties un novērtēt. Var radīt kopā:

radoši rakstīt, sacerot uz vērtībām balstītas dziesmas, kopīgu stāstu veidošana, krustvārdu mīklu minēšana, vārdu veidošanas spēles, debates un diskusijas.

VIDES ZINĀTNE

Vides zinātne ir pilna ar iespējām nododot vienlīdzības, taisnīguma, cilvēka cieņas, tiesību un gādīgas attieksmes vērtības pret dabu utt. Zem tēmas, piemēram, ēdiena gatavošana, ēšana kopā ar ģimeni uzsvērt pārtikas taupīšanu, tīrības vērtību, izpratni par dažādiem ēdieniem dažādās kultūrās. Sadaļā par darbu jāpopularizē darba vērtību. utt..

ZINĀTNE

Zinātnes priekšmets ļauj attīstīt kritiskās domāšanas prasmes, lēmumu pieņemšanas un problēmu risināšanas prasmes.

Mācot zinātni, attīstot zinātnisko attieksmi, var attīstīt arī dažādas cilvēciskās vērtības. Attīstot zinātnisko attieksmi, jāuzsver ka cilvēkam ir jāpārtrauc dabas bagātību izniekošana. Dabas zinātnei ir jāveicina cieņas vērtību pret dabu. To var darīt veidojot ekoklubus, dabas klubus, piedzīvojumu klubus, veselības un labsajūtas klubi u.c. Piemēram, tēmā *Refrakcija*, kad studenti novēro ilūziju, ka parādās taisna stikla stieņa ievietošanā ūdenī, atklājas, ka to, ko mēs redzam mūsu pašu acīm, var nebūt patiesība. Tā var tikt ilustrēti kultūras parādību aizspriedumus. Līdzīgi var būt arī parazitisko augu tēma, lai izskaidrotu, kā dabā rodama savstarpējā atkarība un atbalsts. Tas veicina sadarbību un izdzīvošanu pat augiem. Cilvēkiem, kuri atrodas visaugstākajā evolūcijas līmenī, tas ir jādara apzinoties savstarpējās atkarības esamību un sadarbības nepieciešamību. Novērošana, salīdzināšana un analīze ir prasmes, kas attīstītas zinātnes mācībā. Šīs prasmes var pārtulkot 'Vērtībās', kas studentiem var palīdzēt sazināties savā starpā un dzīvot sabiedrībā.

MATEMĀTIKA

Attīstāmas vērtības: uzmanība, precizitāte un estētika, mācot formas, norādīt uz kārtību un harmoniju tajās. Piemēram, bērniem mācot par peļņu un zaudējumiem, kā arī aprēķinot algas darbiniekiem, ir svarīgi, lai skolotāji to saista ar reālās dzīves situācijām, t.i., izjautājot par norēķinu veidiem; ko un kādai vajadzībai tērē naudu ģimenēs; salīdzinot to ar dažu nabadzīgo algām. Skolotāji var arī norādīt, cik svarīga ir vienāda alga vīriešiem un sievietēm, tādējādi izceļot dzimumu līdztiesību, bērnu darba jautājumus utt.. Matemātika ir izšķiroša, piemēram, tādu milzīgu projektu veiksmēm vai neveiksmēm, kā, rakešu palaišanai, vadīšanai - izšķiroša ir precizitāte un uzmanības koncentrēšana.

MĀKSLA

Vai tās būtu melodijas, kas nomierina prātu, vai spēcīgi teksti, kas iedvesmo, vai glezna, kas runā tūkstoš vārdiem, te nav robežas. Māksla mums piedāvā milzīgu cerību, tā raksturo visu, uz ko cilvēks spējīgs intelektuāli, fiziski un garīgi. Šodien vairāk nekā jebkad agrāk mums ir jāizmanto mākslu kā dvēseles dziedinātāju. Izmantojot mākslu un kultūru, mēs varam pētīt stereotipus, veicināt kritisko domāšanu, iedvesmot bērnus līdzdalībai procesos un

notikumos kā skolā, tā mājās un sabiedrība vispār.

PLĀNU PARAGU

Te daži mācību plānu paraugi. Tēmas izvēlētas, ņemot vērā to reprezentativitāti vai universālumu. Daži tēmu elementi mācību priekšmetu programmās ir spirālveidīgi attīstāmi gandrīz visās klasēs - no I līdz XII.

ANĢĻU valoda

Pamatā ņemts darbs *Two Gentlemen of Verona*

Rosinātās vērtības: 1. *Mīlestība pret ģimeni*; 2. *Darba*; 3. *Nesavtība*; 4. *Noteiktība*; 5. *Cītīgs darbs*; 6. *Pašdisciplīna*.

Studenti lasot šo darbu atklās: 1. *Darba mīlestības svarīgumu*; 2. *Pašai dziedzības vērtību*; 3. *Pašdisciplīnas nozīmīgumu*.

Darba rīki: 1. *Diskusijas grupā*; 2. *Diskusijas klasē, viktorīnas*; 3. *Apcerējumu rakstīšana*; 4. *Uzvedība novērošana*; 5. *Lomu spēles*.

VIDES ZINĀTNE

1. KLASE Tēma: Manas ģimenes attiecības

Rosinātās vērtības: *Uzticēšanās*; *Mīlestība un pieķeršanās*; *Cieņa pret visiem ģimenes locekļiem*; *Dalīšanās un gādība*; *Kopība*.

Studenti pie šīs tēmas strādājot attīstīs: 1. *Veselīgas attiecības ģimenes lokā, īpaši brāļu un māsu starpā*. 2. *Iemācīsies dalīties ar lietām*; 3. *Rūpes un gādību par vecāka gadagājuma cilvēkiem un slimiem*; 4. *Kopā svinētu svētku nozīmīgumu*; 5. *Morālās īpašības*.

Darba rīki: 1. *Apģērba cienīšana*; 2. *Dzimtas koks / albumu*. 3. *Svinēšana dienas, piemēram, Vecvecāku Diena, tēvu Diena, Mātes Diena*; 4. *Paldies kartes*; 5. *Lomu spēle*; 6. *Katra ģimene locekļa aprakstīšana*.

2. KLASE Tēma: Mūsu palīgi

Rosinātās vērtības: 1) *Darbaspēka cienīšana*; 2) *Cieņa pret visiem*

Studenti strādājot pie šīs tēmas iemācīsies: *cienīt katru un katra profesiju. Saprātis katra darba vērtību*.

Darba rīki: *Labāka apģērba konkurss*; *Īpaša Darba dienas (1.maijs) atzīmēšana*; *"Paldies*

Kartes" skolas palīgiem; *Mīklu minēšana kādā profesijā*; *Palīgu lietoto*

instrumentu dažādība.

3. KLASE Tēma: Mūsu Visums

Tēmas rosinātās vērtības: 1. *Līdzaspastāvēšana*; 2. *savstarpējā atkarība*; 3. *Pasaule ir kā ģimene.*

Studenti strādājot pie šīs tēmas apzināsies: *Pasauli ārpus mums; Dabas resursus, debess ķermeņus; Attīstīs izzināšanas alkas.*

Darba rīki: 1. *Projekti un modeļu veidošana*; 2. *Mozaīku mīklas (puzles)*; 3. *dzejoļu deklamēšana par Sauli, Planētām, zvaigznēm*; 4. *Atbilžu rakstīšana darba lapās*; 5. *Viktorīnas*; 6. *Planētu sakārtošana pēc dažādām pazīmēm.*

MATEMĀTIKA

7. KLASE Tēma: Peļņa un zaudējums

Tēmas rosinātās vērtības: 1. *Godīgums*; 2. *Integritāte*; 3. *Paškontrolē.*

Studenti strādājot pie šīs tēmas apzināsies: 1. *Godīguma nozīmi darījumos*; 2. *Integritātes nozīmīgumu*; 3. *Savas uzvedība vērošanu un emociju kontroli.*

Darba rīki: 1. *Uzvedības spontanitātes novērošana*; 2. *Vienaudžu un apkārtējo viedoklis*; 3. *Skolotāja novērtējums*;

VĒSTURE

8. KLASE Tēma: Mongoļu dinastija

Tēmas rosinātās vērtības: 1. *Reliģiska iecietība un starpticība (?)*; 2. *Sekulārisms*; 3. *Kultūras integrācija*; 4. *Toleranci, brālību un pacietību.*

Studenti strādājot pie šīs tēmas iemācīsies: 1. *Būt pacietīgi un tolerantī.* 2. *Cienīt katra reliģiju.* 3. *Cienīt kultūru daudzveidību.*

Darba rīki: 1. *Starpticības sapulce*; 2. *Mantojuma viktorīna*; 3. *Vēsturisku vietu apmeklējums.*

8. KLASE Tēma: 1870. - 1947. gada Nacionālā Kustība Indijā

Tēmas rosinātās vērtības: 1. *Patriotisms*; 2. *Sekulārisms*; 3. *Vispārējā mīlestība un iecietība*; 4. *Nacionālā Integrācija*; 5. *Citu kultūras vērtību cienīšana*; 6. *Komandas darbs.*

Studenti strādājot pie šīs tēmas iemācīsies: 1. *Izpratīs Nacionālisma*

patieso nozīmi; 2. Masu Nacionālisma attīstība. 3. Iegūstiet ieskatu Gandija filozofijā; 4. Uzzinās par sieviešu dalību Indijā brīvības cīņās. Darba rīki: 1. Projekta darbs. 2. Darbs jauktās grupas. 3. Albūmu sagatavošana par Indijas Neatkarības Cīņām. 4. Uzjautrinošu gadījumu ieraksti; 5. Lomu spēle. 6. Filmu veidošana. 7. Pašu sastādīti dzejoļi / dziesmas.

ĢEOGRĀFIJA

9. KLASE Tēma: *Indija: Lielums un atrašanās vieta; Indija Klimats.*

Tēmas rosinātās vērtības: *1. Vides izpratne 2. Vienotība daudzveidībā 3. Savstarpējā dažādu reģioni atkarība (integrēšanās tautā).*

Studenti strādājot pie šīs tēmas: *1. Apzināsies vajadzību aizsargāt ģeogrāfisko vidi; 2. Veidosies izpratne par dažādos reģionos sastopamo klimata daudzveidību; 3. Musoni, lietus, upes, kalni, resursi utt., ir reģionu saistoši faktori; palielināsies izpratne par nacionālo vienotību un integrāciju.*

Darba rīki: *1. Viktorīnas; 2. Debates; 3. Darba lapas; 4. Darbs ar karti.*

CIVILĀ MĀCĪBA

9. KLASE Tēma: *Konstitūcija*

Tēmas rosinātās vērtības: *1. Konstitūcijas un Demokrātijas cienišana 2. Sekulārisms*

Studenti strādājot pie šīs tēmas: *Stiprinās pienākuma apziņu un sociālo atbildību; 2. Izveidosies paradums pieņemt lēmumus demokrātiski; 3. Sekulārisma saprašana un tā praktizēšana; 4. Apzināsies Indijas konstitūcijā ietvertās vērtības un iemācīsies risināt konfliktus ar konstitucionālo rīku palīdzības. nozīmē.*

Darba rīki: *1. Novērošana 2. Viktorīna programmas; 3. Jautājumu - atbilžu lapas. 4. Izspēles / Jauniešu parlamenta izspēle, - tādu nodaļu izstrāde, kas varētu būt iekļautas konstitūcijā. 5. Klases konstitūcijas izstrāde atbilstoši skolas noteikumiem, filozofijai.*

VĒSTURE

9. KLASEI Tēma: *Franču revolūcija*

Tēmas rosinātās vērtības: *1. Vienlīdzība, Brīvība, Brālība; 2.*

Fundamentāls cilvēktiesības.

Studenti strādājo pie šīs tēmas: 1. *sapratīs organizētas kopdarbības nepieciešamību tautas attīstībai; 2. Apzināsies tādus ideālus kā Vienlīdzība, Brīvība, Brālība; 3. Apzināsies tautas nacionālo simbolu svarīgumu.*

Darba rīki: *Cilvēktiesību deklarācija; 2. Lomu spēle. 3. Prezentācijas par intelektuāļiem un filozofiem, kuri iedvesmoja revolūciju.*

ZINĀTNE

11. KLASE Tēma: *Gravitācija*

Tēmas rosinātās vērtības: 1. *Disciplīna; 2. Zinātkāre; 3. Precizitātes svarīgums un precizitāte ikdienas dzīvē; 4. Dabas likumu novērtēšana.*

Studenti strādājo pie šīs tēmas: 1. *Attīstiet disciplīnas izjūtu, izvērtējot dažādus dabas likumus, kas regulē Visumu. 2. Attīstīties zinātkāre – vēlme uzzināt ko vairāk par dabu; 3. Novērtēs cilvēka centienus atklāt dabas noslēpumus, zondējot ar vien dziļāk kosmosā, izmantot dažādus teleskopus un klausīšanās ierīces, piemēram, Habla teleskopu.*

Darba rīki: 1. *Projekta darbs; 2. Jaunumi (ziņas) Zinātnē; 3. Grupa diskusijas; 4. Viktorīnas.*

EKONOMIKA

10. KLASE – Tēma: *Ekonomika*

Kas ir ekonomika?

Vispārinājums: *Ekonomika ir tādu ražošanas vienību kopums kā fermas, rūpnīcas, bankas, skolas, valdības biroji utt., un ir to darbības nosacīta.*

Vērtības: *Savstarpējā sociālā atkarība, kas izraisa neizbēgamu sadarbību.*

Ekonomikas veidi:

1. Kapitālistiskā ekonomika

Vispārinājums: *Īpašumtiesības ir privātpersonu rokās, kuras vada neskaidrs peļņas motīvs, kas pieprasa no privātā uzņēmēja uzņemt risku.*

Vērtības: *Uzņēmīgs gars un aprēķināts risks.*

2. Sociālistiskā ekonomikai

Vispārinājums: *Resursu īpašumtiesības ir visas sabiedrības (t.i., valdības) rokās. Mērķis - efektīvi izmantot resursus visas sabiedrības labā.*

Vērtības: *Efektīva dabas resursu izmantošana, kopienas attīstība, dalīšanās iepazītu sociālo vajadzību ietvaros.*

ii) Ekonomikas pamata problēmas

Vispārinājums: *Ekonomiskas problēmas rodas resursu nepietiekamības dēļ. Risinājums ir efektīvs esošo resursu izmantojums un jaunu resursu radīšana.*

Vērtības: *Resursu saglabāšana un palielināšana, un to uzlabošana.*

Indijas ekonomikas pārskats

Vispārinājums: *Indijas ekonomika ir jaukta ekonomika, kurā valsts un privātais sektors strādā kopā. Indijas ekonomikai ir federāls raksturs, kur vara regulē cilvēku ekonomisko dzīvi starp centru un štatu.*

Vērtības: *Savstarpēja sadarbība.*

BIZNESA STUDIJAS

11. KLASE Tēma:

1. Ekonomiskās aktivitātes un bizness

Vispārinājums: *Saimnieciskā darbība nozīmē cilvēku iesaistīšanos izejvielu pārvēršanā lielākas vērtības produkcijā un tādējādi naudas nopelnīšanā, un šajā procesā ir iesaistītas vairāk nekā viena persona. Ar ekonomiku nesaistīta darbība nozīmē iesaistīšanos darbībā, kuras mērķis nav nopelnīt naudu. Bizness kā saimnieciska darbība ietver darījumus starp divām vai vairākām pusēm, lai kalpotu viņu attiecīgajām interesēm un apmierinātu klientus.*

Katrā profesijā funkcionāram ir noteikts rīcības kodekss un morālais pienākums.

Nodarbinātība ir ekonomiska darbība, kas ietver darba cītīgu izpildi darba devējiem.

Nodarbinātība ir saimnieciska darbība, kas ietver rūpīgu darba devēja uzticētu uzdevumu veikšanu.

Vērtības: *Savstarpēja sadarbība. Darba dalīšana, atbildība. Savstarpējā atkarība. Draudzības uzturēšana, sirsnīgas attiecības. Kalpot citiem bez personīgā labuma (nesavtīgums). Interesu savstarpējā saskaņa. Spēja pielāgoties. Darbā ir ieinteresēta nācija – jāstrādā, jo tas tiek darīts nacionālo interešu vārdā (Cieņa pret tautu); Demokrātiska sadarbība. Ētiskās vērtības, piemēram, grāmatvežiem*

nevajadzētu viltot kontus; Integritāte; Sirsnība; Punktualitāte; Disciplīna; Cieņa pret darbu un sevi; Vienlīdzības izjūta.

GRĀMATVEDĪBA

11. KLASE – Tēma: *Nav paredzēta peļņas iegūšanai*

Vispārinājums: *Honorāri; Ziedojumi; Fonds īpašam mērķim; Slimnīcas, skolas, bibliotēka, klubi, sabiedriskie centri, vecu ļaužu pansionāti; Stipendijas; Bezpeļņas organizācijas; Priekšapmaksas; Alga; Nolietojums.*

Vērtības: *Labdarība, kas atspoguļo līdzjūtību; Cieņa; Lietderīgi uzkrājumi*

sabiedrības labā; Citu talantu novērtēšana; Rūpes par sabiedrību; Sadarbība ar uzņēmējdarbības un sabiedriskām organizācijām; Jūtīgums; Patstāvīgums.

Vērtībizglītība, izmantojot citas aktivitātes

4.saruna

Nav jāpārlicina, ka fiziskās aktivitātes ir būtiskas vērtību audzināšanā. Dažas no šādām vērtībām ir sadarbība, iecietība pret integritāti, uzticēšanās, kopienas gars, noteikumu un likumu ievērošana, organizēšanas spējas, sadarbība, cilvēktiesības, garīgā un fiziskā veselība, līdzdalība. Tas nenozīmē, ka visas fiziskās aktivitātes bez ierunām ir pozitīvas un labas studenta izaugsmei. Fiziskās aktivitātes var labi kalpot vērtību mācīšanas procesā. Piedalīšanās sporta spēles, iekļaušanās skautu un gaidu, ceļu satiksmes drošības, Sarkanā Krusta aktivitātēs, jau pašas par sevi ir saistītas ar konkrētiem mērķiem un vērtību kopumu, kas būtu jāieaudzina studentiem. Pieredze, kas iegūta šajās aktivitātēs, lielā mērā palīdz veidot bērnu personības.

Piecas izglītojošās olimpiskās vērtības:

1. Cenšanās prieks - *jaunieši attīsta un praktizē fizisko, uzvedības un*

intelektuālās prasmes, izaicinot sevi un citus fiziskās aktivitātēs, kustībās, spēlēs un sportā.

2. Godīga spēle - *Apgūstot godīgas spēles uzvedību sportā, var veidoties un nostiprināties godīga uzvedība sabiedrībā, dzīvē.*

3. Cieņa pret citiem - *dzīvojot multikulturālā pasaulē, cilvēki iemācās pieņemt un cienīt daudzveidību, praktizēt personīgu mierīgu izturēšanos, veicinot mieru un starptautisko sapratni.*

4. Tiekšanās pēc izcilības - *koncentrēšanās uz izcilību var palīdzēt jauniešiem veikt pozitīvu izvēli kļūt ar vien labākiem, lai ko viņi darītu.*

5. Līdzsvars starp ķermeni, gribu un prātu - *mācīšanās notiek visā ķermenī, ne tikai prātā.*

Izmantojot kustību, var veicināt gan morālo, gan intelektuālo attīstību.

Cita veida praktiskas darbības ar vispārēju / konkrētu mērķi varētu tālāk klasificēts kā:

1. Skola kā iestāde

(ar tās noteikumiem, likumiem, paražām, tradīcijām, rituāliem un slēptām mācību programmām utt.):

*Studentu pašpārvalde - vēlēšanas, zvērestu došana, skolas parlaments, padome utt.;

*Kultūras aktivitātes un konkursi; *Skolas asambleja; *Klubi / asociācijas / biedrības; *Nacionālo dienu, festivālu un citu nozīmīgu dienu svinēšana un gadījumi; *Skolas / Gada diena; *Sporta diena; *Atvadu diena; *Skolas žurnāls / Ziņu biļetens; *Gada izstādes

Organizējot un veicot iepriekšminētās grupas aktivitātes / sacensības klasē /skolas līmenī, var gūt ieguvumus ilgtermiņā.

Ieteikums:

i. Dalībai vajadzētu būt 100 procentiem vienā vai vairākās izvēlētajās aktivitātēs.

ii. Nedrīkst pieļaut, ka kāda darbība kļūst par ikdienu. Tām jābūt iedvesmojošām un entuziasmu raisošām.

2. Skola kā kopiena

*Trot klases un skolas telpas; *Spēļu laukumu u.c. kopšana; *Skolas dārzu, koku audzes sagatavošana un uzturēšana; *Klases un skolas dekorēšana svētku un skolas dienu svinēšanai; *Mēbeļu kopšana, mazgāšana; *Durvju un logu krāsošana; *Palīdzība bērniem viņu

mācībās; *Palīdzība bibliotēkā un citās nodaļās; *Palīdzība sagatavot skolas maltītes un citus hosteļa darbus, ieskaitot pasniegšana; *Skolas ekskursijas; *Nometnes un semināri par dažādām tēmām, piemēram, lasītprasme, nacionālā integrācija, iedzīvotāju izglītošana, sociālā izpratne utt.

3. Skola kā kopienas attīstības aģents / ārpuskolas aktivitātes

*Organizēt sabiedriskā darba aktivitātes - kampaņas par sanitāriju, tīrību, veselību un uzturu, antialkoholismu, lasītprasmi iedzīvotājiem, vides un dzīvnieku aprūpi, aptaujas un ielu spēles, lai palielinātu izpratni par jautājumiem, kas saistīti ar veselību un labsajūtu, atkarību no narkotikām, abu dzimumu jautājumiem utt.; *Dalība citu aģentūru organizētās kampaņās un mijiedarbība ar tām; *Dalība sabiedrības attīstības aktivitātēs, celtniecības darbos (ceļi, ēkas, akas, cisternas), mežsaimniecībā u.c.; *Kalpošana veciem, neredzīgiem, slimiem un citiem trūcīgiem cilvēkiem; *Palīdzības pasākumu veikšana dabas katastrofu, negadījumu, nemieru utt. laikā; *Organizēšana / palīdzība asins ziedošanas nometnēs u.c.; *Aktīva līdzdalība atpūtas aktivitāšu organizēšanā, kultūras programmās, utt.

Citas uz āru saistītas darbības:

Izglītojošas ekskursijas un tūrisms; Izglītojošās nometnes; Pārgājieni, alpīnisms un citas piedzīvojumu sporta aktivitātes; Īslaicīgs darbs kādā nozarē vai citā iestādē projekta / mācību darba izstrāde utt.

Ieteikums: Jebkurai no iepriekš minētām darbībai, ko veic skola, vajadzētu būt studentu līdzdalība no plānošanas līmeņa līdz atgriezeniskās saites posmam. Lai iegūtu vēlamu rezultātu vērtībizglītībā, katram posmam un procesam jābūt pareizi plānotam un izpildītam.

Vērtības nevar iemācīt atsevišķi. Vērtībizglītība jāintegrē vairākos līmeņos, izmantojot dažādas disciplīnas. Lai virzīt studentus uz pašattīstību, katras stundas vērtības ir jāidentificē un tās ir jāpaziņo studentiem.

1. Vērtībizglītību realizē visa skola

Vērtībizglītība skolā ir jāieauž visās programmās kas sastāv no: Interaktīvas prakses; Starppersonu attiecībām; Skolas aktivitātēm; Noteikumiem un likumiem skolā; Notikumu svinēšanas veidiem; Labas prakses un novērtēšanas procedūrām; Personāla attīstību; Sistēmisku plānošanu; Individīda integrāciju sabiedrībā; Harmoniju sevī un apkārtējos;

Visa skola, kā pieredzes ieguves telpa, kurā studenti pēta, domā, apsver un internalizē pozitīvās vērtības.

2. Vērtību ieaudzinašanas sistēma klasē

Vērtību ieaudzinašanas metodes klasē var būt dažādas.

A. Modelēt konflikta situāciju

Studenti saņem materiālus, kādas idejas polārai argumentācijai - kad ideju iespējams argumentēti gan aizstāvēt, gan noliegt;

B. Izaicinājumu identificēšana

Argumenti izraisa jautājumus, uz kuriem tiek meklētas atbildes. Iespēja ideju pamatot vai noliegt pretēja rakstura argumentiem, izraisa diskusiju.

C. Ierosiniet ieteikumus

Diskusija radīs iespēju gan vienoties par kaut ko, gan izraisīs nesaskaņas, radīs neskaidrības - parādīsies jauni jautājumi, meklētas atbildes. Šajā posmā studenti mācīsies cienīt dažādus uzskatus, kā arī strādāt kopīgi klases vidē.

D. Argumentu analīze, izmantojiet pamatojumus

Lai jēdzieni būtu skaidri, skolēniem drīzāk jāizmanto loģiskā spriešana, nevis lecot taisni uz secinājumu. Studentiem vajadzētu izpētīt jēdzienus, kategorijas, tos sakārtot un varbūt pat pilnveidojot definīcijas, lai saprastu argumentus vai apspriežamo priekšmetu.

E. Secinājums un novērtējums

Lai izdarītu labāku secinājumu ir nepieciešams argumentu novērtējums, - te nepieciešama skolotāja palīdzība. Bet tas nenozīmē, ka secinājums ir vienprātīgs. Ar vērtēšanas palīdzību studenti labāk izprastu argumentus.

3. Skolas disciplīnas vadlīniju sagatavošana

Skolā būtu jārada standartizētas uzvedības vadlīnijas dažādām konkrētām situācijām skolas vidē. Rīcības kodeksu var sagatavot, iesaistot skolotājus, skolēnu padomi. Dokumentā jāiekļauj

rīcības ieteikumi šādiem konkrētiem scenārijiem. Katra rīcībai - klases audzinātāja, mācību programmas darbinieka, skolas vadības, vecāku, kopienai, ir jābūt skaidri izklāstītai šajā dokumentā:

Piemēram:

- a) Rīta sapulce - katram jābūt savā klasē. Kamēr notiek pasākums, jāievēro klusums.
- b) Cieniet skolas tpašumus, piemēram, bibliotēku, datoru laboratoriju, mūzikas un mākslas telpas utt.
- c) Starpbrīžos ievērojiet disciplīnu gaitēnos.
- d) Atrodieties rotaļu laukumā - spēlējiet spēles labestīgā spēles garā, - uzvarēt un zaudēt arī ir spēles daļa.
- e) Pusdienu pārtraukumā - vienmēr jāizvairās no nepieklājīgas uzvedības.
  - Palīdziet studentam, kurš ir ievainots.
  - Dalieties ar klases biedriem.
  - Atvainojieties, ja jūsu uzvedība ir nepatīkami ietekmējusi kādu.
  - Ievērojiet disciplīnu skolas ēkā un spēlējiet rotaļu laukumos.
- f) Uzvedība pasākumu laikā auditorijā - pasākuma laikā esiet pacietīgi un klausieties runātāju.
  - Ieļojot auditorijā un izejot no tās, ievērojiet disciplīnu.
  - Aplaudējiet, kad pasākums ir beidzies.

Šādus ieteikumus var izvietot uz skolas ziņojumu dēļa aktivitāšu telpās, auditorijās, skolas foajē utt. Tie kalpos kā pastāvīgs atgādinājums studentiem par vēlamo rīcību.

Visiem skolas darbiniekiem ir jāzina šīs vadlīnijas un tās ir jārealizē.

4. *Pārliecinātas personības veidošana*

Vērtību izglītība ir vērsta uz bērna holistisko attīstību. Ir ļoti svarīgi skolām īstenot dažādas studenta pašattīstības stratēģijas. Atzīšana un iedrošināšana palīdzēs veicināt pašcieņu. Bērni ir jutīgi pret 'uzslavu'. Var dažādos veidos izteikt atzinību par uz vērtībām balstītu uzvedību (*mans - te gan jābūt uzmanīgam un jārikojas pārdomāti, lai neizsauktu konkurences situāciju*):

- i) Nedēļas "Vērtību zvaigzne", kas tiek atspoguļota vērtību displeja dēļī;
- ii) "Zvaigžņu" bērna dalīšanās pieredzē rīta sapulcē;
- iii) Apbalvošana ar nozīmītēm, vērtību sertifikātiem utt., atbilstošas rīcības veicināšanai.

5. Uz vērtībām balstītas aktivitātes izturēšana, attīstīšana

Skolotāji var izstrādāt un attīstīt dažādas aktivitātes, kuras var izmantot:

i) Klasē izveidojot saistošu mācību vidi; ii) To vērtību un uzvedības modelēšana, kuras skolotājs vēlas skolēniem mācīt; iii) Veicināt radošās domāšanas un lēmumu pieņemšanas prasmes, iesaistot studentus grupu aktivitātēs kopīgai mācībai; iv) Nodrošiniet vienādas iespējas katram klases skolēnam; v) Uzlabojiet savstarpējās komunikācijas prasmes; vi) Veicināt sabiedrisko darbu.

6. Vērtības dienas iedvesma

Diena jāsāk ar to, ka skolotājs vai skolēns klasē pievēršas kādai vērtībai.

Tā varētu būt kā: i) saruna; v) ziņa; ii) dzejolis; vi) gadījumi no biogrāfijām; iii) stāsts; vii) citāti; iv) personīgā pieredze.

7. Displeja paneļi klasēs / skolās

Displeja dēļi var būt ļoti nozīmīgi, popularizējot vērtības skolā. Tie nodrošina stāstu, dzejoļu, rakstu, uzskatu atspoguļošanu. Katrs displeja dēlis var runāt par kādu no vērtībām un to veido atsevišķa redakcijas komanda. Piemēram, nedēļas vērtības var būt: integritāte, godīgums, miers, mīlestība, nevardarbība un pareiza rīcība, līdzietība, cieņa utt.

8. Notikumi, kuru pamatā ir vērtības

Skolas organizēt pasākums orientētus uz vērtībām. Tie var būt šādi:

i) Lekcijas, diskusijas; ii) Debates; iii) Izstādes; iv) Mākslas un mūzikas koncerti; v) Displeja dēļu konkursi; vi) Diskusijas, kuru pamatā ir motivējošas un iedvesmojošas filmas; vii) Grāmatu lasījumi un grāmatu nedēļas; viii) Kopienas informēšanas programmas.

9. Vienaudzju "fokusētāju" noteikšana

Tiek atlasīts students-fokusētājs uz nedēļu vai divām (pēc rotācijas principa tā, lai fokusētājs var kļūt jebkurš). Fokusētājs starp vienaudžiem var veicināt tādu īpašību izkopšanu kā empātija, pacietība, sadarbība un cieņa pret citiem. Tas palīdzēs mazināt un atrisināt starppersonu konfliktus. Vienaudzis darbosies kā

padomdevējs un rīcības noteicējs nelielai studentu grupai. Skolotājiem vajadzētu fokusētājus vadīt, ieteikt viņiem efektīvus veidus, ka risināt klases konfliktus.

10. Skolas asambleja

Rīta asambleju var izmantot kā pozitīvu sākumu, lai ievadītu ražīgu un mērķtiecīgu dienu. Katrā asamblejā var koncentrēties uz jebkuru no pamatvērtībām, piemēram, komandas darbu, sadarbību, neatlaidību, pašdisciplīnu, mīlestību, mieru, nevardarbību, pareizu rīcību, godīgums utt. Skola identificē vērtības, kurām jāpievērš īpaša uzmanība, paturot tās prātā kā prioritāti dienas gaitā. Katra skola var izstrādāt skaidru redzējumu un iekļaujamo vērtību hartu savos misijas paziņojumos.

Ideju saraksts rīta asamblejai:

i) Dienas vērtība ir studentu noteikta; ii) Koncentrēšanās uz jebkuru slavenu personību no visas pasaules, piem., sporta persona, vadītāji, valstsvīri, uzņēmēji, mediji utt.; iii) Grupas dziesmas par tēmu; iv) Skečs vai lomu spēles par tēmu. v) meditācijas; vi) Dienas vērtībai jāpakārto arī nodarbības visas dienas garumā.

11. Skolu sasaistīšana ar Vērtību programmām

Skolas vienā apgabalā vai tuvējā apkārtnē var radīt vērtību centru, lai caur to popularizētu vērtības skolēnu, vecāku, skolotāju un sabiedrības vidū. Starpskolu, starpklubu un starpklašu pasākumus var vadīt periodiski. Tēmas: i) veselība; v) kultūras jutīgums; ii) vide; vi) lasītprasme; iii) Dzimums - lomu konflikti; iv) drošība, piemēram, ceļu satiksmes drošība, ugunsdrošība, katastrofu seku mazināšana.

12. Skolotāji kā vērtību apguves veicinātāji

Personālam jāapzinās sava loma vērtībizglītībā. Skolotāju apmācībai būtu jākoncentrējas uz pašapziņas jomām, komandas veidošanu darbinieku vidū. Savukārt, vērtību pedagoģija ir balstīta uz ideju, ka bērni paši konstruē savu darbību. Mācīšana par vērtībām nav tikai kognitīva, bet aptver afektīvo un uzvedības līmeni. Piemēram, nepietiek ar jebkura jēdziena, piemēram, sadarbības, izpratni. Uzdevums ir nodrošināt, ka "sadarbība" kļūst par cilvēka iekšējo attieksmi. Attieksmes, vērtības un prasmes nevar attīstīt, liekot studentiem iegaumēt vārdus un likumus. Jāizveido pieredzes

un internalizēšanas iespēja. Pieredze ir izšķirošais instruments tam, lai izglītojamais apzināti un atbildīgi pieņemtu lēmumu praktizēt vērtību. Piemēram, var būt daudz veidu, kā ieaudzināt līdzjūtības izpratni. Piemēram, to var ieaudzināt, pētot to cilvēku dzīvi, kuri ir slaveni ar savu līdzjūtību. Līdzjūtība var tikt aplūkota konkrētā dzīves pieredzē, - mīlestības un laipnības vidē mājās un skolā. To var kopt, liekot ieraudzīt citu ciešanas, iedrošinot kalpot trūcīgajiem un nelabvēlīgos apstākļos dzīvojošiem. Šis modelis pieņem, ka svarīgi ir nevis tas, ko jūs mācāt, bet gan tas, kā jūs mācāt. Ja tā nebūtu, vērtībizglītība varētu kļūt par vēl vienu pienākumu, ko nosaka skolas.

13. Mācīšanas kompetences

A. Spēja saskatīt un radīt mācību vidi

Mācību programmās ir daudzas jomas, kuras skola var izmantot, lai mācītu vērtības. Skolotājiem jāņem vērā, ka pareizu attieksmju un vērtību mācīšana ir tikpat svarīga kā akadēmiskās zināšanas. Mēs nevaram atšķirt vērtības no zināšanām, kā arī nevaram mācīt vērtības bez atbilstoša konteksta.

B. Spēja izmantot mācību stratēģijas

Skolotājam jāspēj izmantot mācību metodes vai stratēģijas, kas piemērotas studentu vecumam un spējas. Vērtību mācīšana ir divvirzienu lieta, - skolotājs realizē vērtībizglītību, caur sava mācību priekšmeta jēdzieniem, un māca arī sociālās uzvedības vispārējās vērtības. Svarīgi ir skolotājus apmācīt tādās tehnikās kā pāru darbs, darbs grupā, grupa mācīšanās utt. Grupas darba, projektu aktivitātēm jāpiešķir prioritātes.

C. Jūtība pret iespējamo vērtību konfliktu

Skolotājam vajadzētu saprast, ka plurālistiskā sabiedrībā, ir vērojams vērtību konflikts. Ir jāattīsta spēja risināt tos iejūtīgi un bez tiesāšanas, izmantojot seminārus, ideju vētras un lomu spēles. Skolotāji var izmantot šos paņēmienus stundās, lai pētītu problēmas, kad tās parādās.

D. Parādiet intelektuālo integritāti

Skolotājam vajadzētu ne tikai mutiski definēt un paziņot vērtības klasē, bet arī pašam tās realizēt rīcībā.

E. Izrādi līdzjūtību un uzmanību

Iecietība pret citiem viedokļiem, spēja skatīties uz notikumiem bez aizspriedumiem, ir lietas, kas jāattīsta visiem

studentiem. Viņi spētu izdarīt to labāk, ja skolotāji paši stundās parādītu atbilstošu attieksmi. Skolotāji var attīstīt šīs vērtības, izmantojot plaša mēroga projektus, debates balstītas uz dažādiem viedokļiem.

F. Spēja piesaistīt kautrīgus vai klusus studentus

Skolotājiem jāmēģina iesaistīt visus skolēnus klases diskusijās vai aktivitātēs. To var veicināt grupu darbs. Vairāk pārliecinātos cilvēkus būtu jāmeģina klausīties un apsvērt klusāku vai kautrīgāku viedokli.

G. Spēja uzraudzīt un novērtēt

Tāpat kā jebkurā citā mācību programmā, ir svarīgi novērtēt un uzraudzīt studentu progresu. Tomēr, ciktāl tas attiecas uz vērtību izglītību, novērtēšana nevar notikt ar pārbaudījumu gada beigās. No iepriekš minētā, var redzēt, ka skolotājs var ieaudzināt vērtības divējādi: a) būdams labs paraugs un b) būdams kvalificēts skolotājs, kurš var radīt attiecīgās mācību situācijas klasē, izmantojot atbilstošās stratēģijas vai paņēmienus. Studenti daudz vieglāk uztver redzēto nekā definēto.

14. Realizējiet studentu cerības

A. Uzmanība un iedrošinājums

i) Mudiniet katru studentu piedalīties; ii) Klausieties studentu ar sirsnību un pacietību.

B. Pozitīva paštēla veidošana

i) Palīdziet viņam / viņai identificēt savas stiprās un vājās puses; ii) Norādīt uz studenta kļūdām un vājajām vietām nevajadzētu visas klases priekšā.

C. Uzticības un cieņas izjūta

i) Skolotājam personīgi jāpazīst visi studenti; ii) Visiem skolotājiem jābūt objektīviem un jāizvairās no favorītisma.

15. Vērtību izglītības metodika

Sabiedrība izglīto savus jauniešus, lai viņi kļūtu atbildīgi par savu labklājību un veicinātu sabiedrības progresu, vienlaikus saglabājot tai raksturīgo. Tas nozīmē sabiedrības loloto vērtību ieaudzināšanu jauniešos. Konkrētajā sabiedrībā ir jāņem vērā atšķirīgās kultūras pirms izlemt par uzsvērtajām vērtībām. Metodēm, kas tiek izmantotas vērtību ieaudzināšanā, jābūt iejūtīgām arī pret

indivīda sentimenta un vajadzībām. Ir daudzas ietekmes, kas veido bērna attieksmi un vērtības. Skola noteikti ir viena no vissvarīgākajām. Kā norādīts iepriekš, attieksmi un vērtības vislabāk var absorbēt pieredzes un mācīšanās līdzdalības metode. Dažas pieredzes un refleksijas stratēģijas, kuras jāizmanto un atbilstoši jāieintegrē mācību programmās un skolas aktivitātēs, tiks apspriestas zemāk. Dažas no tām ir vairāk piemērotas sākuma vecuma posmam, bet citas, ir paredzētas vidējās un vecākās pakāpēs audzēkņiem. Vērtību attīstības procesa sarežģītība un plašais kopjamo vērtību diapazons prasa, lai katra skola izvēlētos savu, sev piemērotu stratēģiju.

Trīs līmeņu pieeja

Skolai ir jāpiedāvā saviem skolēniem daudzveidīga mācīšanās. Pirms iedziļināties metodoloģijā, ir svarīgi saprast, ka vērtības nevar būt mācāmas tāpat, kā akadēmiskie mācību priekšmeti, un vērtībuzglītību nevar atstāt tikai vērtību izglītības skolotāju ziņā. Visi skolotāji ir jāpadara par vienlīdz atbildīgiem un vērtībuzglītībai ir jācaurstrāvo viss mācību process. Tajā pašā laikā mums ir jāpatur prātā, ka nav sastādams pilnīgs vērtību saraksts, ar kurām pietiks un kuras atbildīs visiem cilvēkiem. Ir jāļauj studentiem izlemt par vērtībām, risināt radušos vērtību konfliktus.

Katrai mācību programmai ir ļoti grūti skaidri nodefinēt vērtībuzglītību, jo tad draudam kļūt neelastīgi un nejutīgi pret studentu tūlītējam vajadzībām. Mācību programmās rosināšana vērtībām var būt slēpta vai netieša mācību programmas daļa.

A. Sēdēšana klusumā

"Klusā sēdēšana" ir svarīga stratēģija, kas palīdz veidot pieradumu pārdomāt, palīdz iekšējās būtnes vai sevis stiprināšanā, saņemtās informācijas nostiprināšanā un būtiskā saglabāšanā. *Sēdēšana klusumā* palīdz koncentrēties, attīsta skaidru domāšanu, veicina atmiņas attīstību, veselību, palīdz noskaņoties uz sevi. Eksperimenti ir parādījuši, ka *sēdēšana klusumā* palīdz uzlabojot pašapziņu, spēju saprasties ar citiem, vienlaikus samazinot negatīvas emocijas un pārdzīvot iekšēju mieru. To var izmantot visās klasēs vai mācību priekšmetos, piemēram, divas minūtes pirms stundas sākuma. *Sēdēšana klusumā* kalpo kā iesildīšanās vingrinājums pirms mācībām īpaši jaunākajiem bērniem. Skolotājam

jālūdž studentus klusuma laikā ievērot šos norādījumus: Sēdēt taisni un aizvērt acis; muguru turēt taisni un roka uzlikt uz augšstilbiem; koncentrēties uz elpošanu; apzināties visas skaņas apkārtnē un *sēdēšanu klusumā* beidzot, saberzēt rokas un novietojiet tās uz acīm; Tad atvērt acis.

B. Vizuālā pieredze

Skolotāji var izmantot simbolus, zīmējumus, plakātus, diagrammas, karikatūras, grafikus, fotogrāfijas un attēlus, - tie ir nozīmīgi attieksmju un vērtību veidotāji. Māksla ir spēcīgs instruments vizuālajā pieredzē.

C. Stāstu stāstīšana

Stāsti nodrošina lielisku izglītojamo iesaistīšanu dažādās situācijās un idejās. Tie ļauj izpētīt un izteikt domas, jūtas caur stāstu varoņiem, sižetu vai vēstījumu. Vai tās būtu pasakas vai fabulas. Stāsti un to stāstīšana ir nozīmīga attieksmju veidotāja. Sākotnējā posmā stāsti pamodina izglītojamajā interesi un izpratni, cieņu pret vidi un dabisko zinātkāri. Tēmu piemēri: cieņa pret vecākajiem; savstarpējā sociālā atkarība un godīgums. Sākotnējā un vidējā līmeņa skolēniem var lūgt radīt savus stāstus, pamatojoties uz dotajām vērtībām, kuras viņi uzskata par svarīgām - pacietība, godīgums, disciplīna u.c.. Viņus var arī lūgt dalīties ar anekdotēm no reālās dzīves, kas atklāj sociālos aizspriedumus vai līdzāspastāvēšanu, un veidus, kā tikt galā ar sociālajiem jautājumiem. Vecāko klašu skolēniem skolotājs var lūgt pabeigt uzsāktu stāstu, dodot iespēju studentam izteikt savas domas, idejas tā pabeigšanā. Piemēram: - Šorīt, nākot uz skolu, es redzēju nabaga bērnu lūdzamies pārtiku ... Ūdens upē sāka izzūt, tāpēc...

D. Drāma

Aktierspēle ir veids, kā prezentēt idejas, plašākai auditorijai. Tā ļauj studentiem iejusties stāsta vai dotās situācijas saturā un kontekstā. Koncentrēšanās uz vērtībām notiek tad, kad studenti iesaistās scenārija rakstīšanā, mēģinājumu un uzstāšanās organizēšanā utt..

G. Lomu spēles

Šī ir vēl viena tehnika, kurā studenti strādā divatā vai mazās grupās - trijātā vai četrātā. Te studentiem tiek iedots problēmsituācijas apraksts – jāmeklē risinājums. Katram no viņiem tiek lūgts uzņemties kādu lomu. Tas studentam dod iespēju iejusties tēlā, situācijā un caur to noskaidrot savu personīgo attieksmi. Uzsvars liekams ne uz darbības spējām, bet gan uz ideju / vērtību projicēšanu un analīzi. Analīze atklāj, kāpēc personai nevajadzētu pieņemt attiecīgās vērtības, bet visos gadījumos rīkojieties atbalstoši paša vērtībām. Lomu spēles var veikt neatkarīgi no vecuma. Lomu izspēle ir tikai viena daļa. Patiesā un galvenā daļa šajā procesā ir pārdomas, caur kurām notiek attieksmes pārmaiņas un pozitīvu vērtību nostiprināšanās.

Visi mācību process, izmantojot lomu spēles, griežas ap:

i) stāsta izspēlēšanu; ii) pārdomām par problēmsituāciju un tajā rodāmām vērtībām; (iii) dažādas uzvedības atdarināšanu, lai students saprastu atšķirību starp pieņemamu un nepieņemamu uzvedību.

Dodiet vienu un to pašu scenāriju 2 grupām un lūdziet vienu no tām atdarināt pieņemamu, bet otru atdarināt nepieņemamu uzvedību. Tad pajautājiet klasei, kurš no atdarinājumiem viņiem patīk labāk.

Lomu spēlēs studenti tiek sadalīti pāros vai mazākās grupiņās. Katrai grupai tiek lūgts izvēlēties vienu problēmu un izstrādāt tās risinājumu. Katrā grupā vienam studentam tiek lūgts uzņemties pieaugušā lomu, bet pārējie rīkojas kā bērni vai jaunieši. Skolēnam, kurš uzņemas pieaugušā lomu, tiek lūgts paskatīties uz problēmu no pieaugušā redzesloka. Pēc lomu spēles klase tiek rosināta diskusijai.

H. Diskusija

Diskusijas ideja nav sveša. Mācību gadā nav neviena mācību priekšmeta, kurā starp skolēniem vai pat visā klasē, nevarētu organizēt diskusiju. Diskusija var kalpot par līdzekli, lai apspriestu noteiktus sociālos, politiskos un morālos jautājumus, kur vērtības kā tādās nav diskusijas uzmanības centrā, bet ir tēmu kontekstā.

Tēmu piemēri:

a) Sociālais taisnīgums; b) Cilvēktiesības un brīvība; c) Vide,

ekoloģija, iedzīvotāju kontrole; d) miers un atbrūņošanās u.c..

Diskusija ir izmantojama apspriežot arī gadījumus ikdienas dzīvē, kas ir saistīti ar pusaudžu problēmām: a) Kāpēc / kad bērni dumpojas; b) Parāda savus dzīvnieciskos impulsus, satraucas; (c) kļūst satriekti un nomākti.

I. Vērtību precizēšana:

Vērtības precizēšana tiek izmantota problemātiskās situācijās, konfliktējot alternatīvām vai pat konkurējošas vērtības. Šī stratēģija ļauj izvēlēties vienu no abām, lai to pārdomātu un izvērtētu. Te mērķis ir palīdzēt studentiem iedziļināties viņu pašu idejās, uzvedībā, attieksmē, ļaujot pašiem izvērtēt. Skolotājam ir jāizvairās no sava viedokļa uzspiešanas, bet ar uzvedinošiem jautājumiem, ļaut pašiem nonākt pie pozitīva rezultāta. *Piemēram:*

a) Jautājot studentiem, ko viņi tagad izvērtē un kāpēc to dara? b) Kas ir viņu paraugs mājās, skolā un kāpēc? (c) Apspriet kādu konkrētu gadījumu vai incidentu, kas attiecas uz skolēniem un rosināt izteikt viņiem savu viedokli; d) Pajautājiet viņiem, ko viņi darītu, ja būtu prezidents, premjerministrs un skolas priekšnieks, ministrs vai bērnu vecāks konkrētā kontekstā vai scenārijā.

J. Refleksija

Vērtību izglītības galvenā sastāvdaļa ir reflektēšana. Skolēniem jādod laiks un telpa, lai viņi varētu pārdomāt savu pieredzi, lai pēc tam varētu saprast, kas viņiem ir svarīgs, kur kļūdās, kādas lietas var labot un kā. Tas nozīmē, ka pēc jebkura veida aktivitātes ir jāparedz laiks pārdomām par pašu pieredzi un tās izvērtēšanu. Pārdomu patiesais ieguvums ir spēja redzēt lietas jaunā gaismā. Iespējams, ka spēja mainīt attieksmi ir vislielākais ieguvums refleksijas praksē. Rosiniet pārdomās rīkoties: rakstīt dienasgrāmatu, stāstus, kuri saistīti ar skolēna paša dzīvi; sastādīt sevis pilnveidošanas laika grafikus; zīmēt sasniegumu diagrammas / grafikus utt..

K. Literārās prasmes

Skolēnus var iedrošināt rakstīt dzejoļus, stāstus un zīmējumus par doto tematu. Tas viņiem ļaus brīvi izteikties. 1. Rīkojiet mākslas, dzejas un radošās rakstīšanas konkursus, kuru

tēma ir vērtības. 2. Publicējiet atlasītos ierakstus skolas biļetenos un žurnālos.

L. Prāta vētra

Šajā metodē skolotājs sagaida, ka studenti izteiks savas idejas par apspriežamo tēmu.

Piemēram: skolotājs lūdz studentus sniegt savas idejas par problēmu savā dzīvē saskarsmē ar pieaugušajiem.

M. Debates

To mērķis ir veidot bērnus un jauniešus civilizētākus, sabiedriskākus, demokrātiskākus un tolerantākus.

Debatēs startējošās labākās komandas var tikt identificētas pēc sekojošiem kritērijiem: Vai

- Komanda praktizē vēlamās demokrātiskās vērtības un sistēmas;
- Komanda ir labi vadījusi sevi visa pasākuma laikā;
- Komandas dalībnieki domā patstāvīgi, kaut arī viņiem pietiek iespējas meklēt palīdzību;
- Komanda ir vērsusies pie auditorijas intelektuālajiem un emocionālajiem instinktiem;
- Komandas locekļi respektē katra spējas, zināšanas un iespējas un attiecīgi izmanto laiku un telpu, lai izvirzītu līdzsvarotus un pārliecinošus argumentus;
- Komanda prot sarunāties, respektējot pretēju viedokli;
- Atrod un prot sarunā izmantot nepieciešamos faktus, skaitļus un argumentus, iejusties pretinieka lomā un saskaņāt viņu argumentu pamatotību;

Debatēs būtiska loma ir moderatoram, kuram ir nepieciešama kompetence šādos jautājumos:

- a) Zināšanas un izpratne par izvēlēto tēmu.
  - b) Spēja vadīt diskusiju dodot iespēju izteikties visiem dalībniekiem.
- Jau pirms diskusijas tās dalībniekiem vajadzēja izpētīt un sagatavot tēmu. Katram ļauj izteikties, piemēram, divas minūtes. Ērti to darīt izvietojoties aplī. Visi uzklausā citu viedokļus. Studenti var apšaubīt un izteikt savu viedokli (*es gan neieteiktu apšaubīt, bet izteikt tikai savu*). Var veidot divus koncentriskus aplus – iekšējo no tiem, kuri diskutē, bet ārējo – relatīvi pasīviem klausītājiem.

Debašu tēmu piemēri: 1. Bagātīgas kāzas - pārtikas un

naudas izšķiešana; 2. Vadītāja apliecības vecums; 3. Eitanāzija; 4. Skola bez formas tērpa; 5. Taisnīgums; 6. Patriotisms; 7. Disciplīna u.c..

Skolas telpa

1. Vērtības un skolas vide:

"Mūsdienu klasēs tiek veidots tautas liktenis." - Indijas Izglītības komisija - 1964. gads. Tas, kas notiek skolas telpās, ir kritiski svarīgi gan indivīdam, gan valstij, gan pasaulei. Klase ir bērnu attīstības tīģelis un mikrokosms; nodarbībām te ir ilgtermiņa ietekme uz sabiedrību visās jomās. Skolas ārējā un iekšējā vide spēcīgi ietekmē bērna personības vispārējo attīstību.

Lai nodrošinātu kvalitatīvu izglītību un bērna personības vispārējo attīstību, labai skolai ir jābūt noteiktiem pamatelementiem:

a) Infrastruktūrai; b) humānai videi; c) uzvedības normām.

a. infrastruktūra

i. Labi aprīkotas laboratorijas, bibliotēka un lasītava; ii. Dzīvojamās telpas visam personālam; iii. Mūsdienīgi mācību līdzekļi un aprīkojums; iv. Bagātīgi spēļu laukumi ar aprīkojumu visdažādākām spēlēm un sporta veidiem, ieskaitot vingrošanas, meditācijas un vietu jogai; v. Atbilstošas iespējas dažādām kopīgām skolas aktivitātēm, ieskaitot auditorijas; vi. Iespējas bērniem apmierināt savas intereses; vii. Atpūtas iespējas; viii. Pareiza medicīniskā aprūpe studentiem un personālam; ix. Labi izveidota un efektīva administrācija; x. Pareiza ūdens un elektrības ierīkošana; xi. zēniem un meitenes atsevišķas un tīras tualetes; xi. Aktivitāšu klase ar televizoru, DVD / VCD atskaņotāju, audio sistēmu, projektoru un darbam nepieciešamiem materiāliem; xii. Gaišas klases ar pietiekamu ietilpību.

b. Humānā vide

Laba skola nodrošina bērniem humānu vidi:

i. Dabas vidū: dārzs ar skaistiem ziediem un kokiem visapkārt skolas pilsētiņai; Valodas skolotāja pienākums ir iesaistīt apmācībā izglītojamos tā, lai viņi varētu just prieku, mierinājumu un mieru, lasot par daudzkrāsainu varavīksni, mierīgu un klusu upi, dejojšām narcisēm un noslēpumaino mēnesi. Visi šie skaistie, jaukie un

dabiskie priekšmeti dziedinās jaunās paaudzes garu, paaugstinās viņu jutīgumu, pilnveidos viņu sirdis un attīstīs viņu mīlestību pret visu pasauli; ii. Skolas ētika atklājas caur dzīvīgumu, atvērtību, izaicinājumiem sniegt novatorisku mācību pieredzi; Pat svētku svinēšana, piemēram, Ziemassvētku, valodas skolotājs var izmantot, lai parādītu, kā paražas un svinības rada prieku un jautrību mūsu dzīvē, un padara mūs iecietīgākus, humānākus un plašāk domājošus; iv. Skolas vadītājam jānodrošina patīkama, droša atmosfēra un vadība programmu izstrāde; v. Skolas skolotājiem jābūt pieredzējušiem, motivētiem, piedāvājošiem sadarbības atmosfēru ar kolēģiem un diskusijas iespējas ar studentiem par visām tēmām, kas attiecas uz bērna attīstību; vi. Labvēlība jāizrāda visiem skolas darbiniekiem, visos gadījumos.

c. Uzvedības normas

"Labam" skolas skolēnam vajadzētu: i. Vienmēr tiekties uz augstākiem sasniegumiem t.i., pieliekot pozitīvas un nemitīgas pūles, lai sasniegtu vispārējo mērķi: labas prasmes un zināšanas; ii. Jāspēj plānot un organizēt lietas, savas ikdienas gaitas, jāspēj atrisināt problēmas; iii. Ir kārtīgs un sakārtots; iv. Veic savus pienākumus ar lepnumu un atbildības sajūtu; v. Ir daudzveidīgas un dziļas zināšanas; vi. Ir dažādas intereses un latentas prasmes; vii. Ir sabiedriska pēc būtības, ar mīlošu dvēseli; viii. Sadarbojas ar vienaudžiem, ir uzmanīgs, izpalīdzīgs; ix. Ciena noteikumus; x. Piemīt morāla drosme, nepiesedzot citu melus un palaidības; xi. Ir tādas dinamiskas īpašības kā drošsirdība, pārliecība, izturība;

Stratēģijas vērtībizglītībā

5.saruna

Skolai būtu jānodrošina mierīga gaisotne. Tas nozīmē, ka visi tie, kas tajā iekļūst ne tikai jūtas laipni gaidīti, bet ir arī motivēti un iesaistīti. Tas iespējams ir tikai tad, ja ir partnerības izjūta un izpratne par to, ka skola nav tikai darba vieta, bet ir nākotnes pamatelements. Tajā atradīsim: displeju, diagrammas un sienas žurnālus, kas sniedz informāciju par dažādām tēmām un notikumiem.

Tīrība un higiēna skolā ir nozīmīga, lai izveidotu pozitīvas enerģijas plūsmu.

Dabas ienešana klasē - klasē esošie augi, puķes podos dod tai īpašu auru, siltumu un uzmundrinājumu, kuru var nodrošināt tikai daba.

Organizēšanās laikā

Skolām ir jāorganizē darbība laikā gan dienas, gan nedēļas, gan gada garumā. Jau no brīža, kad mēs ieejam skolā, līdz brīdim, kad mēs no tās izkļūstam mums jābūt organizētiem laikā. Tas attiecas uz katru dienu, katru nedēļu un gadu, kas pavadīts skolā, un dzīvē, kuru vadām. Lineāri izvērstais laiks mijas ar cikliskām laika norisēm, kad notikumi cikliski atkārtojas dienas ietvaros vai pat gada ietvarā.

Sadarbība

Sadarbības klasē nozīmē to, ka tā darbojas kopā kā komanda. Mācīšanās kopā ir *sadarbības klases* būtība. Šodien klases ne reti ir sadrumstalotas pēc ekonomiska rakstura iezīmēm, valodu atšķirībām un dzimumu nevienlīdzību. Spēja sadzīvot ir neatņemama taisnīgas, nevardarbīgas sabiedrības radīšanas nosacījums.

Kā sadarbība tiek realizēta? Caur dažādo procesu attīstību klases (grupas) ietvaros; caur grupas resursu koplietošanas prasmju attīstīšanu; sadarbībā izslēdzot konkurenci; caur kopīgu lēmumu pieņemšanu, noteikumu ievērošanu un kopīgas atbildības uzņemšanos; Fokussējoties uz cieņu pret daudzveidību, atšķirību novērtēšanu un pieņemšanu, uzticības radīšanu un piederības sajūtas veidošanu klasei/grupai.

Grupas dinamika

Cilvēki pēc būtības ir sabiedriski un lielu daļu savas dzīves pavada grupās. Tas dot iespēju cilvēkiem izteikties (sevi apliecināt) ne tikai individuāli, bet arī kolektīvi. Kā jau minēts, lai izveidotu efektīvu grupu, jāievēro daudzi faktori – sadarbība, morāles attīstība un pašcieņa, taisnīgums un cieņa pret otru. Tikai tad, kad visi šie faktori apvienojas, var runāt par efektīvu grupu.

Grupās veidošana

Kad grupas sanāk kopā, indivīds bieži jūtas apdraudēts, jo vietas atrašana (lomas) grupā rada zināmu diskomfortu. Kad grupas struktūra izveidojusies - lomas, uzdevumi, atbilstoši mērķim sadalīti, grupa gatava kopīgā mērķa realizēšanai. Grupu veidošanas process ietver dialogu, komunikāciju, lomu spēli, lēmumu pieņemšanu un darbības organizēšanu. Tātad, grupu raksturo skaidri noteikts mērķis, studentu skaidrība par katra individuālajām lomām un uzdevumiem. Draudzīga grupas vide veicina ideju apmaiņu starp tās locekļiem. Tāpat ir svarīga disciplīnas un uzvedības kodeksa ievērošana, par kuru kolektīvi un demokrātiski nolēmuši grupas dalībnieki. Darbs grupā dažkārt var izraisīt spriedzi un konfliktus; šķērējtiesnesis, vai grupas konsultants var palīdzēt tos risināt grupas iekšienē.

Kāpēc mums jāiemācās Sadarbība?

Sadarbība ir *(domāju tāpēc, ka skolās šodien tiek gatavoti konkurencei, ar kuru saduramies arī reāli ieejot darba tirgū)* kļuvusi ārkārtīgi nozīmīga, jo gan skolās, gan visā pasaulē ir šķelšanās spēki, kas ienes bailes, savtīgumu, varaskāri, naidu utt.. Klasē, kas ir sabiedrības mikrokosma, var redzēt tās sadalījumu spēcīgos un vājākos, minoritātes un vairākuma pretstatījumos, bagātajos un nabadzīgajos. Skolotāja pienākums ir veicināt dialogu un darba kultūru klasē, skolā. Skolotājam ir izšķiroša loma uz kopīgām vērtībām balstītas klases kopienas veidošanā. Klases, kuras vieno kopīgs darbs kopīgam mērķim, automātiski pārtop par mācīšanās kopienu. Mūsdienās neveselīga *(vai vispār var būt veselīga konkurence?)* konkurence ir kļuvusi par galveno pamatu pašcieņai, kura tiek stimulēta ar otra sakaušanu. Konkurence ir kļuvusi par spriedzes avotu.

Vērtības veidošanas kultūra

Sekojošas aktivitātes varētu būt noderīgas, veidojot vērtības skolā:

1. Demokrātiskas vides veidošana visā skolā, sākot no palīgpersonāla līdz pat vadībai, kas būtu kā piemērs, kam līdzināties.
2. Izveidot izspēles parlamentus, kur bērni varētu izvirzīt savas idejas un atklāt savas grūtības.

3. Izveidot skolas padomi, kuras pārstāvji varētu būt arī skolas vadībā.
4. Personāla mudināšana savstarpējai sadarbībai.
5. Studentu iesaistīšana organizatoriskajā darbībā visām skolas aktivitātēs.

Skolas un mājas sadarbība

Skola, vecāki un sabiedrība kopumā ir atbildīga par sociālās apmierinātības un skolēnu emocionālo vajadzību apmierināšanu. Ja visi nenāk kopā līdzsvarotas personības radīšanā, mūsdienu jaunieši var kļūt dumpīgi vai pat vardarbīgi. Mājas - skolas partnerība vērtību izglītībā ļauj bērniem apgūt vērtības, kuras palīdz pozitīvas personības veidošanā, sākot jau no agras bērnības: attīstot kopīgu garīgumu; cienot ar kultūru un tradīcijām saistīto vērtību vēsturisko mantojumu; izprotot cilvēktiesību un demokrātijas jēdzienus; pielāgojot savu dzīvesveidu tādu globālu problēmu risināšanai kā rūpes par dabu un ilgtspējīgas attīstības, sociālā taisnīguma, terorisma, narkotiku un alkohola lietošanā utt.

Mācības nesākas ar skolu, tas sākas daudz agrāk mājās un turpinās tur pat pēc tam, kad bērns tiek iepazīstināts ar formālo izglītību. Vecāku līdzdalība ir obligāta izglītības procesos. Vecāku - skolotāju partnerībai ir izšķiroša nozīme holistikā izglītībā un abiem jābūt pārliecinātiem, ka viņu alianse ir bērna interesēs. Vērtībizglītības kontekstā mācītas vērtības un problēmu risināšanas metodes klasēs ir jāuztur un jāapstiprina mājās, ja vēlamies, lai tās skolēni internalizētu.

Mājas - skolas partnerība - ētika un vērtības

A. Vecāku iesaistīšanās

Vecāku iesaiste vērtībizglītībā sākas ilgi pirms skolas. Sākotnēji vērtības bērnam nodod vecāki, vecvecāki un citi tuvi radnieki, ar kuriem bērns mijiedarbojas. Šīs vērtības parasti ir tādas, kuras sagatavo bērnu sabiedrībā: mācās kārtot lietas, sasveicināties ar vecākajiem, respektēt laiku, atturēties no vienkāršām vardarbības darbībām (piemēram, priekšmetu mešana, īpašuma iznīcināšana), ir daļa no sākotnējiem vērtībizglītības pirmsākumiem ģimenē. Lielākā daļa vērtību ir tās, kuras ģimene ir uzņēmusi no sabiedrības. Ne reti pusaudži vai cilvēki dzīves vēlākā posmā, sāk apšaubīt šīs vērtības.

Uzkrājoties dzīves pieredzei, vecās vērtības tiek pārvērtētas un pārveidotas, lai veidotos jaunas vērtības. Vienas vērtības tiek atmestas, citas integrētas. Vērtības mainās, mainoties sabiedrībai, tāpēc indivīdiem ir vajadzīgas prasmes noskaidrot, kādas tieši ir viņu pašu vērtības. Viņiem jāprecizē savas vērtības.

Ir izšķirami vairāki vecuma posmi atkarībā no tā, kas motivē cilvēka attieksmi un rīcību.

1. Pirmskonvenciālais posms (0–7): es to daru tāpēc, ka mani vecāki tā saka; Jo tā darot, es saņemšu atzinību / dāvanu utt.

2. Konvenciālais posms (7.-10.): Es to daru tāpēc, ka es jums labāk patikšu kā saistībā ar vienaudžiem, tā vecākiem un skolotājiem; Jo tas ir likums, un man tas tā ir jādara.

3. Pēckonvenciālais posms (18+): es to daru, jo taisnīgums to prasa; jo tas ir labs cilvēcei.

A. Darba ētika

Darba ētika nozīmē saistības, precizitāti, taisnīgumu, sirsnību, dalīšanos, palīdzību, neatkarību, atbildību, pazemību un lepnumu. Bērniem jāiemācas saskatīt, ka katrai darbībai ir sekas – labas vai sliktas. Piedāvājot bērnam palīdzību, ir jāsauglabā viņam piešķirtā neatkarība izvēlēties vai noraidīt palīdzību. Ir svarīgi, ka bērni apjauš savas tiesības kontrolēt situāciju, pieņemt svarīgus lēmumus, tajā pat laikā viņi saprot visu savstarpējo saistību un to, ka viņu rīcība ietekmē ne tikai viņus pašus, bet arī citus, par ko arī ir atbildīgi.

B. Vecāku un skolotāju asociācija

Vecākiem ne tikai regulāri jāapmeklē vecāku un skolotāju sapulces un jāapspriežas ar skolotājiem, - viņu klātbūtne vēlama dažādās skolu programmās. Viņi var būt kā profesionāli tiesneši konkursos, lektori utt., ir svarīgi, ka viņi dalās savās prasmēs ar skolu. Vecāki var brīvprātīgi aizstāt skolotājus atvaļinājumā, dot ieguldījumu skolas labklājības projektos, piemēram, brīvprātīgi piedalās tādās aktivitātēs kā sporta dienas un braucieni ekskursijās utt..

Pieaugušo sadarbības attiecības ar skolu ir ne tikai abpusēji izdevīgas, bet arī ļauj skolai uzņemt iniciatīvas sabiedrībā, ko tā citādi nekad nebūtu varējusi darīt. Bez tam tas ļauj skolai kalpot kā

sociālo pārmaiņu instrumentam. Skola var iesaistīties kopienas projektos, piemēram, pieņemt apkaimes kopienu, atverot profesionālos centrus un vadot darbnīcas sabiedrībā, organizējot veselības pārbaudes un lasītprasmes projektus (katrs no tiem māca vienu) pieaugušajiem. Šie projekti bērniem nodrošina reto saskarsmes iespēju ar cilvēkiem, kuri nav līdzīgi viņiem, saprot viņu problēmas un realitāti, un jūt viņiem līdzī. Rūpes un dalīšanās attieksme ir mierīgas sabiedrības stūrakmens. Mājai un skolai būtu jānodrošina ne tikai vide, kas ir lielākas sociālās vides mikrokosms, bet tai vajadzētu būt iespējai arī izraisīt pārmaiņu dzirksteles sabiedrībā.

Vērtības caur partnerību

Vērtības un ētiku nekad nevar mācīt atsevišķi, bet tai jābūt skolas ideoloģijas, darbības un prakses neatņemamai daļai. Zināšanas, prasmes un attieksme, kas ir daļa no vērtībuzglītības procesa, jāuztver kā prasmes, nevis dogmatiski jāuzspiež skolēniem jebkurā brīdī.

1. Individuālās vērtības

Pašcieņa; Tolerance; Patiesība; Cilvēku un to atšķirību cienīšana; Atvērtība jaunām idejām un pārmaiņām; Līdzsvarotība; Līdzjūtība; Spēja piekļūt attiecīgajai informācijai un to izmantot; Rūpes un iejūtība; Atbildība; Jūtīgums pret nelabvēlīgiem apstākļiem (ekonomisko un sociālo fonu), invaliditāti utt.; Domu un darbības kontrole; Vides izpratne; Komunikācijas prasmes; Kritiskās domāšanas un problēmu risināšanas spējas; Pozitīva perspektīva; Līderības un lēmumu pieņemšanas spēja.

2. Klases vērtības

Nav diskriminācijas; Kooperatīvs darbs grupās; Cieņa vienam pret otru; Mierīga konfliktu atrisināšana; Daudzveidības atzīšana; Noteikumu un likumu ievērošana.

3. Skolas vērtībām

Skolas misija; Daudzveidīga un interesanta mācīšanas pedagoģija; Pieaugušie kā paraugi; Droša vide; Aktivitātes veicināšana starptautiskā izpratnē, piemēram, rūpes par daba vidi un

sabiedrības ilgtspēju; Personāla attīstības programmas; Vecāku un skolotāju partnerība; Rūpes un konsultācijas

4. Kopienas vērtības

Vadības iniciatīva; Sadarbība ar citām iestādēm; Partnerība ar citām skolām / organizācijām; Attieksmju problēmu risināšana.

Noslēguma domas

Mājas, skolas un kopienas partnerība ir būtiska - skolas ne tikai nodrošina mācīšanos klasē, bet tās darbība pārsniedz sociālo robežu. Tas, ka skolotāji un vecāki ir cilvēki, kuriem ir vislielākā ietekme bērna dzīvē, ir neapstrīdama realitāte. Vecāki ir dziļi iesaistīti savu bērnu attīstības procesā un šajā sakarā, faktiski, tiem ir jāveido nepārtraukta sadarbība ar skolu.

Ar sadarbība aicinājumu starp skolu un vecākiem šoreiz arī beigsim otro ieskatu vērtībizglītībā. Šoreiz tas bija konkrēts vērtībizglītības modelis. Nākošajā sarunā turpināsim pētījumus par citiem vērtībizglītības piedāvājumiem pasaulē.

Kristofera Dreikas *Dzīves Vērtību Izglītības* koncepts

Šodien turpināsim sarunu par *vērtībizglītību* un *Dzīves Vērtības Balstītu Izglītību*. Es lietoju abus terminus, taču tie nenozīmē vienu un to pašu: *Dzīves Vērtību Izglītība (DVI)* pretendē uz to, ka, piemēram, skolā vērtības tiek apgūtas ne tikai vērtībizglītības skolotāja vadītās īpašās vērtībizglītības stundās, bet kad arī akadēmisko mācību priekšmetu mācīšana tiek veikta vērtību kontekstā. Iepriekšējā sarunā, kā reiz, arī tika dots padoms, kā varētu realizēt *Dzīves Vērtību Izglītību* skolā, kur pat skolas fiziskā vide ir īpaši sakārtota, skolas visi darbinieki (skolotāji, administrācija, palīgpersonāls) un skolēnu vecāki mērķtiecīgi rada īpašu vērtībizglītojošu psiholoģisko un attiecību gaisotni.

Mūsu uzdevums šoreiz nav pētīt – noliegt vai atzīt kādu no iedalījumiem (skatīt grāmatiņas sākumā), bet iepazīties ar dažādām VBI skolām.

Šodien ieskatīsimies Kristofera Dreikas (Christopher Drake) UNESCO atbalstīto *Dzīves Vērtību Izglītības (Living Values Education -LVE)* konceptā. Kristoferam pirmo reizi uzdūros vairāk nekā pirms gadiem 15. Jau 1997 gadā viņš izdod materiālus vērtībuzglītības entuziastiem. Tie gūst lielu popularitāti izglītotāju vidū un jau pirmajā gadā tos aprobē vairāk nekā 40 zemēs. Mācīb līdzekļi gadu gaitā tiek papildināti ar jaunām atziņām, jauniem, pieredzē gūtiem, pārbaudītiem materiāliem. 2004. gadā tiek nodibināta Starptautiska Dzīves Vērtību asociācija (reģistrēta Šveicē), kuras prezidents bija Kristofers. Asociācija aktīvi popularizē Kristofera iesākto DVI popularizēšanas darbu. Asociācijas mājas lapā piedāvātie materiāli ir pieejami jebkuram bezmaksas lejuplādēs. Te ir arī valodas izvēles lodziņš, tā kā ir iespēja uzreiz lasīt tekstu tulkojumus latviski. Mājas lapā rodami stāsti par DVI izmantošanu dažādās valstīs: Anglijā, Dienvidāfrikā, ASV, Turcijā, Kanādā, Ķīnā, Kenijā, Taizemē, Bolīvijā, Francijā, Ēģiptē, Paragvajā, Vjetnamā, Brazīlijā u.c.

DVI koncepcija balstās uz divpadsmit vispārcilvēciskām vērtībām: Mieru, Cieņu, Sadarbību, Brīvību, Laimi, Godīgumu, Pazemību, Mīlestību, Atbildību, Vienkāršību, Iecietību un Vienotību. Koncepcijā tiek uzsvērta skolas kā vienotas, mērķtiecīgas komandas (kopienas veidošana) veidošanas nozīmīgums, arī vides nozīme. DVI, kā redzēsim, tiek realizēta, rosinot skolēnus vērtībām ar dažādiem mākslas paņēmieniem: dziesmu dziedāšanu, dejošanu, spēlēm, diskusijām. Koncepcijas ietvaros tiek organizētas nodarbības, kuras veicina pašcieņas un tolerances attīstību, palīdz bērniem un jauniešiem, mācīties uztvert, saprast pasauli un rīkoties tā, lai veicinātu mieru, taisnīgumu un harmonisku līdzāspastāvēšanu, daudzveidības respektēšanu.

Nav manos spēkos pārtulkot visus asociācijas izdevumus, bet, lai ieinteresētu Latvijas entuziastus, sniegšu ieskatu dažos mācību materiālos, kas sagatavoti dažādiem vecumiem un dažādām vērtībā. Vispirms piedāvāju ieskatīties grāmatiņā, kas domāta 3-7 gadus vecu bērnu aktivitātēm *Miera vērtības nodarbībās. (Dzīvās vērtības izglītības aktivitātes 3-7 gadu vecuma bērniem.)* Grāmatiņas sākumā tiek sniegtas vispārīgas norādes. Pēc tam - konkrētu nodarbību paraugi. Mēs aplūkosim tikai divu nodarbību aprakstu.

Vispārīgas norādes

Dzīves Vērtībās Balstīta atmosfēra - Jūtos mīlēts, novērtēts, cienīts, saprasts un drošs

Bērni vislabāk mācās no piemēra un viss uzņēmīgāki ir tad, kad kaut kas tiek piedzīvots kopīgi. Ir svarīgi izveidot uz vērtībām balstītu atmosfēru. Tā veicina mācīšanos, jo attiecības, kuru pamatā ir uzticēšanās, rūpes un cieņa, pozitīvi ietekmē motivāciju, radošumu un afektīvo un kognitīvo attīstību.

"Uz Dzīves Vērtībām Balstītas atmosfēras" radīšana ir pirmais solis DVI. DVI pedagogu darbnīcu laikā pedagogiem tiek lūgts pārrunāt kvalitatīvas mācību metodes, kas ļauj bērniem justies mīlētiem, cienītiem, novērtētiem, saprastiem un drošiem. Kāpēc šīs piecas jūtas? Izglītības semināros par mīlestību runā reti. Tomēr vai tā nav mīlestība un cieņa, ko mēs visi vēlamies kā cilvēki? Kurš nevēlas, lai viņu novērtē, saprot un pasargā? Kas notiek ar mācību procesā, kad jūtamies mīlēti, novērtēti un cienīti? Kas notiek mūsu attiecībās ar pedagogiem, kuri klasē rada atbalstošu, drošu vidi?

Mācīšanās ir produktīvāka uz vērtībām balstītā atmosfērā

Patiesa mācīšanās un motivācija to darīt, atdzīvojas uz vērtībām balstītā atmosfērā, kur pedagogi var brīvi pieskaņoties savām vērtībām, modelēt mācīšanās mīlestību. Vienmēr veiksmīga mācīšana notiks, ja valda vērtībām balstīta atmosfēra. Vērtību pedagogam jābūt arī labam skolotājam.

Vērtību modelēšana no iekšpuses

LVE darbnīcās pedagogiem tiek lūgts pārdomāt savas dzīves vērtības un noteikt, kuras viņiem ir vissvarīgākās. Citā sesijā viņiem tiek lūgts dalīties ar kvalitatīvām mācību metodēm, kuras viņi var izmantot, lai izveidotu vēlamo klases klimatu.

Pieaugušo vērtību modelēšana ir būtisks elements vērtību izglītībā. Skolēnus interesē pedagogi, kuriem ir vēlme darīt kaut ko pozitīvu pasaulē un kuri arī dzīvo savās vērtībās, un, visticamāk, noraidīs vērtību izglītību, ja viņiem šķitīs, ka skolotāji tās nerealizē. Vērtību mācīšana prasa no pedagogiem vēlmi būt paraugam un cienīt visus. Tas nenozīmē, ka mums jābūt perfektiem, lai mācītu DVI, tas prasa personīgu apņemšanos "dzīvot" tajā vērtībās, kuras mēs vēlētos redzēt citos, un vēlmi būt gādīgiem, cieņpilniem un nevardarbīgiem.

Prasmes uz vērtībām balstītas atmosfēras radīšanai

Izrādi interesi un cieņu pret skolēniem, vienlaikus norādot uz viņu labām īpašībām, veidojot skolēnos spēju analizēt savu uzvedību, akadēmiskās prasmes; attīstīt pozitīvu pašnovērtējumu un iekšēju motivāciju. Šajā pieejā galvenā uzmanība tiek pievērsta cilvēku savstarpējām attiecībām, uzmanība pret skolēna spēju uztvert un viņa vajadzībām.

Uz vērtībām balstītas atmosfēras radīšana ietver *aktīvu klausīšanos* (uzklausot skolēnu); *kopīgu noteikumu izstrādi*; *klusos signālus*, kas rada klusumu, uzmanību, miera vai cieņas sajūtu; *konfliktu risināšanu* un uz *vērtībām balstītu disciplīnu*. *Aktīva klausīšanās* ir noderīga kā atzinības metode neatsaucīgiem, ciniskiem vai "negatīvi" noskaņotiem bērniem.

Ja jūs DVI īstenojat neatkarīgi no citiem, tad var būt vieglāk koncentrēties uz vērtībām, kas vislabāk iekļaujas jūsu mācību programmā. Domājiet par vērtībām jūsu disciplīnā, par iespējām te vai citur izraisīt interesantas diskusijas, lai palīdzētu skolniekiem saskatīt vērtību atšķirības.

Balstieties uz savas kultūras vērtībām

Ko un kā darīt jābalstās uz skolotāju un vecāku idejām, kā kopā ar bērniem var dažādos veidos, piedzīvot un izpētīt vērtības. Šis materiāls ir paredzēts kā stimul. Pielāgojiet tos savai skolēnu grupai. Izmantojiet savus resursus un radošumu. Lai ilustrētu vērtības, ņemiet stāstus, dziesmas un spēles no savas kultūras un kultūrām savā valstī un tās apkārtnē. Izmantojiet viegli pieejamus materiālus. Izmantojiet savu radošumu, prasmes un zināšanas, lai realizētu uz vērtībām balstītu izglītību.

Iekļaujiet dažādas dziesmas. Palūdziet bērniem izveidot pašiem savas lugas un dziesmas, zīmēt. Aiciniet vecvecākus stāstīt tradicionālās pasakas un mācīt senās mūzikas formas.

Lūdzu, sāciet ar *Miera* vērtību!

Jauniešus bieži uztrauc miers - pat tik jaunā vecumā! Sākot nodarbības, lūdziet bērnus iztēloties mierīgu pasauli. Tas ļauj bērniem ielūkoties sevī un izpētīt, kāda būtu viņu pasaules izjūta. Pēc vi-

zualizācijas, lūdziet izteikt savas idejas kā mutiski un mākslinieciski – sacerot stāstus, taisot lelles un spēlējot teātri. Nodarbības ar *klusuma* vingrinājumiem un mākslu ļauj bērniem personīgi izpētīt *mieru* pirms risināt konfliktu situācijas. Diskusijas šajās nodarbībās palīdz veidot izpratni par citiem un ļauj uzlabot komunikācijas prasmes.

Cik Dzīves Vērtības Izglītības aktivitāšu jūs man ieteiktu veikt katru nedēļu?

Mūsu pētījumi rāda, ka pedagogiem, kuri strādā ar trīs līdz septiņgadīgiem bērniem, ir lieliski rezultāti, ja nedēļā veic vismaz trīs nodarbības *Dzīves Vērtības Izglītības* jomā un pārējās nodarbības veic vērtību kontekstā. Bērniem ir vieglāk realizēt pozitīvu uzvedību rotaļu laukumā, ja arī citas klases īsteno DVI līdzīgu tēmu ietvaros. Jāintegrē vērtības mācību programmās, diskusijās, sociālajā mijiedarbībā un rotaļu laukumos.

Dziediet. Sāciet vai beidziet nodarbību ar dziesmu. Kopā ar bērniem dziediet dziesmas par vērtības tēmu, iekļaujiet dziesmas, kurās apdziedāts Miers, Cieņa un Mīlestība.

Klusuma vingrinājumi. Veiciet vingrinājumu "klusums" vienu reizi dienā.

Aplā laiks. Aplā laiku nodrošiniet katru dienu vai, ja tas nav iespējams, vienu vai divas reizes nedēļā, - tas ir lielisks veids uz vērtībām balstītas atmosfēras radīšanā. Bērni var sēdēt lokā. Pajautājiet: kā šodien viņi jūtas vai ar ko lepojas. Palūdziet viņiem pastāstīt, kā viņi kādam izrādījuši mīlestību vai mieru. Konstatējiet kopīgo. Nodarbības ir bērniem piemērots laiks, lai dalītos jebkādas bažas un iesaistītos grupu problēmu risināšanā. Pielāgojiet valodas līmeni dažādiem vecumiem. Tas ir īpaši svarīgi šim vecuma diapazonam, jo valoda un norādījumi trīs gadus vecam bērnam ir vienkāršāki un konkrētāki nekā septiņgadīgam. Dažas aktivitātes var pielāgot divu gadu vecumam.

Sapulces un dziesmas. Ja visa skola kādu laiku pēta vienu un to pašu vērtību, īsa sapulce bieži ir lielisks veids, kā sākt vai beigt izdzīvot kādu vērtību. Te dažādu klašu bērni pēc kārtas varētu atrādīt skečus, nodziedāt kādu dziesmu. To, vai ko citu šajā reizē var darīt arī skolotājs, direktors.

Vai ir ieteicama vērtību vienību secība? Mēs iesakām *Miera* tēmu atbalstīt ar tādām vērtībām kā *cieņa, mīlestība un iecietība*. No-

darbības, ja to kontekstā rodamas vērtības *miers un cieņa*, ietver vērtīgas iekšpersonālas un starppersonālas sociālās prasmes. Šo nodarbību laikā attīstīties iemaņas mierīgi risināt konfliktus.

Vai man ir jāveic visvisādas darbības? Nē. Kaut arī ir labi iekļaut dažādas aktivitātes, pedagogi var izvēlēties kādas veikt. Tās jāpielāgo savam personīgajam stilam, skolēnu vajadzībām, kultūrai un konkrētajam uzstādījumam.

Dalieties savās vērtībās ar pasauli! Pieaugušie un bērni, kas realizē DVI, tiek aicināti dalīties pieredzē. Jūs varat dalīties savās aktivitātēs un pieredzē ar citiem pedagogiem visā pasaulē, izmantojot vietni Living Values Education. Apmeklējiet www.livingvalues.net. Vai arī nosūtiet savu ieguldījumu [content@livingvalues.net!](mailto:content@livingvalues.net)

Nodarbība: Vērtība MIERS

Vispārēji ieteikumi

Aktivitātes, šīs vērtības kontekstā, rada iespēju bērniem izmantot iztēli, domājot par to, kāda būtu mierīga pasaule, spēlējoties ar miera marionetēm, kontrastējot mieru un vardarbību, papildot sevi ar miera sajūtu un apgūstot konfliktu risināšanas iemaņas. Sākot ar šo vērtību, bērni var veidot iekšpersonālas un starppersonālas prasmes, kas veicina uz vērtībām balstītu atmosfēru. Viņu konflikta risināšanas prasmes drīz atvieglos pedagoga dzīvi!

Lūdzu, katru dienu atskaņojiet dziesmu par *miera* tēmu kā nodarbības sākumā tā beigās. Dziesmu atskaņošana un dziedāšana veido kopības sajūtu.

Palūdziet bērniem dalīties savās domās un pieredzē. Ar ļoti maziem bērniem, iespējams, vēlēsities izmantot rokas lelles. Piecus līdz septiņus gadus veciem bērniem pedagogs var izvēlēties dažus vārdus un teikumus, kurus izmantot kā saturu lasīšanai, pareizrakstībai un rakstīšanai. Skolēni var uzzīmēt vai sastādīt īsus stāstus par tēmu.

Miera pārdomu tēmas vai kristalizācijas punkti – punkts, kā bagātināma, attīstāma frāzē:

- ◆ Iekšpusē valda *miers*.
- ◆ *Miers* ir ar labām sajūtām manī.
- ◆ *Miers* ir drošības sajūta.

- ♦ *Miers* ir tad, kad cilvēki satiekas un nestrīdas, nekaujas.
- ♦ Miers ir pozitīvas domas par sevi un citiem.
- ♦ Miers sākas katrā no mums.

Miera mērīšana un mērķi

Iepriekš minētos *punktu* paraugus var izmantot, lai palīdzētu definēt *Miera* vērtību.

Nodarbības veidojiet tā:

- Lai bērni varētu viegli nomierināties, organizējiet *klusumu* (vienu minūti).
- Ļaujiet bērniem izbaudīt *klusumu un mieru*.
- Palīdziet bērniem koncentrēties.
- Mākslinieciski paust *mieru*.
- Piepūšiet balonus un dalieties mierīgās domā, sūtot tās kopā ar balonu biedram.
- Dziedat dziesmu par mieru.

Palieliniet zināšanas par mieru.

Nodarbības veidojiet tā:

- Aicinot iedomāties mierīgu pasauli. Aiciniet aprakstīt iztēloto *miera* pasauli vārdiem un / vai uzzīmēt, kā tas izskatās, kādas ir sajūtas.
- Kā spēli ar *miera* lellēm, īstenojot mierīgu mijiedarbību.
- Kā sarunu par vienu vai vairākiem *Miera* punktiem (iepriekš minētiem).
- Veicinot katra dabīgu atvēršanos labestībai.

Veidojiet emocionālās prasmes attiecībā uz pašu jūtām.

Nodarbības veidojiet tā:

- Lai saprastu, ka mēs visi jūtamies skumji vai sāpināti, kad citi ir ļauni.
- Lai saprastu, ka skumjas, sāpīgums vai bailes var būt dusmas.
- Lai varētu dalīties un arī klausīties, kā citi dalās savās jūtās par *mieru*.
- Lai skanētu stāsti par dažādiem veidiem, kā nedarīt citiem pāri.
- Ar vārdiem un / vai zīmējumiem identificējot to, ko viņi dara un kas nepatīk citiem.

- Ar vārdiem un / vai zīmējumiem nosakot, kādas lietas bērni var darīt.
- Lai spētu, konfliktu risināšanas laikā, uzklaut citus un atkārtot viņu teikto galvenās frāzes.

Mierīga pasaule

Sākot pirmo nodarbību par *mieru*, skolotājs var nospēlēt dziesmu, kurā ievīta miera tēma vai atskaņot mierīgu, bet priecīgu mūziku.

Sakiet: "Nākamo nedēļu laikā mēs uzzināsim par kaut ko ļoti svarīgu. Mēs uzzināsim par mieru."

Apspriediet:

- Kurš var ko pastāstīt par mieru?
- Kas ir miers?
- Kāds ir miers?
- Ko nozīmē mierīga pasaule?

Atzīstiet visas atbildes par pareizām un pateicieties bērniem par dalīšanos.

Dalieties un pārrunājiet šādus Miera pārdomu punktus.

- Iekšpusē valda miers.
- Miers mūsos raisa labas sajūtas.
- Miers ir tad, kad cilvēki satiekas un nestrīdas, nekaujas.

Iztēles vingrinājums:

"Katrs no jums ir gudrs. Interesanti ir tas, ka katrs bērns zina, kas ir *miers*. Šodien iztēlosimies mierīgu pasauli. Bet, lai to izdarītu, dažas minūtes ir jābūt mierīgiem. Apsēžaties tā, lai jums būtu ērti, nekustiniet savu ķermeni, lai tas ir mierā. ... Iedomājieties pasauli, kurā cilvēki patīk viens otram un ļoti labi sadzīvo – nestrīdas, nekaujas. Valda miers. Un iedomājieties vienā no pilsētām skaistu dārzu ar kokiem un ziediem. ... Dārzā ir ļoti jauki, zāle ir mīksta, un jūs varat dzirdēt putnu dziedāšanu. ... Jūs vērojat, kā putni lēnām lido debesīs. ... valda drošības un mierīguma sajūta. ... Tuvumā ir neliels dīķis ar lēni peldošām zelta zivtiņām. ... Jūs skatāties zivis. ... viņas peld lēni un mierīgi. ... Tagad domās iedomājieties šūpoles (vai šūpuļtīklu; ko vien bērni pazīst). ... Jūs sēžat šūpolēs. ... Tagad jūs ieraugāt nā-

kam jums mīļi cilvēku un jūs esat priecīgi viņu redzot. ... Šis cilvēks ir ļoti mierīgs. ... un sāk tevi lēni, lēni iešūpot. ... Jums patīk skatīties uz skaisto dārzu no augšas. ...

Tagad izkāpiet no šūpolēm, jūtoties mierīgs, atgriezieties klases telpā. ... "

Palūdziet bērniem dalīties pieredzē. Apstipriniet viņu atbildes.

Darbība

Palūdziet bērniem uzzīmēt to, ko viņi redzēja domās. Piemēram, viņi varētu uzzīmēt ziedu vai zivi.

Dziediet miera dziesmu

Visā pasaulē ir daudz bērnu dziesmu par mieru dažādās valodās. Izvēlieties kādu no iecienītākajām. Vai arī paši radiet dziesmu ar vienkāršu melodiju un vārdiem (piemērs nodarbības beigās). Bērniem ļoti patīk dziedāt. Katru dienu dziediet *miera* dziesmu. Pedagoģu zināšanai: visas šīs grāmatas dziesmas var bez maksas lejupielādēt vietnē www.livingvalues.net.

Dziesma:

Es esmu mierīga zvaigzne

Es esmu mierīga zvaigzne, es esmu, es esmu mierīga zvaigzne, es esmu, Kad mēs kopā ko darām, Kad mēs dalāmies, Mēs esam mierīgas zvaigznes, mēs esam! (Atkārtot)

Nodarbība: Miera zvaigznes

Pedagoģa sagatavošanās: izveidojiet *Miera* zvaigzni no zila, dzeltena vai rozā krāsas papīra - vai jebkuras citas krāsas, kas simbolizē *mieru* jūsu kultūrā. (Izmantojiet biezu papīru vai salīmējiet kopā vairākus gabalus, lai tas būtu biežāks.) Apkaisiet zvaigzni ar spīdumiem vai izrotājiet to citādā veidā. Varbūt iezīmējiet tajā sejas vaibstus un izmantojiet *Miera zvaigzni* kā lelli. Sāciet ar *miera* dziesmu, kuru klase dziedāja 1. nodarbībā.

Nolasiet bērniem stāstu par zvaigznēm:

Zvaigžņu stāsts

Kādreiz bija jauka, gaiša, mirdzoša Miera Zvaigžņu ģimene. Ģimenes galvenā zvaigzne bija smaidīgā Saules zvaigzne. Viņa bija

Ļoti īpaša zvaigzne. Viņa ļoti mīlēja visas pārējās zvaigznes un sūtīja tām mīļus gaismas starus. Zvaigznēm tas ļoti patika, tās bija mierīgas un laimīgas. Saules zvaigzne bija priecīga, ka visi ir laimīgi, un viņa smaidīja dienu un nakti. Viņa mīlēja skatīties uz saviem Miera Zvaigžņu bērniem.

Zemes bērni bija gandarīti, ka visas zvaigznes bija laimīgas - viņiem patika skatīties uz zvaigznēm un redzēt, kā tās mirdz. Zemes bērniem patika redzēt, kā Zvaigžņu bērni spēlējas savā starpā, dažreiz šaujoties pa debesīm. Dažreiz zvaigznes spēlējās ar Zemes bērniem!

Kādu dienu draudzīgās zvaigznes debesīs redzēja, kā divi Zemes bērni cīnās savā starpā. "Ak," viena no Miera zvaigznēm sacīja otrai: "Ejam ātri un palīdzam šiem diviem bērniem, pirms viņi savaino viens otru!" Zvaigznes zibenīgi traucās pie abiem bērniem, sūtot viņiem miera un draudzīgas starus. Zvaigznes ar stariem kutināja bērnu degunus, liekot tiem smieties. Drosmīgā zvaigzne sekoja notikumiem uz Zemes, un, būdama bezbailīga, arī lidoja pie bērniem. Drosmīgā zvaigzne teica: "Mani sauc par visdrosmīgāko zvaigzni Zvaigžņu ģimenē, jo es nekad ne ar vienu nestrīdos un necīnos. Nestrīdēties un kauties ir visdrosmīgākā rīcība.

Pa to laiku Mīlošā zvaigzne un Smejošā zvaigzne koncentrēja savus spožos starus uz bērniem, līdz bērni dusmas aizmirsa. Notikums atvilināja arī lielā Palīga zvaigzni un Pacientu zvaigzni. "Bērni," sacīja Palīgzvaigzne, "vai nav jauki, kā visas šīs zvaigznes ir nokritušas uz Zemes, lai jums palīdzētu? Vēlaties, es atklāšu noslēpumu?" "Jā, jā!" iesaucās bērni. "Lielākais noslēpums," sacīja Palīgzvaigzne, "ir *pacietība*. Paskaties uz Pacietības zvaigzni! Nekas viņu nevar sarūgtināt. Viņa vienmēr ir pacietīga pret citiem. Visi viņu mīl, tāpēc viņa arī atlidoja pie jums". "Tas ir pareizi," sacīja Piesardzīgā zvaigzne. "Ja jūs esat uzmanīgi pret citiem, izturaties ar cieņu, jūs viņus neievainosiet un nesāpināsiet." Gandrīz visi Zvaigžņu bērni bija ieradušies uz Zemes, un arī daudzi Zemes bērni pievienojās notiekošajam. "Mēs vēlamies būt līdzīgi zvaigznēm," sauca Zemes bērni. Tad pēkšņi debesīs visi pamanīja ko spilgtu. Tā bija Spilgtā zvaigzne kopā ar Laimīgo zvaigzni un Zvaigzni, kas vienmēr smējās. Spilgtā zvaigzne apstaroja bērnus un Smieklu zvaigznei bija tik smieklīgi smieklī, ka bērni vienkārši nespēja nesmieties līdz. "Labi pavadīsim laiku!" dziedāja Laimīgā zvaigzne un viņi sāka spēlēt un dziedāt.

Zvaigznes atnesa gardumus. Tā bija labākā ballīte, kādu kāds varēja iedomāties. Visi bija laimīgi. Viņi dejoja, spēlējās, ēda un smējās. "Šī ir visu laiku labākā ballīte!" visi piekrita. Vispārējā kņadā neviens nebija pamanījis atlidojam Kluso zvaigzni. Ieraudzījuši to visi aplusa. Klusā zvaigzne klusi un mīļi pavēstīja, ka to ir atsūtījusi Lielā Saules zvaigzne, lai aicinātu visus doties mājās. Arī bērni uz Zemes gatavi doties uz savām mājām. Miera zvaigznēm bērniem klusi sacīja: „Ziniet, mēs vienmēr esam ar jums - pat dienā, kad jūs mūs nevarat redzēt. Iedomājieties mūs un jūs sajūtīsiet mūsu mīlestības un miera starus.”

Nu zvaigžņu bērni, spoži starojot lidoja atpakaļ pie lielās Saules zvaigznes. Tas bija jauks skats. Miera zvaigzne aizlidojot, sūtīja spožus starus un mīļas domas Zemes bērniem. Citas zvaigznes pievienojās - Pacietīgā zvaigzne sūtīja pacietību, Smieklu zvaigzne priecīgi smējās, Klusā zvaigzne raidīja maigus, klusuma starus, Mīlošā zvaigzne sūtīja daudz un daudz mīļu domu. Bērni uz Zemes priecīgi vēroja un māja zvaigznēm: "Drīz atgriezieties," viņi sauca dodoties uz savām Zemes mājām...

Kā jūs domājat? - vai bērni un Miera zvaigzne vēl kādreiz satikās? Vai arī mēs varam kļūt tikpat mierīgi, laimīgi un mīloši kā Zvaigžņu bērni?

Kad esat pabeidzis lasīšanu, uzaiciniet bērnus dažus mirkļus kļūt par Miera zvaigzni. ..."Atslābiniet ķermeni un sēdiet mierīgi. ... Sēdiet klusi, spoži spīdot, starojiet mieru visapkārt sev, saviem mīļajiem un pasaulei! ... jūs esat skaistas zvaigznes, kad mirdzat klusumā un mierā, un telpa piepildās ar mīlestību. ... ”

Apspriediet "Zvaigžņu stāstu":

- Kādi bija daži zvaigžņu nosaukumi?
- Kāpēc Miera zvaigzne nomierinājās?
- Ko Drosmīgā zvaigzne teica, ka tā bija visdrosmīgākā rīcība? (Nevis cīnoties vai strīdoties.)
- Kā jūtas zvaigznes, kad bērni tās attēlo?

Darbība

Aiciniet bērnus izkrāsot vai uzzīmēt "Zvaigžņu stāstu". Sešus un septiņus gadus veci bērni var savam attēlam pievienot pāris teikumus.

Noslēdziet nodarbību to pašu miera dziesmu, kuru dziedājat pirmajā *Miera* stundā.

Nākošajā sarunā par pedagoģiju ieskatīsimies citu vecumu grupām domātajās grāmatīņās.

Nodarbība: Cieņa

Kā redzam, šie materiāli par *Dzīves Vērtību Izglītību* (DVI) vairāk var noderēt tieši pedagogiem. Turpināsim iepazīšanos ar DVI asociācijas materiāliem (*Living Values Education, Activities for Children Ages 8-14, Book 1 Unit Two: Respect*). Pagājušo reizi beidzām ar ieskatu pirmskolas bērnu vērtībizglītības stundā par vērtību "miers". Šoreiz ielūkosimies divām vecumu grupām domātos materiālos. Katrai vecuma grupai es izvēlējos pa vienai stundai atšķirīgām vērtībām – *cieņas* un *tolerances*.

Abu stundu ievados dotas vispārīgas norādes.

Vispārējas norādes "Cieņas" nodarbībām

Vērtību nodarbību sāciet ar dziesmu. Varat nodziedāt kādu tradicionālu dziesmu, kas būtu attiecināma uz šo tēmu.

Skolēni var izveidot paši savu *Pārdomu punktu* vai izteicienu sarakstu (parunas, sakāmvārdi, vēlējumi un tamlīdzīgi). Vispirms jāatzīst sevi kā vērtību pašu par sevi - jāsāk ar cieņu pret sevi.

- Pašcieņa ir pazīt sevi.
- Cieņa ir zināt, ka esmu unikāls un vērtīgs.
- Cieņa ir zināt, ka esmu mīļš un spējīgs.
- Cieņa ir citu uzklaustīšana.
- Cieņa ir arī zināt, ka citi ir vērtīgi.
- Cieņa pret sevi vairo pašpārliecinātību.
- Kad mēs cienām sevi, ir viegli cienīt citus.
- Tie, kas ciena citus, saņems cieņu arī sev.
- Ikvienam pasaulē ir tiesības dzīvot cieņā.

Cieņas izpēte

- Jāspēj apspriest *Cieņas* vērtību.

- Noteikt gadījumus, kad skolēni izjūt cieņu pret sevi.
- Noteikt sešas sevi raksturojošas īpašības.
- Identificēt pozitīvos un negatīvos pašizteiksmes piemērus un ar kādām jūtām tās ir saistītas.
- Drīkst kļūdīties.
- Piedalīties grupas stāstu spēlē, lai iegūtu lielāku izpratni par cieņu un necieņu.
- Piedalīties diskusijā par jūtām, kas rodas cilvēkam, izrādot cieņu vai necieņu.
- Noteikt, kādā veidā cilvēki izrāda cieņu un necieņu.
- Uzrakstīt dažus padomus par to, kā cilvēkiem vajadzētu izturēties vienam pret otru.
- Iemācīties vairākas apsveikumu vai pieklājīgas frāzes citās valodās.
- Aprakstīt veidus, kā izrādīt cieņu pret pieaugušajiem.
- Uzrakstīt stāstu vai uzzīmēt karikatūru par cieņas izrādīšanu videi.
- Noteikt īpašības, kas skolēniem patīk citos.
- Uzrakstīt vienu pozitīvu īpašību katram skolēnam, kurš piedalās aktivitātēs.
- Konflikta risināšanas laikā saglabāt cieņpilnu izturēšanos.
- Attīstīt problēmu risināšanas prasmes.
- Skolēniem no 10 gadu vecuma aizpildīt tukšās vietas problēmu risināšanas komunikācijas prasmē: "Es jūtu ....., kad tu .....tāpēc, ka ....."
- Izrādīt cieņu citiem, klausoties viņu runu. Demonstrēt spēju uzklaut citus diskusijas laikā.
- Cienīt citus, uzklautot un uzdodot cieņpilnus jautājumus arī tad, kad viedokļi atšķiras.
- Saprast, ka katrs cilvēks var radīt pozitīvas pārmaiņas attiecībās.

Nodarbība norise

Cieņa, necieņa un īpašības

Sākat ar dziesmu par *cieņu*. Paskaidrojiet skolēniem, ka tu-vāko nedēļu laikā, klasē būs *cieņas* izpēte.

Apspriediet: Kurš var man pastāstīt par cieņu? Kāpēc cieņa ir svarīga?

Piemērs Darbībai:

Palūdziet sešus skolēnus iznākt klases priekšā un nostāties rindā. Iedodiet zīmuli pirmajam skolēnam un palūdziet viņam to pasniegt nākamajam skolniekam rindā utt. Pēc tam atkārtoti iedodiet zīmuli pirmajam skolēnam un palūdziet visiem skolniekiem rindā, lai tie to viens otram pasniegtu ar cieņu. Un trešajā reizē palūdziet, lai tie to pašu dara, izrādot necieņu.

Jautājumi: Vai zīmuļa izsniegšanas veids bija atšķirīgs? Kas bija savādāk? Kā jūs jutāties, kad zīmuli iedeva ar cieņu? Kā jūs jutāties, kad zīmuli deva ar necieņu? Kā jums patika vislabāk?

Vai jūs domājat, ka visi cilvēki pasaulē dod priekšroku cieņai?

Apspriediet šādus divus *pārdomu* punktus: vispirms cieni sevi – uzzināsi savu vērtību. Cieņa nozīmē zināt, ka arī citi ir vērtīgi. Jautājiet: Kad jūs jūtaties labs pret sevi? Kad jūs izjūtat cieņu pret sevi?

Pieņemiet un apstipriniet (nenoliedziet) visas atbildes. Varat sākt ar sekojošo: "Šodien mēs domāsim par savām personiskajām īpašībām. Mēs visi ar kaut ko esam līdzīgi, bet tajā pašā laikā mūsu personība raksturojas ar daudzu unikālu īpašību kombināciju. Sāksim ar to, ka uzskaitīsim tās labas īpašības, kas cilvēkiem var būt."

Varat noorganizēt "prāta vētrās" par, piemēram, šādām personīgajām īpašībām: draudzīgs, lojāls, mīļš, jauks, laipns, gādīgs, līdzjūtīgs, radošs, maigs, asprātīgs, kooperatīvs, pārliecināts, pazemīgs, lojāls, uzticams, strādīgs, labestīgs, māksliniecisks, dāsns, ekonomisks, saprātīgs, jauks, mīlošs, gādīgs, pacietīgs, tolerants. Uzrakstiet kopā izveidoto īpašību sarakstu uz tāfeles.

Uzdodiet visai klasei šādus jautājumus: Kādas īpašības jums patīk jūsu draugos? Kādas īpašības jums patīk pieaugušajos? Padomājiet par kādu, kuru jūs apbrīnojat. Kādas īpašības jūs apbrīnojat šajā personā? Kas ir tavi varoņi? Jūs varat domāt par reāliem cilvēkiem vai personāžiem karikatūrās vai filmās. Kādas pozitīvas īpašības viņiem piemīt, kuras jums patīk?

Refleksija

Sakiet: "Tagad, lūdzu, padomājiet par reizēm, kad jūs jutāties tiešām labi. Kādas tobrīd bija sajūtas? Vienkārši uzrakstiet vienu rin-

diņu. (Dodiet skolēniem vairākas minūtes). Palīdziet, dodot piemērus: Atceraties laiku, kad jūs palīdzējāt kādam, kādas tad bija sajūtas. Atceraties laiku, kad atgriezāt kādam viņa pazaudētu lietu. Veidojiet sarakstu gadījumiem, kad jūsu draugos (pieaugušajos), jums ir kaut kas patīcis (Dodiet trīs līdz četras minūtes). Sakiet: "Ir teikts, ka jebkura kvalitāte, kuru jūs apbrīnojat, ir arī jūsu. Tas nozīmē, ka jūs tikko uzrakstījāt savu īpašību sarakstu. Lūdzu, pierakstiet sešas īpašības, kas jums ir vissvarīgākās.

Apspriediet pārdomu punktus:

- Daļu no manas pašcieņas veido savu īpašību zināšana.
- Cienīt sevi nozīmē zināt to, ka esi unikāls un vērtīgs.

Uzdodiet skolēniem uzzīmēt attēlus, kuros viņi jutušies cieņas pilni. Palūdziet viņiem pie attēlam pievienot sešas sevis raksturojošas īpašības, rakstot: "Es esmu .....

Aiciniet skolēnus uzzīmēt savu īpašību, savu vērtību simbolus.

Tolerance (ieciētība)

(Living Values Education Activities for Young Adults, Book 1 Unit 4. Tolerance)

Vispārējās norādes "tolerances" nodarbībām

Oksfordas vārdnīcā *tolerance* ir definēta kā "Spēja vai vēlme paciest dažādu viedokļu esamību vai uzvedību, ja tā arī nepatīk vai tam nepiekrīt." Random House koledžas vārdnīcā, *toleranci* definē kā "taisnīgu un objektīvu attieksmi pret tiem, kuru viedokļi, prakse, rase, reliģija, tautība vai tamlīdzīgi, atšķiras no paša viedokļa."

Ieciētība ir vērtība, kas ļauj dažādu kultūru cilvēkiem sadzīvo savstarpējas sapratnes un cieņas gaisotnē. 16. novembrī Apvienoto Nāciju Organizācija un daudzas dalībvalstis svin kā Starptautisko *ieciētības* dienu. Apvienoto Nāciju Organizācija ir apņēmusies stiprināt *ieciētību*, veicinot tautu savstarpējo sapratni par tautu kultūru dažādību. Šī prasība ir Nāciju hartas pamatā, kā arī Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas pamatā, un ir ļoti nozīmīgāka mūsdienās pieaugošā vardarbīga ekstrēmisma laikmetā.

1995. gada 16. novembrī UNESCO dalībvalstis pieņēma *ieciētības* principu deklarāciju. Cita starpā Deklarācija apstiprina, ka *ieciētība* nav ne indulgence, ne vienaldzība. Tā ir Pasaules kultūras, ļaunu izpausmes formu un veidu cieņa un novērtējums. *Tolerance* at-

zīst vispārējās cilvēktiesības un pamattiesības uz brīvību. Cilvēki dabiskā kārtā ir dažādi, tikai *tolerance* var nodrošināt jauktu kopienu izdzīvošanu pasaulē.

Lai gan šajā *tolerances* vērtībā galvenais ir viss iepriekš minētais, to var identificēt arī ar spēju izturēt grūtības vai kaut ko nepatīkamu.

Pētot dažādas kultūras, varbūt sākot nodarbību, ieskandiniet pētāmās tautas kultūrā rodamu dziesmu, melodiju. Dažiem skolēniem tās varētu patikt.

Pielaišanas/pieņemšanas refleksijas punkti:

- *Tolerance* ir atvērta atšķirībām.
- *Tolerance* atzīst individualitāti un daudzveidību. Tā noņem stereotipisku domāšanu, kas saistīta ar atšķirībām tautības, reliģijas vai tradīciju dēļ.
- *Tolerance* ir savstarpēja cieņa, izmantojot savstarpēju sapratni.
- *Tolerance* ir arī spēja stāties pretī sarežģītām situācijām.
- Caur sapratni un atvērtību, *tolerants* cilvēks piesaista citus, tos pieņemot, tā praktiski izrādot iecietību. Tā rezultātā attiecības uzplaukst.

Nodarbība

Neiecietība - tās sekas un iespējamā izcelsme

Atskaņojiet dziesmu par mieru vai mīlestību pret cilvēci.

Apspriediet/kopīgojiet

Izpētiet *ieciētības* jēdzienu, izmantojot jautājumus, veidojot diskusiju.

Informēt: *Tolerance* tiek definēta kā "taisnīga un objektīva attieksme pret tiem, kuru viedoklis, prakse, rase, reliģija, tautība vai tamlīdzīgi, atšķiras no tavas; *Tolerance* kā vērtība ir skaista, jo tā rosina izprast, cienīt un novērtēt citas kultūras, rases un tautības."

Arī par to, kas teikts augstāk, ka 1995. gada 16. novembrī UNESCO dalībvalstis pieņēma *ieciētības* principu deklarāciju. Cita starpā Deklarācija apstiprina, ka *ieciētība* ir cieņa pret Pasaules kultūras, izpausmes formu un veidu dažādību.

Lūdzu, ņemiet vērā šādus *pārdomu punktus*. Apspriediet tos šeit saistība ar zemāk minētajiem jautājumiem:

- *Tolerance* ir nosaukta par būtisku miera faktoru pasaulē, - kāds ir sakars mieram pasaulē ar *ieciētību*?
- Kā jūs domājat, kas notiktu pasaulē, ja visi cienītu citas reliģijas?
- Kā jūs domājat, kas notiktu pasaulē, ja visi cienītu citas kultūras un rases?

Miniet necieņas un rupjības piemērus diskriminācijā. Miniet nežēlīgus, necilvēcīgus un dzīvībai bīstamus piemērus diskriminācijā.

Mūsdienās pasaulē ir daudz piemēru *neieciētībai*. Miniet kādus no neseniem notikumiem vai gadījumiem no vēstures?

Izejot no konkrētā piemēra, jautājiet:

- Kādi faktori izraisīja šo konfliktu?
- Kādas ir bijušas šī konflikta sekas?
- Kādas ir materiālu izmaksas?
- Kādi ir cilvēku zaudējumi?

Izstāstiet piemēru, kad karš sācies *neieciētības* dēļ. Uzdodat tos pašus četrus jautājumus un vēl sekojošu jautājumu: Vai pastāv saistība starp personīgo mieru un *ieciētību*? Ja jā: kāda, jūsuprāt, tā varētu būt?

Apspriediet sekojošus *pārdomu punktus*:

Neieciētības sēkla ir bailes un neziņa.

Ieciētības sēkla ir mīlestība, kuru diedzē līdzietība un rūpes. Kad trūkst mīlestības, trūkst *ieciētības*.

Darbība

1. solis. Uzdodiet skolēniem izveidot mazas grupas pa četriem vai sešiem. Lūdziet izpētīt *neieciētības* izcelsmi. Skolēni varētu meklēt atbildes uz sekojošiem jautājumiem:

Kas radīja mītu (vai kā radās), ka dažas rases vai kultūras ir labākas par citām? Vai šiem cilvēkiem bija slēpti motīvi? Kādi bija argumenti, kas citus pārliecināja, ka ir pārāki? Atrodiet vienu vai vairākus piemērus vēsturē.

2. solis. Pajautājiet skolēniem, ko viņi vēlētos pateikt cilvēkiem, kuri radīja *neieciētību*.

3. solis. Aiciniet katru grupu īsi dalīties savos atklājumos un savos secinājumos par *neieciētības* izraisītājiem.

Noslēdziet ar refleksijas/fokusēšanas vingrinājumu.

Mājas darbs: lūdziet skolēnus noskatīties ziņas vai atrast rakstus par *ieciētības* un *neieciētības* piemēriem jaunākajos laikrakstos. Palū-

dziet atpazīt simbolus, bildes, dziesmas, stāstus un dzejoļus par *ieciētību*.

Ar ieskatu divu vecumu grupu vērtībizglītības nodarbību organizēšanā arī beigsim iepazīšanos ar DVI materiāliem. Nākamajā reizē iecerēts turpināt Vērtībās balstīta izglītība izpēti.

Vispārcilvēcisko vērtību izglītība

levads

Šajā sarunā iepazīsimies ar vēl vienu *vērtībizglītības* modeli, kuru pasaulē popularizē ESSE (European Sathya Sai Education Institute) – *Vispārcilvēcisko vērtību izglītību*. Tā vērtībizglītības sērijā būs pēdējā saruna.

Ar šo modeli pirmo reizi saskāros pirms daudziem gadiem (tas varētu būt 2001. gads), kad tiku uzaicināts piedalīties ESSE seminārā Tallinā. Mani šis modelis intuitīvi uzrunāja un Tallinai sekoja daudzi citi semināri, kursi, kurus cītīgi apmeklēju. Teiksiet: atkal Indija! Kā jau reiz rakstīju, tā nu ir pasaulē iekārtojies, ka dziļāko garīgo mācību saknes rodamas Indijā. Ko darīt? – vai būt augstprātīgam Rietumniekam, vai tomēr ieskatīties tur rodamā. Mūsu pašu senatnes pētnieki ne reti uzsver, ka mūsu tauta senatnē ir bijusi saistīta ar Indiju – tātad, varētu būt, ka ir kaut kāda dziļāka rakstura motivācija tam, lai interesētos par turienes garīgajām iniciatīvām. Par radniecību liecina Dainu un Vēdu pētnieki, sanskritā un latviešu valodās rodamās līdzības. Tas tā, pa visam īsi, lai iedrošinātu meklētāju. Kā jau tas līdz šim bija ierasts, vispirms daži vārdi par Cilvēcisko vērtību izglītības rosinātāju Satja Sai. Satja Sai dzimis 1926. gada 23. novembrī Putaparti, Madrasas Prezidentūra, Indijā. Es te neaprakstīšu bērnību, bet teikšu, ka drīz vien Satjanarajana Radžu tiek atzīts par dievišķu iemiesoju. Latvijas dažādos masu medijos t.sk. internetā var atrast pietiekami daudz informācijas par Viņu. Pasaulē vairāk nekā seši miljoni cilvēku Satja Sai atzīst par garīgu skolotāju, kurš nācis vadīt ļau-

dis par "Mīlestības ceļu". Arī Latvijā ir savs sekotāju pulciņš, kura aktivitātes var atrast mājas lapās: <https://www.sathyasai.lv/>, <https://www.sokrata-tautskola.lv/satja-sai-izglitiba-cilveciskajas-vertibas/>, <http://www.esse-institute.org/lv/home>, <https://sirdsapzinasskola.lv/kapec-sobrid-ir-kritiski-svarigi-atgriezties-pie-cilveciskam-vertibam/> u.c. Latviešu valodā *Sokrāta* institūts tulkojis un izdevis virkni grāmatīņas darbam ar dažāda vecuma bērniem, rīko kursus, seminārus. Līdzīgi darbojas Satja Sai Starptautiskā organizācija Latvijā. Tas ir par iemeslu tam, kāpēc Satja Sai Cilvēcisko vērtību izglītībai veltīšu tikai vienu sarunu (pēdiņas likti citāti no Sai Satjā runām).

Ja atceraties, tad par sirds kvalitāšu nozīmīgumu mēs jau runājām, ielūkojoties Dzīvās ētikas mācībā. Satja Sai savu mācību balsta uz piecām vispārcilvēciskām vērtībām: *Patiesību, Pareizu rīcību, Mieru, Mīlestību un Nevardarbību*. Īsi katru no šīm vērtībām var skaidrot sekojoši: *Patiesība* saprotama, kā Mīlestība domās; *Pareiza rīcība* – Mīlestība darbībā; *Miers* – mīlestība jūtās; *Mīlestība* – dievišķuma izpausme; *Nevardarbība* – vienotības un dievišķuma apzināšanās visā kas ir. Garāks skaidrojums rodams šīs grāmatīņas sākumā, kur vērtības skaidrotas apakšvērtībās.

Piecu pamatvērtību skaidrojums apakšvērtībās ir daudz caurskatāmāks, vieglāk izmantojams, domājot par mācību organizēšanu, mācību metodēm un tam līdzīgi, kā arī veicot novērojumus, pētījumus, reflektējot. Piecas pamatvērtības, faktiski, aptver visu Satja Sai mācības filozofiju – cilvēka dzīves jēga ir sava dievišķuma atklāšanā. Tas nozīmē to, ka Satja Sai mācība nav attiecināma tikai uz bērnu izglītošanu vai audzināšanu – tā ir orientēta uz cilvēka evolucionēšanu (attīšanos) vispār.

Aplūkوسim ko ar katru pamatvērtību saprot Satja Sai (skaidrojumi rodami dažādos materiālos – konferenču, skolēnu un Skolotāja tikšanās reizēs paustajā, runu pierakstos, grāmatās. Es, runājot par Cilvēcisko vērtību izglītību, izmantošu gan publicētos materiālus t.sk. internetā rodamos, gan kursus un semināros apgūtos).

Vispārcilvēciskās vērtības

Mīlestība

Mīlestība ir radīšanas enerģija. *Mīlestība* ir augstākā dievišķā enerģija, kosmisks spēks, kas piepilda visu universu. *Mīlestība* ir tas vārds, kas apzīmē cenšanos izprast īstenību par vienotību. *Mīlestība*

pārceļ sevi uz otru un divi domā, runā un rīkojas kā viens. Kad *Mīlestība* ietver sevī arvien vairāk un vairāk, tad vairāk un vairāk esamības tiek padarītas par vienu. Vienota *Mīlestība* ir dzīves piepildījums. Mēs sākam ar sevis mīlēšanu, ar mātes, tēva, brāļu, māsu un tautas mīlēšanu. Ar garīgās prakses līdzekļiem ir iespējams producēt *Mīlestību* un eksportēt to uz miljoniem cilvēku, kam tās trūkst. Jo vairāk ar to dalāmies, jo lielāku prieku gūstam. Ar *Mīlestības* palīdzību var tuvojties Dievam un palikt Viņa klātbūtnē, jo Dievs ir *Mīlestība*. Lai vairotu *Mīlestību*, mums no sirds jāizravē pieķeršanās un alkatības nezāles. Sirdi var sagatavot mācoties līdzcietību pret visiem un kalpojo. *Mīlestība* nav pienākums, tā ir mūsu iekšējās dievišķības izpausme, tā ir mūsu daba. Nesavtīgu *Mīlestību* var piedzīvot, dzīvojot tikumisku dzīvi. Mēs nevaram izteikt *Mīlestību* uz Dievu, ja nemīlam Dieva radības. *Mīlestība* ir pirmā, kas sākas no sirds. *Mīlestība* ir Dzīvības koks – dzīvība ir *Mīlestība* un *Mīlestība* ir dzīvība. *Mīlestībai* ir pieci vāri: miers, gatavība palīdzēt, simpātijas, draudzība un maigums.

Kalpošana

Kalpošana netiek izdalīta kā pamatvērtība, bet tā tiek saistīta ar *Mīlestību* – ja *Mīlestība* neiet roku rokā ar *Kalpošanu*, tā nav *Mīlestība*. *Kalpošanai* pakārtotās vērtības: *atbildīgums, cīņai pret jauno, čaklums, darba tikums, darba mīlestība, nepiekūstoša darba dziņa, gatavība varoņdarbam, gatavība kalpot cilvēcei, iniciatīva, neatlaidība, nesavtība, pašizliedzība, radošums, sabiedriska aktivitāte, tieksme palīdzēt, uzcītība, ziedošanās spēja*.

Parasti visu cilvēka izdarīto darbu pamatā ir savtīgums, ir augļu gaidīšana. Tāpēc cilvēks dzimst atkal un atkal, lai baudītu savas darbības augļus. Tas ir iemesls tam, kāpēc aktivitātes viņu saista. Ja cilvēks visas savas aktivitātes veltītu Dievam, viņš taptu brīvs no saistībām. Ikviens var brīvi izlemt vai tas, ko viņš dara ir augļu gaidīšana vai veltījums Dievam. Cilvēka īstajam dzīves mērķim vajadzētu būt darbībām, kuras brīvas no savtīguma, tā arī būtu *Kalpošana*. *Kalpošana* sekmē dievišķības īstenošanu sevī. *Kalpošanu* (nesavtīga darbība) sabiedrībai patiesībā nozīmē kalpošanu cilvēkam. Bagātības īstā nozīme ir no sabiedrības iegūtais trīs spēku kombinācijā: naudas spēks, fiziskais stiprums un spēks, kas iegūts mācoties. Cilvēka pienākums ir izmantot visus savus spēkus sabiedrības labumam un labklājībai, atgriežot no sabiedrības gūto (bagāts

cilvēks, te minētā nozīmē, tiek pie bagātības ar citu sabiedrības locekļu atbalsta). Visas citas aktivitātes - "pasaulīgās" raisa pieķeršanos un apmātību. Pieķeršanās cilvēku (kā jau teikts augstāk) piesaista laikam un laika ciklam. Tāpēc nedrīkst izniekot laiku, - ik brīdimums vajadzētu darīt labas lietas. Nevajadzētu atlikt darbu vēlākam laikam – jāiet līdzī laikam. Pagātne ir pagātne, bet nākotni mēs nevaram noteikt, - domājiet par tagadni, izmantojiet to, lai kļūtu laimīgi un apmierināti. Gan pagātne, gan nākotne ir tagadnē, Lai kādas kļūdas būtu notikušas pagātnē, par tām nav jāuztraucas. Rūpējaties par to, lai tagadnes mirklī jebkura aktivitāte ir paveikta nevainojami. Notērējot laiku, mēs nelietderīgi nolietojam ķermeni, kas mums ir dots. Ikvienam ir dots ķermenis, lai darbotos, taču darbošanās pati par sevi nav nekas liels – arī putni un zvēri darbojas, tā jāpārvērš *Kalpošanā*. Kalpojot jūs nerīkojaties kā ķermeņa saimnieks, bet sirds un dievišķība tajā, kas ir Dievs, ir patiesie saimnieki.

Izglītība nav domāta, lai dzītos pēc peļņas vai kādam citam savtīgam nolūkam, pat ne lai dabūtu darbu un gūtu ienākumus. Izglītība ir domāta mentālā spēka attīstībai – izglītība domāta gudrībai. Taču šodienas cilvēki uzskata, ka izglītības ir domāta iztikas līdzekļu pelnīšanai. Izglītota cilvēka atbildība ir par to, lai arī citi kļūtu gudrāki. Intelektuālais un fiziskais spēks ir vajadzīgs, lai palīdzētu cilvēkiem, kuriem palīdzība ir vajadzīga. Ja galvenā dziņa ir sakrāt bagātību, tad tā nav saistāma ar rūpēm par citu ļaužu labklājību, drīzāk tas notiek tieši uz citu rēķina un tādiem nevar būt laimīgas dzīves.

Kalpošana arī apliecina vienību daudzveidībā – daudzveidības savstarpējo saistību.

Ar *Kalpošanu* saistīta ir *Pateicība*. *Pateicība* par saņemto; par to, ka mums dots darīt to, ko darām; par to, ka esam; par to, ka mums dota atbildība *Kalpošanā*. Visu var piedot, bet ne *nepateicību*.

Labs un slikts ir saistīts ar cilvēka izdarītām darbībām. Ienaidnieki un draugi nav ārpus mums, - viņi uzturas mūsu iekšienē. Gandarījums nāk no *Kalpošanas* sabiedrības labklājībai. Visām jūtām ir jānāk no sirds, vārdiem domām, darbiem arī jānāk no sirds. Visas citas lietas, kas ir ārpusē, ir mākslīgas. Veiciniet patiesīgumu, izvēlaties taisnīgumu, - to prasa sirds. Jūs neesat vienkārši dažu elementu fizisks apvienojums, jūs visi esat paša Dieva aspekti. Dieva prieks ir dzīvo būtņu prieks. Nav nevienas dzīvas būtnes bez Dieva un otrādi – tās ir abpusējas attiecības starp Dievu un dzīvajām būt-

nēm – Dievs ir svarīgs jums un tieši tāpat cilvēks ir svarīgs Dievam. Šī saistība ir visu laiku jāpatur prātā. Lai ko labu jūs esat sevī attīstījuši, dodiet to arī citiem!

Miers

Miers nozīmē būt brīvam no visām ļaunām domām, sliktām tieksmēm un untumiem. *Miers* ir stāvoklis, kurā pazudis naids un nepatika un dominē vienotības jūtas un brālības gars. *Miers* ir tad, kad mēs domās, vārdos un darbos esam absolūtā harmonijā ar sevi un līdzsvarā arī ar visiem citiem. *Miers* ir dievišķā mīlestība emocionālā līmenī. *Miers* apzīmē spēju nosvērti panest panākumus un neveiksmes, prieku un postu. Ārējais miers ir iekšējā miera atspulgs. *Miers* ir patiesība, tas rada svētīlaimību. Cilvēks sasniedz *mieru* dzīvojot pieticīgu dzīvi. Ir jāatklāj sava identitāte, tikai tad var būt *Miers* – ir jāzina, kas tu esi! Pilnīgs miers ir iegūstams, kad zudušas vēlmes, dusmas, skaudība un naids. *Mieram* jābūt izteiktam jūtās, vārdos, darbībā. Tīra mīlestība var nākt no sirds, kas iegrimusi *Mierā*. *Miers* pasaulē var tikt sasniegts tikai tad, kad cilvēki izpētīs savu iekšējo pasauli un aizvāks no turienes visas drizas. *Miers* ir veselīgs, līdzsvarots mentāls stāvoklis, kas nosvērti izpaužas radošā darbībā.

Nevardarbība

Komentārs – bengāļu ahimsa (আহিমসা) tiek tulkota kā nevardarbība, nevarmācība (Non-violence, Ненасилие, Ahimsa). Četras Sai Satja vērtības ietver sevī jābūtību – jāmīl, jārikojas pareizi, jādzīvo mierā un jākalpo. Tāpēc tulkojums: *neesī vardarbīgs* jeb *nevardarbība* īsti starp tām neiederas, jo vārds nes sev līdzī arī nevēlamo t.i., vardarbību. Varbūt kādam ir labāka ideja, bet man patreiz šķiet, ka vispiemērotākais vārds, kas sevī slēpj "nevardarbības" semantiku ir "bijība". Baznīca parasti runā par bijību pret Dievu kā īpaša Dieva godināšanas izpausmi caur īpašu cieņu un bailēm no grēkiem. Taču Zenta Mauriņa, pētīdama tautas tradicionālo kultūru saistībā ar *bijību* atrod, lūk ko: *Bijība* ir ticība, ka cilvēkos un lietās iemīt dievišķs spēks un kārtība, kura *visus saista* un kurai visiem jāpadodas... *Bijības* būtība - godāt un saudzēt ne tikai to, kas ir derīgs, ne tikai to, no kā mums nāk praktisks labums... Mūsu tautasdziesmas pazīst *bijību*

pret to, kas ir augstāks nekā pats cilvēks, *bijību* pret labo arāju, bāriņu aizstāvi, sirdsskaidrības sargātāju - balto Dieviņu, tāpat - pret likteņa licēju Laimu, pret -Sauli, kuras mīļums salīdzināms vienīgi ar mātes mīļumu. Senais latvietis paēdis, padzēris, neaizmirst Dievam godu dot, viņš zina, ka, Dievam ienākot istabā, jāklusē, Dievu un Laimu gaidot, tīri jānoslauka ceļš... jāpieskaita arī *bijība* pret darbu, daiļumu un *sevišķi dzīvību*... Ļoti liels ir to tautasdziesmu skaits, kur izpaužas *bijība* daiļuma priekšā, vienalga, vai tas būtu stāva, tērpa, dziesmas vai dabas daiļums. Bet vēl polifonāk nekā *bijība* darba un daiļuma priekšā mūsu tautasdziesmās skan *bijība dzīvības priekšā*... *Bijība pret sev līdzīgu cilvēkā*... Senais latvietis pazīst arī *bijību sevis paša priekšā*... apbrīnu vai pašapziņu... *bijības* veids, *saistīts ar līdzjūtību*. Ja runa ir par to, ka nav jālauž bērza galotne, jāsamina zāle, jāsakapā āboliņš, tad *te* cieši saskaras *līdzjūtība ar bijību - samīta zāle, sakapāts āboliņš... aizsargā nevienam nevajadzīgo melno vabolīti*... Kas citus samina kājām, pats sevi samina, tā iznīcinādam Dieva dāvāto daiļumu.

Tas tikai pārdomām – es atstāšu jau esošo tulkojumu.

Būt vardarbīgam pret citiem ir būt vardarbīgam pret sevi pašu. Katrai mūsu darbībai ir sekas. *Nevardarbība* ir saistīta ar nodomu un attieksmi, ko rada sirds. *Ahimsa* nozīmē to, ka ne domās, ne vārdos vai darbībā, jūs nedrīkstat kaitēt jeb kam (arī dabai). Mums vajag izvairīties no citu sāpināšanas un rīkoties ar līdzjūtību atbilstoši mūsu atbildībai. *Ahimsa* nenozīmē tikai dzīvas būtnes fizisku ievainošanu, - jūs nedrīkstat izsaukt sāpes par ar vārdiem, skatu vai žestu. Tolerance, gara spēks, nosvērtība jums palīdzēs stingri ievērot *ahimsu*. Arī pret sevi nevajag būt varmācīgam. Vardarbība pret sevi caur sliktiem ieradumiem, pat sliktu redzēšanu (neķītrības, vardarbības) vai sliktu klausīšanos (aprunāšana, lamāšanās, sliktā mūzika), vai sliktu runāšanu un sliktu darīšanu jau pati par sevi ir *ahimsa* pret sevi.

Patiesība

Ir jārūnā par divu veida *Patiesības aspektiem*: Relatīvā patiesība, kas saistīta ar ārējo pasauli, kuru mēs uztveram ar saviem maņu orgāniem, un Absolūto jeb Dievišķo *Patiesību*. Absolūtā *Patiesība* pastāv tagadnē, pagātnē, nākotnē, kam nav ne sākuma, ne beiguma, kas nekustas un nemainās, kas ir patstāvīga un vienmēr paliek tā

pati. Absolūtā *Patiesība* ir viņpus sasniegšanai telpā un laikā. Tā ir Bez sākuma, Mūžīga, Vienmēr esoša; Tā ir Pamats un Cēlonis visam.

Patiesība ir dievišķa substance, kas caurstrāvo visu. *Patiesība* ir iekšpus mums, tātad arī ikvienā cilvēkā un būtnē. *Patiesība* ir mūsu īstā daba. Tas nenozīmē, ka mūsu ikdienas dzīvē nav svarīga relatīvā *Patiesība*. Vienīgi ar patiesu un godīgu uzvedību mēs kļūsim tīri un spējīgi apjēgt Augstāko *Patiesību*. Mīlestība un *Patiesība* ir nedalāmas. Mīlot būsiet patiesi. Attīstāma izšķirtspēja un nepieķeršanās ārējiem objektiem (Pieķeršanās nav nekas cits, kā Mīlestības enerģija nepareizā virzienā).

"*Patiesība* nav kaut kas tāds, ko var iemācīt skolotāji vai ko var izlasīt tekstos, vai nopirkt tirgū, un pat draugi to nevar uzdāvināt. Tā jāsasniedz mūsu ikdienas praktiskajā dzīvē. Mūsu ikdienas dzīvē, ikdienas ieradumos, no viena brīža otrā mums jādzīvo patiesībā. Dzīvē jābūt harmonijā šiem trim: domai, vārdam un darbam. ... vienīgi *Patiesība* un *Taisnīgums* pasargās pasauli. Tāpēc jums jāievēro *Patiesība* un *Taisnīgums*. ... Tāpēc mums tikai jāuzsāk *Patiesības* un *Taisnīguma* prakse savā ikdienas dzīvē... Kur *Patiesība* nebaidās ne no kā. *Patiesība* vienmēr uzvar un mums jāsniedz *Patiesība* vienīgi ar Mīlestību. Tādēļ visos apstākļos runājiet patiesību.... Kur ir *Patiesība*, Mīlestība, Taisnīgums un Miers, tur nebūs nekādas varmācības un *Nevardabība* būs pilnīga."

Pareiza rīcība

Dari īsto lietu īstajā laikā! Katram no mums ir jāiet savs ceļš. Katram ir savi pienākumi un iespējas kā rezultāts no agrākām darbībām. Veids kā noteikt darāmo – klausīties savā iekšējā balsī. Mūsu sirdsapziņa ir īstais vadonis visās situācijās. "Jūsu sirdsapziņa zina īsto prieka avotu; tā bilstīs jūs uz pareizā ceļa". Neviens darbs nav tik mazs vai nenozīmīgs, lai to nedarītu labi. "Laimes noslēpums ir nevis darīt to, kas patīk, bet gan to, kas jādara". Dari citiem to, ko tu gribi, lai citi dara tev. "Rūpējies par vecākiem ar mīlestību, cieņu un pateicību. Otrkārt, runā patiesību un rīkojies tikumīgi. Treškārt, ik reizi, ja tev ir kāds brīvs brīdis, atkārto Dieva vārdu, paturot prātā Viņa formu. Ceturtkārt, nekad neiesaisties runās slikti par citiem un nemēģini meklēt kļūdas citos. Un beidzot, nesāpini citus nekādā veidā....

Atceraties, ka visa lieta ir tikai spēle un Dievs jums ir devis jūsu lomu. Nospēlēt labi savu daļu un ar to visi tavi pienākumi beidzas."

Bērnu audzināšana vispārcilvēcisko vērtību izglītības modeļi

Lai audzinātu bērnu, vecākiem ir jāzina kā to darīt un ne tikai: viņiem pašiem ir jāiemieš tās īpašības, kuras tie vēlas ieraudzīt savos bērnos. Sevišķi atbildīgi ir agrīnie dzīves gadi – kādus pamatus tajos ieliks tāda būs bērna nākotne. Vai vecāki dzīvo augstas morāles standartos, vai viņi praktizē garīgo disciplīnu, vai viņi realizē piecas vispārcilvēciskās vērtības? Vai viņi pārzina savas tautas kultūru, tradīcijas? Uz šiem jautājumiem ir jāatbild, ja vēlamies saviem bērniem skaistu nākotni. Bērniem jāaug pieaugušo savstarpējās cieņas atmosfērā, savstarpējas kalpošanas un sadarbības vidē. Tajā, ka skolēni lieto alkoholu nav jāvaino skolotāji, vispirms jāaugās ko vecāki ir darījuši, lai tas nenotiktu. Vecākiem ir jākontrolē savi bērni – nedrīkst dot tiem pārāk daudz brīvu vaļu, ir jāmāca bērnus ievērot disciplīnu, jāmāca savaldīšanos – jāveido labs raksturs.

Audzināšana sākas jau tad, kad bērns vēl ir mātes miesās. Topošajai mātei ir savas domas, runas un darbus jāievada "vistīrākās vibrācijās". Sirds un prāts jāpiepilda skaidrām, labām domām, jāizvairās no jebkuras formas vardarbības – videi jābūt tādai, kurā vardarbība nav ne dzirdama, ne redzama. Bērna gaidās ieteicams lasīt svētus rakstus, dziedāt skaistas dziesmas, klausīties labu, mierīgu mūziku.

Vecāki ir tie, kuri primāri ietekmē bērna prātu un veido uzvedības modeļus. Pēc bērna piedzimšanas ir jābūt tik pat uzmanīgam pret sirsnīgas vides veidošanu, kā tas tika darīts bērnu gaidot. Videi jābūt piecu vispār cilvēcisko vērtību piesātinātai. Bērniem ir jāredz, kā šīs vērtības realizē viņu vecāki – mājās jāvalda kārtībai un tīrībai, te nav vietas skaudībai, naidam, alkatībai, liekulībai, nerunājot ne maz par smēķēšanu, alkohola lietošanu, nodošanos azartspēlēm, strīdēšanos, kaušanos un tamlīdzīgām lietām. Ir ieteicams visus mājas darbus veikt mātei pašai un nevis tos uzticēt kalpotājiem – nav labākas meditācijas, kā darba veltīšana Dievam – "Kāda ir māte, tāds ir tautas progress". Satja Sai saka, ka "Mātes ir tautas veiksmju un

neveiksmju radītājas, jo viņas veido tautas dvēseles spēku." Mātēm jāpraktizē tikumība, tām ir jābūt par paraugu saviem bērniem. Pēc piecu gadu vecuma par bērnu audzināšanu jāuzņemas atbildība arī tēvam un līdzīgi mātei, tas vispirms ir jādara ar personīgo paraugu.

Disciplīnas prasības labi jāpārdomā un jāpiemēro atbilstoši vecumam un situācijai. Tā nedrīkst būt ne par stingru, ne vaļīgu. Bērnu jāpieradina noteiktai dienas kārtībai, kurā ietilpst obligāti izpildāmi darbi - ar higiēnu saistītie, mācībām, pienākumiem ģimenē u.c.. Viņam laicīgi jānododas gulēt un pietekami agri jāceļas. Ir jāregulē ēšanas paradumi, jāseko tam, lai arī atpūta būtu tikumīga un pacilājoša. Bērni nedrīkst neko saņemt par velti – ir jāpilda savi pienākumi ģimenē, ir jāstrādā. Nepazemojiet bērnu, neliekat viņiem ne garīgi, ne fiziski ciest, tas gan nenozīmē, ka bērnu nedrīkst sodīt. Mīlestība pret bērnu nav pretrunā ar stingru vārdu un sodu. Bērniem jāiemāca vispārcilvēciskās vērtības, bagātība nav vērtība – pārticībai jābūt tikai tādai, kas ļauj apmierināt vajadzības un tai nevajadzētu kļūt par dzīves mērķi.

Viss tas attiecināms ir arī uz skolu un skolotāju – skolotājiem pašiem jāpraktizē to, ko viņi māca bērniem. "Skolotājiem ir jāattīra savas sirdis un jātiek vaļā no netīrībām, tad tās jāpiepilda ar tīru, pastāvīgu, nesavtīgu mīlestību un dievišķām īpašībām.... "

Iesaku par Satja Sai vērtībizglītības modeli palasīt *Globālās izglītības konferences materiālus* A Global Values Based Education Model for the 21st Century. https://theglobaledcon.com/wp-content/uploads/2019/05/White-Paper-Book_.pdf

Kopsavilkums

Es šoreiz nepieskāršos mācību un audzināšanas darba metodēm, jo kā jau rakstīju, ar konkrētu avotu uzrādīšanu, – viss rodams arī latviešu valodā. Teikšu, ka tās būtiski ne ar ko neatšķiras no jau aprakstītām pedagoģijām, piemēram diskusijas, meditācijas, kļums, drāma, māksla, dziedāšana, bet galvenais – piemērs,- vecāku, skolotāju piemērs. Visās pedagoģijās galvenais uzdevums – atrast sevi, noskaidrot kas, esi, ko šeit dari un kas īsti būtu jādara. Sevis meklēšana nav veicama, kaut kur ārpusē, bet katra iekšpusē slēptajā dievišķumā. Satja Sai modelī tāpat kā Šri Aurobindo (vēl runāsim) uzsvērts darbs. Sai saka: veltiet visu ko darāt Dievam! Aurobindo aici-

nāja jebkuru dzīves mirkli atrasties meditācijā jeb tādā kā dziļā klātesamības stāvoklī, darot darbu, dziedot dziesmu.

Vērtības balstītās izglītības (VBI) modeļi pieprasa mērķtiecīgi organizētu vērtībuzglītības darbu. Sākot jau ar tādu mācību vides veidošanu, kurā harmoniski līdzsvarotas iespējas gan fiziskai, gan intelektuālai, gan garīgai skolēnu attīstībai; vidi, kurā pastāv saskarsmes iespēja ar dabu, ar dabas materiāliem. Mācību vides sociālais aspekts apliecina skolotāja personības vadošo lomu taču tādu, kas orientējama uz sadarbību, līdzdarbību, līdzatbildību, no mācīšanas un mācīšanos, ievērojot katra bērna vajadzības, intereses, dotumus. Visi VBI modeļi uzsver vietējo tradīciju (skolas, tautas) izmantošanas nozīmīgumu izglītībā. Mācību darba organizatoriskai struktūrai jāietver tādi nosacījumi, kas rada laika vērtības izjūtu, nodrošina apzinātu, radošu un atbildīgu attieksmi pret saviem mācību un attiecību pienākumiem, izpratni par garīgo vērtību nozīmīgumu.

Kur vēl var palasīt latviski par Vērtības balstītu izglītību.

Publikācija: Demokrātisko vērtību attīstīšana, balstoties uz sadarbību ar pilsētas izglītības iestādēm un uz humānās pedagoģijas idejām.

To var atrast internetā:

http://www.izglitiba.daugavpils.lv/Media/Default/Dokumenti/DokumentiLejupieladei/Gramata_latv_67-87lpp.pdf

Grāmata: Inārs Beļickis. *Vērtīborientēta mācību stunda*. Izd. RaKa, 2000.

II Grāmatiņas 1.daļā izmantotie literatūras avoti

Dzīvās Etikas mācība (Agni Joga), lejuplādēts no https://urusvati.agni-age.net/AJ/nadzemnoe_501-600.html [12.05.2009];

Dzīvās Etikas mācība (Agni Joga), lejuplādēts no https://urusvati.agni-age.net/AJ/nadzemnoe_501-600.html [12.05.2009];

Globa P. (2003). Dzīvā uguns. Rīga: Convictor

Jurevičs P. (1990). Kultūras traģēdija. *Grāmata, A.D. MCMXC X*, 28-45;

Jurēvičs P. (1956). Variācijas par moderno cilvēku. Stokholma: Daugava.

Krišnamurti J. (2013). Education and the Significance of Life. Retrieved from <http://www.holybooks.com/wp-content/uploads/J-Krishnamurti-Education-and-the-Significance-of-Life.pdf> [08.09.2013];

Krišnamurti (2009). Dzīves jēgu meklējot. Rīga: Zvaigzne ABC

Kundziņš K. (1955). Vērtību krustceļos. *Ap lielo dzīves mīklu*. Stockholm: Auseklis 206-218.;

Kūle, M., Kūlis, R. (1996). Filosofija. Rīga: „Burtnieks”.

Līdaka A. (2006). Vērtību aktualizēšana pedagoģiskajā procesā. *RPIVA 3. starptautiskā zinātniskā konference* (lpp. 283-287). Rīga: RPIVA;

- Līdaka A. (2007). Vērtībizglītības realizācija: problēmas un iespējas. *Sabiedrība, integrācija, izglītība. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli* (lpp. 201-208). Rēzekne: AR;
- Mauriņa Z. (2003). Divas kultūras saknes. Kultūras saknes. Rīga: Daugava;
- Raudīve K. (1940). Dzīves kultūrai. Rīga: Valters un Rapa;
- Rokeach M. (1973). The nature of humane value. New York: Free Press;
- Schwartz S. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50:4, 19-45;
- Schwartz S. H. & Bilsky W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values // *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, pp 550-562.;
- Skujiņa V. (2000). Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC;
- Šalva Amošvili (2007A, 4.-5.lpp.; 2005, 7.lpp.).
- Valbis J. (1995). Vērtību izglītība dažās Eiropas valstīs, ieskaitot Latviju. *Domas Nr. 4*. lpp. 9-16;
- Vilbers K. (2010). Visaptverošā teorija. Rīga: Jumava;
- Зельцерман, Б. (2002) Миссия. / Образование 21 века: достижения и перспективы – Р.: Педагогический центр „Эксперимент
- Карандашев В. (2004). Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство. Санкт-Петербург: Речь;
- Лебедева Н. М. & Татарко А. Н. (2003). Социально-психологические факторы этнической толерантности и стратегии междугруппового взаимодействия в поликультурных регионах России. *Психологический журнал, Том 24, №5*, 31-44;
- Ледлофф Ж. (2010). Как вырастить ребенка счастливым. Москва: Генезис;
- Маслоу Ф. (1997). Психология бытия. Москва: Рефл-бук.;
- Сухарев А. (1996). Этническая функция культуры и психическое расстройство. *Психологический журнал, Том17, №2*, , 130;
- Франкл В. (1990). Человек в поисках смысла. Москва: Прогресс;
- Фромм Э. (2010). Берство от свободы. Retrieved from <http://magister.msk.ru/library/philos/fromme01.htm> [25.07.2011];
- Хейнс, У.(1993) Мой Мири Я. (пособие для ученика) -Москва: Международный Фонд Образования.
- Ясвин, В. (2001). Образовательная среда: от моделирования к проектированию. Москва: Смысл;

Citi avoti atrodami tekstā vai internetā.

Krišnamurti izteicieni

Lai vieglāk būtu saprotamas Brokvudas skolas filozofija, ieteicu palasīt šeit izrakstītos Krišnamurti izteicienus.

- ♥ **Izglītošanās mērķis?** Kāds tas ir? Vai tikai iztikas pelnīšana? Vai izglītības uzdevums nav palīdzēt izprast visus dzīves procesus? Dzīve, raksta Krišnamurti, ir kaut kas ārkārtīgi plašs un dziļš – ja

mēs sagatavojam sevi tikai iztikas pelnīšanai, mēs palaidīsim garām pilnīgo dzīves jēgu.

- ♥ Neatkarīga domāšana nevar būt, ja ir bailes.
- ♥ Nevis atdarināt, bet gan atklāt, - tā ir izglītība..
- ♥ Ir viegli atdarināt, - rīkoties atbilstoši tam, ko sabiedrība vai jūsu vecāki un skolotāji jums saka. Tas ir drošs un viegls eksistēšanas veids; bet tā nav dzīvošana, jo tajā ir bailes, sabrukums, nāve. Dzīvojot nozīmē noskaidrot, kas ir patiešs, un jūs to varat paveikt tikai tad, kad ir brīvība, kad jūsos notiek nepārtraukta iekšēja revolūcija.
- ♥ **Izglītības uzdevums** ir palīdzēt ikvienam no mums dzīvot brīvi un bez bailēm...
- ♥ Vai **izglītības uzdevums** ir tikai palīdzēt jums pieskaņoties šīs satrunējusās sociālās iekārtas modelim, vai lai augtu un radītu atšķirīgu sabiedrību, jaunu pasauli?
- ♥ Ir nekavējoties jārada brīvības atmosfēra, lai jūs varētu dzīvot un noskaidrot, kas ir patiešs.
- ♥ Jūs nevarat pētīt, novērot, mācīties, jūs nevarat dziļi apzināties, ja baidāties. Tāpēc **izglītības uzdevums** noteikti ir gan ārēji, gan iekšēji likvidēt šīs bailes, kas iznīcina cilvēku domas, cilvēku attiecības un mīlestību.
- ♥ Uzmanība rodas tad, kad patiesi interesējaties par kaut ko, jo tad jums ļoti gribas uzzināt visu par šo priekšmetu; tad viss jūsu prāts, visa jūsu būtne ir tam piesaistīta.
- ♥ Un vai **izglītībai nevajadzētu palīdzēt noskaidrot**, ko jums patiešām ļoti patīk darīt, lai no paša savas dzīves sākuma līdz tās beigām jūs nodarbotos ar to, ko uzskatāt par vērtīgu un kas jums šķiet dziļas jēgas pilns?
- ♥ **Izglītības īstā funkcija** ir palīdzēt jums saprast visu šīs satrunējusās sabiedrības uzbūvi un ļaut jums izaugt līdz brīvībai, lai jūs izlauztos ārā un radītu citu sabiedrību, jaunu pasauli (nevis likt jums pielāgoties, iekļauties un piemēroties šai mantkārīgai sabiedrībai).
- ♥ Nezinot, ko patiešām gribat darīt, jūsu prāts ieslīgst rutīnā, kur ir tikai garlaicība, sabrukums un nāve.
- ♥ Ziniet, ja jūs kaut ko uzskatāt par svarīgu, patiešām vērtīgu, jūs pieķeraties tam no visas sirds un neatkarīgi no valdībām un sabiedrības pavēlēm – un tad jūs gūstat panākumus.

- ♥ Jebko patiešām revolucionāru rada daži cilvēki, kuri saskata patieso un vēlas dzīvot saskaņā ar šo patiesību; bet, lai atklātu patieso, nepieciešama brīvība no tradīcijām, proti, brīvība no visa bailēm.
- ♥ Pasaulē daudzi cilvēki ir neatkarīgi, bet tikai nedaudzi ir brīvi.
- ♥ Brīvība nozīmē neatkarīgu domāšanu...
- ♥ Neatkarīga domāšana nav zināšanas.. tā rodas tikai tad, kad saprotat prāta procesus – nevis prāta saskaņā ar kāda filosofa vai skolotāja uzskatiem, bet gan sava paša prātu.
- ♥ Neatkarīgā domāšana rodas līdz ar jūsu izpratni par sevi; un jūs varat saprast sevi tikai attiecībā pret cilvēku, lietu un ideju pasauli.
- ♥ Mēs visi gribam būt slaveni – un tajā brīdī, kad mēs gribam būt kaut kas, mēs vairs neesam brīvi.
- ♥ **Izglītības uzdevums** ir kopš bērnības palīdzēt jums neatdarināt nevienu, bet gan nepārtraukti būt tādām, kāds jūs esat.
- ♥ Brīvība ir nevis tiekšanās kļūt par kaut ko atšķirīgu, nevis darīt jebko, kas jums pašlaik iepatīkas, nevis sekot savu vecāku vai guru autoritātei vai tradīcijai, bet saprast, kāds jūs esat ik mirkli.
- ♥ Brīvība nevar pastāvēt, kamēr jūs tikai cenšaties kļūt par kaut ko vai atdarināt cildenu paraugu.
- ♥ Kad cilvēks ir brīvs.. pati esamība ir tā piepildījums.
- ♥ Lai būtu brīvi, mums jāsadumpojas pret visām iekšējās atkarības formām.
- ♥ Brīvība un mīlestība ir savstarpēji saistītas. Mīlestības nozīmē neprasīt neko pretī, pat nejūst, ka jūs kaut ko dodat, un tikai šāda mīlestība var iepazīt brīvību.
- ♥ Ja mēs nemīlēsim, mēs nekad nevarēsim būt izpalīdzīgi, iejūtīgi, uzmanīgi.
- ♥ Bez mīlestības nav brīvības, bez mīlestības brīvība ir tikai nevērtīga ideja.
- ♥ Bez mīlestības dzimšanas jūsu sirdī dzīvei ir ļoti maz jēgas.
- ♥ Tikai mīlestība rosina pareizās darbības. Pasaules kārtību ienes mīlestība un atļauja mīlestībai darīt visu, ko tā vēlas.
- ♥ No jūtīguma pret esamību dzimst labestība un mīlestība.
- ♥ Būt jūtīgam nozīmē, ka jūs esat saudzīgs pret visu esošo.
- ♥ Mīlestība ir vispraktiskākā lieta pasaulē. Mīlēt, būt izpalīdzīgam, nebūt alkatīgam, nebūt ambiciozam, neļaut cilvēkiem sevi ietek-

mēt, bet gan domāt patstāvīgi – tās visas ir praktiskas lietas, kas radīs praktisku un laimīgu sabiedrību.

- ♥ Viens no **izglītības uzdevumiem** ir palīdzēt skolēnam vai studentam kļūt jūtīgam, lai cilvēka prāts nevis vienkārši pielāgotos vai pretotos, bet gan būtu atmodies un uztvertu visu dzīves kustību.
- ♥ Iekšējais skaistums pastāv tikai tad, kad mēs jūtam patiesu mīlestību pret cilvēkiem un visu uz Zemes esošo; un no šīs mīlestības rodas visaptveroša iejūtība, vērtīgums, pacietība.
- ♥ Bērns noskaidros patiesību par sevi, ja vide, kurā viņš dzīvo, palīdzēs to izdarīt.
- ♥ Jums var būt kaut vai visi akadēmiskie grādi pasaulē, bet, ja nepazīstat paši sevi, jūs esat ļoti stulbi. Iepazīt sevi ir jebkuras izglītības fundamentālais mērķis.
- ♥ Iepazīstos sevi, jūs sākat uzzināt, kas ir Dievs, kas ir patiesība un kas ir mūžīgais stāvoklis... Sevis iepazīšana ir viss Universs; tā ietver visus cilvēces cīņņus.
- ♥ Izmantojiet savu prātu, lai uzzinātu, ko šajā dzīvē jūs gribat paveikt, ko tieši jūs paši gribat darīt, nevis ko sabiedrība vai ideāls liek jums darīt.
- ♥ Skaistums slēpjas esamībā, kas ir saskaņā ar savu patieso būtību.
- ♥ Intelīgents prāts ir tāds prāts, kas nav apmierināts ar izskaidrojumiem un secinājumiem..
- ♥ Intelīgents ir prāts, kas grib uzzināt, kas novēro, mācās, pēta.
- ♥ Prātu, kas uzkrāj, sagaida sairums un nāve.
- ♥ Meditācija ir sava prāta izprašanas process.
- ♥ Pastāv instinkts atdarināt diženos, mēģināt līdzināties tiem, un tas ir viens no trūdēšanas iemesliem, jo tad prāts ievietojas šablonā.
- ♥ Patība ir kaut kas tāds, kas uzreiz nav ieraugāms
- ♥ Laime ir savāda: tā atnāk, kad jūs pēc tās netiecaties.
- ♥ Patiesība nav kaut kas tāds, ko var sasniegt. Patiesība rodas, kad jūsu prāts un sirds ir attīrīta no jebkādas tiekšanās un jūs vairs necensaties kļūt par kaut ko; tā pastāv, kad prāts ir bezgala mierīgs un ieklausās itin visā notiekošajā.
- ♥ Lai patiešām dzīvotu, nepieciešams daudz mīlestības, dziļā spēja izjust klusumu, liela vienkāršība, kad cilvēkam ir bagāta pieredze; tam vajadzīgs prāts, kas spēj domāt skaidri, proti, to nesaista aiz-

spriedumi vai māņticība, cerības vai bailes. Tas viss ir dzīve, un, ja jūs neiegūstat izglītību dzīvošanai, tad izglītībai nav nekādas jēgas.

- ♥ **Īsta izglītība** nozīmē iemācīties, kā ir jādoma. Nevis to, kas ir jādomā.
- ♥ Būtiska izglītības sastāvdaļa: iemācīties būt vienatnē, lai jūs nesaģūstītu daudz vai viena cilvēka griba un jūs būtu spējīgs atklāt, kas ir patiess.
- ♥ **Izglītībai** jāpalīdz jums saprast visu dzīvi, nevis tikai jāgatavo tam, lai atrastu darbu.
- ♥ Dzīve ir milzīgs noslēpums, kurš katram pašam ir jāatklāj.
- ♥ Vai mēs varam iemācīties nekonkurēt, nesalīdzināt sevi ar citiem, netiekties pēc viena vai otra posteņa – vārdu sakot, nebūt ambiciozi? ...Tikai tad, kad šāda konkurēšana būs likvidēta, var veidoties uz mieru balstīta sabiedrība, kurā mēs visi varēsim dzīvot laimīgi un radoši.
- ♥ Ja jums patiešām patīk inženiera vai zinātnieka darbs vai arī jūs protat iestādīt koku, uzgleznot gleznu, uzrakstīt dzejoli bez nolūka gūt atzinību, bet vienkārši tādēļ, ka jums patīk to darīt, - tad jūs ieraudzīsiet, ka nekad nokonkurējat ar kādu citu.
- ♥ Un vai **izglītības īstenais nolūks** nav palīdzēt jums noskaidrot, lai, kļūstot pieaugušiem, jūs sāktu veltīt visu savu prātu, sirdi un ķermeni tam, ko jums patiešām patīk darīt?
- ♥ Kārtība sāk pastāvēt tikai saistībā ar tikumību, ja jūs neesat tikumīgs ne tikai sīkumos, bet visos aspektos, jūsu dzīve kļūst haotiska
- ♥ Ir iespējams būt izglītotiem pareizā veidā, lai indivīdam visa būtne būtu viengabalaina, bez pretrunām un tādēļ arī bez nepieciešamības būt disciplinētam
- ♥ Sadarboties nozīmē darīt kaut ko kopīgi.
- ♥ Sadarbība nav arī tad, ja mēs strādājam kopīgi tikai tāpēc, ka esam vienojušies kaut ko izdarīt.
- ♥ Īsta sadarbība rodas nevis no vienkāršas vienošanās kopā īstenot kādu projektu, bet gan no prieka, no kopības izjūtas, ja drīkst lietot šo vārdu, jo šajā izjūtā nav personiskā priekšstata, parsoniskā viedokļa ietiepības

- ♥ Pastāv instinkts atdarināt diženos, mēģināt pielīdzināties tiem, un tas ir viens no trūdēšanas iemesliem, jo tad prāts ievietojas šablona
- ♥ Svarīgi ir būt pilnībā neapmierinātam, jo šāda totāla neapmierinātība ir tādas iniciatīvas sākums, kas nobriestot kļūst jaunradoša; un tas ir vienīgais veids, kā noskaidrot, kas ir patiesība, kas ir Dievs, jo jaunrades stāvoklis ir Dievs (es nerunāju par neapmierinātību, kas balstās uz vēlmi iegūt vairāk).
- ♥ Zināšanas par sevi rodas, kad jūs vērojāt visu sevī un visu ap sevi.
- ♥ Zinībām, kas rodas no zināšanām par sevi, nav robežu...
- ♥ Svarīgi ir spēt uztvert itin visu, nevis vienkārši izlemt, kas ir skaists un kas ir neglīts, un palikt pie šī uzskata.
- ♥ Vai mēs varam iemācīties nekonkurēt, nesalīdzināt sevi ar citiem, netiekties pēc viena vai otra posteņa – vārdu sakot, nebūt ambiciozi? ...Tikai tad, kad šāda konkurēšana būs likvidēta, var veidoties uz mieru balstīta sabiedrība, kurā mēs visi varēsim dzīvot laimīgi un radoši.
- ♥ Kārtība sāk pastāvēt tikai saistībā ar tikumību... tādēļ ka jūs esat tikumīgi, jūsu domās ir precizitāte, visā jūsu būtņē ir kārtība, un tāds ir tikumības uzdevums.
- ♥ Jūtīgums rada kārtīgumu, tikumību.
- ♥ Ja jūsu prāts ir sveigs, bezvainīgs un tātad spējīgs uz pārsteidzošu jaunradi.
- ♥ Dieva vai patiesības meklējumi nepastāv cietuma ietvaros, bet gan cietuma izprašanā un spējā izlauzties no tā mūriem; un tieši šī kustība uz brīvību rada jaunu kultūru, citādu pasauli.
- ♥ Ļoti svarīgi, lai mēs skolā radītu brīvības gaisotni, kurā ir mīlestība, kurā cilvēks jūtas ļoti pārliecināts par sevi, jo pārliecība rodas tad, kad jūs jūtaties kā mājās, drošībā.
- ♥ Pareizas izglītības īstais uzdevums ir palīdzēt jums būt dzīvespriecīgiem, jūtīgiem cilvēkiem – tādiem, kuri nebaidās un kuriem nav aplama respekta pret statusu.
- ♥ Prāts taču grib izzināt, izdibināt, jo tas ir zinātkārs, bet nepareiza izglītība šo zinātkāri sagrauj.
- ♥ Cilvēka prāts ar saviem viltīgajiem argumentiem nav itin viss. Viņpus prāta pastāv kaut kas milzīgs un neizmērojams, skaistums, ko

prāts nespēj saprāt. Šajā milzīgumā mīt ekstāze, diženums, un dzīvošana tajā un tā pieredzēšana ir izglītības ceļš. Ja jums nebūs šāda izglītība, tad jūs ieiesiet pasaulē un turpināsi šo atbaidošo jucekli, ko radījušas iepriekšējās paaudzes.

- ♥ Vai ir iespējams būt izglītotiem pareizā veidā, lai indivīdam visa būtne būtu viengabalaina, bez pretrunām un tādēļ arī bez nepieciešamības būt disciplinētam? Viengabalainība ietver brīvības izjūtu, un, kad šī viengabalainība īstenojas, disciplīna vairs nav vajadzīga. Viengabalainība nozīmē vienotību visos līmeņos vienlaikus.
- ♥ Vai tad **skolas uzdevums** nav radīt jūsos viengabalainu pārlicību, lai tas, ko jūs darāt, būtu ne tikai jūsus vēlmju piepildījums, bet arī fundamentāli pareizs, labs un mūžīgi patiens?
- ♥ Disciplīna rodas tikai tad, kad pastāv pretrunas... jebkura sekošana ir destruktīva, jo tā ir mehāniska; tā ir tikai pielāgošanās, kurā nav jaunradošas izlādēšanās.
- ♥ Cilvēki vienmēr raizējas par nāvi – jo mēs nedzīvojam.
- ♥ **Izglītības uzdevums** noteikti ir palīdzēt jums nemitīgi atklāt dzīvi.
- ♥ Palīdzēt jums noskaidrot, kas ir iekšējais skaistums, bez kura ārējai formai un kustībai ir ļoti maza nozīme, ir viens no pareizas izglītības mērķiem; skaistuma dziļa novērtēšana ir jūsus dzīves būtiska sastāvdaļa.

Šie citāti izrakstīti no Krišnamurti grāmatas *Dzīves jēgu meklējot*. Zvaigznes ABC izsdevniecība 2009.g.

Par tautas izglītošanu domājot. Krišnamurti "Pareizā izglītība" un Vērtību izglītība